payel

YAŞAM YOLU

Birinci Kitap

4. basım

Çeviren: Şemsa Yeğin

ANTON S. MAKARENKO

ANTON S. MAKARENKO

❐

YAŞAM YOLU

❐

BİRİNCİ KİTAP

❐

ÇEVİREN: ŞEMSA YEĞİN

❐

DÖRDÜNCÜ BASIM

PAYEL YAYINLARI : 67
Çağdaş Romanlar : 10

Cilt I: ISBN: 978-975-388-046-4
Takım: ISBN 978-975-388-045-6

Dizgi : Payel Yayınevi
Baskı : Özal Matbaası
Kapak Filmleri : Ebru Grafik
Kapak Baskısı : Doruk Ofset
Cilt : Yıldız Cilt

Anton Semyonoviç Makarenko 13 Mart 1888'de Ukrayna'da, Harkov yakınlarında Belopolie adındaki küçük bir köyde doğdu. Babası da dedesi gibi badanacıydı. Ailenin dört çocuğundan ikincisi olan Anton, beş yaşında okumayı öğrendi. Yedi yaşında okula başladı. 1900 yılında Kriokov'a taşındılar. Burada altı yıllık bir eğitim gördü ve 1904'de okulu birincilikle bitirdi. Daha sonra bir yıllık bir eğitbilim (pedagoji) kursu görerek ilkokul öğretmeni oldu. 1911 yılında Dolinskaya istasyon okuluna atandı. 1914 yılında, yeni açılan Poltava eğitbilim okuluna girdi. Birkaç yıl Kriokov ve Poltava'da ilkokul müdürlüğü yaptı. 1920 Eylülünde, daha sonra Gorki Topluluğu adını verdiği çalışma-öğrenme-yaşama okulunu kurdu. 1928 Eylülünde de eski öğrencilerinin yardımıyla Zerjinski Eğitim Topluluğunu kurdu. Bu okulda yedi yıl çalıştıktan sonra bu tür okulların bağlı bulunduğu eğitim merkezinde çalıştı. Bütün bu etkinlikleri sırasında yazınsal alanda da çalışmalarını hiç bırakmadı. Gorki ile sürekli yazışma halindeydi. *Yaşam Yolu*'nu on yılda tamamladı. Yedi ciltte toplanan *Tüm Yapıtları* arasında birkaç roman, kısa öyküler, oyunlar, film öyküleri, denemeler, eğitim yazıları vardır. Makarenko'nun en çok tanınan kitapları: *Yaşam Yolu, Yaşamayı Öğrenmek* ve *Ana Babaların Kitabı*'dır. 1939 yılında edebiyata yaptığı katkılardan dolayı ödüllendirilen Makarenko, aynı yılın Nisanında bir kalp krizi sonucu öldü.

Yapıtın Rusça özgün adı: Eğitbilimsel Destan
❐
Türkçe birinci basım: Mart 1984
❐
İkinci basım: Ekim 1993
❐
Üçüncü basım: Mart 2006
❐
Dördüncü basım: Mayıs 2011

ANTON S. MAKARENKO

YAŞAM YOLU

Bir Eğitim Destanı

BİRİNCİ KİTAP

ÇEVİREN: ŞEMSA YEĞİN

payel

PAYEL YAYINEVİ

İstanbul

ANTON MAKARENKO

MAKARENKO 1888'de Ukrayna'da doğdu. Babası yapı ressamıydı. Makarenko daha on yedi yaşında bir delikanlıyken, bir yıl eğitim dersleri aldıktan sonra, bölgedeki demiryolu işçilerinin çocuklarının geldiği bir ilkokula eğitmen oldu. Makarenko, ancak dokuz yıl sonra kendini geliştirme olanağını buldu. 1914'te, Poltava'daki Eğitim Kurumu'na girdi. 1917'de pekiyi dereceyle bitirdi.

Genç eğitmen günlük çalışmasında büyük bir tutkuyla yeni yöntemler arıyordu. Öğrencilerinin çok sevdiği, sıradışı bir eğiticiydi. Makarenko eğitim alanındaki yerleşik Rus ya da evrensel yapıtlara büyük zaman ayırıyordu. Kısa sürede, eğitbilimin (pedagojinin) kuramsal yanlarıyla ilgilenmeye, yeni bir eğitim dizgesi üzerinde düşünmeye başladı. Aynı zamanda, kitap yazmayı, eğiticilik uğraşıyla yazarlığını atbaşı götürmeyi düşlüyordu.

Ekim Devrimi'nden sonra iktisadî yaşam allak bullak olmuştu, düzeltebilmek için büyük çabaların harcanması gerekiyordu. 1921'de, açlık ülkenin birçok bölgesini kırdı geçirdi. Yüzüstü bırakılan çocuklar ulusal bir felâket haline geldi.

Ülke, büyük çabalarla, anasız, babasız, ailesiz binlerce çocuğu kurtarmaya uğraştı. Bu çocuklar, kendileri için kurulmuş yetiştirme yurtlarına ya da eğitim topluluklarına gönderiliyordu.

Bunun üzerine, Makarenko, eğitim alanının en çetin bölümünde çalışmaya koştu. 1920'de, yüzüstü bırakılmış çocuklarla başıboş gençler için bir topluluk kurdu. Bu topluluk Poltava yakınlarındaydı, Makarenko onu 1928'e dek yönetti. Önerisi üzerine, birliğe Gorki

Topluluğu adı verildi. Bu, Topluluk yöneticisinin gerçekleştirdiği işe tam anlamıyla uygun bir addı. Gorki'nin yapıtları Makarenko'nun oluşumunda büyük yer tutar. Birbiri ardı sıra fırıncılık, boyacılık, aşevlerinde bulaşıkçılık yapmış olan Gorki, Makarenko'ya çok yakındı. Gorki gibi, Makarenko da kendi kendini yetiştirmişti, kültür dünyasına amansız bir çalışmayla girmişti. Gorki'nin Makarenko'ya aşıladığı insan inancı, başıboş gençlerin "en umutsuzları"ndaki iyi yanı bulup ortaya çıkarmasına yardım ediyordu. Makarenko, Gorki'nin etkisiyle, eğitsel deneyimine anlam veren şu kuralı benimsemişti: "İnsandan en çoğunu istemek, onu elden geldiğince çok saymak."

Çok çetin çocuklarla uğraşan Makarenko, sonradan çok işe yarayan yeni eğitim ilkeleri geliştirmiştir. Eğitim Topluluğunun yöneticisi, eğitimi iki kişinin, eğiten eğitmenle eğittiği öğrencinin karşılıklı etkinliğine indirgeyen geleneksel denklemi elinin tersiyle itti. Kişiliğin oluşumunda en büyük önemin eğitimcilerden, eğitilecek çocuklardan meydana gelen ve yetkili birinin yönettiği topluluklarda olduğu sonucuna vardı.

Eğitim Topluluğundaki yaşam, eğitilen çocukların her birinin kendisini edilgin bir nesne gibi değil, Topluluğun yazgı ve onurundan sorumlu öbür insanlarla aynı haklara sahip, etkin bir üye gibi duyumsamasını sağlayacak biçimde düzenlenmişti. Makarenko, eğitim dizgesinde, okul eğitimiyle atbaşı giden üretici çalışmaya büyük önem veriyordu (Eğitim Topluluğunda tarım son derece güzel örgütlenmişti). Bunun sonucu, güçlünün zayıflara boyun eğdirmesi yasasına göre yaşayan bu düzentanımaz çocukların tam anlamıyla değişmesi oldu.

Makarenko, 1927-1935 arasında, sonradan ün kazanan başka bir eğitim merkezini yönetti: Harkov'daki Zerjinski Topluluğu. Bu, Makarenko'nun giriştiği denemenin doruğu, kafası yeniliğe açık bu eğitimcinin yaşamındaki yeni bir aşamadır.

Bu Toplulukta, bedensel çalışmayla kafa çalışması iç içeydi. Topluluktaki herkes günde dört, beş saat ortaokulda okumak, uygulayının en son olanaklarıyla donatılmış elektrikli aygıtlar ya da fotoğraf araç-gereçleri fabrikalarında da dört saat çalışmak zorundaydı. Toplulukta yaşayanların kazandıkları para yaşama koşullarının düzeltilmesine harcanıyordu.

Son derece güzel örgütlenmiş, çeşitli dersler vardı: spor etkinlikleri, bir orkestra, tiyatro saatleri, ülkenin türlü bölgelerine geziler, Toplulukta yaşayanların kültürel düzeyinin yükseltilmesine yardım ediyordu. Topluluktaki yaşam öylesine iyi örgütlenmişti, öylesine doluydu ki, burada bir estetik yetkinlikten bile sözedebiliriz. Topluluktaki çocukların birçoğu daha sonra yüksek öğrenim görecek, ülkenin düşünsel yaşamına katılacaktır.

Makarenko'nun çalışması yan tutmayan kişilerce öğrenildiği an saygı ve coşkunlukla karşılanıyordu. Bunun büyük erimini gerektiği gibi değerlendiren ilk kişilerden biri Gorki olmuştur. Makarenko'yla çocukları 1928'den sonra Gorki'yle sürekli olarak yazışmışlardır. Gorki, Eğitim Topluluğunun yaşamını dikkatle izliyordu. Yenilikçi kafası o günkü eğitim dünyasının etkili kişilerinden kimisince iyi anlaşılmayan Makarenko'yu bütün tinsel gücüyle destekledi.

1928 yazında, Gorki, Eğitim Topluluğunda bir süre kaldı. Buluşma, sevinçli ve coşturucu oldu. Gorki, sabahtan akşama dek, mektupla tanıdığı Makarenko'nun çocuklarıyla yanyanaydı. Çalışması tam anlamıyla insanseverliğini yansıtan Eğitim Topluluğu yöneticisiyle saatlerce tartışıyordu. Makarenko, sonradan, Gorki'yle geçirilen o günlerin ömrünün en güzel günleri olduğunu söylemiştir.

Gorki'yle ilinti hiç kesilmemiştir. 1933'te, Gorki, uzun gözlemlerinin dökümünü çıkararak, Makarenko'ya şunları yazıyordu: "Büyük önem taşıyan ve tam anlamıyla başarıya ulaşmış bulunan deneyiminizin erimi, bence, dünya çapındadır."[1]

İşinin, ustası ve dostu tarafından böylesine değerlendirildiğini görmenin Makarenko'yu nasıl sevindirdiğini söylemek gereksiz.

Gorki, Makarenko'nun yazarlık yaşamında da belirleyici olmuştur. Makarenko, son derece kötü koşullarda, dinlenme ve uyku saatlerinden çalarak, 1925'te en önemli yazınsal yapıtına girişmiştir: *Yaşam Yolu*. On yıl üzerinde çalıştığı bu yapıtın tamamlanmasını Gorki'nin yüreklendirmeleri ve üstelemesi sağlamıştır. *Yaşam Yolu*, 1933-35 arasında, Gorki'nin yönettiği yıllıklarda yayımlanmıştır.

---

[1] Makarenko, *Bütün Yapıtlar*, c. VII, Moskova 1958, s. 355.

Yaşam Yolu gerçek olgulara dayanmaktadır. Poltava'daki Eğitim Topluluğunun bütün yaşamını anlatmaktadır. Yazarın kendisinin de belirttiği gibi, kitapta "birkaç aile adıyla, birkaç ender durumun dışında, hiçbir şey uydurma değildir."[2] Bununla birlikte, *Eğitsel Şiir* diye de anılan bu kitap, Eğitim Topluluğunun romanlaştırılmış yaşamı da değildir. Makarenko, tanıklık ettiği ve katıldığı değişik olaylar arasından en anlamlı ve ilginç olanlarını seçmiştir. Yazar, kişilerinin betimlenmesine, gerçek olayların yansıtılmasına gerçek sanatın bütün parlaklığını katmıştır.

Makarenko, büyük bir içtenlikle ve şürli hafif bir acı alayla, Eğitim Topluluğundaki çalışması sırasında kafasında beliren düşünce ve coşkuları dile getirmektedir.

Kitabın başkişisi olan Topluluk, bütün karmaşıklığıyla, bütün çelişkileriyle canlandırılmıştır. Yazar, Eğitim Topluluğunda doğmakta olan yeni yöntemlerin yürürlükten kalkmakta olan, ama büyük bir inatla direnen eski yöntemlere karşı verdiği amansız kavgayı, Topluluğun birey üzerindeki iyileştirici etkisini göstermektedir.

Yaşam Yolu'nun yazarı için, söz konusu Topluluk canlı bir varlıktır, sürekli büyümektedir, her biri kendi açısından ilginç, değişik bireylerden oluşmuştur. "Topluluk beylik ve alışılmış bir karmaşık yapı değildir. Sınırsız dalgalanmalarla dolu bir kişilik denizidir," demiştir, *Yaşam Yolu*'nun elyazması taslaklarından birinde.

Makarenko çocuklarından pek çoğunun çok anlamlı, canlı resmini çizer. Kitabı okuyanlar Karabanov'un taşkınlığını, Zadorov'un ölçülülüğünü, Lapot'un bitmez tükenmez alaycılığını, Verşnev'in akılcı dinginliğini, Bratçenko'nun bağnaz didingenliğini, Galatenko'nun tembelliğini, Burun'un ağırkanlılığını ve daha başka birçok kişinin özelliğini anımsayacaklardır.

Kişilerin ve yazgılarının çeşitliliğine karşın, hepsinin ortak bir yanları vardır. İnsanın daha iyi bir yaşam için nasıl savaştığını, bu savaşım sırasında nasıl değiştiğini, bencilliğini nasıl yendiğini, yavaş yavaş kişisel çıkarlarının nasıl herkesin çıkarlarıyla karıştığını görürüz. Makarenko buna "bireyin toplumsallaşması" adını vermektedir.

---

[2] *A.g.y.*, c. V, s. 281.

Kitaptaki kahramanların kargaşacılıktan Topluluğun yaşamına etkin olarak katılmaya geçişleri yazar tarafından özgür ve bilinçli bir çalışmanın meyvesi diye gösterilmektedir. Eğitim Topluluğunun işlerine vurgun üyeleri ve onları işbaşında gösteren sahneler kitabın en başarılı bölümleridir.

İnsanoğlu, çalışma aracılığıyla, başkalarıyla bir olmanın engin sevincini öğrenmektedir. İnsan saygınlığı duygusunun pekiştiği görülmektedir. Önünde güzelliklerle dolu, yepyeni bir dünya açılmaktadır, müthiş bir çekim gücü olan bir dünya. Bu, Makarenko'nun da dediği gibi, "yeninin gizemli doğuşunun" *Yaşam Yolu*'nda sanatın bütün inandırıcı ve hayran bırakıcı yanlarıyla gösterilmesidir.

Yazar, Gorki Eğitim Topluluğuna katılmaya gelen Kuryaj'lı yüzüstü bırakılmış çocuklardan sözederken şöyle der: "Önlerinde sevinçlerin en büyüğünü veren bir ufkun açıldığını, insan kişiliğinin değerini gördüler."[3] *Yaşam Yolu*'ndaki kahramanların çoğu için aynı şeyi söyleyebiliriz. Gerçek bir Eğitim Topluluğu insanı kişiliğinden etmemekte, tersine, kişiliğin gelişebilmesi için yeni koşullar yaratmaktadır. Bu, Makarenko'nun kitabının belli başlı düşünlerinden biridir.

Makarenko, kitabında, beklenmedik bir ozan olarak ortaya çıkmaktadır: eğitim çalışmasının, insanın değişiminin, insanlar arasındaki dostluğa ve işbirliğine dayalı yeni ilintilerin şiiridir yazdığı. Yazar, bir Eğitim Topluluğundaki yaşam gibi ilk bakışta son derece sınırlı gözükebilecek bir örnekle sağlıklı bir toplumun yaratıcı olanaklarını gözler önüne sermektedir.

1934'te, Makarenko, Sovyet Yazarlar Birliği'ne kabul edilmiştir. 1937'de, Moskova'ya yerleşmiş, kendini yazarlığa vermiştir. Ömrünün son yıllarında (1939'da ölmüştür), yazar büyük bir yaratıcı dönem yaşamıştır. Değişik türlerde, bir sürü yapıt kaleme almıştır, *Ana Babaların Kitabı* (1937) ile *Kulelerde Bayraklar* (1938) bunlar arasındadır.

Yazar, geniş ve destansı Topluluk yaşantısından sonra, görüş alanını sınırlandırıp aileye indirgemekten çekinmemiştir. Ve ortaya

[3] *A.g.y.*, c. I, s. 569.

Ana Babaların Kitabı çıkmıştır. Ama bu onu salt aile sorunlarını irdeleyen bir kitap haline getirmez. Makarenko aile içindeki eğitim sorunlarını kişiliğin oluşmasının temel sorunlarına bağlamayı başarmıştır.

Ana Babaların Kitabı, bir ailenin günlük yaşamını dile getirir. Yazar göze çarpmadan geçilebilecek, ilk bakışta dikkate değer gözükmeyen, bir eğitimciyle bir sanatçının gözünde ilginç ve önemli olan her şeye değinir. Belli ve ilk bakışta son derece özelmiş gibi duran bir olaydan geniş genellemelere varır.

Makarenko, *Ana Babaların Kitabı*'nda son derece yaygın, ama aldatıcı bir düşünceyle savaşır: aile eğitiminin çocuklara duyulan içten gelme sevgiye dayandığı düşüncesi. Kitap, ana babalarla çocukların ruh dünyasına derinlemesine girer. Makarenko çocuğun aile içindeki eğitimini nesnel bir toplumsal süreç sayar, ve bu sürecin gerektiği gibi *düzene konması*'nın kaçınılmaz olduğunu öne sürer.

Aile yalnız aile bağlarıyla biraraya gelmiş kişilerin yakınlığı değildir, ayrıca bir *topluluk*'tur, toplumun ilk ve doğal hücresidir. Aile topluluğunu düzene koyan kişilerin tinsel ve toplumsal görüşleri, yani ana babaların davranış ve tutumları çocukların eğitiminin başarılı olup olmamasını belirler. Makarenko'nun kitabının ana düşüncesi budur.

Aile eğitimindeki başarısızlıkların somut nedenlerinin türleri aile içindeki yaşama biçimleri kadar çeşitlidir. Yazar, eğitimcilerin asal yanılgısını tanımlayacak sözcükleri bulmuştur: "Belki de eğitimdeki bütün başarısızlıklar şu denkleme indirgenebilir: 'Açgözlülüğün eğitilmesi.' "[4] Makarenko, *Ana Babaların Kitabı*'nda, dış görünüşleri ne denli zararsız olursa olsun, bencilliğin eğitilmesine karşı çıkmaktadır. Ailenin asal görevi yırtıcı bir kuş, kamu mallarını sorumsuzca tüketen birini değil, o malları yaratan birini yetiştirmektir.

"Kusurlu olan insanlar değil, aralarındaki ilintilerdir." Makarenko'nun *Yaşam Yolu*'nu yazarken tuttuğu notlardan alınmış şu kısa söz, bütün yapıtına öncülük eden düşünceyi anlamak istiyorsak, çok önemlidir. Makarenko, kitaplarının içeriğiyle, eğitsel deneyimiyle, in-

[4] *A.g.y.*, c. IV, s. 334.

sanın doğuştan kusurlu olmadığını, tersine, birtakım kılıflar altında ne kadar gizlenirse gizlensin, güzel olduğunu öne sürmektedir. Yazar, insanı gerçekten insanca ilintiler içinde, arkadaşlık, dostluk ve birlikte yaşama koşulları içinde başka bir kılığa sokmanın kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır.

Makarenko'nun bizlere bıraktığı kalıt çok büyüktür. Bu kalıtın içinde yazınsal yapıtlar, gazete yazıları, yazınsal eleştiriler ve eğitim sorunlarına ayrılmış yapıtlar vardır.

Yukarda sözünü ettiğimiz yazınsal yapıtların dışında, Makarenko daha başka bir sürü yapıt kaleme almıştır. Burada, Zerjinski Topluluğu'ndaki yaşamın değişik aşamalarını anlatan *1930 Yılı Yürüyüşü* ve *F.D.I* adlı kitapları anımsatmak gerek. Yazarın bütün yapıtlarında, değişik araç gereçle işlenmiş, terimin en geniş anlamında, eğitim konusuyla karşılaşırız. *Binbaşı* ve *Newton'ın Halkaları* adlı oyunlarda aynı tema egemendir; film öyküleri, *Onur* adlı uzun öykü ve tamamlanmamış romanı *Bir Kuşağın Yolları* hep aynı konuyu işlemektedir.

Makarenko'nun yaşamı her gün yinelenen bir hüner gösterisi, yorulmak bilmez bir çalışma, sürekli bir özünden geçmedir. Makarenko için yaşamak çalışmak, çalışmak da yaşamaktır.

Hiç gevezelik etmeyen, oldukça sakınımlı Makarenko çalışmaya vurgundu ve başkalarıyla ilintilerinde tutkulu bir insandı. Bu tutku şaşmaz bir istençle atbaşı gitmektedir; söz konusu istenç, Makarenko'nun yürüttüğü günlük eğitim ve örgütleme çalışmasının gerilimi içinde, binlerce çetin kişilikle boğuşurken büyüyüp güçlenmiştir.

Pek çok özveri isteyen bu zorlu çalışma Makarenko'nun yaşamını kaçınılmaz, ama katlanması güç bir kendini feda etmeye dönüştürmemiştir. Bu sert görünüşlü adamın içinde iyilik ve sevecenlik hazineleri gizliydi. Şaşırtıcı bir acı alay duygusu vardı ve gülmek Makarenko için tinsel sağlığın belirtilerinden biriydi. Makarenko, büyük bir sevinçle, kolayca, yalınlıkla kendini başkalarına adamıştır.

"Benim dünyam, başkalarıdır." Makarenko'nun bu sözleri, her şeyden öte, yazınsal etkinliğinin anlamını dile getirmektedir. Onca gence yol gösteren, bir sürü büyük Topluluğu yöneten Makarenko herkese özel olarak seslenirdi. "Her bireyi ayrı ayrı ele aldığınızda, güçlüklerini, kuşkularını, insan sıcaklığını gözönüne getirdiğinizde,

mektedir. Onca gence yol gösteren, bir sürü büyük topluluğu yöneten Makarenko herkese özel olarak seslenirdi. «Her bireyi ayrı ayrı ele aldığınızda, güçlüklerini, kuşkularını, insan sıcaklığını gözönüne getirdiğinizde, belki son derece önemsizdir, ama büyük insan kültürü içinde, müthiş önemlidir,» derdi. Makarenko her bireyi karmaşık, şaşırtıcı bir dünya ve kendine göre parlak bir insan olarak görür ve her durum ve koşulda dikkate değer bir bireysel varlık sayardı.

Makarenko yaşamı bütün varlığıyla severdi, onun değerini, şiirini ve güzelliğini sezerdi. «Yaşamın güzel olması gerektiğine, onun bütün güzel şeylerin kökeninde bulunduğuna inanıyorum. Yaşamı olduğu gibi seviyorum. Yaşam, kılgısal olmadığı, ölçüt olarak bencilliği almadığı, uğraşıp didinmelerden, tehlikelerden, acılardan, düşüncelerden, doğa karşısındaki bir tür övünç ve bağımsızlıktan oluştuğu için güzeldir... Yaşamı sevdiğim için yaşıyorum, geceyi, gündüzü seviyorum, uğraşıp didinmeyi seviyorum, insanın büyümesini, doğayla boğuşmasını, özellikle de kendi doğasıyla boğuşmasını seyretmeyi seviyorum.»[5] Makarenko'nun iyimserliği insanın yaratıcı güçlerine duyduğu, kötülüğü yenme gücüne duyduğu güvenden gelmektedir.

«İnsan her şeyden önce insan olmalıdır, sözcüğün tam anlamıyla İnsan olmalı, gerçek bir insan.»[6] Makarenko'nun bu sözleri onu bütünüyle dile getirmektedir.

Yevgeni BALABANOVİÇ

---

[5] **A.g.y., c. VII. s. 464-465.**

[6] **A.g.y., s. 465.**

ÖNSÖZ YERİNE[1]

Kuryaj Manastırı'nı, 1891 yılı yazında gezmiş ve o günlerde oldukça ünlü sayılan Kronştatlı John'la oturup konuşmuştum. Ancak, yıllar sonra gene oraya gidip, daha önce bana yazdıkları mektuplardan tanıdığım, kendilerine yanıtlar yazdığım küçük dostlar, dünkü sokak çocukları, it-kopuk takımı ve «toplumsal açıdan tehlikeli öğeler» sayılan dört yüz sakiniyle üç gün geçirinceye dek, yıllar önce gezdiğim manastırın bu ünlü manastır olduğunu anımsamadım...

Bu topluluğun çocuklarıyla dört yıldır mektuplaşmakta, dil bilgisi ve yazımlarındaki düzenli gelişmeyi, toplumsal bilinçlerinin giderek arttığını, çevrelerindeki dünyanın bilincine giderek daha çok vardıklarını görüyor, bu küçük serseri, başınabuyruk, hırsız ve aylakların, küçük körpe orospuların, doğru dürüst birer çalışan insan haline gelmelerini, gösterdikleri bu eşsiz gelişmeyi izliyordum.

Topluluk kurulalı yedi yıl oluyordu; bunun dört yılı Poltava Valiliğinde geçmişti. Yedi yıl içinde, işçi üniversitelerine, tarım ve askerlik okullarına ve başka Topluluklara —bu kez öğretmen olarak— küme küme genç gönderilmişti. Gidenlerin yeri hemen hemen hiç boş kalmıyordu: Suçlu Soruşturma Bürosunun gönderdiği çocuklar, askerlerin sokaktan topladığı evsiz barksızlar hemen Topluluğa katılıyor, bu arada bazı yaşı küçük köprü altı çocukları da kendiliğinden gelip buraya yerleşiyorlardı.

---

[1] **Yaşam Yolu** adlı romana giriş olmak üzere, bu ciltte Makarenko'yu yakından tanıyan kişilerin yazdığı üç makaleyi sunuyoruz. Bu kişiler, romanın kendine adandığı Maksim Gorki, Makarenko'nun Topluluğunda yetişen ve romanda Semyon Karabanov diye anılan, R.S.F.S.R. nin değerli öğretmenlerinden S. Kalabalin ve Makarenko'nun en yakın dostlarından biri, ünlü Sovyet yazarı V. Fink'tir.

katılıyor, bu arada bazı yaşı küçük köprüaltı çocukları da kendiliğinden gelip buraya yerleşiyorlardı. Toplulukta yaşayanların toplam sayısı, hiçbir zaman dört yüzün altına düşmüyordu. Geçen Ekim ayında, orada yaşayanlardan N. Denisenko, tüm "komutanlar" adına yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu:

Buradan ayrıldığınızdan beri her şey nasıl değişti, bir bilseniz. ... Topluluğumuzdaki birçok kişi, fabrikalara, işçi üniversitelerine, teknik okullara girmek ve böylece hayata atılmak üzere buradan çıktılar. Eskilerden çok az kimse kaldı. Topluluğun büyük çoğunluğunu yeni gelenler oluşturuyor. Yenilerle çalışmak, onları buradaki yaşantıya uyarlamak, günlük yaşamı düzene koymak, herkesin eşit haklara sahip olduğu, herkesin bir işle uğraştığı böylesi bir eğitim ve çalışma topluluğundaki yaşantıya alışmış kimselerle çalışmaktan çok daha güç elbet. Eskilerin gitmesiyle Topluluğumuzdaki disiplin gevşemeye başladı. Ama biz, geride kalan eskiler, düzenin zayıflamasına, gevşemesine izin vermemeliyiz, vermeyeceğiz de. Topluluğumuzdaki okulun düzeni baştan aşağı değiştirildi. Yedi öğrenim yılı süren yeni bir okulla, geç kalmışlar için bir sanat okulu kurduk. Bilgi edinmeye, öğrenmeye karşı büyük bir istek olduğu söylenemez gerçi, ama dört yüz öğrenciden dört yüzü de okula düzenli olarak geliyor, kaytarmayı akıllarından geçirmiyorlar.

Şu anda Toplulukta altmış iki Gençlik Örgütü (Komsomol) üyesi var; bunlardan bir kısmı Harkov'da okuyor, birisiyse tıbbiyenin ikinci sınıfında. Hepsi de kasabadan sekiz kilometre uzaklıkta bulunan Topluluk'u ev bellemişler, orda yatıp kalkıyorlar. Ve hepsi de, öğrenciliğin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmenin yanısıra, Topluluktaki yoldaşlarının günlük işlerine etkin olarak katılıyorlar.

Topluluğu oluşturan dört yüz kişi, yirmi dört kola ayrılmış durumda: Marangozlar, terziler, tarlada ve sebze bahçesinde çalışanlar, sığır çobanları, domuz yetiştiriciler, traktör sürücüleri, bekçiler, ayakkabıcılar, vb... Çiftlikte, yanılmıyorsam sebzeliklerle birlikte dört bin üç yüz dönüm toprak, iki bin yedi yüz dönüm de ormanlık var; inekleri, atları ve köylülerin pek rağbet ettiği yetmiş kadar da cins domuzu var

Topluluğun. İki traktörleri, birçok tarım araçları, ayrıca bir de aydınlatma merkezleri var. Marangozlar, bir barut fabrikasından on iki bin sandık siparişi almışlar, onları yapmaktalar.

Topluluğun bütün işleri ve günlük yaşantıları aslında yirmi dört iş kümesini oluşturan üyelerin aralarından seçtiği yirmi dört komutan tarafından düzenleniyor. Tüm depoların anahtarları bu komutanların elinde. Çalışma planlarını bunlar hazırlıyor, işleri düzene koyuyor ve kendi işkollarındaki yoldaşlarıyla birlikte kendilerine hiçbir ayrıcalık tanımadan, onların yanısıra çalışıyorlar. Topluluğa gönüllü olarak katılmak isteyenlerin alınıp alınmaması konusundaki kararları, Komutanlar Kurulu verir; aynı kurul, "gelenekler"e ve disipline uyulmaması halinde ya da çalışanlardan birinin işini savsaklaması durumunda yoldaşlarını yargılama görevini yüklenmiştir. Komutanlar Kurulunun kararı —ağır iş cezası— Topluluğun başsorumlusu olan A.S. Makarenko tarafından ve tüm üyelerin önünde suçluya açıklanır. Tembellik, ağır işlerden sürekli olarak kaçma, bir yoldaşa karşı onur kırıcı davranışlarda, ya da Topluluğa zarar verici herhangi bir harekette bulunma gibi suçları birkaç kez işlemenin cezası, Topluluktan çıkarılmaktır. Ancak böyle ağır cezaların verildiği çok seyrektir; Komutanlar Kurulunun üyeleri, "dışardaki" yaşamın nasıl olduğunu unutmamışlardır, "kimsesiz çocuklar"ın öcüden korkar gibi kaçtığı "çocuk yuvası" ya da "çocuk yurdu" gibi yerlerde yaşama tehlikesiyle karşı karşıya bulunan suçlu da buradan ayrılmamak için elinden geleni yapacaktır kuşkusuz.

Topluluğun geleneklerinden biri, "kendi aralarından bir kızla sevişmemek"ti. Bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalındı ve bildiğim kadarıyla gelenek yalnız bir kez bozuldu, büyük bir trajediyle, bebeğin öldürülmesiyle son buldu. Genç anne, yeni doğan bebeği yatağın altında gizlemiş, bebekse orada boğulmuştu; mahkeme kıza "dört yıl soyutlanma" cezası verdi. Ancak cezayı Topluluğun denetimi altında çekmesi için izin sağlandı; daha sonra da çocuğun babasıyla evlendi kız yanılmıyorsam. Bir başka gelenek de şuydu: Suçlu Soruşturma Bürosu (SSB) tarafından Topluluğa getirilmiş bir kız ya da erkek çocuğa, kim olduğu, daha önce nasıl yaşadığı, ya da SSB'nin eline nasıl düştüğü konusunda soru sorulması kesinlikle yasaktı. Toy bir

"acemi" oturup başından geçenleri anlatmaya kalkarsa da, kimse onu dinlemezdi; serüvenleriyle övünmeye, kahramanlıklarını şişine şişine anlatmaya kalkana da kimes inanmaz, tersine onunla alay ederlerdi. Yeni gelene söylenen şu sözlerin etkisi, her zaman için çok olumluydu: "Bak, burası tutukevi değil, hepimiz birer efendiyiz burada, sen de bir efendisin. Otur kalk, oku, öğren ve çalış bizimle. Beğenmezsen gidebilirsin, seni bağlayan yok."

Bu söylenenlerin yalan olmadığını kısa zamanda anlayan "yeni" ise Topluluğa kolayca uyarlanırdı. Topluluğun yaşamını sürdürdüğü yedi yıl boyunca, toplam on kişi bile "terk etmemiştir" orayı yanılmıyorsam.

Bir komutan olan D., Topluluğa geldiğinde on üç yaşındaymış. Şimdi on yedisini sürüyor. On beş yaşından beri, çoğu kendisinden yaşça büyük elli Topluluk üyesinden oluşan bir iş kolunun başında; iki yıldır denetliyor bu elli kişiyi. Duyduğuma göre çok iyi bir yönetici, çok sıkı ve haksever bir komutanmış. Kendi yaşamöyküsüne göre, Gençlik Örgütü üyesiyken anarşist olmuş, bu yüzden Örgütten çıkarılmış. Şöyle yazıyor. "Yaşamı çok seviyorum, hele kitaplara ve müziğe bayılıyorum. Müziği korkunç derecede seviyorum."

Onun girişimiyle Topluluk üyeleri eşsiz bir armağan sundular bana: İçlerinden iki yüz seksen dördü, kendi yaşamöykülerini yazarak bana verdiler. D., Ukrayna dilinde lirik şiir yazan bir ozandır. Toplulukta daha başka ozanlar da var. *Promin* adındaki resimli dergiyi Topluluğun üç üyesi çıkarıyor, son derece yetenekli ve ciddi bir yoldaş olan Ç. adındaki bir başka "komutan" da resimlerini çiziyor. Ancak bu yetenekli ressam, biraz kuşkucu, bu yüzden önlemli davranıyor, tüm becerilerini ortaya dökmüyor.

Polonya'dan gelerek Rusya'ya sığındığında, sekiz yaşında, tam bir köprüaltı çocuğuymuş. Yaroslavl'daki çocuk Topluluğuna alınmış bir ara ama buradan kaçmış, tramvaylarda yankesicilik yapmaya başlamış. Daha sonra bir diş teknisyeniyle birlikte yaşamaya başlamış, ve onun sayesinde "okuma ve resim çizme tutkusu" edinmiş. Ancak, "sokağın çağrısı"na dayanamamış ve dişçinin yanından "birkaç çar altını da alarak" kaçmış. Bu parayla kitap, kâğıt ve boya almış. Sonra... Beyaz Deniz gemisiyle de denize açılmış, ateşçi yardımcısı ola-

rak bu gemide çalışıyormuş, ancak gözleri bozulduğundan işi bırakmak zorunda kalmış. Peçora'da, Zirialılarla birlikte, "mal olarak ödenen vergilerin" toplanması işinde çalışmış, Ziria dilini öğrenmiş ve Samoyed'lerle birlikte yaşamış; Ural dağlarını aşarak Obdorsk'a gitmiş. Köpeklerin çektiği bir kızakla oradan Arçangel'e geçmiş; çalıp çırparak, geceleri de bir handa kıvrılıp yatarak bir süre yaşamış burada. Sonra ona buna tabela yazmaya, manzara resimleri yapmaya başlamış. Bu Toplulukta, sanat okulunda öğretmenlik yapmış, bir yandan da yedi yıllık okula hazırlanmış. Ç., daha sonra gerekli belgeleri tamamlayarak Vyatka Sanat ve Elişleri okuluna giriyor. "Sınavları birincilikle verdim, resim sınavında, 'bir yetenek' olduğumu söylediler, ama inanmadım," diyordu. Bu okulda Öğrenci Kuruluna seçiliyor ve kültürel çalışmalarda bulunuyor. Kışın, bir bayram tatilinde, tutuklanıveriyor — "Evraklarım başıma iş açtı, bahara dek ıslahevinde kaldım," diye anlatıyor. Islahevinde birçok kitap okuyor, kültürel çalışmalarını sürdürüyor. Daha sonra, *Severnaya Pravda*'da görev alarak gazeteciliğe başlıyor.

Bütün bunları hiç böbürlenmeden, ve elbet, herhangi bir acıma duygusu uyandırma isteği de göstermeden anlatıyordu. Başından geçenleri olduğu gibi söylüyordu: Bir bataklığı geçtim, sonra bir ormana vardım, orada yolumu yitirdim, önüme çok çamurlu bir yol çıktı, zar zor yürüyebiliyordum...

Ç., son derece yetenekli bir delikanlı kuşkusuz ve sanırım artık doğru yoldan ayrılmayacaktır. Yaşam öyküsü ilginç, ama az rastlanan öykülerden sayılmaz; anlattıkları, yalnızca onun başından geçmiş değil çünkü. Duyduğum, okuduğum öykülerin çoğu onunkine benziyor.

Bu sokak serserileri nerden türüyor? Bunlar, savaş kasırgasının tüm ülkeye serptiği savaş sığıntılarının çocuklarıdır; batı eyaletlerinden gelen, yıllar süren salgın hastalıklara, yaşama savaşımına, açlığa dayanamayıp ölen halkın yetimleridir. Sokakların çağrısına hayır diyemeyen, oralardan gelen kışkırtmalara yenilen alınları babadan kalma lekeyle damgalı çocuklar, bu lanetlenmiş çocuklar canlarını kurtarmışlar anlaşılan. Varoluş savaşımından, kendi kendine yetinebilenler sağ çıkmış kuşkusuz. Bu çocuklar, o çocuklardır işte. Kendilerine

verilen işi yapmaya hazırdırlar, ve insan onlara nasıl davranacağını bilir, özsaygılarını zedeleyecek davranışlarda bulunmazsa, iş disiplinine de kolayca uyarlar; öğrenmek istemekte ve bilgi edinmek için ellerinden geldiğince çalışmaktadırlar. Beraber çalışmanın önemini ve bu tür işbirliğinin ne denli yararlı olduğunu görebilmişlerdir. Hatta, diyebilirim ki, son derece katı, acımasız ama aynı ölçüde eşsiz bir öğretmen olan yaşam, bu çocukları "özde" beraberliği sever hale sokmuştur; ama aynı zamanda her birinin birer birey olduğunu, az-çok katı ilkelere sahip olan "kendine-özgü" birer kişilik olduklarını da kesinlikle söyleyebiliriz.

Kuryaj Çalışma Topluluğu'nun üyeleri, garip bir "nazik kişiler" izlenimi bırakıyor insanın üzerinde. Bu özellik, en çok, yeni gelmiş ya da getirilmiş "ufaklıklar" ya da "acemi"lere uygulanan işlemde kendini gösteriyor. Küçükler kendilerini hemencecik, inanılmaz bir saygı gösterme alışkanlığı içinde buluyorlar; sokaklarda tanıdan korkarcasına ürktükleri delikanlılara, onları dövüp hırpalayan, onlara söven, çalmayı, votka içmeyi ve daha birçok "ustalığı" öğreten yetişkinlere karşı son derece saygılı davranıyorlar. "Ufaklıklar"dan biri bir sığır çobanı. Topluluğun bandosunda flüt çalıyor; çok da güzel çalıyor — beş ayda öğrenmiş o güzel sesleri çıkarmayı. Esmer tenli çıplak ayağıyla tempo tutarak çalmasını izlemek öyle hoş ki... Bana şunları söyledi: "Buraya ilk geldiğimde öyle korkmuştum ki... Lumme, dedim kendi kendime, bunlar sayıca çok! Sana bir dayak atmaya kalksalar, ellerinden kurtulamazsın! Oysa bir teki bile bir fiske dokunmadı bugüne dek."

Bu çocukların arasında hiç yabancılık çekmiyordum, oysa çocuklarla konuşup anlaşmasını hiç beceremem genellikle. Söylememem gereken bir şeyi ağzımdan kaçırmaktan korkarım hep, bu yüzden de dilim tutulur, ağzımı açamam. Ama Kuryaj Topluluğundaki çocuklar böyle bir korku uyandırmadı bende. Onlarla konuşmama da pek gerek kalmadı. Kendileri yeterince girgin ve konuşkan... Hem hepsinin de anlatacak bir şeyleri var mutlaka...

Yaşamın böylesine kaba ve acımasız davrandığı yüzlerce çocuğu yeniden eğitmekle böylesi olağanüstü değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayan kimdi? Topluluğun örgütleyicisi ve yöneticisi A.S. Maka-

renko. Çok yetenekli bir eğitimci olduğu kuşku götürmez. Toplulukta bulunanlar, onu gerçekten seviyor ve bu eşsiz insanı kendileri yaratmış gibi gurur duyuyor, ondan söz ederken böbürlenmeli bir sesle konuşuyorlar nerdeyse. Kırkın üstünde, sert bakışlı, gergin dudaklı, konuşmayı pek sevmeyen, iri burunlu bir adam kendisi; gözlerinden akıl fışkırıyor; biraz bir ordu görevlisine, biraz da, "ilkelerine bağlı" türden sıkı bir köy okulu müdürüne benziyor denebilir. Boğazı ağrıyormuş gibi kaba bir sesle konuşuyor; hareketleri yavaş; ama vaktini hiç boşa harcamıyor; Toplulukta olan biten her şeyi görüyor, herkesi birer birer tanıyor; tanımaktan öte, birkaç sözcükle her birinin tüm özelliğini gösteren kişiliklerini çizebiliyor size. Küçüklere karşı çok sevecen, "teklifsiz" davranmak, onlarla rahat ilişkiler içinde bulunmak da Makarenko'nun doğasının bir parçası anlaşılan. Her birine söyleyecek tatlı bir sözü, yüzünün tümünü kaplayan ve o küçükleri tatlı tatlı okşayan küçücük bir gülümsemesi var... Hepsinin de saçlarına uzanan sevecen bir eli var Makarenko'nun.

Komutanlar Kurulu toplantısında, Topluluğun işleriyle, yiyecek sorunlarıyla ilgili tartışmalar yapılıyor, ya da her komutan, kendi bölümünde çeşitli nedenlerle, yanlış ya da savsaklamalar sonucu gerektiği gibi gelişmeyen çalışmaları öteki arkadaşlarına anlatarak o konularda herkesin görüşünü alıyor; bu toplantılara katılan Anton Makarenko'nun bir kenarda kendi halinde oturduğu, yalnızca arada bir, bir iki sözcükle konuşmalara katıldığı görülüyor. Bu sözcükler birer azarlama aslında ama onun ağzından çıkınca, deneyimli bir eğitimcinin öğütleri niteliğine bürünüyor. Toplulukta yaşayanlar onu can kulağıyla dinliyor, onunla tartışmaktan hiç çekinmiyorlar; orada bulunan yirmi dört komutanın kendilerinden daha zeki ve daha deneyimli bir kimse olarak gördüğü bir yirmibeşinci komutanmış gibi tartışıyorlar onunla.

Topluluğun yaşamına, bir askeri okul düzeni getirmiş; onu Ukraynalı eğitim yetkililerinden ayıran da bu. Sabahın altısında, kalk borusu çalıyor. Saat yedide, kahvaltıdan sonra bir borazan sesi daha duyuluyor. Topluluktakileri bahçede toplanmaya, orada bir kare oluşturmaya çağıran sestir bu. Karenin ortasında, Topluluğun flamasını tutan biri, onun iki yanında, ellerinde birer tüfek bulunan iki

yardımcı durmaktadır. Makarenko, sıra olmuş Topluluk üyelerine kısaca o gün yapılacak işleri anlatır. Bu arada, daha önce suç işlemiş biri varsa, Komutanlar Kurulu'nun suçluya verilecek ceza konusundaki kararını bildirir. Daha sonra komutanlar, kendi kümelerine yapacakları işleri ayrıntılarıyla anlatırlar. Bu "tören," çocuklar açısından çok ilginç ve yararlı olmaktadır.

Ancak, Topluluğun bundan daha büyük bir töreni, görkemli hatta kutsal diyebileceğim bir başka gösterileri daha var. Kendilerine sandık ısmarlayan fabrika sahibine, siparişini teslim ederken yaptıkları töreni izledim örneğin. Topluluk bandosu açılışı yaptı, kültürün yaratıcısı olan çalışmanın önemi üzerine, çeşitli konuşmalar yapıldı. Bu ciddi ve sevimli yüzlerden oluşan sıralara, Topluluktakilerin kendi tezgâhlarından çıkan tahta sandıklarla yüklü arabalara onurla ve sevinç taşan gülümsemelerle bakan dört yüz çift renk renk göze, büyük bir coşku duymadan bakmak olanaksızdı. Dört yüz gırtlaktan fışkıran sevinçli ses, aslında dört yüz yürekten yükselen sesti. A. S. Makarenko, çocuklarla iş ve çalışma konusunda konuşurken öylesine dingin bir gizli güçle donanmış oluyordu ki, bunu sözcüklerle anlatmak olanaksızdır. Yetiştirdiği Topluluk üyelerinin yaşamöykülerine yazdığı kısa önsözden aktaracağım şu sözcükler onu çok iyi anlatmaktadır ve kanımca bu insanı daha iyi betimleyebilecek hiçbir şey yoktur:

"Yüzüncü yaşamöyküsünü daktiloya çekerken, ömrümde gördüğüm en şaşırtıcı kitabı okumakta olduğum kafama dank etti. Son derece yalın, son derece acımasız sözcüklerle anlatılmış yoğun bir acılar romanıydı bu, çocukların acılarının romanı... Yazdığım her sözcükte, bu öykülerin, herhangi bir kimsede acıma duygusu uyandırmak için yazılmadığı, bunları yazmakla herhangi bir etki yaratma amacı güdülmediği bir kez daha ortaya çıkıyordu. Bir insanın kendisine acımasına, ona el uzatmasına alışmamış, yaşamında yalnızca kötülükler görmüş, düşmansı bir dünyaya, bu konumuyu yakınmasızca kabullenmeye alışmış, yapayalnız, hiçbir şeyi olmayan bir küçük kişinin, sade ve içtenlikli öyküsüydü bunların her biri. Günümüzün trajedisini oluşturan da budur elbet; ancak bu trajedi yalnızca bize görünmektedir; kendileriyle dünya arasındaki ilişkinin her zaman bir

trajedi olageldiği, bu trajediye, yalnızca böylesi yaşantılara alışmış olan Topluluk üyelerinin gözünde bir trajedi değildir bu.

"Bu trajedide en çok acı, benim payıma düşüyordu belki de. Sekiz yıl süresince çukura atılmış olan bu çocukların yalnızca göze görünen, dile gelen acılarıyla değil, ahlâk bozukluklarıyla da ilgilenmek durumundaydım. Onlara yalnızca acımakla, hakvermekle, onlara yandaş olmakla kalmamalıydım, bununla yetinmeye hakkım yoktu. Onları kurtarmak için, kesin tavırlı, katı ve güçlü olmak zorundaydım, bunu daha baştan anlamıştım. Onlar kendilerine karşı nasıl filozofça davranıyorlarsa, ben de onların sorunları karşısında öyle filozofça davranmalıydım.

"Bu benim trajedimdi ve bu notları okurken, bunu çok daha derinden, çok daha ağır bir biçimde duydum. Bu, hepimizin trajedisi olsa gerektir ve bundan kaçınmaya, sakınmaya, açıkçası yan çizmeye hakkımız yoktur. Bu çocukları sevindirmek yolunda tatlı istekler duyan, yalnızca acıma duygularıyla gözlerini sulandırmak zahmetine katlananlar, yapaylıklarını, bu çok anlamlı olan, ancak ikiyüzlülükleri nedeniyle, bu sulu gözlü kişiler tarafından beş para etmez birer çocuk hıçkırığı sayılan derin acılarla örtmekten başka bir şey yapmıyorlar demektir."

Kuryaj'daki Topluluktan başka, Harkov yakınlarındaki Zerjinski Topluluğunu da gezdim. Burada topu topu yüz ya da yüz yirmi çocuk vardı ve anlaşılan, "toplumsal açıdan tehlikeli" ve "suçlu" çocuklar için kurulacak bir Çocuk Çalışma Topluluğunun nasıl olması gerektiğini göstermek üzere kurulmuştu. Ön yüzünde on dokuz penceresi olan iki katlı bir evde kalıyordu çocuklar; ev özel olarak yapılmıştı. Üç işlik vardı okulda —marangozhane, ayakkabı ve makina işlikleri— hepsi de son model makinalarla donanmıştı, hepsinde istenen araç ve gereci bulma olanağı vardı. Havalandırması çok iyiydi, pencereleri genişti, içeri bol ışık giriyordu. Burada çocuklar rahat üstlükler giyiyorlardı, yatakhanelerde rahat yataklar, sonra yıkanma, duş alma yerleri, temiz, geniş derslikler, bir toplanma salonu, rafları dolu bir kitaplık, bol bol okul gereci —yani ne ararsanız, ne gerekliyse hepsi— vardı; "göstermelik" diyebileceğimiz örnek bir kurum ya-

ni. Oraya alınan çocuklar bile "göstermelik gibi"ydi; son derece sağlıklı görünüyorlardı. Bu tür kurumları örgütleyen ve yönetecek olanların burada öğreneceği çok şey olsa gerek![1]

Maksim GORKİ

[1] *Sovyetler Birliği'ni Gezerken* adlı kitaptan.

A. S. MAKARENKO BİZİ NASIL EĞİTTİ

ANTON Semyonoviç Makarenko'yla, 1920 Aralık'ında, pek de doğal sayılmayacak bir ortamda — hapishanede karşılaştım; acı çocukluk günlerimde yaptığım yanlışların cezasını çekiyordum orada. O günden bu yana otuz dört yıl geçti, ama o karşılaşmayı en ince ayrıntısına dek, dün gibi anımsıyorum.

Şöyle oldu: Bir gün, hapishane müdürü beni çağırtmıştı. Odasına girdiğimde, müdürün yanında bir yabancı gördüm. Masanın yanındaki bir koltukta ayak ayak üstüne atmış oturuyordu; sırtındaki paltonun yeni olduğu söylenemezdi. Kafası büyük, alnı çok açıktı. Ancak ilk göze çarpan özelliği iri burnuyla üzerine oturmuş olan gözlük ve camların ardından sevecen ışıklar saçan zeki, meraklı, insanın içine işleyen derin ve aydınlık bakışlı gözleriydi. Bu yabancı, Anton Semyonoviç Makarenko'ydu.

"Semyon Kalabalin sensin demek?" dedi bana.

Evet anlamına başımı salladım.

"Benimle gelmek ister misin peki?"

Bir ona bir hapishane müdürüne baktım, yanıtı müdürün yüzünde arıyordum, çünkü benim "rızam" onunkine bağlıydı. Anton Semyonoviç anladı.

"Anlıyorum," dedi. "Ben müdürle konuşurum. Şimdi, kusura bakma Semyon, biraz dışarı çıkar mısın lütfen. Çıkabilir mi müdür bey?"

Müdür, "Elbette," dedi. "Çık dışarı."

Çıktım.

Gardiyanla birlikte koridorda dururken kendi kendime şu sözleri söylüyor, kıs kıs gülüyordum: "Kusura bakma Semyon. Biraz dışarı

çıkar mısın lütfen." Bu sözlerden hiçbir şey anlamadım. Anlamlarını bile bilmiyordum, nerdeyse ömrümde ilk kez duyuyordum o sözcükleri. Garip adamdı şu doğrusu.

Bir süre sonra içeri çağrıldım. Anton Semyonoviç ayaktaydı.

"Ee, Semyon, götürmek istediğin bir şeyler var mı?

— Bir şeyim yok benim.

— Güzel," dedi Makarenko ve müdüre döndü. "Eh; burdan doğru gidebiliriz, değil mi?

— Evet evet, gidebilirsiniz," dedi müdür, sonra bana döndü, "Bak Kalabalin..." diye söze başladı.

Makarenko onun sözünü kesti, "Hiçbir şey söylemeyin," dedi. "Merak etmeyin, hiçbir sorun olmayacak. Haydi, yürü Semyon."

Hapishane kapıları ardına dek açıldı. Anton Semyonoviç'le birlikte, yaşam yolumun en mutlu basamağına adımımı attım.

O gün beni neden dışarı çıkardığını, tam on yıl sonra, onun yardımcılığı görevine geldiğim günlerde açıkladı bana Makarenko:

"Hapishane müdürünün odasından çıkmanı istememin nedeni şuydu," dedi o vakit. "Sorumluluğunu üstüme aldığımı belirten belgeyi imzaladığımı görmeni istememiştim. İnsanlık onurunu incitici bir şey olurdu bu."

Makarenko, daha önce varolabileceğini aklımdan geçiremediğim insansal nitelikler kazandırdı bana. Bu sözünü ettiğim, yaşamımda gördüğüm ilk sıcak insansal duyguydu. Milli Eğitim Müdürlüğüne giderken, Makarenko'nun önünden yürümeye çabalıyordum hep. Beni görebilsin, kollayabilsin diye, bir de, kaçmak niyetinde olmadığımı anlasın diye yapıyordum bunu. Ama o boyuna yanımdan yürümeye çabalıyor, Topluluk'a değgin olayları, onu kurmanın zorluklarını anlatarak beni oyalıyordu; çeşitli konulardan konuşuyor, ilgimi ayakta tutuyor. Ama hapishaneden, benden ve geçmişimden hiç söz etmiyordu.

Milli Eğitim Müdürlüğü'nün avlusuna girdiğimizde, Makarenko Topluluk'un atıyla arabasını bana bıraktı ve beni şaşkınlıktan donduran bir iş verdi.

"Okuman yazman var mı, Semyon?

— Evet.

— Güzel."

Cebinden bir kâğıt çıkardı, bana verdi. "Şunları alır mısın lütfen? Ekmek, yağ ve şeker. Benim hiç vaktim yok, bir yığın devlet dairesine girip çıkacağım bugün. Hem, dükkâncılarla, terazilerle pek başım hoş değildir. Genel olarak korkunç derecede kandırırlar beni — ya eksik tartarlar, ya eksik para verirler. Sen bu işi benden iyi becereceksin, buna hiç kuşkum yok, haydi."

Aklımı başıma toplamama, ya da karşı koymama fırsat vermeden çabucak ayrıldı yanımdan. Üfleseniz yıkılacaktım o anda! Kendimde değildim, Şu işe bakın! Kafamın arka tarafını, yaşamın şaşırtıcı sorularının doğduğu o geleneksel yöreyi kaşıdım elimle. Bir yandan da düşünüyordum: Şu işe bak! Hapisten çık, sonra da ekmek-şeker almaya bakkala yollan! Bu bir sınav olmasın? Bu işin içinde bir şey var belki de? Orada bir süre durdum, düşündüm, sonunda Makarenko'nun biraz avanak olduğu sonucuna vardım. Hangi akıllı benim gibi bir adama bunca malı teslim ederdi!

Dükkâna girdiğimde adam yayvan yayvan sordu: "Bir şeyler mi alacaksın yani? Sen kimsin bakayım?

— Bunu sonra öğrenirsin," dedim ve sipariş listesini uzattım.

Her şeyi aldım, eski bir yük vagonundan bozma arabaya —o her yanı dökülen araca— yükledim. Makarenko çıkageldi, verilen işi yaptığını görünce atı koşmamı ve arabayı sürmemi söyledi.

Ardında otuz altı yılın acılı deneyleri bulunan bu at müsvettesi, dizginlerin, kamçı ve deh'lerin yardımıyla harekete geçti. Eğitim Müdürlüğü binasından iki yüz metre kadar uzaklaştığımızda, Makarenko durmamı söyledi.

"Söylemeyi unuttum. Burda küçük bir yanlışlık olmuş. İki ekmek fazladan vermişler. Onları geri götürür müsün lütfen? Yoksa bu dükkâncılar bir dahaki sefere canımıza okur. Ben seni burda beklerim, haydi."

Kulaklarıma dek kızardım utancından. Bu de neydi? Daha önce yüzümün kızardığını hiç anımsamıyorum. Arabadan atladım, samanların altından iki ekmek çektim, dükkâna gittim. Yolda şunları düşünüyordum: Ne biçim bir adam bu? Az önce kendi ağzıyla aldatıldığını söyledi, şu dükkâncılardan öç alayım dedim ben de. Nasıl öç ala-

caksın? Böyle. İki ekmekten ne çıkar sanki. Adam da kalkmış, "Git onları geri götür lütfen," diyor.

"Çok teşekkür ederim delikanlı," diye karşıladı beni dükkâncı. "Bunun yalnızca bir yanlışlık olduğunu anlamıştım, düzeleceğini biliyorduk. İyi günler dileriz, çok teşekkür ederiz."

Adama pis pis baktım, ve dükkândan çıktım.

Arabaya döndüğümde. Makarenko bir avuç ayçiçeği çekirdeği uzattı bana, "İster misin?" dedi. "Bu ayçiçeklerine bayılıyorum ben."

Ekmek olayı tümüyle unutulmuş bulunuyordu. Oysa Makarenko şöyle düşünebilir, bunu bana söyleyebilirdi. Sana güvendim, hapisten çıkarmak uğruna temiz adımı tehlikeye soktum. Sen tutmuş iki okka ekmek için alnıma kara çaldırmaya kalkıyorsun...

Hayır, bunu yapmadı. Beni incitme korkusuyla böyle bir patavatsızlıkta bulunmadı, suçumu yüzüme vurup beni kendisinden uzaklaştırmadı; bir yanlışa düşerek hakkın yerini bulması için yaptığımı sandığım o davranışı benim değerlendirmemi, sonradan üzerinde düşünüp ölçüp biçmemi istedi çünkü. Bana çıkışmaya kalksaydı, Topluluğa dek birlikte yolculuk edemeyecektik belki de.

Anton Semyonoviç, başka durumlarda da böyle, önlemli, yerinde, doğru ve doğal davranırdı. Bir bakarsınız, eşsiz güldürme yeteneğiyle bir kabadayı "kahraman"ın yelkenlerini suya indirmiş, bir bakarsınız kaşlarını çatmış, bir durumu onaylamadığını kesinlikle belirtmekte; bir bakarsınız öfkeden köpürmüş, gençlerde korku uyandıracak, ya da onları kendine getirecek ölçüde hırsla bağırmakta. Her değişik durumda değişik bir tavır gösterir Makarenko, kendisini yinelemez. Ve her zaman inandırıcı, her zaman içtenlikli ve sakınmasızdır.

Anımsadığıma göre içkiyle savaş birliğini oluşturan, evinde kaçak votka yapanlara baskına giden kimseler, arada bir tek atmayı seven ve zaman zaman bu işi yaparken yakalanan Topluluk üyeleriydi. Ana caddede yol kesip hırsızlık yapanlarla savaşmak üzere atanan özel gece birliğinin üyeleri, daha önce hırsızlık yaptıkları için Topluluğa gönderilmiş kimselerdi. Bu akıllı ve insanları iyi tanıyan adamın gösterdiği bu tavrın korkunç bir güven duygusundan kaynaklandığını ve bizlere gösterilen bu güvenin değerini yıllar sonra anlayabildik; Makarenko bize bu güveni göstermekle, ruhlarımızda uyumakta olan

en değerli insan niteliklerini ortaya çıkarmış, onları uyandırmış oluyordu.

Makarenko'nun odası her zaman tıklım tıklımdı. Topluluk üyeleri yalnızca Topluluğun yaşantısıyla ilgili sorunları görüşmek için değil, son derece özel konularda tartışmak, ona danışmak üzere de gelirlerdi buraya. Ve Makarenko'nun, her birine ayıracak vakti vardı. Bazen konuşması ağır, düşündürücü ve inandırıcı olurdu, bazen karşısındakini belli bir şeye inandırmak için bir fıkra anlattığı, onu güldürdüğü görülürdü. Bir keresinde, en büyük gizimi ona götürdüğümde, üzerimdeki sıkkınlığı hemen alışını hiç unutmayacağım: 1922 yılında Olga adında bir kıza ciddi biçimde sevdalandım. Ve gizimi —bir delikanlının önce babasına açılması gibi— Anton Semyonoviç'e açtım. Dinledi, dinledi, sonra masasının başından kalktı, ellerini omuzlarıma koydu, büyük bir içtenlikle, alçak sesle, "Sana teşekkür ederim Semyon," dedi. "Bana ne büyük bir sevinç verdiğini bilemezsin, teşekkür ederim!

— Ne için teşekkür ediyorsunuz, Anton Semyonoviç?

— Her şeyden önce, bana güvendiğin için. Bu sevgi yalnız ve yalnız senindir. Dünyada türlü türlü insan var. Gizini birine açarsın, kış kış güler ya da gider kapı kapı yayar senin anlattıklarını. Ben öyle değilim ama. Gizini kendi öz gizim gibi saklayacağım." Sözünün burasında, ona şükran duyduğumu anlatan bir bakışla baktım Anton Semyonoviç'e. O, konuşmasını sürdürdü: "İkinci olarak, herkesten ayrı, garip bir kişi değil de, tüm insanlar gibi olduğunu görmeme yardım ettiğin için teşekkür ediyorum sana. Sevmek, belirli kişilere değil, her yaştan herkese özgü bir duygudur, benim çocuklarım da bunların dışında kalmamalıdır. Bunu öğrenmekle, eksiksiz bir insan olduğunu anladım. Şimdi gelelim sevdanın kendisine. Sakın boşa harcama bu sevgiyi, yalana dolana kanma. Güzel sev, dürüst sev, tutumlu — yani nasıl diyeyim, şövalye gibi sev... Bu güzel haberin üzerine iş yapasım gelmiyor. Haydi, gidip birlikte yemek yiyelim."

Makarenko böyle davranmakla içimdeki ürküntüyü atmama yardımcı oldu, içime kapanmama yolaçacak bir tavır göstermedi. Nutuk çekerek ya da suçlayarak sevgimi aşağılamadı, umursamaz davra-

narak, ya da yapmacık bir acıma sergileyerek onurumu kırmadı. Ancak 1924 yılında, bir tatilden yararlanarak Topluluğa geldiğimde, Anton Solovyov adlı bir çocuk Olga'nın beni aldattığını, bir başkasıyla evlenmek üzere olduğunu söyledi. Olga'nın oturduğu köy üç kilometre uzaktaydı; koşarak oraya gittim. Duyduklarının doğru olduğunu öğrendim.

Akşam geç vakit Topluluğa döndüğümde, Anton Semyonoviç'e koştum. Şöyle sessizce baktım.

"Hayrola, Semyon? Hasta mısın?

— Bilmem, herhalde hastayımdır.

— Sen yatakhaneye git, ben şimdi Elizaveta Fedorovna'yı yollarım sana.

— Buna gerek yok. Elizaveta Fedorovna'nın bana bir yardımı dokunmaz bu durumda. Olga beni bırakmış. Evleniyor. Düğün Pazar günü. Topluluk'tan çıkma adamlara, bizlere güvenmiyorlarmış.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Evet, sahi. Her şey bitti. Bir yaşam boyu sürecek sanmıştım... ama..." Sözün burasında ağlamaya başladım.

"Kusura bakma ama Semyon, bu işten hiçbir şey anlamadım ben. Daha üç ay önce gördüm Olga'yı, onunla konuştum. Seni sevdiğini söyledi bana. Bu işte bir yanlışlık olmasın?

— Hiçbir yanlışlık yok. Düğün günü saptanmış. Bana kızmayın Anton Semyonoviç, bunu söylemek de kolay değil benim için... ama kendimi asacağım!

— Ha? Delirdin mi sen Semyon?

— Delirmedim, ama artık yaşamam için bir neden kalmadı.

— Öyle mi, git as kendini öyleyse, lanet olası! Sümüklü bebek! Kundak çocuğu! Git, as kendini, ama bana bir iyilik et gözünü seveyim, Topluluk'tan uzak bir yerde as kendini, aşk hastası bedeninden çıkacak leş kokusu bize ulaşmasın."

Makarenko, bunları söyledikten sonra büyük bir öfkeyle masasındaki bir kâğıdı okumaya koyuldu. Sözlerinin üzerimdeki etkisi şu oldu: Artık kendimi öldürmek isteği duymuyordum. Kalktı, kanepeye yanıma oturdu, yüreğime ve kızışkın beynime tatlı bir sıcaklık ve dostluk akıyordu o anda. Daha sonra, onun önerisi üzerine dışarı

çıktık, yıldızlı göğün altında oturup daha güzel bir geleceğe, daha iyi, sadık insanlara değin düşler kurduk birlikte.

Anton Semyonoviç, *insan*'dı, soylu insan niteliklerine sahipti. Çok değerli bir insandı, kendisinden öğrenilecek çok şey vardı. *Yaşam Yolu* adlı kitabı Gorki Topluluğu'nda gerçekten yaşamış olan gerçek kişileri anlatmaktadır. Yazar yalnızca bazı kişi adlarını değiştirmiştir. Kitabının sonunda, Makarenko, Topluluktaki çocukların tuttukları mesleklerden söz etmektedir. Dünkü sokak çocukları, ya da belalıların tümü paçayı kurtarmış durumdadır? Hepsi de birer işçi, mühendis, tarımbilimci, doktor, havacı, ve öğretmen olmuşlardır? Örneğin Ivan Kolos (*Yaşam Yolu*'nda Ivan Golos adıyla anılmaktadır) mühendis olmuştur, Monçegorsk'ta çalışmaktadır; Nikolai Şerşnev (kitapta Verşnev) doktorluk yapmaktadır; Pavel Arkhangelski (kitapta Zadorov) mühendistir; Vasili Kluşnik (kitapta Kluşnev) de subaydır. Daha birçoğu, savaşta öldürülmüşlerdir. Yarbay Grigori Suprun (Burun) aldığı yaraların sonradan başına iş açması nedeniyle 1954 yılında ölmüştür.

Anton Makarenko, hep şöyle söylerdi: "İnsan her şeyden önce insan olmalıdır, sözcüğün tam anlamıyla İnsan olmalı, gerçek bir insan." Makarenko bu özelliğe sonuna dek, kusursuzluk noktasına dek sahipti, Topluluktaki çocukların da insan olması için elinden geleni yaptı.

Semyon KALABALİN

HUZURSUZLUĞUN MUTLULUĞU

YAŞAM Yolu yayımlanır yayımlanmaz ünlü oldu. Ancak bu, bildiğimiz türden bir yazınsal ün değildi. Makarenko'yla karşılaşıp günlük çalışmalarına ve yaşantısına yakından tanık olduğumda bu ünün ona ne büyük, ne yorucu bir yük getirdiğini gördüm.

Çeşitli nedenlerle dertlenen, çeşitli durumların içinden çıkamadıklarını gören bir yığın insan onun önerilerine başvuruyor, sorunlarına çözüm getirmesi, onları rahatlatması için akın akın Makarenko'ya koşuyorlardı. Mektuplar yağdırıyor, yüreklerindeki yükü boşaltmak için uzak yakın demeyip geliyorlardı. Kitabı okuyanlar, sayfaların ve satırların çekiciliğine kapılmakla, yazılanların görkemiyle çarpılmakla kalmıyorlardı; yazarın kişiliği, kendi yaşamının derinliği, yaptığı işlerin önemi, o katı ve dirençli dış görünümünün altında bir yürek gibi atan eşsiz zekâyı görmüş, sözcüğün tam anlamıyla çarpılmış, allak-bullak olmuşlardı.

Anton Makarenko'yla ilk kez 1937 Şubatında, Moskova'da, Yazarlar Klübü'nün açılışında karşılaştım. Bir asker paltosu vardı sırtında. Başına da bir deri kasket oturtmuştu. Elli yaşlarında gösteriyordu. Yüzünden enerji fışkırıyordu. Hatırı sayılır bir burnu, gözlüklerin ardında parlayan ciddi, akıllı gözleri ve kısa kesilmiş saçlarıyla dikkatimi çekti.

Yanımda oturuyordu. Tanışır tanışmaz kanım kaynadı ona. Yaptığı değerlendirmeler, vardığı yargılar çok açık seçik, çok kesin ve güvenliydi. Yeniliklere karşı son derece duyarlı ve bilgiliydi. Bir müzikçinin işitme duyusu kadar gelişmişti bu yönü.

1937 yılı güzünde, "Mutluluk" adını taşıyan bir yazısı çıktı. Konusu, edebiyattı. Yazar, tüm dünya yazınına, "insan acılarının ve çığlıklarının bir muhasebesi" gözüyle baktığını söylüyordu. Kendisinden önce hiç kimsenin farketmediği bir olguya dikkat çekiyordu: Dünyadaki büyük yazarlardan hiçbiri mutluluğu betimlememişti. Bunun nedeni, şu günahlı dünyamızda mutluluktan daha çok mutsuzluk olması değildi. Bunun nedeni, bu olguların uygulayımsal niteliğinden kaynaklanıyordu. Makarenko, insan mutluluğunun, edebiyatın amaçlarına hiçbir zaman hizmet etmeyeceğini, çünkü bunun önemli olmadığını söylüyordu. Mutluluklar, genellikle kişiseldi, çoğu kez bir rastlantı sonucu, kumarda kazanılırcasına elde ediliyorlardı. Yazın dünyasında malzeme olarak kullanılamazlardı, çünkü hiç kimseyi etkilemiyor, ilgilendirmiyorlardı. Bir kahramanın yazın yaşamına adımını atabilmesi için acı çekmiş olması gerekiyordu — acı evrenseldi çünkü. Sonuç olarak, Makarenko kişisel mutluluğun yazına girebilmesi için, rastlantısal olmaması gerektiğini, mutluluğun karşısına toplumsal adaletsizliğin çıkamadığı, haksızlıkların mutlulukları engellemediği durumların yaratılmış olması gerektiğini, bununsa yalnızca özgür toplumda olanaklılık kazanacağı görüşünü savunuyordu.

Bu yazıyı Paris'teyken okumuştum, Paris üniversitesi'nden dostum olan bir Fransıza yazının tümünü çevirdim.

"Hay allah kahretsin! Ne huzursuz insanlarsınız yani!" dedi. "Şu yaşlı dünyamızın durduğu yerde durması neden rahatsız ediyor sizi kuzum? Her şeyi, edebiyatın temellerini bile yerinden oynatıyorsunuz; her şeyi kurcalamasanız olmaz mı yani?"

Makarenko'nun görüşünü savunmaya kalktım, ama dostum sözümü kesti:

"Bırak! Bunu kanıtlamana gerek yok. Makarenko haklı. Hem de yerden göğe dek haklı. Bunu ben de anlıyorum, görüyorum, ama gene de... Düşünsene, tanrılarımızın mermerden yapıldığına, sonsuza dek öyle kalacaklarına inanagelmişiz, bu adam kalkıyor — küüt! Bir darbe indiriyor, o sonsuza dek öyle kalacağına inandığımız tanrı çamurdan yapılmışcasına unufak oluveriyor.

— Yanılıyorsun," dedim ona, biraz da öfkesini yatıştırma çabasındaydım. "O sözünü ettiğin tanrılar gerçekten mermerden yapılmıştı, ama zaman diye birşey var dostum! Zamandan daha hırçın bir aşındırıcı var mı? Mermer dağılmaya başladı artık."

Dostum bu görüşümü paylaşmadı.

"Bugüne dek aşınmadılar, ve sizin gibiler olmasaydı daha bir yüzyıl öyle kalacaklardı!" diye haykırdı. "İyi ki bir Dalila'nız[1] yok sizin! Hepinizin yelesini bir anda kırpardı alimallah!"

Moskova'ya döndüğümde, bu yazısını ne denli beğendiğimi, coşkun bir sevinçle anlattım ona. Bu taşkınlığımı sonuna dek dinledi, daha doğrusu, her zaman olduğu gibi içimi dökmeme gözyumdu. Ben konuşurken büyük bir ilgi okunmuyordu yüzünde, ama sözlerimi yanıtlarken, gözlerinde utangaç bir ışık parladı.

"Yok, gerçekten haklıyım ama!" diye söze başladı. "Dünya yazınında kişisel mutluluğu betimleyen tek bir yapıt adı söyleyebilir misin bana? Söyleyemezsin, bunu sen de biliyorsun! Böyle bir yapıt yok yeryüzünde. Sanıyor musun ki, Puşkin'in mutlu bir seviyi betimlememesinin nedeni, Lenski'nin bir düello'da öldürülmesidir? Sanıyor musun ki Onegin, Tatyana'sını kendi ahmaklığı yüzünden yitirdi? Yani o vakit, Puşkin, yaşamı boyunca tek bir mutlu evlilikle karşılaşmadı demektir, değil mi? Saçma! Bunun bir tek nedeni vardır, o da, öyle sınırlı mutlulukların bir sanatçının işine yaramayacağıdır. Tolstoy'u alalım. Piyer Bezukhov, güzel bir kadın olan Helen'le evliyken şu ya da bu yönüyle gösteriyor onu bize Tolstoy. Ancak Piyer, o evlilik içinde mutsuz bir yaşam sürmektedir. Daha sonra Nataşa Rostova'yla evlenip de mutlu olunca, yazar onları bırakıyor — öylesi bir mutluluk onun işine yaramaz çünkü. Köle sahiplerinin utançlı mutluluğudur bu alt tarafı."

Sözünün burasında durdu. Makarenko'nun yüzü iyice ciddileşti. Yüreğinde yeni huzursuzluklar beliriyordu anlaşılan. Buna engel olmak için Paris'teki dostumdan söz ettim ona, bizi Dalila'yla korkutmaya kalktığını anlattım.

Makarenko kahkahalarla güldü.

"Dalila ha! O kadının buradaki bir sendikanın üyesi olduğunu

[1] Kutsal kitaplara göre, Filistinli bir kadın olan Dalila, İsrail'li Samson'un sevgilisidir. Ancak Filistinlilerin onu ele geçirmesini sağlamakla sevdiğini tuzağa düşürmüştür. Samson'un korkunç gücünün saçlarının uzun olmasına bağlı olduğunu öğrenen Dalila, bir gece uyurken onun saçlarını kesmiş, daha sonra Filistinliler onu yakalayarak gözlerini oymuşlardır. (*Ş. Y.*)

söyleseydin arkadaşına. Pyatnitskaya Caddesinde berberlik yapıyor *kendisi, sabahtan* akşama dek *erkeklerin saçını sakalını* kesiyor. Dalila'dan kim korkar!"

Bu işte, yani, ciddi konuşmaları ansızın neşeli bir şakayla toparlamada çok ustaydı.

Bir keresinde, Moskova Üniversitesi'nde, "Herkesin bir kusuru var mıdır?" konulu bir konuşma yaptı.

Konunun özü şöyleydi: insanlar bir yığın önemsiz ama hoş olmayan kötülükler yapıyorlar; ve — ne yazık ki, bunlardan dolayı cezalandırılmıyorlar! Kendisine büyük saygı gösterilen bir kimse, yalancı olabilir, konuştuğu vakit mangalda kül bırakmaz, dolandırıcı, bayağı ya da gerçekten edepsiz biri olabilir, ya da çalıştığı yerde astlarını horgörebilir, onları itip kakabilir, bununla birlikte, bu kişiden söz edildiğinde şöyle denilir: "İşini çok iyi yapıyor. Aksayan yönlerine gelince, eh, hata insana özgüdür. Herkesin bir kusuru vardır."

Makarenko, konuşmasının burasında şu soruyu soruyordu: "Söz aramızda, herkesin bir kusuru var mıdır gerçekten? Olmalı mıdır? Yalan söylemeyi bıraksa, kötü huylarından vazgeçse işini iyi yapamaz mı?"

Bu sözünü ettiğim konuşmasından sözettik daha sonra.

"Görüyorum ki, dargörüşlülüğün düşmanısın sen de, Anton Semyonoviç. Bu çizginin biz yazarlar arasında nasıl geliştiğini izledin mi?" dedim ona.

Birkaç örnek gösterdim ve şunları ekledim:

"Bu dargörüşlülük kokusuna soylular bile katlanamamıştı, değil mi?"

Birden parladı Makarenko.

"Eski soylulardan söz etme bana. O günlerin insanları dargörüşlülüğün pisliğine bulaşmadan, o pis kokuyu salmadan edemezdi, çünkü bu onun kendi doğal pisliği, kendi organik kokusuydu. Ama günümüz insanları kolayca sıyrılabilir bu pislikten. Geçmişin eskilerini kuşanmış olan dargörüşlülük, sırtındakileri iyice eskitmiş durumda. Aradaki ayrılığı unutma üstat!"

Bir başka görüşmemizde, "Şu Nikolay da çok oluyor artık!" dedi. Eskiden sokak serserisi olan, şimdiyse doktorluk eden bir öğrencisin-

den aldığı mektuptan söz ediyordu. Doktor, dünyada pek çok ahmağın bulunduğundan yakınıyordu.

"Duyuyor musun ne diyor — dünyada pek çok ahmak varmış!" diye gürledi Makarenko. "Bizim Topluluk'ta eğitilmeseydi, şu Nikolay'ın hali ne olurdu, soranın sana?

— Ne bileyim ben.

— Ben biliyorum ama! Bak ne olurdu: Bir kasabacıkta, bunaltıcı bir deliğe tıkılacak, bir ahmaktan beter yaşayıp gidecekti de, ahmaklığından haberi bile olmayacaktı. İçinde bulunduğu durumu anlayacak, ona karşı çıkmaya kalkacak aklı olmayacaktı. Öyle de mutlu olacaktı belki, evet. Ama o türden bir mutluluğa dayanabilir miydi, tanrı bilir."

Bu sözleri üzerine, yeni bir görüşünü yakalamış olmanın verdiği düşünceli bir tavırla "Demek sana göre, mutluluğun da türleri var, öyle mi?" diye sordum.

Gülümsedi.

"Var elbet!" dedi. "Çeşit çeşit mutluluk vardır. Çalışmanın verdiği mutluluk, doğayla, kötü toplumsal koşullarla, serserilerle yapılan savaşımların verdiği mutluluk vardır: güç, rahatsız edici, huzursuz bir mutluluktur bu. Bu tür mutluluğun bir yerinde bir şiş, bir yerinde bir çürük, çizik, yara vardır her zaman — ama unutma ki, dünyayı döndüren tek şey de budur. Bir de, her şeyini yeterli bulan, başka hiçbir şey istemeyen insanların sessiz sakin mutluluğu vardır.

— Eh, mutluluk insanlara göre değişir elbet," dedim. Garip garip baktı bana. Hiçbir şey istemeyen insanların sessiz sakin mutluluğunu savunduğumu sandı anlaşılan. Bunu düşünmek bile onu üzmeye yetti. Göğüs geçirdi, hiç yüzüme bakmadan, "Öyle de denebilir," dedi. Çok fazla rahatsız olduğunda, öfkelendiğinde o belirgin Ukrayna vurgularıyla konuşurdu. "Ne var ki, domuzlara göredir bu tür mutluluk. Dolayısıyla o mutluluğu domuzların önüne atmak gerekir!"

Çalışmaya doymayan, neredeyse yeterinden çok verimli bir insandı. Başlangıçta bu durumun onun kişiliğinin bir parçası olduğunu sanmıştım. Ama sonradan, bir başka ışık altında gördüm onu. Onca çok çalışmasının nedeni, yapacak çok şeyi olmasından, ancak

sağlığının kötüye gittiğini anlaması nedeniyle, ölümden hızlı gitmek, ondan birşeyler koparmak istemesiydi.

Ancak ölümden korkuyor değildi. İnsanın işine burnunu soktuğu gerekçesiyle ölüme bir başbelası gözüyle bakardı, o kadar. Ölümü küçümser, onu horgörürdü.

Ölümünden az önce yazdığı bir mektupta, başına geleceği sezmiş ve bunun ağırlığını duymuş olacak, şöyle yazıyordu: "Doğa, Ölümü yarattı, ama insanoğlu ona meydan okumayı öğrendi."

Onun ölümünü gözümün önünde canlandırabiliyorum: Vakit gecedir. Makarenko masasının başına oturmuş çalışmaktadır. Göğsünde bir şey kasılıp gevşemekte — ölüm denen şeyin suratını asmasının doğurduğu kasılmadır bu. Ama ölümün çirkin suratına korkusuzca, saldırgan bir tavırla bakan adamın gözlerinde alaylı bir ışık parlamaktadır ve o anda, ölümün tam karşısında, ak kâğıt üzerine ölümü küçümsediğini, onu horgördüğünü yazmıştır. Yazmış ve çalışmasına koyulmuştur.

Makarenko böyle bir insandı işte.

Victor FİNK

YAŞAM YOLU

(Bir Eğitim Destanı)

Dostumuz ve öğretmenimiz
MAKSİM GORKİ'ye
saygı dolu bağlılıkla

BİRİNCİ BÖLÜM

VİLAYET HALK EĞİTİM MÜDÜRÜYLE YAPILAN BİR KONUŞMA

1920 yılı Eylülünde, Vilayet Halk Eğitim Müdürünün çağrısı üzerine apar topar Müdürlüğe gittim.

"Bana bak dostum," dedi. "Sana okul yapasın diye verilen Vilayet İktisat Kurulu binasını beğenmediğini söylediler... Ortalığı birbirine katıyormuşsun yani... Çok öfkelenmişsin!

— Benim yerimde kim olsa öfkelenirdi, diye yanıtladım onu. Öfkelenmek ne demek? Utanmasam ağlayacağım! Böyle bir binadan Sanat Okulu mu olurmuş? Her yanı çatır çutur sallanan, duvarları dökülen bu pis köstebek yuvasına okul denebilir mi? Okul böyle mi olur size göre?

— Anlıyorum, anlıyorum. Gönlünün ne istediğini biliyorum! Yeni bir bina yapalım, yeni sıralar, masalar koyalım, sen de içine gir, güzel güzel çalış istiyorsun! Ne var ki, binanın hiç önemi yok, dostum — sorun burada değil! Asıl sorun, yeni insanın nasıl yaratılacağı sorunudur, oysa siz eğiticiler yalnızca cır cır konuşmakta, boyuna yakınmaktasınız: Yok bina yeterli değilmiş, yok, burda okul olmazmış, masalar okul masası değilmiş! Ne, biliyor musun, sizde şey yok... Şey... Nasıl derler, yaratıcı ruh yok sizde. Şu beyaz yakalılardan birisin sen de, altı üstü bir memursun yani, n'olacak!

— İyi ama ben beyaz yakalık takmıyorum ki!

— Tamam, takmıyorsun! Ama aydın değil misin, al birinden vur birine! Bense bir *adam* bulmak için dört dönüyorum — yapılacak iş öyle ivedi, öyle önemli ki üstelik! Bu evsiz barksız çocukların sayısı her geçen gün biraz daha artıyor, bunlara çarpmadan sokakta yürü-

mek olanaksız hale geldi artık. Sokakta güvenlik kalmadı — evlere de giriyorlar. Bunları söylüyorum, ama anlatamıyorum. 'Bu *sizin* göreviniz,' diyorlar bana, 'Halk Eğitim Bakanlığının sorumluluğu bu,' diyorlar... Eee? Sen ne diyorsun?

— Neye ne diyorum?

— Neden söz ettiğimi pekâlâ biliyorsun! Kimse bu görevi üstlenmeye yanaşmıyor! Kime önersem sırt çeviriyor bana — 'Aman yerinde kalsın,' diyorlar, 'Tahtalıköy'ü boylamaya niyetimiz yok!' Siz aydınlar, rahat bir çalışma odasıyla sevgili kitaplarınızdan başka bir şey düşünmüyorsunuz zaten... Şu gözlüklere de bak!"

Güldüm.

"Şimdi de gözlüklerime mi taktınız!

— Yok neye takacaktım — tak gözlüğü, oku! Oku babam oku! Sonra, gerçek, canlı bir insanoğluyla karşılaşınca, 'Gırtlağımı koparacak..' diye dırlan dur! Aydın değil misiniz, n'olacak!"

Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürü, küçük siyah gözleriyle öfkeli bakışlar fırlattı bana boyuna ve deniz aygırınınkini andıran bıyıklarının altından tüm öğretim görevlilerine, öğretim örgütünün tümüne lanetler yağdırdı.

Ne var ki, Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürü, yanılıyordu.

"Şimdi beni dinleyin, diye söze başladım.

— Dinlesem n'olacak, dinlemesem n'olacak, dedi. Sen bana ne diyeceksin? Bak söyleyeyim: 'Orda... yani... şey... Amerika'dakiler gibi yapsak!...' Bu konuda bir kitap okudum — biri bana verdi de, yani... Nasıl diyorlar, Islahh... Hah! Islahevi! Eh, n'apalım, bizde Islahevi yok!

— Bıraksanız da konuşsam, ha?

— İyi, konuş bakalım! dinliyorum!

— Devrimden önce, sokak çocuklarını denetlemenin yolları vardı, değil mi? Yeniyetme suçlular için özel okullar, iyileştirme yurtları vardı...

— Bunları bırak şimdi. Bize bunlar değil, yeni şeyler gerekli.

— Tamam, bıraktım. Bu durumda yeni insanın yaratılması için yeni yöntemler bulmak zorundayız.

— Yeni yöntem! Bak burda haklısın işte!

— Ve kimse işe nerden başlayacağını bilmiyor.

— Peki ya sen?

— Ben de bilmiyorum!

— Ama burada, Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürlüğünde işe nerden başlayacağını bilen kimseler var!

— Biliyorlar, ama işe gelince kaytarıyorlar.

— Evet, burda da haklısın, yan çiziyor lanet olasılar! Haklısın dostum!

— İşin ucundan biz tutmaya kalksak, önüme çeşitli engeller çıkaracak, çalışmamı olanaksız kılacaklar. Yaptığım hiçbir şeyi beğenmeyecek, ne yapsam, 'bu, böyle olmaz,' diyecekler!

— Tam tamına böyle diyecek pis domuzlar! Haklısın dostum!

— Ve siz, bana değil de *onlara* inanıyorsunuz!

— Yok, yok, öyle demedim! Şunu söylüyorum ben: Paçaları sıvayın, işe girişin!

— Ya beceremezsem, yüzüme gözüme bulaştırırsam?"

Bu sözüm üzerine, Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürü masanın üzerine bir yumruk indirdi:

"Yüzüne gözüne bulaştırırmış! Ne demek istiyorsun yani! Anlamadım mı sanki? Becersen de becermesen de, bulaştırsan da bulaştırmasan da bu iş yapılacak, o kadar! Yapalım da görelim. Asıl sorun, suçlu çocuklar için bir yurt, bir topluluk oluşturmak değil, anlıyorsun, değil mi?... yani... yeni bir eğitim dizgesi kurmak zorundayız. İnsanları yeniden eğitmek, yeni insanı yaratmak zorundayız — yani insanı, yani bizim insanımızı yaratmak... Bu işi yapmak sana düşüyor! Hiçbirimiz her şeyi anamızın karnında öğrenmedik; sen de öğrenirsin. Yüzüme karşı 'bilmiyorum' demen hoşuma gitti! Eh, haydi bakalım!

— Yer var mı peki? Bu işi binasız beceremeyiz elbet, biliyorsunuz değil mi!

—Yer var! Hem de eşsiz bir yer var ahbap! Orada eskiden suçlu çocuklar için iyileştirme okulu vardı. Pek uzakta değil — altı kilometre kadar. Çevre de güzel — ormanlık, çayırlık... İnek beslersiniz!

— Orda çalışacak adam var mı peki?

— Var, cebimde! Armut piş, ağzıma düş! Belki bir otomobil de istersin ha!

— Peki ya para?

— Paramız var! İşte!"

Masasının çekmecesinden bir deste kâğıt para çıkardı.

"Yüz elli milyon. İşte, bu para kuruluş harcamaları için... İstediğin eşyayı alabilirsin.

— Ya inekler?

— İnekler sonra. Onlar bekleyebilir. Pencerelerde çerçeve yok. Sen gelecek yıl için bir harcamalar listesi çıkar hele.

— Yani hemen mi... Gidip şu yere baksam da...

— *Ben* senin yerine baktım! Benim kaçırdığım bir şeyi göreceğini mi sanıyorsun? Her şey tamam, taşınırsın, olur biter!"

İktisat Kurulunun odalarından daha kötü bir yer olamayacağına inanmanın verdiği rahatlık içinde göğüs geçirdim, "Pekâlâ," dedim.

Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürü, "Bulunmaz bir insansın," dedi. "Haydi, yolun açık olsun! Çok kutsal, görkemli bir davaya başkoyuyorsun!"

GORKİ TOPLULUĞUNUN GÖRKEMSİZ AÇILIŞI

Poltava'dan altı kilometre uzaklıkta, boz tepeciklerin arasında, Harkov'a giden anayolun sonsuz bir ışık demeti gibi parıldayan taşlarıyla çevrili iki yüz hektarlık bir çam ormanı vardır. Ve ormanın içinde, kırk hektarlık bir ağaçsız köşede, kusursuz bir kare oluşturan, tam anlamıyla simetrik beş tuğla bina... işte suçlu çocukların yeni Topluluk'u burası olacaktı.

Kumlu, eğimli bir yüzeyden oluşan bahçe, giderek geniş bir alanla birleşmekte, kıyıları kamışlarla çevrili bir göle doğru uzanmaktaydı; gölün karşı kıyısında, Kulak çiftçilerinin barınaklarını ve tarlalarını çeviren parmaklıklar seçilebiliyordu. Bunların ötesinde, gökyüzüne basılmış bir resim gibi duran ve girintili çıkıntılı dümdüz bir çizgi oluşturan yaşlı huş ağaçları ve saz damlı ev kümeleri görülüyordu.

Devrimden önce burada, suçlu çocuklar barındırılıyormuş; ancak

1917'de, Topluluğun tüm üyeleri, burada eğitim gördükleri izlenimini verebilecek en küçük bir iz bile bırakmadan kaçmışlar. Yırtık pırtık kayıt defterlerine bakılırsa, buranın eğitim görevlileri, terfi ettirilmeden emekliye ayrılmış subaylardan oluşuyormuş; bunların yaptığı tek iş, çalışma saatinde olsun dinlenme saatinde olsun gözlerini çocukların üzerinden ayırmamak ve gece bile onların yatakhanesine bitişik bir odada tetikte yatmakmış.

Ora köylülerinin söylediğine bakılırsa, bu öğretmenlerin eğitim yöntemi, kimsenin bir iş yapmasını gerektiren bir yöntem değilmiş, çünkü bunlar, dünyanın en eski ve en basit eğitbilimsel aracını — yani kızılcık sopasını kullanırlarmış.

Bu Topluluktan elle tutulur izler de kalmış değildi, çünkü komşular, eşya adına, yiyecek ve alet adına ne varsa hepsini, ellerine geçirebildikleri her şeyi sırtlarına, ya da arabalarına yükledikleri gibi kendi evlerine, kendi çiftliklerine taşımışlardı. Birçok değerli şey arasında, meyva bahçesini bile söküp götürmüşlerdi. Ancak bu insanların, ortalığı talan etmek, Topluluğun eşyalarını yağmalamak gibi bir amaç güttüklerini anıştıran hiçbir belirti yoktu. Meyva ağaçları kesilmemiş, yalnızca köküyle çıkarılıp bir başka yere ekilmişti; camlar kırılıp dökülmemiş, büyük bir özenle çerçevelerden çıkarılmış, kapılar acımasız bir baltayla kırılmamış, tatlı tatlı, dikkatle menteşelerinden sökülmüştü; şömineler, tuğlaları birer birer, gene büyük bir özenle alınarak götürülmüştü. Eşya adına geride kalan tek şey, eski müdürün odasında bulunan bardak çanak dolabıydı.

Bu yerin yeni sahiplerine bir göz atmak üzere çiftliklerden gelmiş olan Luka Semyonoviç Verkhola adındaki komşuya, "Nasıl olmuş da bunu bırakmışlar peki? diye sordum.

— Bu dolap *bizimkilere* yaramaz, dedi. Bir kez, kapılarından girmez, boyu çok yüksek, eni de geniş. Eh, parçalasan yazık olur..."

Sundurmalarda, bir yığın ufak-tefek doluydu, ama bunların hiçbiri bir işe yaramazdı. Bazı eşyaların yakınlarda bir yere götürüldüğünü duyunca burnumu çeke çeke götürüldükleri yeri buldum. Böylece eski bir matkap, sekiz eski marangoz tezgahı, bir pirinç çan ve otuz yaşlarında bir beygir — vaktiyle hayli ateşli bir at olduğunu

kanıtlayacak izlerin tümünü henüz yitirmemiş bir Kırgız kısrağını ele geçirdim.

Benden önce oraya varıp yerine yerleşmiş bulunan levazımcı Kalina İvanoviç, daha görür görmez, selâm sabah demeden şu soruyu sordu bana:

"Siz eğitim sorumlusu musunuz?

— Ne sorumlusu?... Hayır, ben Topluluğun müdürüyüm."

Ağzındaki pipoyu eline aldı, "Hayır, hiç de değil!" dedi. "Siz, burada eğitimden sorumlusunuz, bense levazım müdürüyüm."

Ressam Vrubel'in "Pan"ını gözünüzün önüne getirin; ancak, Pan'ın saçları iyice dökülsün, kafası iyice kel olsun, yalnızca iki kulağının üzerinde birer tutam saç görünsün. Pan'ın keçi sakalını da kazıyın, bıyığını da Ortodoks papazlarınınki gibi kırpın, işte size Kalina İvanoviç Serdyuk! Bu Serdyuk, işsever, becerikli, çok yetenekli, hareketli biriydi, bir çocuklar Topluluğunun levazım müdürlüğü gibi basit bir görev hiç de ona göre değildi. Çeşit çeşit işlerde geçirilmiş elliyi aşkın yıl bırakmıştı gerisinde; ancak, yaşamının yalnızca iki evresini yaptığı iki önemli hizmeti gururla anıyordu: Çarın buyruğunda, Kekşolm Suvari Birliği'nde askerlik yaptığı gençlik yıllarıyla, 1918 yılında, gözüpek bir savaşçı olarak Mirgorod'u Alman işgalinden kurtarışı.

Öğretme ve eğitme heveslerimin ilk hedefi, Kalina İvanoviç oldu. Birbirini tutmayan çok değişik görüş ve inançlara sahip biriydi İvanoviç; işimi güçleştiren en büyük engel de onun bu özelliğiydi. Burjuvalara da, Bolşeviklere de lanet okuyor, Rusuna da Yahudisine de aynı suçlamaları yapıyor, Rusların adam-sendeciliğine sövdüğü kadar Almanların dakikliğine ve işseverliğine de sövüyordu. Ama mavi gözlerinde öyle görülmedik bir yaşama ateşi yanıyordu ve öylesine öğrenmeye hazır, istekli, hevesli ve yaşam doluydu ki, bildiklerimi ondan esirgemeye kalkmadım, onu biraz eğitmeye üşenmedim. Eğitbilimsel yetilerimi önce onda uygulamakla işe başladım. Bu eğitim, ilk gün, daha onunla ilk karşılaştığımızda başlamış oldu.

"Bir Eğitim Topluluğunun müdürsüz yürüyebileceğini düşünmüyorsunuz harhalde, yoldaş Serdyuk! Bu işlerin sorumluluğunu yüklenecek biri gerek ne de olsa, değil mi!"

Kalina İvanoviç, ağzındaki pipoyu bir kez daha eline aldı ve başını yapay bir saygıyla bana doğru eğerek şunları söyledi:

"Demek müdür olmak istiyorsunuz! Ben de, —bir anlamda— sizin buyruğunuzda çalışacağım!

— Hayır, ille de böyle olacak demiyorum! Size daha uygun geliyorsa ben sizin buyruğunuzda çalışayım.

— Ama... Ben eğitim bilimi öğrenmedim ki... Haddimizi bilmiyor değiliz. Ama siz benden çok daha gençsiniz ve benim gibi yaşını başını almış bir adamın karşınızda el pençe divan durmasını bekliyorsunuz. Bu da doğru değil. Ben müdür olacak kadar çok kitap okumuş değilim — hem, böyle bir görevi istemem ki!"

Kalina İvanoviç, bu sözleri söyledikten sonra oflaya poflaya uzaklaştı. Bütün gün keyifsiz keyifsiz dolaştı durdu. Akşam üzeri odama geldiğinde son derece üzgün görünüyordu.

"Bu masayla yatağı uydurdum buraya. Daha iyisini bulmak olanaksız şimdilik, dedi.

— Sağol.

— Bu Topluluk konusunda söylediklerinizi enine boyuna düşündüm. Siz müdür olsanız, ben de —bir anlamda— sizin buyruğunuz altında çalışsam iyi olacak sanıyorum!

— Hele bir işe girişelim, gerisi kolay, Kalina İvanoviç! Kavga etmeyiz.

— Ben de aynı görüşteyim. İş dediğin ne ki, herkes üstüne düşeni yapar, olur biter. Kavga etmeyiz. Siz okul görmüş bir adam olduğunuza göre —bir anlamda— müdürlük yapın daha iyi."

İşe koyulduk. Otuzundaki beygiri, yerli yerine yerleştirilen kalınca bir dingilin yardımıyla ayağa diktik. Kalina İvanoviç, komşulardan birinin verdiği faytonumsu bir arabaya tırmandı, ve bütün bu saydıklarımız, saatte iki kilometre hızla kasabanın yolunu tuttu.

Kuruluş dönemi başlamış bulunuyordu.

Kuruluş döneminde yapılacak en büyük ve en önemli iş, yeni insanın yaratılması için gerekli maddi değerlerin bir araya getirilmesiydi. İlk iki ay boyunca Kalina İvanoviç'le birlikte hemen her gün kasabaya iniyorduk. O arabayı sürüyor bense yürüyordum. İvanoviç

yürümeyi onuruna yediremiyordu. Bana gelince, bizim Kırgız atının sallana sallana kırıtmasına, çok yavaş yürümesine dayanamıyor, ondan hızlı gitmek istiyordum.

Bu iki ay içinde, köydeki bazı ustaların da yardımıyla, eski Topluluğun barakalarından birini adam etmeyi, camları takıp şömineleri onarmayı, yeni kapılar takmayı becerdik.

"Cephe dışı"nda yalnızca bir zafer kazanmıştık, ama bu, hiç de yabana atılır bir başarı değildi: Birinci Yedek Ordu Yiyecek deposundan üç tona yakın çavdar unu sağlamıştık. Bir şeyleri bir araya getirip de bir maddi değer yaratalım derken, Topluluğa yalnızca bu unu getirmekle yetinmek durumunda kaldık.

Yapılan işleri, eğitim araçlarının neler olması gerektiği konusundaki ideallerimle karşılaştırdığımda, bunun yüzkatı başarıya ulaşsam bile, amaçlarıma varmış olmayacağımı görüyordum. Böylece, bükemediğim eli öpmek durumunda kalarak, kuruluş döneminin tamamlandığını ilân ettim. Kalina İvanoviç de benimle aynı kanıdaydı.

"Burada ne bulabiliriz ki zaten!" dedi. "Şu asalaklar sigara çakmağından başka bir şey üretmezken... Bunlar var ya, önce insanları bozuyorlar, ortalığı kurutuyorlar, sonra da buyrun, şunu şunu örgütleyin, şunu şunu kurun, diyorlar! En iyisi İlya Muromets gibi olacaksın!

— İlya Muromets mi?

— Ne sandın, İlya Muromets! Sen de duymuşsundur belki, onu bir kahraman, bir şövalye yaptı çıktı asalaklar! Ama bana sorarsan bir serseriden başka bir şey değildi, yazın ortasında kızakla dolaşırdı!

— Eh, biz de onun gibi oluruz öyleyse! Keşke Muromets gibi olsak. Ya onu da beceremezsek! Hem, biz hangi haydutlarla savaşacağız? Hani bizim Solovey'imiz?

— Merak etme, merak etme, istediğin Solovey olsun... Hiç eksikliğini duyurmayacaktır sana!"

Topluluk'a iki öğretmen geldi: Ekaterina Grigoryevna ve Lidya Petrovna. Onları bulduğumda, öğretmen arama işine nerdeyse son veriyordum, bulabileceğim umudunu tümüyle yitirmiştim çünkü. Bizim ormanda yeni insanı yaratma görevini omuzlarına yüklenmeye ya-

naşmıyordu kimse — bizim "serseriler" den herkes ürküyor ve tasarılarımızın iyi sonuçlar vereceğine kimsenin aklı yatmıyordu. Derken bir gün, köy öğretmenleri için düzenlenen bir konuşma toplantısında, öğretmenlerin gelmiş geçmiş bütün duygularına seslenerek, ağızlarından girip burunlarından çıkarak Eğitim Topluluğuna katılma çağrısı yaptım. Yaşama sevgisiyle dolu iki gerçek ve hevesli öğretmen çağrıma yanıt verdi. Bunların kadın olması da ayrıca sevindirdi beni. Kurduğumuz dizgeyi çekip çevirmek ve güçlendirmek için, "kadınların yeteneklerinden" yararlanmamız gerektiğine inanıyordum çünkü.

Lidya Petrovna, çok genç bir öğretmendi; gören, lise öğrencisi sanırdı. Okulu yeni bitirmiş, anasının dizi dibinden daha önce hiç ayrılmamıştı. Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürü, onu göreve atadığını onaylayan kâğıdı imzalarken şaşkınlığını gizlemedi:

"Bir damlacık kızı ne yapacaksın oralarda? Daha hiçbir şey bilmiyor, deneyimi yok!

— Tam da onun gibi birini arıyordum. Biliyor musunuz, bilmem kaç ders kitabını devirmek yetmiyor günümüzde. Bu Lidoçka bozulmamış, tertemiz bir kız; yoğuracağımız hamuru mayalayacak bir tür maya gözüyle bakıyorum ona.

— Bazen olmayacak şeyler söylüyorsun... Neyse, al bakalım!"

Ekaterina Grigoryevna'ysa onun tam tersi yani okkalı bir eğitimciydi. Lidoçka'dan yalnızca birkaç yaş büyüktü, ama Lidoçka, anasının eteğine yapışan bir çocuk gibi onun peşinden ayrılmıyordu. Ekaterina Grigoryevna'nın yüzü çok güzeldi, kavisli olmamaları nedeniyle erkek kaşını andıran kalın, kömür kaşları, hemen göze çarpıyordu. Temiz pak giyinirdi, giysileri inanılmaz bir mucizeyle yeniliğini korumuş izlenimi veren, ama aslında belki de yüzyıllık şeylerdi. Kalina İvanoviç, onunla tanıştıktan sonra, haklı olarak şunları söyledi:

"Kimseye göz açtırmayacağa benzer. Tam bize göre..."

Şimdi, her şey hazırdı.

Dört Aralık günü, ilk altı öğrencimiz Eğitim Topluluğuna ayak bastı. Ellerinde, kocaman bir paket, paketin üzerindeyse beş kocaman

damga vardı. İçinde, onların "dosyaları" bulunuyordu. Dördü silâhla ev soymak suçunu işlediğinden bize gönderilmişti. Bunlar aşağı yukarı on sekiz yaşlarında vardı. Az daha küçük olan öteki iki çocuk da hırsızlıkla suçlanıyordu. Yeni öğrencilerimiz, iki dirhem bir çekirdekti: Ayaklarında yepyeni pantolonlar, süvari çizmeleri vardı. Saçlarıysa son modaya uygun biçimde kesilmişti. Bunlar, sıradan birer köprüaltı çocuğu değillerdi. Adlarıysa, Zadorov, Burun, Volokhov, Bendyuk, Gud ve Taranets'di.

Onları büyük bir törenle karşıladık. O gün sabahtan öğleye dek, açılış yemeğinin hazırlıklarıyla uğraşıldı; aşçı kafasına pırıl pırıl beyaz bir file geçirdi; yatakhanede, karyolalardan yoksun boşluklara koca masalar çekildi, üzerleri çeşit çeşit yiyeceklerle donatıldı; masa örtümüz yoktu ama daha yataklara serilmemiş, yepyeni çarşaflar, bu görevi pekâlâ görüyordu. Çiçeği burnunda bir kuruluş olan Topluluğumuzun tüm üyeleri burada toplandı. Kalina İvanoviç, bugünün onuruna her zamanki lekeli, boz ceketi yerine, yeşil bir kadife ceket giymişti.

Yeni çalışma yaşamı üzerine bir konuşma yaptım, geçmişi unutmak ve hızla geleceğe doğru yürümek gerektiğini anlattım. Yeniler, sözlerime pek kulak asmıyorlar, birbirlerinin kulağına fısıldaşıyorlar, eski püskü yataklara, gözlerini tırmalayan uyduruk karyolalara, boyasız pencere pervazlarına ve kapılara küçümseyen gözlerle bakıyorlardı. Konuşmamın ortalarına falan geldiğimde, Zadorov birden dönüp bir başka çocuğa, "Bunları başımıza saran sensin!" diye bağırdı.

O günü, gelecekteki yaşantımıza değgin tasarılar yapmakla geçirdik. Ancak yeni gelenler, önerilerimi büyük bir umursamazlık içinde, bu gevezeliklerin bir an önce bitmesi dileklerini gizlemeyen yapay bir saygıyla dinlediler.

Ertesi sabah, Lidya Petrovna ne yapacağını şaşırmış bir halde bana geldi:

"Bunlara söz geçiremiyorum! Gidip gölden su taşımalarını söylediğimde biri —hani şu saçını şöyle büktürmüş olanı— çizmesini çekeleye çekeleye ayağını kaldırdı, nerdeyse burnuma değdirecekti! Bu durumda ne dese beğenirsiniz: 'Bak, çizmeci ne sıkı yapmış şunları!' demez mi?

İlk birkaç gün kaba davranmadılar, yalnızca bizi yokumsamakla yetindiler. Akşama doğru çekip gidiyorlar, sabahları dönüyor, benim acıklı eleştirilerimi, yapay gülümsemelerle yanıtlıyorlardı. Derken, bir hafta kadar sonra, Eyalet Suçlu Soruşturma Şubesinden bir polis geldi, bir önceki gece işlenen bir hırsızlık ve cinayet suçundan sanık olarak Bendyuk'u alıp götürdü. Bu olay karşısında yüreği ağzına gelen Lidoçka, hemen odasına kapanıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Arada bir dışarı çıkıyor, önüne gelene, "Ama nasıl olur, anlamıyorum!" diyordu. "İnanamıyorum! Yani bu çocuk gidip de birini mi öldürdü şimdi?"

Ekaterina Grigoryevna'ysa, kaşlarını çatarak başını sallıyor, bir yandan da şöyle haykırıyordu:

"Doğrusu anlamıyorum, Anton Semyonoviç, ne yapacağımızı bilemiyorum! Çekip gidelim bari! Demek bu iş olmayacak! Burda insan nasıl davranacağını bilemiyor!"

Eğitim Topluluğumuzu çevreleyen ıssız orman, binalarımızın bomboş odaları, bir düzine katlanabilir yatak, biricik aletlerimiz olan balta ve bel kürekleri, yalnız eğitbilimsel dizgemize değil, insan uygarlığı ilkelerine de karşı olduklarını açıkça belirten yarım düzine çocuk... Bunların hiçbiri, daha önce görüp duyduğumuz eğitsel deneylerde yeri olan şeyler değildi.

Uzun kış geceleri, Topluluğumuzda özellikle sıkıcı, hatta dayanılmaz saatler yaşıyorduk. İki lambamız vardı, bunlardan biri yatakhaneyi, öteki de benim odamı aydınlatıyordu. Öğretmenlerle Kalina İvanoviç, ister istemez küçücük bir çanak dolusu yağın içinde yüzen küçücük bir fitil aracılığıyla aydınlanıyorlardı; bu atalardan kalma aracı kullanmaları, atalarımıza ya da araca duyulan saygıdan ileri gelmiyordu elbet. Benim lamba şişesinin tepesi kırılmıştı, Kalina İvanoviç'in lambaları aşağı yukarı bir gazetenin yarısıyla yakması, upuzun kâğıdı ta tepeden sarkıtması ve bu alışkanlığından vazgeçmeye hiç yanaşmaması yüzünden şişenin dibi her zaman simsiyah oluyordu.

O yıl kış erken geldi, gelmesiyle birlikte kar fırtınaları başladı ve bahçe kısa zamanda karla kaplandı. Yol iz görünmüyordu. Kimse de kalkıp bu yolları görünür hale getirmeyi akıl etmiyordu. Çocuklardan bu işi yapmalarını istedim, Zadorov beni şöyle yanıtladı:

Uzun kış geceleri, Topluluğumuzda özellikle sıkıcı, hatta dayanılmaz saatler yaşıyorduk. İki lambamız vardı, bunlardan biri yatakhaneyi, öteki de benim odamı aydınlatıyordu. Öğretmenlerle Kalina İvanoviç, ister istemez küçücük bir çanak dolusu yağın içinde yüzen küçücük bir fitil aracılığıyla aydınlanıyorlardı; bu atalardan kalma aracı kullanmaları, atalarımıza ya da araca duyulan saygıdan ileri gelmiyordu elbet. Benim lamba şişesinin tepesi kırılmıştı, Kalina İvanoviç'in lambaları aşağı yukarı bir gazetenin yarısıyla yakması, upuzun kâğıdı ta tepeden sarkıtması ve bu alışkanlığından vazgeçmeye hiç yanaşmaması yüzünden şişenin dibi her zaman simsiyah oluyordu.

O yıl kış erken geldi, gelmesiyle birlikte kar fırtınaları başladı ve bahçe kısa zamanda karla kaplandı. Yol iz görünmüyordu. Kimse de kalkıp bu yolları görünür hale getirmeyi akıl etmiyordu. Çocuklardan bu işi yapmalarını istedim, Zadorov beni şöyle yanıtladı:

«Tamam, yapalım, bundan kolay ne var. Ama kışın sonunu beklesek daha iyi olmaz mı? Biz bugün temizleyeceğiz, yarın gene yağacak mubarek, değil mi?»

Bu sözlerden sonra meleksi bir gülümsemeyle gözlerimin içine baktı, sonra benim varlığımdan tümüyle habersizmişçesine yürüdü, bir arkadaşının yanına gitti. Zadorov'un eğitimli bir ana-babanın çocuğu olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu. Valokhov çok daha değişik bir ailedendi. Kocaman ağzı, yayvan burnu, ayrık gözleri, durmadan oynayan tombul yanakları, sürekli hareket eden yüz çizgileriyle tipik bir «belalı»ydı. Ellerini pantolonunun cebinden nerdeyse hiç çıkarmayan bu Valokhov, bana döndü, şöyle seslendi:

«Aldınız mı yanıtınızı!»

Yatakhaneden çıktım. Öfkem, koca bir taş gibi göğsüme oturmuş duruyordu. Bu yolların açılması gerekliydi; kendimi tutmuş, öfkemi açığa vurmamıştım, ama bastırdığım bu öfke, hemen harekete geçmemi, bu konuda bir şeyler yapmamı zorunlu kılıyordu. Kalina İvonoviç'in odasına daldım.

«Gel şu karları küreyelim, dedim.

— Ne? Beni buraya ırgatlığa yollamadılar! Ya onlar n'ola-

cak?» Başıyla yatakhaneyi gösterdi, «Haydutlar yani? diye ekledi.

— Söyledim, yapmıyorlar!

— Asalaklar, n'olacak! Haydi, yürü öyleyse!»

Kalina İvanoviç'le birlikte karları küreye küreye yollardan birinin nerdeyse sonuna gelmiştik ki, Valokhov'la Taranets olağan gece seferlerine çıkmak üzere kasabaya doğru yola koyuldular.

Taranets, «Haah, şöyle!» dedi gülerek.

«Geç bile kaldılar!» diye ekledi Volokhov.

Kalina Ivanoviç yollarını kesti.

«Ne demek o, 'geç bile kaldılar'» diye bağırdı. «Sizin gibi mantarlar yayılıp oturacak da, işleri biz yapacağız sanıyorsunuz, öyle mi! Avucunuzu yalayın! Bu yoldan yürümeyeceksiniz, pis asalaklar! Gömülün bakayım karların içine, haydi, basın bakalım, asalaklar! Karlı yerden yürüyün yoksa küreği kafanıza indiririm!»

Kalina İvanoviç, bunları söylerken küreği hırsla havada salladı ama kürek elinden fırladığı gibi ta ötelere, karların içine uçtu ve gömüldü; kürek bir yana, piposu bir yana uçan Kalina İvanoviç, olduğu yerde kalakaldı, önümüzde bir koşu koparan çocukların ardından şaşkın şaşkın bakıyordu.

«Git de ara bul küreğini!» diye bağırdılar koşarken. Kahkahalarla gülüyorlardı bir yandan.

«Ben de bu işi bırakmazsam bana da Kalina demesinler!» diye haykırdı Kalina İvanoviç. «Benden paso!»

Küreğini karların içinde bıraktı, homurdana homurdana odasına yollandı.

Topluluktaki yaşam giderek daha somurtuk, daha çekilmez oluyordu. Harkov yolundan «İmdat!» çağrılarının duyulmadığı gece yoktu hemen hemen. Öte-berileri çalınan köylüler bıkıp usanmadan bize geliyor, yalvar yakar oluyor, kendilerine yardım etmemizi, bu hırsızlıkları önlememizi istiyorlardı. Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürlüğünden bir tabanca almayı başardım; gerekçe olarak yol kesen şövalyelerden korunmak durumunda olduğumu söyledim müdüre, bizim Topluluktaki durumu pek açıklamadım. Elimdeki altı kişiden umudu

mya varmak oldu: Kitaplar bilim ve kuram konusunda bana, bildiklerime pek bir şey katamıyorlardı; günlük yaşantıda olagelen olgulardan, gerçek görüngülerden bir şeyler çıkarmaya, kendi öz kuramlarımı oluşturmaya çalışmalıydım.

Her şeyden önce şunu —anlamış değil de— hissetmiş bulunuyordum: Nasılsa uygulayamayacağım bir soyut formül hiçbir işime yaramazdı; Yapmam gereken tek şey, hemen içinde bulunduğumuz durumu çözümlemek ve anında harekete geçmekti.

Acele etmem gerektiğini, tek bir gün bile bekleyemeyeceğimi pekâlâ biliyordum. Topluluk, her geçen gün biraz daha kötüleşiyor, giderek bir hırsız ve canavarlar yuvasına dönüyordu. Çocuklar, öğretmenlerine karşı her gün biraz daha kaba davranıyorlar, küstahlığı ve kabadayılığı alışkanlık haline getiriyorlar, "serserilik" özlemlerini hiç sakınmadan duyuyorlardı. Bu arada iyice azıtmışlar, kadın öğretmenlerin önünde açık saçık öyküler anlatmaya, babalarının uşağıymışız gibi yemeklerini ayaklarına istemeye, yemekhanede tabak fırlatmaya, sustalılarıyla açık açık gösteriler yapmaya başlamışlardı; olmadık zamanda birinden bir şey istiyor, o özel eşyaya adeta el koyarak, "Belli olmaz, bakarsın lazım olur," diyorlardı alaylı alaylı.

Odun kırmaya yanaşmıyor, öte yanda, Kalina İvanoviç'in gözleri önünde bir barakanın çatısını indiriyor, tahtalarını parçalıyor, sonra da kahkahalarla gülerek, "Bugünlük bu kadar yeter," diye bağırıyorlardı.

Kalina İvanoviç, piposundan kıvılcımlar saça saça kollarını iki yana açtı, çaresizlik içinde şöyle dedi bir gün:

"Bunların hepsi asalak! Konuşmanın ne yararı olacak? Bir başka insanoğlunun elleriyle yaptığı bir şeyi yıkmayı, paramparça etmeyi kim öğretti onlara? Kim olacak, anaları babaları! Asıl onları hapse tıkmalı! Asalaklar!"

Derken bir gün, olan oldu. Birden, ipin ucunu kaçırdım, eğitbilimsel uygulamaları bir anda unutuverdim. Soğuk bir kış sabahıydı, Zadorov'dan mutfaktaki ocağa biraz odun kırmasını istedim, ve elbet, her zamanki umursamaz, neşeli yanıtı aldım: "Senin ellerin yok mu? Bir sürü adam koymuşlar buraya, babalarının hayrına mı yolladılar sizi?"

Daha önce hiçbiri bana karşı bunca saygısız davranmamıştı. Aylardır susmanın yüreğime yığdığı öfkenin tümü bir anda kabarıp taştı içimden, kendimi yitirdim, belki öfkemi boşaltmaktan başka bir şey düşünmeden Zadorov'un suratının ortasına okkalı bir yumruk indirdim. Öylesine hızlı vurmuşum ki, dengesini yitirdi, şöminenin üzerine yıkıldı. Yakasından yapıştım, kaldırdım, bir yumruk daha indirdim — kaldırdığımda ayakları yerden kesilmişti. Kendimi alamadım, bir yumruk daha vurdum.

Zadorov'un bu durum karşısında yalnızca korktuğunu, büyük bir şaşkınlıkla gördüm. Yüzü, ölü yüzü gibi bembeyaz olmuştu, titreyen elleriyle şapkasını bir başına yerleştiriyor, bir çıkarıyordu. Daha da vuracaktım belki, ama Zadorov, iniltili bir sesle, "Bağışlayın beni Anton Semyonoviç!" dedi.

Öfkem öylesine büyük, öyle yabanıl ve dizginsizdi ki, biri kalkıp da höt dese, hepsinin üzerine saldırabilir, hepsini gebertebilir, bu haydutlar çetesini yeryüzünden silebilirdim. Nasıl olduysa elime bir demir çubuk geçirdim. Öteki beş oğlan, dillerini yutmuş, başlarını öne eğmiş, yataklarının dibinde dikiliyorlardı. Burun, sinirli sinirli giysilerini çekiştiriyor, orasını burasını düzeltiyordu.

Onlara döndüm, elimdeki demiri yataklardan birinin ayağına indirdim.

"Ya hepiniz şu anda kalkar ormana odun kesmeye gidersiniz, ya da bu Topluluktan defolur, cehennemin dibini boylarsınız!"

Bu sözleri söyledim, ve hızla odadan çıktım.

Gereçlerin korunduğu barakaya giderek elime bir balta aldım, bu arada uygun adım beni izleyen çocukların balta ve testere seçişlerini izledim. Burnumdan soluyordum. Böyle bir günde çocukların eline balta vermenin doğru olmayabileceğini de aklımdan geçirmedim değil, ama olan olmuştu — çocuklar gereçlerini aldılar. Ama olsun, son damla bardağı taşırmıştı ve ben her şeyi göze almıştım. Başıma geleni çekecektim, yalnız bir şey düşünüyordum o anda, kendimi ucuza satmayacaktım. Hem, nasılsa cebimde bir tabanca da vardı.

Ormanın yolunu tuttuk. Koşarak bize yetişen Kalina İvanoviç, büyük bir heyecanla, "Hayrola?" diye fısıldadı, "Tanrı aşkına, hangi dağda kurt öldü, bunlar böyle nasıl kuzu kesildi birden bire?"

Vrubel'in fırçasından çıkan Pan'ın mavi gözlerinin eşi olan o capcanlı gözlerinin içine dalgın dalgın baktım, ve sorusunu yanıtladım:

"Hiç de övünülecek bir şey yapmadım dostum," dedim. "Elimi sopaya buladım. Ve ömrümde ilk kez kendi yurttaşımı dövdüm.

— Tanrım!" diye sesli sesli fısıldadı Kalina İvanoviç, "ya gidip şikayet ederlerse?

— Keşke o kadarla kalsa..."

Ancak, kimse yakınmaya bile kalkmadı. Tüm işlerin birden yoluna girmesini şaşkın bir sevinç içinde izliyordum. Çocuklarla birlikte yemek saatine dek çalıştık, büyümekten vazgeçmiş çam ağaçlarını bir bir kestik. Çocuklar pek keyifli görünmüyordu, hatta suratları asıktı, denebilir, ancak, hepimizi sımsıkı kucaklayan soğuk hava, tepelerine kardan şapkalar giymiş çam ağaçları, birlikte çalışmanın yarattığı o sıcaklık, baltaların inip kalkışına, testerelerin ezgisine kendilerini kaptırmanın verdiği güç, ağaçların birbiri ardına seve seve yere yıkılmasına yetiyordu.

Mola verdiğimizde, hepsine ayrı ayrı uzattığım tütün tabakasını kimse geri çevirmedi, benim o sert tütünden birer büyük adam gibi sigara sardılar. Zadorov, başını hafifçe yukarı kaldırıp sigarasının dumanını çam ağaçlarının doruklarına doğru üfleyerek, öyle dalgın dururken, birden kendini tutamayıp gülmeye başladı:

"Çok esaslıydı ama!..."

Şimdi al al olmuş yüzünün güldüğünü görmek öyle hoşuma gitti ki, dayanamadım, ben de gülümsedim.

"Ne? Bu yaptığımız iş mi diyorsun? diye sordum.

— İşe bir diyeceğim yok. Ama ben onu demiyorum. Yani beni iyi ıslattın!"

Zadorov, güçlü kuvvetli bir delikanlıydı, onun yerinde kim olsa bu işe gülerdi. Bu koca Herkül'e el kaldırmayı nasıl göze aldığıma şaşıyordum o anda.

Bir kahkaha daha kopardı Zadorov, baltasını kaptığı gibi bir ağacın başına gitti.

"Şu işe bak!" diyordu bir yandan, "Vay canına! Ben ondan dayak ye..."

Akşam yemeğini hep birlikte yedik. İştahımıza diyecek yoktu,

kahkahalar nerdeyse bir an bile kesilmedi; gülüşe konuşa oturduk, ama hiç kimse sabahki olaydan söz açmadı.

Azıcık da olsa utanç duyuyordum, ama yetkemi gevşetmemeye kararlıydım; yemekten sonra çok ciddi bir tavırla gerekli buyrukları verdim.

Volokhov gene sırıttı, ama Zadorov, yanıma geldi, yüzüme ciddi ciddi bakarak, "Çok da kötü insanlar değiliz biz, Anton Semyonoviç!" dedi. "İşler yoluna girecek! Her şeyi çok iyi anlıyoruz..."

EN ÖNEMLİ GEREKSİNMELERİMİZ

Ertesi gün çocuklara şunları söyledim: "Yatakhane her zaman temiz olacak! Aranızda bir yönetici seçeceksiniz. Benden izin almadan kimse kasabaya gitmeyecek. Bu kuralı bozmaya kalkan olursa, zahmet edip dönmesin, çünkü bu Topluluğun kapısından adım atmasına izin vermeyeceğim.

— Bak seen!" diye çıktı ordan Volokhov, "Biraz fazla ileri gitmiyor musunuz?

— Eee, işinize gelirse çocuklar," dedim. "Benden bu kadar! Topluluğumuzda disiplin içinde yaşayacağız. Beğenmezseniz, başka kapıya! Burda kalmak isteyen disipline uyacaktır. Siz ne derseniz deyin, burası bir hırsız yatağı değildir ve de olmayacaktır."

Zadorov elini bana uzattı, "Tokalaşalım," dedi. "Doğru söylüyorsunuz!" Sonra Volokhov'a döndü, "Sen de çeneni tut Volokhov!" dedi. "Bu gibi işlerden anlamazsın sen, aptalsın çünkü! Ne olursa olsun bir süre burada kalacağız. Hapishaneden bin kat iyi şu Topluluk denen şey çünkü!

— Okula gitmek zorunlu mu diye sordu Volokhov.

— Elbette! dedim.

— Ya okumak istemiyorsam? Okul benim neyime!

— Okul zorunludur. İstesen de istemesen de derslere gireceksin. Zadorov az önce aptal dedi sana. Okula gidip akıllı olmayı öğrenmelisin."

Volokhov, gülünç bir tavırla başını salladı:

"İyi valla, çattık!"

Zadorov olayı, disiplinin kurulması ve sürdürülmesi konusunda bir dönüm noktası oldu. Bilinçli bir başlangıç değildi bu; acı da olsa bu gerçeği kabul etmek gerekiyordu. Şapkamı önüme koyup düşündüm — öğrencilerimden birini dövmüştüm. Bu davranışın eğitbilimsel kitabın hiçbir sayfasında övülmediğini, tersine uygunsuz bulunduğunu, yaptığım işin yasalara aykırı olduğunu biliyordum. Ama aynı zamanda, eğitbilimsel kuralların, eğitmen ya da öğretmenlik yanımın, önümdeki ivedi görev karşısında ikincil duruma geçmesi gerektiğini de görüyordum. Bunun üzerine, başka geçerli yöntemlerin iyi sonuç vermediği durumlarda diktatör kesilmeye karar verdim.

Kısa bir süre sonra Volokhov'la başım derde girdi. Yatakhane sorumlusu seçilmişti Volokhov, ama ortalığı bir türlü temizlemiyordu. Birkaç kez bu işi yapmasını söyledim, anlamadı.

"Tepemi attırma," dedim ona. Öfkeli gözlerimi onunkilere diktim, "Temizle burayı!

— Yani temizlemezsem yumruğu yiyeceğim, öyle mi? Bize vurmaya hakkın yok!"

Yakasına yapıştım, onu kendime doğru çektim, bütün içtenliğimle, sesli ve son derece öfkeli bir fısıltıyla, şunları söyledim:

"Bana bak! Son olarak söylüyorum sana! Gözüne yumruk indirmeyeceğim —hayır— seni geberteceğim! Sonra da gider beni şikayet edersin, olur mu? Hapishaneye girer yatarım, bu de seni hiç ilgilendirmez."

Volokhov elimden kurtuldu, aşağıdan alıyordu şimdi:

"Öylesine küçük bir iş yüzünden hapse girmeye değmez! Tamam, temizleyeceğim, lanet olası adam!"

Bu sözü üzerine, "benimle böyle konuşamazsın! Diye gürledim.

— Nasıl konuşacakmışız yani? Söyle de öğrenelim, cehennem...

— Haydi, durma, söv! Söv de göreyim!"

Birden gülmeye başladı Volokhov. Yenilgiyi kabullendiğini belirten bir hareket yaptı.

"Ne adamsın be!" diye bağırdı. "Tamam, odayı temizleyeceğim, tamam, bağırma artık!..."

Dayak gibi, bedensel gücümden yararlanmak gibi yeni bir disiplin yöntemi bulduğuma inanıyor değildim, böyle bir şey düşündüğüm, bir an için bile olsa, kimsenin aklından geçmesin. Zadorov olayı, Zadorov'un kendisine olduğundan çok bana zarar verdi — o, yalnızca birkaç yumruk yemekle kalmıştı, oysa ben, direncimi tümüyle yitirmek, en küçük bir olayda bile hemen dayağa başvurmayı bir alışkanlık haline getirmek korkusuyla yaşıyordum. Lidya Petrovna, açıkyüreklilikle, ve de acımasızca eleştirdi beni:

"Demek sonunda eğitme yöntemini buldunuz, ha? Tıpkı İlahiyat okullarında olduğu gibi... Eski günlerdeki gibi, değil mi?

— Çekil başımdan Lidoçka!

— Yok ama, gerçekten bilmek istiyorum! Dayak serbest mi? Biz de onları dövebilir miyiz, yoksa bu yalnızca sizin tekelinizde olan bir şey mi?

— Ah, bilmiyorum Lidoçka, ben de bilmiyorum. Size haber vereceğim, bırakınız biraz düşüneyim!

— Tamam, beklerim."

Ekaterina Grigoryevna, bu olaylardan sonra günlerce bir karış suratla dolaştı ortalıkta. Bana aşırı kibar davranıyor, hiçbir yakınlık göstermiyordu. Tam beş gün, ağzını açıp da bir şey sormadı bana. Sonra, o acı gülümsemesiyle, "Eee, nasılsınız bakalım? dedi.

— Sağol, iyiyim.

— Bu olayın en kötü, en korkunç yanı ne, biliyor musunuz?

— Kötü... Korkunç?

— Evet. Kötü, korkunç ve de tehlikeli... Çocuklar sizin bu davranışınızı övüyorlar, yaptığınızdan ötürü sizi göklere çıkarıyorlar. Hepsi de size âşık, özellikle Zadorov... Bu ne demek oluyor, anlamıyorum! Eski kölelikten kalma bir alışkanlık mı bu acaba? Çocukların boyunduruk altında olma alışkanlığının bir devamı mı?"

Ekaterina'yı yanıtlamadan önce biraz düşündüm, sonra şunları söyledim:

"Hayır, hiçbiri değil. Kölelikle, boyunduruk ilgisi yok bunun. Başka bir şey olsa gerek. Gel derinlemesine inceleyelim meseleyi: Zadorov, bugüne bugün benden çok daha güçlü bir delikanlı; isteseydi tek yumrukla sakat edebilirdi beni. Üstelik hiçbir şeyden korkusu

yok. Burun gibi, tüm ötekiler gibi, onun da yitirecek hiçbir şeyi yok. Onların içine işleyen şey, dayağın verdiği acı, ya da dayak korkusu falan değil, insanoğlunun derin öfkesi, hırsı, tutkusudur bence. Onları etkileyen tek şey bu oldu bana kalırsa, Şunu çok iyi biliyorlar ki, onları dövmekle hiçbir kazancım olmadı; dövmek zorunda değildim, arkalarına bir tekme, alınlarına 'ıslah olmaz' damgasını vurup geldikleri yere gönderirdim onları, başlarına bir yığın iş açmış olurdum böylece. Hapishanelerde, ıslahevlerinde hiç de güzel günler geçirmeyeceklerini, benimse onları kolayca oraya gönderebileceğimi biliyorlar. Ben, bu yolların hiçbirine başvurmadım; tersine, kendi başıma işler açacak bir yola başvurdum. Sorunu, resmi yollardan değil, insansal yoldan çözmeye kalktım. İnsansal bir tepki gösterdim. Hem, unutma ki, bizim bu Eğitim Topluluğuna gereksinmesi var onların. Mesele o kadar basit değil. Nasıl canla başla çalıştığımızı gördüler. Onlar da insan. En önemli nokta da bu zaten..."

Ekaterina Grigoryevna düşünceli düşünceli başını salladı, "Belki de haklısınız," dedi.

Ama düşünüp taşınmaya, felsefesel konuşmalar yapmaya vakit yoktu. Bir hafta sonra 1921 Şubatında, arabayla kasabaya indim ve pılı pırtılara bürünmüş, on beş kadar gerçek köprüaltı çocuğu ile döndüm. Onları yıkayıp paklamak, üstlerini başlarını düzeltmek, kaşıntılarını geçirmek, hayli vaktimizi aldı. Mart başlarında, Topluluğumuzdaki çocukların sayısı otuzu buldu. Bunların çoğu feleğin çemberinden geçmiş, yabanıl yaratıklardı, ve bizim toplumsal eğitim idealimizin gerçekleşmesi için hiç de umut verici bir malzeme değillerdi. Görüldüğü kadarıyla, çocuk zihnini bir bilim adamının zihni gibi çalıştırdığı söylenen o yaratıcılıktan hiçbir eser yoktu bunlarda.

Topluluğumuz, öğretmenler açısından da zenginleşti. Mart ayında, sürekli bizimle çalışan bir Eğitbilimsel Kurulumuz olmuştu. Yeni öğretmenlerimizden İvan İvanoviç Osipov'la karısı Natalya Markovna'nın çeşit çeşit eşya yüklü bir arabayla gelmeleri tüm Topluluğu şaşırttı. Koltuklar, sandalyeler mi istersiniz, dolaplar, yataklar, çeşit çeşit giysiler, çanak çömlek mi istersiniz, hepsinden, hem de fazlasıyla getirmiş bulunuyorlardı. Bir iki taneden fazla giysi yüzü görmemiş olan çocuklarımız, bütün bu eşyaların Osipov'ların kalacağı evin

önüne yığılmasını büyük ilgiyle izlediler. Bu ilgi, gereğinden fazlaydı ve bu görkemli serginin, çok yakında pazar tezgahlarına taşınabileceği korkusu birden tüylerimi diken diken etti.

Osipov'ların eşyalarına gösterilen büyük ilgi bir hafta sonra yönünü değiştirdi: Topluluğumuza bir hademe gelmişti bu kez, ve herkesin ilgisi ona çevrildi. Bu yeni gelen, son derece iyi huylu, hoşsohbet, konuşkan, yaşlıca bir kadındı. Getirdiği şeyler, Osipov'ların eşyaları gibi değerli olmamakla birlikte son derece önemli, iç gıcıklayıcı, heyecan verici şeylerdi: Torba torba un, kavanozlar dolusu reçel, çeşit çeşit başka yiyecekler, birkaç küçük ama derli toplu kutu, ve bizim çocukların son derece usta gözlerinin, içinde iyi şeyler olduğunu bir anda seçtiği birkaç torba ve paket...

Hademe, odasını tam bir yaşlı kadına yaraşır titizlikle yerleştirdi. Sandığını, kutularını odanın köşelerine, ufak tefeğini duvarlardaki raflara dizdi; bu raflar, daha bina yapılırken, yaşlı kadının bu eşyaları koyacağı hesaba alınarak yapılmıştı sanki, öylesine uyuştu üzerlerine konan şeylerle... Çocuklarla bu kadın arasında çok geçmeden büyük bir dostluk kuruldu. Bu dostluk karşılıklı çıkarlar ilkesine dayanıyordu: çocuklar kadına ormandan odun getiriyor, semaverini yakıyor, kadınsa karşılığında onlara ara sıra bir fincan çay, ve fırsat buldukça tatlı tatlı öğütler veriyor, yıllarının deneylerini gençlere sunarak onları uyarıyordu. Aslında, Topluluğumuzda hademelik iş yoktu, Eğitim Müdürlüğünün onu neden atadığını bir türlü anlamıyordum.

Sonunda bir hademeye gerçekten gereksinme olmadığına karar verildi. Son derece yoksulduk.

Toplulukta çalışanların yerleştiği birkaç odadan başka büyükçe bir yatakhaneyi onarmış, içine girilecek hale sokmuştuk; bu geniş alana iki demir soba da yerleştirdik. Otuz kerevet ve yatak, çocukların üzerinde yemek yediği, ders çalıştığı üç de masa vardı. Bir başka büyük yatakhane, bir yemekhane, iki derslik ve bir çalışma odası onarım sırasını bekliyordu.

Bir buçuk takım yatak çarşafımız vardı. Bunun dışında çarşaf, örtü ya da çamaşır adına hiçbir şey yoktu Topluluğumuzda. Bu tür gereksinmeleri karşılamak yolunda yaptığımız çalışmalar, Eğitim Ba-

kanlığına ve onun çeşitli şubelerine sonu gelmez dilekçeler yollamak, başvurular yapmaktan öte gitmiyordu.

Topluluğun kurulması gereğini bana ateşli ateşli anlatan, o büyük gizleri veren Eğitim Müdürü bir başka göreve atanmıştı; yerine geleninse, yapılacak daha önemli işleri vardı ve bizi pek umursamıyor, fazla ilgi göstermiyordu.

Vilayet Eğitim Müdürlüğündeki hava, bizim o bolluk düşlerimizi gerçekleştireceğe benzemiyor, hiç de umut verici görünmüyordu. O dönemde, Eğitim Müdürlüğü, birbirinin içine girmiş irili ufaklı birçok odayla, bir yığın koltuktan oluşuyordu — gerçek anlamda eğitbilimsel yaratıcı birimler bir yana, eğitimcileri bile aramamak gerekirdi. Oda ve insan sayısından çok masa ve koltuk vardı bu kurumda. Ayakları gıcır gıcır sallanan, kırmızı ya da kara yüzeyleri kabuk kabuk soyulan bu sözümona çalışma masaları, süslenme ya da oyun masaları, kendileri gibi iç içe geçmiş sandalyelerle çevriliydi; bu sandalyeler, her masanın ardında, duvarlara yazılı olduğu üzere çeşitli şubeleri temsil ediyordu. Masalardan çoğu terk edilmişti, çünkü masa denen bu şeylerin bir parçası olması gereken insanlar, şubelerinin müdürleri olmaktan çok, bir başka devlet dairesinin muhasebecisi ya da başka bir görevlisiydi. Masaların ardında kazara bir insan beliriverse, ön tarafında sıralarını bekleyen bir yığın kişi bir anda ona saldırıyordu adeta. Aralarında geçen konuşma, istek sahibinin başvurması gereken şubenin o olup olmadığı, yoksa başka bir şubeye mi gitmesi gerektiği, bunun nedeni, niçiniyle sınırlıydı çoğu kez. Peki hangi masaya gidilecekti? Bu işe bu şube bakmıyordu da, neden geçen cumartesi burada bulunan yoldaş bunun tersini belirtmiş, ona bugün gelmesini söylememişti? Falan filan... Şube müdürü, yani masasının başına uğrayan kişi, bu noktaları büyük bir başarıyla birer birer aydınlattıktan sonra, bir an önce tabanları yağlamaya bakıyor ve ansızın kayan bir yıldız hızıyla gözden yitiveriyordu.

Bu masaların çevresinde yaptığımız acemi koşuşturmaların, uzun bekleyişlerin hiçbir yararı olmadı. Bu yüzden, 1921 yılının kışı gelip çatmış, ama bizim Topluluk, bir eğitim kurumu kimliğine ve de niteliğine bürünmemişti. Liğme liğme olmuş, yalnız yamalardan oluşan ceketler örtüyordu çocuklarımızın çıplak bedenlerini. Arada bir, bu

ceketlerin altında, paramparça olmuş bir gömleğin artığına rastlamak da olasıydı. Giyimli kuşamlı gelen ilk çocuk kümesi, çok kısa zamanda öteki çocuklardan ayırdedilmez oldu: Odun kesmek, mutfakta çalışmak, çamaşır yıkamak, eğitici olduğu kadar, giysiler üzerinde kötü etkileri olan işlerdi. Mart ayı geldiğinde, bizim çocuklar, Dargomijski'nin *Deniz Kızı* adlı operasının Miller'ini oynayan aktörü kıskandıracak kılığa girmiş bulunuyordu. Ayağında çizmesi bulunanlar parmakla sayılacak kadar azdı. Çizmelerden çoğu da ancak iplerle sarılıp bağlanırsa ayaklarda durmaya razı oluyordu. İp ya da kumaş parçalarından örülmüş ayakkabıları giyenler de vardı; ancak bu ilkel ayak giysisi bile çok kıttı, herkese yetmiyordu.

Kondyor denilen, suyu bol bir çorbayla besleniyorduk. Günlük yiyeceğimiz buydu. Daha başka beslenme araçlarına bel bağlamazdık, elimize değişik bir şey geçerse, ne âlâ... O günlerde yiyecek karneyle dağıtılırdı ve yiyecek karneleri çeşitli sınıflara ayrılmıştı: Normal karne, büyük karne, aşırı-zayıf karnesi, sağlıklı-insan karnesi, "sakat"-çocuk karnesi, sanatoryum karnesi, hastane karnesi. Yetkililere düpedüz "yağ çekerek," dilenerek, çeşitli numaralar çevirerek, perişan görünümümüzün yardımıyla, hatta bazen, çocuklarımızın isyan edebileceği gözdağını kullanarak, zaman zaman bir sanatoryum karnesi ya da daha başka bir ayrıcalıklı karne elde etmeyi başarıyorduk. Bu karneler karşılığında, hatırı sayılır ölçüde süt, yağ ve beyaz ekmek de vermeleri gerekiyordu, ancak bize bunlar düşmüyordu; ama ne de olsa bir hayli çavdar ekmeği, ve çeşitli tahıllar veriyorlardı. Yiyecek sağlama savaşında aşağı yukarı ayda bir kez büyük yenilgilere uğruyor, bu sağladıklarımızı tüketince sıradan birer ölümlü insan gibi dımdızlak kalıyorduk. Ancak hemen harekete geçiyor, o gizli ya da açık kurnazlıklar, çeşitli numaralardan oluşan karmaşık ağımızı bir kez daha örüp canımızı kurtarıyorduk. Zaman zaman et, tütsülenmiş balık hatta şekerleme karnesi sağladığımız bile olurdu; ancak, bu gibi lükslerin, moralleri bozuk kimselere değil de akıl sağlığı bozuk kimselere reva görüldüğünü düşündükçe, bu yiyeceklerden yoksun bırakılmaya dayanamaz olur, karne sağlama savaşlarından büyük bir öfkeyle çıkardık.

Zaman zaman eğitbilimsel dünyanın dışına çıkıyor, Vilayet Yiye-

cek Dağıtım Müdürlüğüne, Birinci Yedek Ordu Yiyecek Sağlama Komutanlığına ya da buna benzer başka sınırlara ayak basıyor, oralara baskınlar yapıyorduk. Halk Eğitim Bakanlığı, böylesi kuraldışı uygulamaları hiçbir zaman hoşgörüyle karşılamıyordu. Bu yüzden baskınlarımızı gizli yapmak zorundaydık.

Yaptığımız tek şey, üzerinde son derece yalın ama anlamlı birkaç sözcük karalanmış olan bir kâğıt parçasıyla silâhlanmaktı; bu kâğıtta şu sözler yazılı olurdu: "Suçlu Çocuklar Topluluğu, çocukları için dört ton çavdar unu vermenizi rica eder."

Topluluğumuzun sınırları içinde, "suçlu" gibi sözcükleri hiçbir zaman kullanmadık, Topluluğumuzun böyle bir adı falan da yoktu. O günlerde, biz, "ahlâkı bozuk çocuklar" diye anılıyorduk. Ama böyle bir anlatımı Topluluğumuzun adı olarak sunmak, bizim eğitim işleriyle ilintili olduğumuz ipucunu verirdi, Eğitim Bakanlığının dışındaki bakanlıklarla ilişki kurmada bu hiç işimize yaramazdı.

Bu dilekçeyle silâhlanmış olarak, gerekli bakanlığın, gerekli şubesinin bulunduğu bir koridorda, müdür odasının kapısında dikilirdim. Bu kapıdan, her an için bir ziyaretçiler seli girerdi. Zaman zaman oda öyle kalabalık olurdu ki, kimseden izin almadan, çağrılmadan içeri girmek güç olmazdı. İçeri girdin mi, gerisi kolaydı; onu bunu dirsekleye dirsekleye, itişip kakışarak masasının başında oturan adamın yanına yaklaşmaya bakardın. Bunu da yaptıktan sonra, hiç ses etmeden elindeki kâğıdı onun eline sıkıştırmak kalıyordu geriye.

Yiyecek ve öteki gereksinmeleri sağlama işlerine bakan müdürler genellikle eğitim işlerinden anlamazlar, ve bu yüzden "suçlu çocuklar"la eğitim dizgesi arasında bir ilinti olduğunu göremezler. Üstelik, bizim silâhtaki bu "suçlu çocuklar" sözcüklerinin etkileyici bir özelliği de vardı. Dolayısıyla, bir görevli, elimizdeki kâğıda, sonra da sert sert yüzümüze bakıp, "Neden bize başvuruyorsunuz? Gidin Eğitim Bakanlığına anlatın derdinizi," demez.

Bu tür buluşmalar, genellikle şöyle gelişir: Müdür biraz düşündükten sonra birkaç soru sorar ve ben onları yanıtlarım:

"Sizin gereksinmelerinizi kim veriyor aslında, hapishane yetkilileri mi?

Topluluk sancağı başında nöbet

Topluluk üyeleri iş başında (1921)

Tarlalara çalışmaya giden bir müfreze

Bir yakacak odun sağlama müfrezesi.
Öndeki arabanın sürücüsü Anton Bratçenko.
Arkada sağdan ikinci Semyon Karabanov

İlk ürün şenliği

Bahçe düzenleme çalışmaları.
Ayakta duran, öğretmen Z. I. Butsai

Gorki Topluluğu bahçesinden bir görünüş
(1927-1928)

Kuryaj'da çiçeklerimiz. Arkada solda,
Makarenko'nun çalışma odasının ve
yemek salonuyla klübün bulunduğu bina.
Sağda, Kuryaj'a taşındıktan sonra Topluluk
müfrezesinin gecelediği kilise girişi,
ya da verandası

Gorki Topluluğu tören yürüyüşüne hazır

Borazancılar

Kroket oynarken, solda, Makarenko'nun kaldığı evin iki penceresi görülüyor

Gorki'li *Rabfak* öğrencileri. Soldan sağa: Golos, Zadorov, Georgievski ve Verşnev

Gorki Topluluğunun ilk traktörü

Maksim Gorki Kuryaj'daki Topluluğu
ziyaret ediyor (1928)

Maksim Gorki ve Anton Makarenko,
Kuryaj'da, bir grup Topluluk üyesiyle (1928)

— Şey, hayır, hapishane yetkilileri bize yiyecek vermiyor. Çocuklarımız ergin yaşta değillerdir...

— Kim veriyor öyleyse?

— Şey, beyefendi, bu konuda bir karara varılmadı henüz.

— Ne demek 'bir karara varılmadı'? Garip değil mi bu durum?"

Sözün burasında, adam önündeki kâğıda birkaç sözcük yazar, ve bir hafta sonra gelmemizi söyler.

"Peki, bu durumda," diye yeni bir öneriye hazırlanırım, "acaba şimdilik yalnızca sekiz yüz kilo verseniz bize?

— Sekiz yüz kilo çok... şimdilik iki yüz kilo verebilirim. Gerekli incelemeleri yapayım, haftaya size haber veririm."

İki yüz kilo yeterli değildir, konuşma bizim tasarılarımıza uygun biçimde gelişmemiştir, bizim hesapta hiçbir araştırma-soruşturma yoktur çünkü.

Gorki Topluluğuna göre, bu tür görüşmeler şöyle gelişmelidir: Memur öyle işimize gelmeyen sorular sormayacak, hatta hiçbir şey demeden kâğıdımızı alacak, bir köşeciğine yalnızca tek bir sözcük, "uygundur" sözcüğünü yazacaktır.

Böyle durumlarda, arkamdan atlı kovalıyormuşçasına topluluğa dönerim.

"Kalina İvanoviç! Kopardık! Sekiz yüz kilo un kopardık! Çabuk, birkaç adam bul git malı al... Soruşturma yapmalarına fırsat bırakmayalım, haydi, durma!"

Kalina İvanoviç sevinçle kâğıda bakar:

"Sekiz yüz kilo! İnanamıyorum! Nerden ayarladın?

— Görmüyor musun? Adalet Bakanlığı Vilayet Yiyecek-Giyecek Sağlama Müdürlüğünden!

— O da ne demekmiş? Neyse, boşver. Üzümü ye de bağını sorma!"

İnsanın en önemli gereksinmesi yiyecektir. Giyecek o denli önemli değildi, dolayısıyla yiyecek sorunu gibi uğraştırmıyordu bizi. Elimizdeki çocuklar, sürekli olarak açtı. Bu durum, onların ahlâksal eğitimini ele almamızı, bu işi gereğince yerine getirmemizi büyük ölçüde güçleştiriyordu. Özel girişimler, onların iştahını ancak çok küçük bir ölçüde yatıştırıyordu.

Çocuklar, özel girişim dediğim bu yiyecek üretme çalışmaları sonunda her şeyden çok balık elde ediyorlardı. En büyük işleri balıkçılıktı. Bu işi yapmak, kışın hiç de kolay olmuyordu. Uygulanan yöntem şuydu: Köylülerin, Topluluğun topraklarına sınır olan ırmağa ve gölümüze yerleştirdiği ağları yağmalamak. İnsan doğasında bulunan kendini koruma güdüsü ve insanların kendi öz çıkarlarını gözetme konusunda her zaman sağduyulu davranabilme yetisi, çocukların, balıkları ağlarıyla birlikte toplayıp getirmelerini önlüyordu. Ancak gün geldi, bu şaşmaz kural şaştı.

Taranets'di bu. Taranets, on altı yaşındaydı. Anlı şanlı ve de hayli kıdemli bir hırsızlar ailesindendi. İnce uzun, çilli suratlı, güleç, akıllı bir çocuktu. Önderlik niteliklerinin tümünü üzerinde toplamıştı. Çalışkan, hamarat ve çok becerikliydi; ne var ki Topluluğun çıkarları umurunda değildi. Çaldığı birkaç balık ağını Topluluğa getirmişti. Balıkçılar peşinden gelmiş, hırsızı çaldığı mallarla yakalamıştı. Büyük bir çıngar çıktı. Bu olaydan sonra köylüler gözlerini dört açtılar ve bizim balıkçılar avdan çoğu kez eli boş döndü. Ama çok geçmeden Taranets'le daha birkaç açıkgöz, kendilerine, kasabada, gizemli "bir dost" tarafından armağan edilen balık ağlarıyla çıkageldiler. Bu ağların yardımıyla bizim balıkhaneler kısa zamanda çok iyi iş yapmaya başladı. Ama balıklar, ancak birkaç ayrıcalıklının midesine iniyordu. Kışın sonuna doğru Taranets büyük bir küstahlıkla beni de o ayrıcalıklılar arasına katmaya kalktı.

Bir tabak balık kızartmasıyla odamın kapısında belirdi.

"Size balık getirdim, dedi.

— Görüyorum, ama bunu kabul edecek değilim.

— Neden?

— Doğru değil de ondan. Topluluktaki herkes paylaşmalı bunu."

Taranets birden öfkelendi, yüzü kıpkırmızı kesildi.

"Neden paylaşsınlarmış? Ağları bulan *ben*, balığı tutan *ben*, ırmağın sularıyla iliğime dek sırılsıklam ıslanan *ben*! Neden herkese verecekmişim yani!

— İyi, verme. Al götür balığını. Ben balık ağı falan bulmadım, ırmakta da ıslanmadım.

— Ama bu bir armağan.

— İstemez. Kabul etmeyeceğim. Bu işten hoşlanmıyorum zaten. Bir gariplik var bu balık meselesinde.

— Ne gibi bir gariplik?

— Anlaşıldı, söyleyeyim öyleyse: o ağları parayla almadın, değil mi? 'Bana biri verdi' dedin.

— Evet, verdi.

— Kimin için verdi peki? Yalnızca senin için mi? Yoksa tüm Topluluk için mi?

— Ne demek yani? Tüm Topluluk da nesi? Bunlar bana verildi.

— Öyleyse benim için değil, hepimiz için değil, pekâlâ. Kimin tavalarını kullanıyorsun? Kendi tavanı mı? Hayır, herkesin ortak malı olan bir eşyayı kullanıyorsun! Çiçek yağını da aşçıdan yürütüyorsun ... o kimin peki? Herkesin elbet! Peki ya odun, ocak, tas-tabak? Buna ne diyeceksin bakalım? Haydi, konuş? Elindeki ağlara el koymam gerekir aslında... sen de avucunu yalarsın o zaman. Ama asıl önemli olan bu değil. İnsanca davranmıyorsun, paylaşma nedir bilmiyorsun, işin en kötü yanı bu işte. Ağlar senin olsa ne olacak... arkadaşlarını düşünmen gerekmez mi? Herkes balık tutabilir, herkes yiyebilir.

— Peki, peki, dedi Taranets, senin dediğin olsun. Ama n'olur al bu balığı ye!"

Tabağı aldım; o günden sonra herkes sırayla balığa çıktı, tutulan balıklar mutfağa teslim edildi.

Resmi olmayan yoldan yiyecek sağlamak için başvurduğumuz bir başka yöntem de, çarşı pazar dolaşmaktı. Kalina İvanoviç, atımız Kerata'yı her gün arabaya koşar, yiyecek sağlamaya, ya da belli devlet dairelerine baskına giderdi. Kasabaya inmek için kendilerine göre birer bahane uyduran iki üç çocuk da (ya doktora görüneceklerini, ya da karakola uğrayacaklarını, mahkemeye çıkacaklarını öne sürerlerdi) Kalina'yla birlikte gitmek, o dolaşırken Kerata'yı tutmak, şöyle ya da böyle ona yardımcı olmak için izin koparırdı. Şansı yaver gidenler, kasabadan dolu miğdelerle döner, genellikle de arkadaşları için birkaç lokma yiyecek getirirlerdi. Bu tür seferlere çıkıp da yakayı ele veren kimse yoktu. Bu seferlerde elde edilen ganimetler Topluluğa, "Teyzem verdi," "Bir arkadaşa rastladım" falan gibi yasal birer kılıfın içinde getirilirdi. Topluluğumuzun üyelerine güvensizlik gösterip on-

onurunu zedelemekten kaçınıyor, söylediklerini doğru sayıyordum. Hem, inanmayıp ne yapacaktım? Açlıktan gözü dönmüş, üstü başı perişan, pislik içindeki bu delikanlılara pazar tezgâhından bir somun ekmek ya da bir çift papuç pençesi aşırdı diye ahlâk dersi verecektim de ne olacaktı. Böylesi küçük olayların sözünü etmeye değer miydi bu durumda?

Sözcüklere sığmaz yoksulluğumuzun bir iyi yönü vardı: herkes —müdürü de, öğretmenleri de, öğrenciler de, herkes— aynı derecede aç, aynı derecede yoksuldu. Aylıklarımız o dönemde çok azdı. Hepimiz de aynı bulaşık suyunu andıran çorbayla besleniyor, herkes gibi pılı pırtı içinde dolaşıyorduk. Koca kış delik pabuçlarla dolaştım, çoraplarım bu deliklerden fırlar, ıslak ıslak sallanırdı hep. Bu yoksulluk kuralının dışında kalan tek kişi Ekaterina Grigoryevna'ydı. Her zaman temiz pak, bakımlı ve giyimliydi o.

İÇ DÜZENİN SAĞLANMASI

Şubat ayında, hemen hemen altı aylık maaşım tutarında bir para çekmecemden çalındı.

O dönemde benim odam, hem çalışma yerim, hem öğretmenler odası, hem muhasebe, hem de kasaydı; çünkü bu görevlerin tümünü ben yüklenmiş bulunuyordum. Gıcır gıcır kâğıt paralar, kilitli bir çekmecede duruyordu. Çekmecenin zorlandığını belirten en küçük bir iz görünmüyordu.

Hemen o akşam olayı çocuklara söyledim, parayı getirip bana vermelerini istedim. Paranın çalındığını kanıtlayamayacağıma göre, devletin Topluluk için bana teslim ettiği bu parayı üstüme geçirmekle suçlanacağımı da söyledim onlara. Hepsi de derin bir sessizlik içinde dinlediler, sonra gene sessizce dağıldılar. Bu konuşmadan sonra odama giderken, çocuklardan ikisi karanlık bahçede yolumu kesti — biri Taranets, ötekiyse ufak tefek, cin gibi bir çocuk olan Gud'du.

"Parayı kimin aldığını biliyoruz," diye fısıldadı Taranets. "Ama herkesin içinde söyleyemedik; nereye gizlediğini bilmiyoruz. Orda söyleseydik, gider parayı alır kaçardı.

— Kim peki?

— Şey, hani..." diye söze başladı Taranets, ama Gud ona ters ters bakınca birden sustu.

"Adını söyleyeceğiz de ne olacak, anasından doğduğuna pişman etmeliyiz ki...

— Peki kim yapacak bu işi?" diye atıldı Taranets. "Sen mi? Seni bir yumrukta duman eder o be!

— Kim olduğunu söylesenize," dedim. "Bırakın ben konuşayım onunla.

— Yok, olmaz!"

Taranets arkadaşının isteğine uymaya ve gizi açığa vurmamaya kararlı görünüyordu.

"Eh, siz bilirsiniz," diyerek omuz silktim. Gittim yattım.

Ertesi sabah Gud parayı ahırda buldu. Desteyi demir parmaklıkların arasından zar zor tıkmışlar, kâğıt paralar sağa sola yayılmıştı. Gud, sevinçten nerdeyse deliye dönmüş bir halde koşa koşa geldi. Paraları buruş buruş etmiş, iki eliyle sımsıkı tutmuştu.

Haberi sevinç içinde tüm Topluluğa yaydı. Bütün çocuklar sevinç çığlıkları attı, odama gelip bu duygularını açıkladılar. İçlerinden yalnız Taranets başı dimdik havalarda, bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, hiçbir şey söylemiyordu. Geceki konuşmamızdan sonra ne yaptıkları konusunda ne onu ne de Gud'u sorguya çektim.

İki gün sonra, biri kilerin asma kilidini kırdı, birkaç kilo yağ —yani Topluluğun bütün yağını— ve de kırdığı kilitleri çaldı. Bir iki gün sonra yiyecek deposunun camının yerinden çıkarılmış ve içerden Şubat Devrimi kutlamaları için saklamakta olduğumuz biraz şekerlemeyle birkaç kavanoz araba yağının çalınmış olduğunu gördük. Araba yağı bir servetti bizim için, ağırlığınca altın kadar değerliydi.

Kalina İvanoviç artık iyice çileden çıkmıştı; bir o çocuğa bir bu çocuğa dönüyor, piposunun dumanlarını suratlarına üfleye üfleye oflayıp pofluyor, onları konuşturmaya çalışıyordu:

"Buraya bakın ulan! Bunların hepsi sizin ulan orospu çocukları! Kendi kendinizi soyuyorsunuz, asalaklar!"

Taranets'in bir şeyler bildiği belliydi, ama ağzını açıp da tek söz etmiyordu. Anlaşılan böyle bir açıklamayı erkekliğine yakıştırmıyor-

du. Ötekiler rahat rahat konuşuyor, akıllarına geleni söylüyorlardı, ama onlar için önemli olan hırsızlık olayının kendisi, nasıl yapıldığı, hırsızın nasıl olup da bulunamadığı gibi yönleriydi. Soyuldukları düşüncesini, hırsızın, kendi mallarını çaldığı görüşünü benimsemiyorlardı bir türlü.

Yatakhanede büyük bir öfkeyle bağırdım onlara:

"Siz kendinizi ne sanıyorsunuz? İnsan mısınız, söyleyin bakayım! İnsan mısınız siz?

— Eşkiyayız! diye bağırdı ta arkalardaki yataktan biri.

— Evet, eşkiyayız ya!

— Haydi ordan! Birbirinizin malını çalan sinsi birer hırsızsınız hepiniz! Eşkiya kim, siz kim! Şimdi bir damla yağınız yok! Umurunuzda mı! Kutlama günü şekerimiz olmayacak! Kimse de bize bir kez daha verecek değil bunları. Ne oldu, şekersiz kaldınız! Bana göre hava hoş!

— Ama ne yapalım, Anton Semyonoviç? Hırsızın kim olduğunu bilmiyoruz. Siz ne biliyorsanız, biz de onu biliyoruz!"

Aslında, bu üstelemelerimin bir sonuç vermeyeceğini biliyordum. Hırsızlığı yapan büyük çocuklardan biri olsa gerekti, ötekilerse ondan korkularına bir şey diyemiyorlardı.

Ertesi gün, çocuklardan ikisini yanıma kattım, bir yağ karnesi daha aramaya koyulduk. Arayışımız birkaç gün sürdü ama çabalarımız boşa çıkmadı; biraz yağ sağlayabildik. Hatta, malımıza sahip çıkamadığımızdan dolayı bir güzel azarlandıktan sonra, biraz şekerleme bile koparabildik yetkililerden. Topluluğa döndük, akşamı güzel güzel konuşarak, serüvenlerimizi uzun uzun anlatarak geçirdik. Sonunda yağ elde etmiş, Topluluktaki yerine, kilere yerleştirmiştik. Rahat rahat yattık. Yağımız o gece çalındı.

Bu olaya nerdeyse sevindim diyebilirim. Şimdi artık herkesin damarı kabaracak, beraberlik ruhu kendini gösterecek, söz konusu çıkarların ortak çıkarlar olduğu herkesçe kabul edilecek, böylece de aramızdaki hırsızları temizlemek için herkes harekete geçecek diye düşünüyordum. Gel gör ki, kimsede küçücük bir öfke izine rastlamadım. Çocukların hepsi de üzgün görünüyorlardı, o kadar. Ancak aradan biraz zaman geçip de herkes soğukkanlılık içinde düşününce, ye-

ni bir merak konusuna kaptırdılar kendilerini: Böylesine ustalıkla iş beceren kimdi acaba?

Birkaç gün sonra atın koşumları yokoldu, bu kez kasabaya bile inemez olmuştuk. Kapı kapı dolaşıp, köylülerden birinin, atının koşumlarını bize birkaç günlüğüne vermesi için avuç açmak durumunda kalıyorduk.

Hırsızlık, günlük olaylar arasına girmişti. Her sabah bir şeyin eksildiğini görüyorduk: balta, testere, bir çaydanlık, ya da tava, bir çarşaf, eyer kayışı, dizgin, yiyecek... Gece yatmayıp tabancayla bahçede nöbet tutmaya kalktım birkaç kez, ama elbet ancak iki üç gece dayanabildim. Bir gece, Osipov'dan nöbet tutmasını istedim, "nöbet" sözcüğü bile öylesine ödünü kopardı ki, bir daha böyle bir öneriyi ağzıma almamaya karar verdim.

Gud ve Taranets de içinde olmak üzere birçok çocuktan kuşkulanıyordum. Ama hiçbir kanıt ele geçiremediğimden, kuşkularımı kendime saklamak zorunda kalıyordum.

Bir gün Zadorov yüzüme karşı kahkahalarla gülerek, şunları söyledi:

"Böyle bir çalışma Topluluğunda yalnızca iş, iş ve gene iş mi olacak sanıyordunuz, Anton Semyonoviç? Arada bir böyle eğlenceler de çıkar elbet, değil mi ya? Daha ne günler göreceğiz — hele şu hırsızı bir yakalayın bakalım... Ne yapacaksınız, ne ceza vereceksiniz ona?

— Tutukevine göndereceğim.

— Hepsi bu kadar mı? Bir güzel döversiniz sanmıştım."

Bir gece de ben nöbetteyken giyinmiş olarak yanıma geldi.

"Ben de sizinle yürüyeceğim biraz.

— Yalnız dikkat et hırsızlar üstüne çullanmasın!

— Bu gece nöbet tuttuğunuzu biliyorlar, bu yüzden işe çıkmazlar. Korkulacak bir şey yok yani.

— Onlardan korkuyorsun, değil mi Zadorov? Doğru söyle, ha?

— Hırsızlardan mı? Elbette korkuyorum! Ama mesele korkup korkmamakta değil —bunu siz de biliyorsunuz, Anton Semyonoviç— hem de çok iyi bilirsiniz ki insan arkadaşını gammazlamaz.

— Ama senin mallarını çalıyorlar?

— Benim mi? Burda benim olan hiçbir şey yok ki.

— Burda yaşıyorsun ama.

— Buna da yaşamak mı diyorsunuz, Anton Semyonoviç? Yaşam bu mu? Sizin bu Topluluktan hiçbir şey çıkmaz, beni dinleyin. Siz bir an önce bu işten sıyrılmaya bakın! Göreceksiniz, çalınacak ne varsa götürecek, sonra da kaçacaklar. En iyisi bir iki silâhlı gece bekçisi dikin.

— Silâhlı adam tutacak değilim."

Zadorov bu sözlerime şaşırmış olmalı, "Neden peki?" diye sordu.

"Bekçi dediğin para ister de ondan; bizimse paramız çok kıt. Hem, burada asıl önemli olan, hepinizin de buranın sahibi olduğunuzu anlamanızdır — çalınan şeyler hepinizin malı."

Gece bekçisi tutma fikrini daha birkaç çocuk da destekledi. Bu konuda, yatakhanede boyuna tartışıyorlardı.

İkinci kümeyle aramıza katılan çocukların içinde en aklı başında olanı Anton Bratçenko'nun görüşü şöyleydi:

"Bekçinin dolaştığı geceler kimse hırsızlığa çakmayacak bir, ikincisi, hırsızlığa çıkacak olan akıllı, poposunun ortasına kurşunu yiyecek. Bir ay kadar ayakta dikildikten ya da yüzükoyun yattıktan sonra bir daha böyle oyunlar oynamaya tövbe edecek."

"Özgür Dünya"sındaki uzmanlığı, sahte arama buyruklarıyla insanların evini aramak olan yakışıklı Kostya Vetkovski onunla aynı görüşü paylaşmıyordu. Bu Vetkovski, sözü edilen aramalarda başı çekiyor değildi, o yalnızca asıl işi yapan büyüklerin yardımcısıydı. "Dosya"ya göre hiçbir şey çalmış değildi ve bu aramalara katılmasının tek nedeni, bu işin tekniğine karşı duyduğu ilgiden kaynaklanıyordu. Kuramsal bilgilerini derinleştiriyordu, o kadar. Hırsızları küçük görürdü. Bu çocuğun anlayışlı, uysal, aynı zamanda karmaşık bir doğası vardı, farkındayım. Ancak beni asıl şaşırtan en dövüşken çocuklarla bile çok iyi geçinebilmesi ve siyasal konularda söz sahibi olduğunu herkese kabul ettirmesiydi.

"Anton Semyonoviç haklı," diye üsteledi. "Nöbetçi koymamalıyız. Şimdilik bunu hepimiz anlamıyoruz ama, çok yakında, bu Toplulukta hırsızlık yapılmaması gerektiğini öğreneceğiz. Daha şimdiden çoğumuz bunu kabul etmiş durumdayız, değil mi? Çok sürmez kendi-

miz nöbet tutmaya başlarız." Sözünün burasında birden Burun'a döndü, "Öyle değil mi Burun? diye seslendi.

— Elbette. Kendimiz bekçilik ederiz. Bundan ne çıkar ki?"

Şubat ayında hadememiz Topluluktaki görevinden ayrıldı. Bir hastaneye atanmasını sağlamıştım. Bir pazar günü Kerata onun kapısına çekildi, kadının tüm dostları, onun sıcak akşam çaylarını içen, tatlı sohbetlerine katılan, onunla birlikte dünyanın nereden gelip nereye gittiği konusunda çeşit çeşit kararlar veren çocuklar, sayısız torba ve kutuyu harıl harıl kızağa yerleştirmeye koyuldular. Kadıncağız, dünyalığını oluşturan yığınının üzerine kurulup oturdu, kızağın sarsıntılarına bana mısın demeden, ve de Kerata'nın her zamanki şaşmaz tırısıyla yani saatte iki kilometre hızla, yeni yaşantısına başlamak üzere yola koyuldu.

Ama o gece bizim Kerata ihtiyar kadıncağızla birlikte döndü Topluluğa. Zavallı kadın gözyaşları içinde odama daldı: hemen hemen tüm eşyası çalınmıştı. Dostları ve öteki yardımcılar, kutu ve torbaların hepsini kızağa yerleştirmemişlerdi. Rezil bir hırsızlık olayıydı bu, büyük bir alçaklıktı. Birden ayaklandım, Kalina İvanoviç'i, Zadorov'u ve Taranets'i kaldırdım. Birlikte tüm Topluluğu didik didik ettik. Öyle çok şey çalınmıştı ki, eşyaları doğru dürüst gizleyememişlerdi bile. Bizim hademenin hazinesi, ormanda çalılıkların arasından, komşu evlerin bahçelerinden, bir merdiven altından, hatta, herkesin burnu dibinden, yatakların altından ve dolapların ardından toplandı. İhtiyarcık az değilmiş hani: bir düzine kadar yepyeni masa örtüsü, bir hayli çarşaf ve havlu, birkaç gümüş kaşık, ufak tefek cam eşya, vazo falan, bir bilezik, birkaç küpe ve daha bir yığın ıvır zıvır bulduk o gece.

İhtiyar odamda oturuyor, hüngür hüngür ağlıyordu. Kuşkulular, yani kadının eski dostları bir bir gelmeye başladı. Hepsini sorguya çekiyordum.

Başlangıçta her şeyi yadsıdı çocuklar, ama ağzımı açıp da iyice bir bağırdıktan sonra konuşmaya başladılar. İhtiyarın dostları büyük parçalar yürütmemiş, daha doğrusu hırsızlık etmek amacıyla birşey almamışlardı. Bunlar ancak anı olsun diye peçete, şekerlik gibi küçük şeyleri kendilerine armağan etmişlerdi. Burun'un bütün bu işlerde baş

rolü oynadığı anlaşıldı. Bu durum herkesi, en çok da beni şaşırttı. Burun, daha ilk günlerden beri hepsinden daha güvenilir, son derece ciddi, aklı başında, çekingen ama aynı zamanda dostsever bir çocuktu, üstelik okulun en başarılı, en dikkatli öğrencisiydi. Yaptığı işin büyüklüğü karşısında ağzım bir karış açık kaldı: kadının hemen hemen her şeyini çalmıştı. Topluluktaki tüm hırsızlıkların onun elinden çıktığına artık kuşkum yoktu.

Sonunda kötülüğün kaynağına inmiştim! Burun'u, Topluluk Mahkemesi'nin karşısına çıkardım — Topluluğumuzda kurulan ilk mahkemeydi bu.

Yüzleri son derece ciddi, üstleri başları son derece perişan jüri üyeleri, yatakhanedeki masa ve yatakların üzerine saf saf oturtuldular. Bir yağ kandilinden uzanan ışık demetleri, çocukların gergin yüzlerini ve iri kıyım gövdesi, garip görünümü, kalın boynuyla Birleşik Devletler Başkanı Mac Kinley'i andıran Burun'un kireç kesilmiş suratını aydınlatıyordu.

Kesin, katı ve öfkeli bir tavırla suçun ne olduğunu anlattım çocuklara: Bütün mutluluğu, birkaç pılı pırtısına bağlı olan ihtiyar bir kadıncağızı soymak, bu Toplulukta, çocuklara herkesten çok ilgi göstermiş, onlarla yürekten ilgilenmiş bir kadını, bu çocuklardan yardım istediği anda soymak için bir insanın insanlıktan çıkmış olması gerekirdi; bu kimse yalnızca bir canavar, bir hayvan değil, iğrenç bir yaratıktı demek! İnsanın kendine saygısı olmalıydı, güçlü ve onurlu olmalıydı insan; savunmasız bir ihtiyarcığın varını yoğunu ve tüm mutluluğunu almak insanlığa sığmazdı...

Her nedense —yaptığım konuşmanın çok etkileyici olmasından mı, yoksa çocukların, kendiliklerinden bu işe öfkelenmesinden mi, bilmiyorum— bütün gözler, hatta yumruk ve tekmeler Burun'a yönelmişti, herkes birden saldırmaya, onu iyice hırpalamaya hazırdı. Saçı başı karmakarışık, ufak tefek bir çocuk olan Bratçenko, kollarını Burun'a doğru uzattı:

"Eee, konuş bakalım, kendini savunacak halin var mı! Demir parmaklıkların ardını boylayacaksın, senin yerin burası değil oğlum! Sen doğuştan açsın — Anton Semyonoviç'in parasını alan da sendin!"

Burun birden atıldı, ona karşı çıktı:

"Anton Semyonoviç'in parası mı? Kanıtla da görelim bakalım!

— Sen hiç merak etme canım!

— Kanıtla öyleyse, haydi!

— Demek parayı sen *almadın*... alan *sen* değildin yani?

— Yani *bendim*, öyle mi diyorsun?

— Evet, *sendin* diyorum!

— Demek Anton Semyonoviç'in parasını ben *aldım*? Kim kanıtlayabilir ki bunu!"

Arkalardan Taranets'in sesi geldi:

"Ben!"

Burun cin çarpmışa döndü. Önce karşı çıkacakmış gibilerden atıldı, sonra vazgeçmiş olacak, yalnızca şunları söyledi:

"Ee, aldımsa n'olmuş? Geri verdim ya?"

O anda beni çok şaşırtan bir şey oldu, bütün çocuklar birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bu tartışmayı çok eğlenceli bulmuşlardı anlaşılan. Taranets, bu büyük gözüpekliği gösterdiğinden, bir kahraman gibi davranıyordu artık. Bir iki adım öne çıktı ve kendine göre bir konuşma yaptı:

"Ancak bu çocuk, buradan atılmamalıdır. Hepimiz de geçmişte yanlışlar yapmışızdır. Ancak ona bir temiz sopa çekmeye hiçbir diyeceğim yok."

Ortalıkta çıt yoktu. Burun gözlerini yavaş yavaş çevirerek, çilli yüzü Taranets'e baktı.

"Gel döv bakalım öyleyse! Sen benden ne istiyorsun, anlamıyorum. Ağzınla kuş tutsan bu Topluluğun müdürü olamazsın! Gerekliyse Anton dayak atar bana, bu da sizi hiç ilgilendirmez."

Vetkovski birden ayağa fırladı.

"Ne demek 'sizi hiç ilgilendirmez,'? Çocuklar, ilgilendirir mi, yoksa ilgilendirmez mi, ha?

— Hem de nasıl!" diye haykırdı çocuklar. "Kendi ellerimizle ıslatacağız onu. Anton'dan daha iyi yaparız bu işi!"

Biri Burun'a doğru hızla ilerlemeye başladı bile. Bratçenko, yumruklarını yüzüne yüzüne sallıyor, "Bir temiz sopa yiyeceksin kii..." diyerek suçluya yaklaşıyordu.

Zadorov kulağıma eğildi: "Onu burdan çekin, yoksa fena yapacak!" dedi.

Bratçenko'yu Burun'dan uzaklaştırdım. Zadorov iki üç çocuğu daha ite kaka yerlerine yolladı. Böylece olası bir saldırıyı zar zor önledik.

"Burun konuşsun! Anlatsın derdini bakalım!" diye bağırdı ordan Bratçenko.

Burun başını öne eğdi.

"Söyleyecek hiçbir şey yok," dedi. "Hepiniz haklısınız, doğru söylüyorsunuz! Bırakın Anton Semyonoviç'le gideyim! Bırakın o uygun gördüğü gibi cezalandırsın beni!"

Bu sözler üzerine ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Ben, kapıya doğru ilerledim, yüreğimdeki öfke taşıp dışarı çıkacak diye ödüm kopuyordu. Çocuklar, Burun'la bana yol açmak üzere sağa sola dizildiler.

Kar kümeleri arasından yolumuzu bula bula ben önde, Burun arkada karanlık bahçede yürüyorduk.

Yüreğimi derin bir acıma duygusu sardı bu kez. Burun'a, zavallı bir insan artığı gözüyle bakıyordum. Ona nasıl bir ceza vereceğimi bilemiyordum. Topluluğa bir hırsızlar çetesinin üyesi olarak gönderilmişti — çetedekilerin çoğu yetişkin kimselerdi ve hepsi de öldürülmüşlerdi. Burun, daha on yedi yaşındaydı. Odama vardık. Burun kapının eşiğinde çıtını çıkarmadan duruyordu. Bense masanın başında oturmuştum ve kafasına ağır bir şey fırlatarak bu konuşmaya son vermemek için kendimi güç tutuyordum.

Sonunda Burun başını kaldırdı, gözlerimin içine baktı ve yavaş yavaş, her sözcüğün üstüne basa basa, hıçkırıklarını büyük bir güçlükle tutarak şunları söyledi:

"Bir daha... bir daha... hiç... hırsızlık... yapmayacağım!

— Yalan söylüyorsun! Mahkemede de böyle söz vermiştin!

— O mahkemeydi! Şimdiyse sizinle konuşuyorum. Bana istediğiniz cezayı verin, ama n'olur bu Topluluktan atmayın.

— Topluluğun nesini beğeniyormuşsun bakalım?

— Burayı seviyorum. Okul var. Öğrenmek istiyorum. Çaldımsa, karnım aç olduğu için çaldım. Her zaman için yalnızca aç olduğum...

— İyi, pekâlâ! Üç gün kilit altında kalacaksın. Ekmekle sudan başka yemek yok. Taranets'e de elini süreyim deme!

— Tamam."

Burun, yatakhanenin bitişiğindeki küçük odada üç gün kaldı. Burası ıslaheviyken, öğretmenlerin yatakhanesi olarak kullanılıyordu. İznim olmaksızın odadan çıkmayacağına sözverdi, ben de odayı kilitlemedim. Birinci gün yalnızca ekmekle su gönderdim ona. Ama ikinci gün acıdım, herkesin yediğini yolladım. Burun yemeği geri çevirmeye kalktı, bağırdım:

"Haydi, numara yapma! Senin havaların bana sökmez!"

Belli belirsiz gülümsedi, omuz silkti, ve kaşığını eline aldı.

Burun sözünü tuttu. Bir daha, ne Toplulukta, ne de bir başka yerde hiçbir şey çalmadı.

DEVLET İŞLERİ

Bizim çocuklar, Topluluğun mallarına el sürülmeyeceğini öğrendiler, ama bu arada yabancılar bize dadandı, eşyalarımıza karşı büyük ilgi duyduklarını gösteren davranışlarda bulundular.

Bu yabancı öğelerin en büyüğü, en güçlü olanı, Harkov karayolu boyunca pusu kuran haydutlardı. Bu yolda hemen hemen her gece bir soygun oluyordu. Sıra sıra yola koyulmuş olan köylü arabaları, eski bir tüfekten çıkan tek bir kurşunla durduruluyor, soyguncular, konuşmayla hiç vakit yitirmeden silâh tutmayan ellerini kadınların yakalarından içeri daldırıyorlar, ve şaşkınlıktan donakalan kocalar, kamçılarının sopasıyla çizmelerini döver ve "Kimin aklına gelirdi! Parayı en güvenli yere gizlediğimizi sanıyorduk, karılarımızın koynunda parayı kimse bulamaz diyorduk. Şunlara bak, hemen kadınların göğüslerine dalıyorlar!" diye söylenirken, hepsini bir güzel soyuyorlardı.

Toplu soygun diye adlandırabileceğimiz bu tür olaylarda kan döküldüğü pek seyrekti. Soyguncuların belirlediği bir süre boyunca kımıltısız duran kocalar, akıllarını başlarına toplar toplamaz bizim Topluluğa koşuyor, başlarına geleni anlatıyorlardı. Sopalarla silâhlanmış ordumu topluyor, tabancamı alıyor hemen yola koşup aramalar yapıyordum. Bu aramalar yalnızca bir kez başarılı sonuç verdi;

yoldan beş yüz metre kadar uzaklıkta, ağaçların arasında, ve de bir kar yığınının ardında gizlenmiş birkaç kişi bulduk. Bizim çocukların bağrışına tek bir kurşunla yanıt verdiler ve dört bir yana dağıldılar. Ancak biz birini yakalamayı başardık. Üzerinde ne silah ne de çalıntı bulundu, bütün suçlamalarımızı ateşli ateşli yadsıdı üstelik. Ancak kendisini vilayet Suçlu Soruşturma Şubesine teslim ettiğimizde, çok ünlü bir haydut olduğu anlaşıldı ve kısa bir süre içinde çetenin öteki üyeleri de tutuklandı. Vilayet Yürütme Kurulu, Gorki Topluluğuna şükranlarını bildirdi.

Ne var ki karayolundaki soygunların arkası kesilmedi. Kışın sonuna doğru, bizim çocuklar geceyarısı çevrilmiş bazı "karanlık işler"in izlerine rastladılar. Bir keresinde, çam ağaçlarının arasında, karların ortasında bir insan kolu gördük. Çevresindeki karları temizlediğimizde bir kadın cesediyle karşılaştık. Yüzüne sıkılan bir kurşunla öldürülmüştü. Bir keresinde de, yolun kıyısında, çalılıklar arasında bir erkek cesedi bulduk. Giysilerinden, arabacı olduğu anlaşılıyordu. Kafası paramparça edilmişti. Bir sabah uyandığımızda ne görelim? Ormanın eteklerinde, bir ağaca asılmış iki adam! Sorgu yargıcı olay yerine gelinceye dek, tam iki gün ağaçta asılı kaldılar; fırlak gözleriyle bize bakıp durdular.

Bu tür olaylar, Topluluğumuzda korku değil ilgi uyandırıyor, çocuklar bu duygularını gizlemeye bile kalkmıyorlardı. Baharda, karlar eridiğinde ormana dalıyorlar, tilkilerin iyice sıyırıp temizlediği kafataslarını toplayıp bunları sopaların ucuna takıyor, Lidya Petrovna'yı korkutmak için Topluluğa getiriyorlardı. Öğretmenler zaten sürekli bir korku içinde yaşıyorlar, bir haydutlar çetesi her an Topluluğu basabilir, herkesi kesip doğrayabilir diye yürekleri ağızlarında uyuyor, başlarına çektikleri yorganların altında tir tir titriyorlardı. Osipov'lar, herkesten çok korkuyordu, çünkü en çok eşya onlarda vardı ve herkesin kanısına göre, Toplulukta çalınmaya değer tek mülk bu eşyalardı. Bu yüzden çoğu gece gözlerini kırpmıyordu zavallılar.

Şubat sonlarına doğru bir akşam, çeşit çeşit yiyeceklerle yüklü olan arabamız her zamanki hızıyla kasabadan dönerken, Topluluğun çok yakınlarında bir yerde durduruluyor. Araba tahıl ve şeker yüklü. Bu ganimet, hırsızlara pek değerli görünmüyor nedense. Kalina

İvanoviç'in üstünde de Piposundan başka değerli eşya yok. Bu durum soyguncuların gururuna dokunuyor, Kalina İvanoviç'in kafasına bir şey indiriyorlar. Kalina karların içine yuvarlanıyor ve haydutlar gözden yitinceye dek yerinden kımıldamıyor. Bizim Kerata'nın tüm bakım ve sorumluluğunu yüklenmiş olan arabacımız Gud olaya seyirci kalıyor. Topluluğa döndüklerinde olayı anlatmakla bitiremediler. Kalina İvanoviç işin acıklı yönünü anlatıyor, Gud'sa katıla katıla gülüyor, başarısız soygunu matrağa alıyordu. Hem gülüştük, hem ağlaştık, ama sonunda, seferden dönen arabamıza bundan böyle karşılayıcı göndermeye karar verdik.

Bu kararı tam iki yıl uyguladık. Anayola çıkan bu birliklere bir de askeri ad taktık: Koruma Birliği.

Bu Birlik, aşağı yukarı on kişiden oluşuyordu. Bunlardan biri ben olurdum bazen, çünkü bende tabanca vardı. Onu kimselere teslim edemiyordum; bizim Koruma Birliği de silâhsız pek zayıf kalıyordu. Tabancayı yalnızca Zadorov'a teslim edebilirdim. Kendim koruma seferine çıkamayacağım durumlarda silâhı ona veriyor, Birliğin önüne katıyordum. Zadorov bundan büyük gurur duyuyor, silâhı özenle kuşanıyordu.

Anayolda koruma görevi yapmak son derece ilginç geliyordu herkese. Yoldan bin beşyüz metre kadar uzaklıkta, Topluluğumuza dönen yolun başındaki köprünün ötesinde bir yerlerde dikilirdik. Çocuklar üşümemek için atlayıp zıplar, karların ortasında koşuşurlardı. Bu arada yerlerini belli etmek için birbirlerine seslenirken, alaca karanlıkta yoluna gitmekte olan dünyadan habersiz bir adamcağızın korkudan ne yapacağını şaşırmasına da neden olurlardı. Atlarını kamçılayarak evlerine dönmekte olan köylüler, hiç de iyiye yormadıkları bu görünüm karşısında başlarına bir iş açmadan geçip gitmeye bakar, "Koruma Bölgesi"nden sessizce uzaklaşırlardı. Sovhoz yöneticileri ve daha başka devlet görevlilileri, arabalarını bana mısın demeden tıngır mıngır sürerken ellerindeki çift namlulu tüfekleri bizim çocukların iyice görmesi için ellerinden geleni yaparlardı. Köprüden geçen yayalarsa, birbirlerine yetişmeye, böylece tek başına yürümenin getirebileceği tehlikeden az da olsa uzak, ve birkaç

kişi olmanın verdiği sözümona güvenle ama gene de yürekleri küt küt atarak yollarına giderlerdi.

Çocuklar benim yanımda hiçbir zaman bir kötülük etmez, yolcuları korkutmazlardı; ama benim engelleyici varlığımdan uzak olduklarında bazen sapıtıyorlardı. Bu yüzden Zadorov, silâhı kuşanmamak pahasına da olsa, benim hep yanlarında gitmemi isterdi. Her Koruma Birliğine katılmaya başladım ben de, ama tabancayı Zadorov'a veriyor, bu hak ettiği sevinçten yoksun kalmasını istemiyordum.

Bizim Kerata yolda göründü mü, "Dur! Eller yukarı!" diye bağırarak selâmlardık onu. Kalina İvanoviç, hiç istifini bozmaz, yalnızca gülümser, bir yandan da büyük bir mutluluk içinde piposunu çeker, dumanlarını sağa sola üflerdi. Bir pipo dolusu tütün, bütün gün oyalardı onu. Dolayısıyla, "Canım n'olacak, yedi kilometrelik yol, insanın sigarası bitinceye dek tükenir," deyişi, tam bizim Kalina için söylenmiş sayılırdı.

Koruma Birliği, giderek Kerata'nın ardında bir kuyruk oluşturur, güle oynaya Topluluğun topraklarına girerdi. Bu arada ne haberler —yani ne yiyecekler— getirdiği konusunda Kalina'ya yarı şaka yarı ciddi sorular sorulur, ona durmadan takılınırdı.

Aynı kış, Topluluğun çıkarlarının çok ötesine uzanan bazı çıkarları —ulusal çıkarları— korumak için çok önemli çalışmalar yapmak durumunda kaldık. Orman bekçisi, Topluluğumuza gelerek, ormanda nöbet tutmasına yardımcı olmamızı istedi; kendi yardımcıları olan bitenle başa çıkamıyormuş çünkü. Önüne gelen ağaç kesiyormuş, hepsini yakalamaya, onlara engel olmaya kendi güçleri yetmiyormuş.

Devlet ormanının bekçiliğini yapmak, Topluluğumuz üyelerinin hiç de yabana atılır insanlar olmadığını, çok önemli işlere yarayabileceklerini görmeleri açısından çok yararlı oldu. Ayrıca son derece ilginç bir çalışma alanı açılmıştı, elbet sağlanan kazanç da hiç küçümsenecek gibi değildi.

Vakit gece. Güneş doğdu doğacak, ama ortalık iyice karanlık. Biri penceremi tıklatıyor. Uyandım. Zar zor gözlerimi açtığımda, buzlu

pencere camına dayanmış bir burunun dümdüz ucunu seçebildim ancak — bir de darmadağınık saçlı bir kafa.

"Ne oldu?

— Anton Semyonoviç, ormanda ağaçları kesiyorlar!"

Uyduruk lambamı yaktım, çabucak giyindim, silâhımı ve çifte namlulu tüfeğimi aldığım gibi dışarı fırladım.

Böyle bir gecede, bu tür serüvenlere oldum olası bayılan bir gece kuşundan başka kim uyandırabilirdi beni — Burun'du bu. Yanında da Şelaputin adındaki ufak tefek, ve de son derece saf ve deneyimsiz bir çocuk vardı. Silahı Burun'a verdim, ormana daldık.

"Nerodeler?

— Dinle bak!"

Durduk. Başlangıçta hiçbir şey duymadım, ama giderek kulağıma sesler gelmeye başladı. Gecenin o kendine özgü karmakarışık sesleriyle kendi soluklarımız arasında, çeliğin odun kütüğü üzerinde gidip gelmesinden çıkan o tekdüze ve boğuk sesi duydum. Sesin geldiği yöne doğru yürümeye başladık. Ancak, gittiğimizi anlamasınlar diye gizlene gizlene, ses çıkarmamaya büyük özen göstererek ilerliyorduk. Daha pek büyümemiş çam fidanlarının dalları yüzümüze, gözümüze çarpıyor, bizi çizik içinde bırakıyor, gözlüğümü düşürüyor, kendilerini örten karları üzerimize serpiyordu. Testerenin sesi arada bir duruyordu. Bu yüzden hangi yöne gideceğimizi bilemiyor, testere sesi yeniden duyulsun da bize yol göstersin diye sabırla beklemek zorunda kalıyorduk. Ve bu sesler, her seferinde daha belirgin duyuluyor, her seferinde biraz daha yaklaşıyordu.

Hırsızı ürkütmemek için elimizden geldiğince sessiz hareket etmeye çabalıyorduk. Burun, kırk yılda bir av bulmuş bir ayı çevikliğiyle lambur lumbur yürüyor, onun yanında bir nokta gibi kalan Şelaputin'se durmadan ceketine sarınıyor, düşe kalka peşinden gidiyordu. Ben, en arkadaydım.

Sonunda varacağımız yere vardık. Bir çam ağacının ardına mevzilendik. Göklere değmekte olan koca bir çam ağacı zangır zangır titremekteydi. Ağacın dibindeki adam, bir eğiliyor bir kalkıyor, elindeki baltayı sallayıp duruyordu. Baltayı tutan eller ürkekti, adam birkaç balta indiriyor, sonra dimdik durarak sağa sola bakınıyor, gene eğilip

işini sürdürüyordu. Adamla aramızda beş metre kalmıştı. Burun silahın namlusunu havaya dikmiş, hazır bekliyor, arada bir dönüp bana bakıyor, ses çıkmasın diye nerdeyse solumuyordu. Şelaputin iki büklüm olmuş, bana iyice sokulmuş duruyordu. Omuzuma abandı, kulağıma eğilerek, "Tamam mı?" diye fısıldadı.

Evet anlamına başımı salladım. Şelaputin Burun'un kolunu dürttü.

Silah değil top patladı sanırdınız, öyle korkunç bir ses yankıdı ormanda.

Baltalı adam güdüsel bir hareketle yere yattı. Ortalığı derin bir sessizlik kapladı. Adamın yanına gittim. Şelaputin işini biliyormuş, baltayı eline almıştı bile. Burun, kırk yıllık dostunu görmüş gibi neşeli neşeli bağırdı birden:

"Ooo, Moussi Karpoviç! Sabah şerifleriniz hayrolsun!"

Gene kırk yıllık dostuymuş gibilerden, Moussi Karpoviç'in omuzuna vurdu, ama Karpoviç'in dili tutulmuştu. Ağzını açıp tek bir söz söyleyemiyordu. Yalnızca tepeden tırnağa tir tir titrediği görülüyordu; bir yandan titriyor, bir yandan da sinirli hareketlerle paltosunun kolundaki karları temizliyordu.

"Atın nerde!" diye sordum.

Moussi Karpoviç'te ses yok, dili tutulmuş. Burun onun yerine yanıtladı sorumu:

"İşte orda! Heey! Oğlum! Gel buraya, gel yavrum!"

Çam dallarının ardından bir atın başının ve bir kızaklı çiftlik arabasının belli belirsiz çizgileri seçiliyordu. Bunları daha önce görmemiştim.

Burun, Moussi Karpoviç'in koluna girdi.

"Cenaze arabası burda, buyrun, Moussi Karpoviç, zahmet olacak ama biraz yürüyeceksiniz," dedi neşeyle.

Moussi Karpoviç, sonunda canlı olduğunu belirten hareketler yapmaya başladı. Şapkasını çıkardı, parmaklarını saçları arasında gezdirdi, yüzümüze hiç bakmadan, "Tanrım! Tanrım!" diye mırıldandı.

Hep birlikte kızağa doğru yürüdük. Kızak yavaşça döndü; az sonra iyice karlara gömülmüş kızak yolunda hızla ilerlemekteydik. Sağımız solumuz kardan görünmüyordu. Sürücümüz on dört yaşlarında ya var ya yoktu; başına kocaman bir şapka oturtmuş, ayaklarına da

gene kendinden büyük çizmeler giymişti; yalnızca atla konuşuyor, dalgın dalgın dizginleri sallıyordu. Arada da öflüyordu genç arabacı, son derece üzgün olsa gerekti.

Ormanın eteklerine geldiğimizde Burun dizginleri onun elinden aldı.

"Yanlış yoldan gidiyorsun!" diye haykırdı ona. "Kızağında yük yüklü olsaydı bu yoldan gidecektin, ama şimdi yalnızca babacığını çekiyorsun, bu yoldan gideceksin.

— Gorki Topluluğuna mı?" diye sordu küçük delikanlı, ama Burun dizginleri ona vermedi, atın başını Topluluğun bulunduğu yöne çevirdi.

Tan ağarmaya başlamıştı.

Moussi Karpoviç, birden Burun'un kolları üzerine abanarak dizginleri eline aldı, bir eliyle de şapkasını çıkarmış, elinde tutuyordu.

"Anton Semyonoviç!" diye yakarmaya başladı, "bırakın gideyim! Ömrümde ilk kez böyle ağaç kesiyorum! Yakacak odunumuz yok... N'olur bırakın evime gideyim!"

Burun öfkeyle atıldı, Moussi Karpoviç'in elinden dizginleri kurtardı, ama atı dehlemedi, ne yanıt vereceğimi bekliyordu.

"Yook, olmaz Moussi Karpoviç," dedim. "Bunu yapamayız. Tutanak hazırlayacağız. Bu Devleti ilgilendiren bir sorun, biliyorsunuz!"

Şelaputin'in tiz sesi, giderek berraklaşan gökyüzünde çınladı:

"Ömrümde ilk kez ağaç kesiyorum diye de bizi kandıramazsınız," dedi. "Bir değil, iki değil, tam üçüncü ağacınız olacaktı bu! Bir keresinde Vassili'niz yakalandı, ikincisinde..."

Burun'un kalın ve kaba sesi, ötekinin müziksi vızıltısını boğdu:

"Burda sallanmanın alemi var mı? Sen, Andrei, haydi eve! Sen daha küçüksün, bu işlerden anlamazsın! Git eve, annene de ki, babam yakalandı. Bir şeyler hazırlayıp yollasın."

Andrei, korkudan ne yapacağını bilemiyordu zaten, yalnızca titriyordu çocuk. Burun'un sözleri üzerine arabadan atladığı gibi bir koşu kopardı, çiftliğe yollandı. Biz, gene yola koyulduk. Tam Gorki Topluluğu topraklarına girmiştik ki, bizi karşılamaya çıkan birkaç Gorki'liyle karşılaştık.

"Vay, vay, vay! Biz de sizi öldürüyorlar sandık da, gidip şunları bir kurtaralım dedik.

— Operasyon, tam bir başarıyla sonuçlanmıştır!" diyerek bir kahkaha kopardı Burun.

Herkes odama doluştu. Moussi Karpoviç, son derece yıkkın bir halde masamın karşısındaki sandalyede oturmaktaydı, yüzü bana dönüktü. Burun, pencerenin pervazına ilişti, silâhı elinden bırakmamıştı. Şelaputin, onun bunun kulağına eğiliyor, geceki serüveni ballandıra ballandıra anlatıyordu. İki kişi benim yatağa oturmuştu, gerisi sıralara ilişmiş, gözlerini de bana dikmiş, "ifade alma" işini izlemeye hazırlanıyorlardı.

Bu iş pek yürekler acısıydı.

"Otuz dönüm toprağınız var, değil mi? Üç de atınız?

— Ne atı!" diye atıldı Moussi Karpoviç. "Şuradakine de at diyemezsiniz herhalde! Daha iki yaşında, tay.

— Üç yaşında bir tay!" diyerek Moussi Karpoviç'in omuzunu okşadı gene Burun yavaşça.

Ben yazmayı sürdürdüm.

"Ağacın yirmi santim kadar kesildiği görülmüştür..."

Moussi Karpoviç kollarını iki yana açtı: "Amma da yaptınız, yani Anton Semyonoviç! Tanrı aşkına! Yirmiyi de nerden çıkarıyorsunuz, on santim bile yoktu orda! Tanrıdan korkmuyor musunuz?"

O anda Şelaputin bir türlü bitiremediği fısıltılarını, gecenin tatlı öyküsünü birden keserek, kolunu uzattı, yarım metre kadar bir yeri öteki eliyle işaretleyerek Moussi Karpoviç'in suratına doğru salladı, acı acı gülerek:

"Bu kadarcık, değil mi?" diye bağırdı. "Kesik tam şu kadarcıktı, değil mi? Bu da zaten ancak on santim gelir!"

Moussi Karpoviç, bu araya giren sözcükleri duymazlıktan geldi, ama gene de hiç sesini çıkarmadan gözleriyle elimdeki kalemin hareketlerini izledi.

Tutanak, tutulmuş bulunuyordu, Moussi Karpoviç odamdan çıkarken, suçsuzmuş da, yok yere ceza görmüş havalarında elimi sıktı. Ordaki çocukların yaşça en büyüğü olan Burun'a da elini uzattı.

"Bunu yapmamanız gerekirdi, çocuklar," dedi. "Şunun şurasında hepimiz yaşama savaşı veriyoruz!"

Burun adamın önünde yapmacık bir saygıyla eğildi:

"Rica ederim, ne demek, her zaman bekleriz efendim! Zahmet

olur mu, rica ederim!" dedi. Bir yandan incelik gösterilerini sürdürüyordu.

Derken bu şarlatanlığı birden kesti Burun, aklına bir şey gelmişti.

"Anton Semyonoviç?" diye atıldı, "Ağaç ne olacak?"

Bu soru hepimizi düşündürmeye başladı. Ağaç, düştü düşecekti. yarına kalmaz bizden akıllı biri onu alıp giderdi. Düşüncelerimizin bizi ne karara götüreceğini beklemeden kapıya doğru yürümeye başladı Burun. Tam çıkarken, artık büsbütün perişan durumda olan Moussi Karpoviç'e laf atmayı da unutmadı:

"Merak etmeyin, atınızı geri getiririz!" Sonra oradakilere seslendi: "Kim gelecek benimle bakalım? Tamam, tamam, altı kişi yeter. Arabada halat var mıydı acaba Moussi Karpoviç?

— Var, kızağa bağlı."

Herkes dışarı çıktı. Bir saat kadar sonra upuzun bir çam ağacı Gorki Topluluğuna varmış bulunuyordu. Bu bizim ödülümüz oldu. Balta da öyle. Eski bir geleneğe bağlı kalarak baltaya elkoyduk. O günden sonra yıllar boyunca, varımızın yoğunluğunun listesini yaparken, birbirimize, "Moussi Karpoviç'in baltası nerde?" diye soracaktık.

Düşmansı öğelerle yaptığımız ve çocuklara çok çekici gelen bu yaşamsal savaşımların sağladığı öfke boşaltmaları, ya da suçlu yargılamalar, ahlâk dersleri vermeler, sağlıklı bir beraberlik ruhunun tohumlarını atan şeyler değildi pek. Gün gelir akşamın tüm saatlerini uzun uzun tartışarak, kasıklarımız çatlayasıya gülerek geçirir, serüvenlerimize konu olan olaylar üzerine konuşur, onları çözümlerdik. Bu serüvenler, gerçekte bizi giderek birbirimize yaklaştırmakta, Gorki Topluluğu diye bilinen ve bölünmez bir bütün olan o birimi oluşturmamızı hızlandırmaktaydı.

SARNICIN TAŞINMASI

Topluluğumuz, o güne dek varlığının maddi yönüyle haşır neşir olmuş, maddi gereksinmelerini karşılamaya çalışmıştı. Ancak, ne aşırı yoksulluk, aşırı perişanlık, ne de ayak parmaklarımızın soğuktan buz kesmesi, daha mutlu bir gelecek düşlerine dalmamıza engel olu-

yor değildi. Yaşı hayli ilerlemiş olan atımız Kerata ve en azından yüzyıllık gibi görünen tohum makinası burada tarımla uğraşmak, tarımı geliştirmek konusunda yeşerebilecek tüm umutlarımızı söndürmeye yeterdi; ama biz, gene de çiftçilik yapmaktan başka bir şey düşünmüyorduk. Ancak şimdilik tüm tasarılarımız birer düş olmaktan öte gitmiyordu. Kerata'nın beygir-gücü, bir çiftçinin gereksinmelerini karşılamaktan öylesine uzaktı ki, onu bir sabanın önünde yürürken göz önüne getirebilmek için insanın çılgın bir düşçü olması gerekirdi. Ayrıca, Kerata da hepimiz gibi yeterince beslenmiyordu. Samanı bırakın, kuru ot bulmakta bile zaman zaman güçlük çekiyorduk. Kış boyunca onu kızağa koşmak büyük bir işkence olmuş, Kalina İvanoviç'in sağ kolu zavallıyı kamçılamaktan kopmuştu. Kamçıyı iyice yemeden, ya da kendi isteğiyle şurdan şuraya kımıldamıyordu Kerata çünkü.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bizim Topluluğun toprakları, tarımsal amaçlara hizmet etmeye hiç mi hiç uygun değildi. Kumdan biraz daha iri tanelerden oluşan bu toprak rüzgârın püf demesiyle kumullara akıyordu.

Şu anda, onca yıl sonra bile geriye bakıyorum da, o durumda, öylesine akılalmaz bir serüvene —her şeye karşın, belimizi doğrultmamıza yarayan o işe— nasıl kalkıştık, buna nasıl cesaret ettik, anlamıyorum.

Her şey, çok ilgisiz, garip bir olayla başladı.

Kader birden yüzümüze güldü, ve biri nasılsa, kendisine meşe ağaçları taşımamızı istedi; aldığımız ilk iş önerisiydi bu. Ağaçlar ormanda kesilmiş duruyordu. Gidip onları alacaktık, o kadar. Sözü edilen bu orman, bizim Köy Sovyetinin sınırları içindeydi, ama nedense daha önce o yöne hiç yolumuz düşmemiş, Topluluktan o denli uzaklaşmamıştık.

Yakınımızdaki çiftliklerden iki komşuyu yanımıza kattık; gerekli atları onlar sağlamış oldu; böylece, daha önce hiç görmediğimiz yabancı topraklara doğru yola koyulduk. Çalışılacak yere geldiğimizde, sağa sola bakınırken Kalina İvanoviç'le ikimizin gözleri aynı anda bir noktada çakılı kaldı: Donmuş ırmağın yamaçlarında yükselen kavak

ağaçları ikimizin de dikkatini çekmişti. Kızaklarına kesilmiş ağaç gövdelerini yükleme ve bunların yolda giderken düşüp düşmeyeceği konusunda tartışma işlerini sürücülere bırakarak nehre daldık — yani buzların üzerinde yürümeye koyulduk. Irmağın karşı kıyısına geçtik, önümüze çıkan yolu izleyerek bir küçük tepeyi aştık, bir de ne görelim, bir ölüler ülkesindeyiz. Önümüzde, tam anlamıyla bir yıkıntı denilebilecek durumda bir düzine kadar irili ufaklı yapı seriliydi. Evler, kulübeler, barakalar, kışla gibi büyük yapılar... ve daha ne isterseniz. Hepsi de aynı ölçüde yıkık, aynı ölçüde tanınmaz halde. Eskiden, duvara gömülü ocak ya da sobaların bulunduğu anlaşılan yerlerde üzerleri yer yer erimiş karlarla kaplı tuğla yığınlarıyla beton parçaları görülüyordu. Döşeme, kapı, pencere, merdiven denen şeylerden eser yoktu. Yan duvarlarla tavanlar yıkık dökük tü. Ve yer yer, tuğla duvar ve temellerin olduğu gibi ortadan yittiği görülüyordu. Uçsuz bucaksız ahırdan geriye ön ve arka duvarlar kalmıştı. Ve bu duvarların üzerinde, gözünü belirsiz bir boşluğa daldırmış, dünyadan habersiz bir ihtiyar gibi durup duran koca bir demir depo ya da sarnıç bulunuyordu; daha yeni boyanmış bir hali vardı. Bu ölüler ülkesinde, yaşam belirtisi gösteren tek şey, bu sarnıçtı; geri kalan her şey, son derece ölüydü.

Avlunun bir yanında, iki katlı, yeni bir ev görülüyordu; duvarları sıvanmamıştı, ama gene de, evi yapanların özenip bezendiği kanısını uyandıran belirtiler vardı. Büyük, geniş odaların duvarları, bir vakitler badanalıydı anlaşılan. Pencere altlıklarıysa mermerden yapılmıştı ve bunlar, olduğu gibi duruyordu. Bu evin karşısında, avlunun öte ucunda briketten yapılmış yeni bir ahır vardı. En yıkık binalar bile vaktiyle öyle sağlam yapılmıştı ki, yakından incelediğimizde bel kalınlığındaki meşe kütüklerinden yapılmış kirişler, yeryüzüne kazık kakmış gibi sapasağlam duran direkler, şu anda bile gıcırdamayan pürüzsüz döşeme tahtaları, bir mühendisin elinden çıkmışçasına dimdik inen duvarlar, ağzınızı bir karış açık bıraktı. Burada bulunan güçlü ekonomik yapı, bir hastalık ya da felaket sonucu çökmüş değildi; güzel güzel yükselip giderken yabanıl bir güç tarafından acımasızca yerle bir edilmişti; bu, apaçık ortadaydı.

Kalina İvanoviç bu büyük servet karşısında ne diyeceğini şaşırdı.

"Baksanıza!" diya haykırdı, "Koca bir nehir, koca bir avlu — ve de çayır çimen ki, ne çayır çimen!.."

Nehir, binaların bulunduğu toprakları üç yandan kuşatıyor, bizim vadilerde pek sık rastlanmayan, o az önce çıktığımız tepenin yanından kayıp gidiyordu. Irmağa doğru basamak basamak inen üç büyük düzlükte meyva ağaçları vardı. Birinci basamağa kiraz, ikincisine elma, üçüncüsüneyse armut ağaçları ekilmişti, daha aşağısı, kuşüzümü bağlarından görünmüyordu adeta.

Ana binaların öte yanındaki bir bahçede büyük, beş katlı bir değirmen vardı, pervanesi fırıl fırıl dönüyordu. Değirmende çalışan işçilerden buranın Trepke kardeşlere ait olduğunu öğrendik. Trepke'ler, Denikin'in ordusuyla buralardan kaçmışlar, evlerini, eşyalarını olduğu gibi bırakmışlarmış. Taşınabilen mallar kapanın elinde kalmış, ve hiç vakit yitirmeden komşu Gonçarovka köyüyle çevre çiftliklerde yerli yerine yerleşmiş elbet, şimdiyse evler parça parça ayaklanmak, yeni yurtlarına göçmek üzereymiş.

Kalina İvanoviç, aldığımız bu bilgiler karşısında büyük öfkelere kapıldı, tam anlamıyla çileden çıktı, heyecanlı heyecanlı söylenmeye başladı:

"Yabanıl bunlar be! Hayvan herifler! Pis domuzlar! Kafasızlar! Şu güzelim topraklara bak! Şu evlere, ahırlara bak! Saray bunlar be! Gelip de burda otursanıza, orospu çocukları! Alın pılınızı pırtınızı, gelin buraya, ekin, biçin, sonra da ayak ayak üstüne atıp kahvenizi yudumlayın be! Ama sizin aklınız böyle insanca şeylere erer mi! Namussuzlar! Bildiğiniz tek şey balta sallamak! Dağdan gelmişler, N'olacak! Bu güzel cennete baltayla girilir mi ulan! Baltanızı odunlara saklasanıza! Ama olmaz, odun kesmeye yoksunuz, değil mi, o yüzden taşınmadınız buraya... Neymiş, tencerelerinde et kaynayacakmış! O etler boğazınızda kalsın, emi! Salak herifler! Dünyaya geldikleri gibi mezara girecek bu herifler, bunlar adam olmaz! Ahh domuz herifler, ahh, leşçiler! Kahrolası kaz kafalılar! Geberesiniz, emi!"

Böyle kendinden geçmiş söylenirken birden durdu Kalina İvanoviç, ordan geçen bir işçiye seslendi:

"Bakar mısın, yoldaş! Şurda duran sarnıcı almak için ne yapmak

gerek? Hani şu ahırın üzerinde duranı diyorum... Burda paslanıp gidecek nasılsa. Kimseye de bir hayrı yok şu anda.

— Sarnıç mı? Valla bilmiyorum... Burdaki her şeyden Köy Sovyeti sorumlu ama...

— Haa, iyi..." dedi Kalina İvanoviç. Döndük, yola koyulduk.

Komşularımızın kızaklarının yanısıra, yaklaşmakta olan baharın etkisiyle yer yer ortaya çıkan yolda yürürken, birbirinden tatlı düşler kurmaktaydı Kalina İvanoviç: ah o sarnıç bizim olsaydı, ne güzel olurdu... Bıraksalardı da, Gorki Topluluğuna getirseydik de, çamaşırlığı Türk hamamına çevirirdik de, bir güzel yıkanırdık...

Ertesi sabah gene ormana gidecektik. Yola çakmadan önce yakama yapıştı Kalina İvanoviç.

"N'olursun bir kâğıt yaz bana. Şu Köy Sovyetinde tanıdık biri var çünkü! Onlar sarnıcı ne yapacaklarmış? Bir köpeğin kıç cebine gereksinmesi varsa, onların da bu sarnıca gereksinmesi vardır, tamam mı! Bizim içinse koca bir Türk hamamı demektir o sarnıç! Yaz bir kâğıt."

Hatırı kırılmasın diye oturdum, dilekçeyi yazıp Kalina İvanoviç'e verdim. Akşam üstüne doğru döndü köyden. Öfkeden kuduruyordu.

"Asalak herifler! Her şeye kuramsal açıdan bakıyorlar. Kitaba bakmadan öksürmez bile bu herifler! Bu yüzden de neyin ne işe yarayacağını bilemezler zaten! Ne deseler beğenirsin? Allahın belaları! O sarnıç devlet malıymış. Ömründe bundan daha büyük bir aptallık gördün mü, ha? Bir kâğıt daha yaz, Volost Yürütme Kuruluna başvuracağım.

— Oraya nasıl gideceksin peki? Burdan yirmi kilometrelik yol. Neyle gideceksin?

— Biri gidiyor, onun arabasına bineceğim."

Kalina İvanoviç'in Türk hamamı tasarıları, Toplulukta bulunan herkesi heveslendirdi, ama kimse sarnıcın ele geçirilebileceğine inanmıyordu.

"İlle de ona muhtaç değiliz ya! Tahtadan bir sarnıç yaparız, olur biter, dedim ben.

— Amma da kafa varmış sende ha!" diye karşı koydu Kalina. "Onların aklı yok muydu peki, babalarının hayrına mı demirden yap-

urdular bunu! Gırtlaklarına yapışırım da gene alırım o sarnıcı onlardan! Ne demek yani!...

— Peki nasıl taşıyacaksın buraya? Kerata mı çekecek koca demiri?

— Sen hiç merak etme," dedi bu kez. "Yem teknesi olan yerde domuz eksik olmaz, hiç merak etme."

Kalina İvanoviç Yürütme Kurulundan döndüğünde ateş püskürüyordu. Ağzından yalnızca sövgü çıkıyordu, onun dışındaki sözcükleri unuttuğunu sanırdınız.

O hafta, her gün, her saat peşimde dolandı durdu. Bu kez İlçe Yürütme Kuruluna başvuracaktı, ona bir kâğıt daha vereydim, n'olurdu... bizi yanyana, o böyle yakanırken gören çocuklar, her seferinde kahkahayı basıyordu. Ama Kalina'nın onları umursadığı yoktu. Sarnıç diye tutturmuş gidiyordu.

"Beni rahat bırak, Kalina İvanoviç!" diye bağırdım sonunda. "Senin şu sarnıcından daha önemli işlerim var benim!

— N'olur bir kâğıt daha yaz," diye yanıtladı beni gene. "Sana bunun ne zararı olabilir ki? Kâğıdı mı sakınıyorsun yoksa? Ha? İki satır. Yalnızca iki satır yazı yazacaksın, sana sarnıcı getireceğim."

Sonunda bu dilekçeyi de yazdım, Kalina İvanoviç'e verdim. Katlayıp cebine koyuncaya dek içi rahatlamadı. Sonra derin bir soluk alarak gülümsedi:

"Böyle saçma bir yasa olamaz — güzelim sarnıç orda çürüyüp gidecek, kimse ona el sürmeyecek! Ne bu be? İnsan nereye gideceğini bilemiyor!"

Kalina İvanoviç o gün geç saatlerde İlçe Yürütme Kurulundan döndüyse de ortalıkta hiç görünmedi. Ne yatakhaneye, ne de benim odama geldi. Ta ertesi sabah kendini toparlamış olacak ki, küskün küskün ortaya çıktı. Kolu kanadı kırılmış, ama onuru hiç zedelenmemişti. Başı dimdik, herkese meydan okuyan bir tavırla gözlerini pencereden yana çevirmiş, boşluğa bakıyordu.

Kâğıdı bana uzattı, "Bu işte hayır yok," dedi soğuk soğuk.

Ayrıntılı dilekçemizdeki yazıların üzerine, iri harflerle ve de kırmızı mürekkeple tek bir sözcük, kararlı ve insanı kahredecek denli kesin olan "Red" sözcüğü karalanmıştı.

Kalina İvanoviç bu sözcüğün etkisinden uzun süre kurtulamadı. Hemen hemen iki hafta boyunca ne eskisi gibi bizi güldürdü, ne de kendisi azıcık olsun gülümseyebildi.

Ertesi pazar, mart ayının kar artıklarını büyük bir sabırsızlık içinde yalayıp yuttuğu saatlerde, çocukları çağırdım, benimle şöyle bir yürümelerini önerdim. Elden geldiğince sıkı giyindiler ve yola, Trepke'lerin arazisine doğru yola koyulduk.

"Bizim Topluluğu buraya taşısak olmaz mı peki! Dedim birdenbire.

— Buraya?

— Bu evlere.

— Bunlarda oturulacak hal yok ki!

— Oturulacak hale sokarız!"

Zadorov bir kahkaha koyverdi ve bahçenin çevresinde dönenmeye başladı.

"Öte yanda onarım bekleyen üç evimiz var daha," diye uyardı beni. "Koca bir kış geçti, elimizi sürüp birini bile bitiremedik.

— Biliyorum! Ama tut ki burayı onarmayı *becerdik?*

— Aah, öyle bir Topluluk olur ki, değme gitsin! Irmak, bahçe ve de bir değirmen!"

Yıkıntıların arasına dağıldık, sesli sesli ve de hep birlikte düş kurduk: burası yatakhane olurdu, burayı yemekhane yapardık, şurası toplantı salonu... Derslikler...

Topluluğa döndüğümüzde yorgun ama çok neşeliydik. Kimse yerinde duramıyordu. Yatakhanede her taraftan bir ses çıkıyor, gelecekteki Topluluğumuzun nasıl olacağı üzerine tartışmalar yapılıyor, ayrıntılar üzerinde duruluyordu. Tam birbirimizden ayrılıp yataklarımıza yatacağımız sırada, Ekaterina Grigoryevna'nın sesi duyuldu:

"Olmayacak duaya amin demenin âlemi yok, çocuklar. Vaktinizi böyle düşlerle harcamanız doğru değil."

Yatakhaneye garip bir sessizlik çöktü.

Ekaterina Grigoryevna'ya ters ters baktım bir süre, sonra yumruğumu masanın üzerine indirerek şöyle haykırdım:

"Ben de diyorum ki, o arazi bir ay içinde bizim olacak diyorum!"

Çocuklar kahkahayı koyverdiler. Bir an için durdurulmuş, sonra düğmeye basarak harekete geçirilmiş film şeridinden yansıtılan insanlar gibi gülüşüp söyleşmeye başladılar. Ben de onlarla birlikte güldüm. Ekaterina Grigoryevna da bize katıldı.

O geceyi, Vilayet Yürütme Kurulu'na yazacağım dilekçeyi hazırlamakla geçirdim.

Bir hafta sonra Vilayet Eğitim Müdürü beni çağırttı.

"Hiç de fena fikir değil!" dedi. "Gel gidip bakalım şuraya!"

Bir hafta daha geçti. Tasarımız, Vilayet Yürütme Kurulunda görüşülmekteydi.

Anlaşılan, yetkililer, bu toprakların bir işe yaraması gerektiğini aralarında konuşuyor, bunu gerçekleştirmenin yollarını arıyorlarmış zaten. Onlarla görüşme fırsatını iyice değerlendirerek, bütün dertlerimizi anlattım ben de. Ne denli yoksul olduğumuzu, Topluluğumuzun çok kötü durumda olduğunu, sorunlarımızla kimsenin ilgilenmediğini, tutunacak bir dalımızın bulunmadığını söyledim. Bütün bu koşullara karşın aramızda bir ortak anlayışın yeşerdiğini, geliştiğini de ekledim.

Vilayet Yürütme Kurulu başkanı, asıl konuyla ilgili olarak şunları söyledi.

"Bu topraklar sahipsiz, onlara bir sahip gerek. Hazır çalışmaya hevesli kimseler de var, bırakın çalışsınlar!"

Eski Trepke topraklarının, altmış *desyatinlik* bu ekilebilir toprağın emrimize verildiğini bildiren ve onarım için istediğim para miktarını onaylayan belgeyi elime almıştım — gözlerime inanamıyordum. Yatakhanenin ortasında durmuş bunun bir düş olup olmadığım düşünüyordum. Çocuklar heyecan içindeydi, çevremi sarmışlardı, yerlerinde duramıyorlardı. Kollardan oluşan bir orman dört bir yandan bana doğru uzanıyordu.

"N'olur gösterin!" diye yakarıyor, kâğıdı elleriyle tutmak istiyorlardı.

Ekaterina Grigoryevna içeri girdi. Çocuklar bu kez ona doğru koştular, hepsi bir şey söylüyor, onu şakalara boğuyorlardı. Şelaputin'in tiz sesi hepsininkini bastırdı:

"Nasılmış bakalım, buna ne diyorsun, ha? Söyle bakalım!

— Hayrola? Ne oldu? dedi bana Grigoryevna.

— Bak," dedim, kâğıdı göstererek, "Ne diyorsun bu olanlara şimdi?"

Gülüştük.

İçimizde en çok sevinen Kalina İvanoviç'di.

"Ne adamsın be!" dedi Kalina. "Hani büyük din adamları 'ara ki bulasın, kapıyı çal ki açılsın ve sen istediğin... ' "

Zadorov, Kalina İvanoviç'in sözünü kesti ve onun yerine tamamladı:

"...yumruğu çenene yiyesin!

— Ne yumruğu oğlum," dedi Kalina İvanoviç, "bak, işte damgalı imzalı belge! Aç gözünü!

— Sen sarnıcı istemek için kapıyı çaldın, suratına bir yumruk yedin. Öte yandan biz kapıyı çalıyoruz, devlet düzeyinde, son derece önemli bir armağanı buyur ediyorlar... Bu işte bir haksızlık olsa gerek.

— Sen sus bakalım," diye takıldı ona Kalina İvanoviç. "Din adamlarının sözlerini yorumlayacak kadar büyümedin daha." Şu anda onu hiçbir şey öfkelendiremez, hiçbir şey neşesini kaçıramazdı.

Ertesi pazar, bize katıldı, yeni yurdumuzu incelemek üzere Trepke yıkıntılarına geldi. Kalina İvanoviç, piposunu büyük bir keyifle çekiyor, yıkıntılardaki her tuğlanın suratına, utkulu dumanlarını üflüyordu. Su deposunun yanından geçerken özellikle keyifleniyordu.

Burun, büyük bir ciddiyetle, "Sarnıcı ne vakit taşıyacağız?" diye sordu.

"Neden taşıyacakmışız?" dedi Kalina İvanoviç. "Burada daha çok işe yarayacak şimdi. Bu ahırlar çağdaş tekniğin en son bulgularına göre yapıldı, ne haber?"

"HERKES BİR İŞE YARAR"

Trepke kalıtlarına taşınmamızla ilgili tasarılarımızı eyleme dönüştürmeye elverişli koşulları hemen yaratamadık. İstediğimiz para ve malzemenin bize verilmesi, çeşitli nedenlerle gecikti. Ama asıl büyük engel, küçük ama son derece haşarı bir ırmak olan Kolomak'dı.

Yatağı, bizim Toplulukla Trepke toprakları arasında uzanıyordu. Ve nisan ayında, birden dökülüp saçılmaya, tüm becerilerini sergilemeye kalkıştı. Önce, sinsi bir inatla yavaş yavaş, için için yayıldı. Kıyılarını sırılsıklam etti, sonra gene aynı inatla, bu kez biraz daha yavaş ve sinsice çekilerek gerisinde görülmedik bir felaket — üzerine ne insanın ne de hayvanın basabileceği, bassa da anında yitip gideceği bir bataklık bıraktı.

Bu yüzden, "Trepke" diye andığımız yeni topraklarımız, daha uzun bir süre, bir yıkıntılar yığını olmaktan öte gidemedi. Bu arada çocuklar, baharla birlikte coştu, keyiflendiler. Sabahları kahvaltıdan sonra, işe gitme zamanını belirten zilin çalmasını beklerken dışarlarda tur atar, göğüslerini iyice açmış, ceketleri omuza almış ya da atmış durumda dolaşırlardı. Güneşleniyorlardı böylece. Güneşi çok seviyorlardı. Tek sözcük konuşmadan, saatlerce oturabilirlerdi güneşin alnında — kışın, yatakhanede ısınmanın bile bir mesele olduğu günlerinin acısını çıkarıyorlardı.

Zil sesini duyar duymaz isteksiz isteksiz toparlanır, çalışacakları yere yollanırlardı, ama çalışırken bile bir fırsatını bulur, oralarını buralarını güneşlendirir, kemiklerini ısıtırlardı.

Nisanın başlarında Vaska Poleşçuk kaçtı. Topluluğumuzun ardından ağlanılacak üyelerinden sayılmazdı Vaska. Ona aralık ayında, Eğitim Müdürlüğünde sözünü ettiğim o masalardan birinin başındaki kalabalık arasında rastlamıştım. Üstübaşı pis, yırtık pırtıktı. Çevresini sarmışlardı. Sakat Çocuklar Şubesi, akıl sağlığının bozuk olduğu kararına varmıştı, kendisine bunu bildiriyorlardı. Zavallı çocuk karşı çakıyor, ağlıyor, deli olmadığını, kendisini tuzağa düşürüp kasabaya getirdiklerini anlatmaya çabalıyordu. Krasnodar diye bir yere götürmüşler, onu orda bir okula yerleştireceklerini söyleyerek kandırmış, oralara getirmişlerdi, falan, filan...

"Ne bağırıyorsun? diye sordum.

— Bana deli diyorlar!

— Tamam, duyduk! Bırak bağırmayı da benimle gel bakalım!

— *Nasıl geleyim yani?*

— İki ayağınla! Haydi, yürü!"

Çocuğun görünümü, pek de akıllı bir genç izlenimi bırakmıyordu insanın üzerinde. Ama çok istekli, hevesli, enerjik bir çocuktu. "Ne

olursa olsun!" Dedim kendi kendime. "Herkes bir işe yarar ne de olsa!"

Sakat Çocuklar Şubesi ondan kurtulduğuna sevindi, bizse uygun adım Topluluğa geldik. Yolda, yüz kez duyduğum, herkesin de çok iyi bildiği uyduruk öyküyü anlattı bana. Annesiyle babası ölmüştü de, yoksul düşmüştü de... Adı Vaşka Poleşçuk'du. Kendi deyişiyle, bir "gaziydi," Perekop savaşına katılmıştı.

Topluluğa gelir gelmez dilsiz kesildi. Ne öğretmenler, ne de çocuklar ağzından tek sözcük alamıyorlardı. Görevlileri, Poleşçuk'un ahmak olduğu kanısına vardıran bu davranışı olmuştu belki.

Çocuklar onun bu dilsizliğiyle yakından ilgilendiler, kendi yöntemlerini uygulayarak dilini çözmelerine izin vermemi istediler — onu yalnızca korkutacaklardı, ödünün patlamasıyla konuşması bir olacaktı, öyle diyorlardı. Bu tür girişimleri kesinlikle yasakladım. Bu dilsizi Topluluğa getirdiğime getireceğime pişman olmuştum zaten, daha büyük sorunlar yaratmasına meydan vermeyecektim.

Derken bir gün, durup dururken konuşmaya başladı Poleşçuk. Bunu sağlamak için kimse bir şey yapmış değildi. Güneşin daha nemliliğini yitirmemiş olan topraklardan emerek havaya saldığı güzel kokularla dolu ılık bahar gününden olacak, çenesi çözüldü çocuğun. Öyle bir çözüldü ki, durdurabilene aşkolsun! Arada bir kahkahalarla gülüyor, konuşmasına, ani el kol hareketleriyle de katkıda bulunuyordu. Günlerce yakamı bırakmadı, anlatıyor, anlatıyor, Kızıl Ordudaki yaşantısından, Komutan Zubata'nın becerilerinden söz ediyordu.

"Ne adamdı be! Gözleri simsiyah ve masmaviydi — şöyle bir baktı mı, baştan aşağı buz keserdin, ha! Perekop'tayken, bizimkiler korkudan tir tir titriyorlardı karşısında...

— Zubata diyorsun, bir daha demiyorsun, diye takıldı çocuklar. Adresini biliyor musun bakalım?

— Ne adresi yani? Anlamadım?

— Zubata'nın adresini diyoruz... yani ona mektup yazmak istesen, nereye yazacağını biliyor musun?

— Yok, bilmiyorum. Mektup yazmaya ne gerek var? Kalkar Nikolayev'e giderim, elimle koymuş gibi bulurum onu orda.

— O da seni geldiğin yere gönderir!

— Hiç de değil! Beni sepetleyen ötekiydi asıl. 'Bu kuşbeyinliyle uğraşmanın alemi yok,' dediydi o. Ben kuş beyinli değilim ki, ha?"

Poleşçuk, günlerce durup dinlenmeden Zubata'yı övdü — Zubata yakışıklıydı, yürekliydi, söverken bile nazik sözcükler kullanırdı...

"Kirişi kıracak mısın yoksa?" diye sordu ona çocuklar bir gün.

Poleşçuk yan gözle bana baktı ve sustu. Bu konuyu uzun uzun düşünmüştü anlaşılan. Herkes kendi işine dalıp da onunla ilgilenmez olunca, çocuklardan birini bir köşeye kıstırır, sorardı:

"Anton kızar mı bana?

— Ne için yani?

— Şey... Kirişi kırarsam hani...

— Kim olsa kızar! Seninle az mı uğraştı adamcağız!"

Bu yanıtı alınca gene sessizliğe gömülürdü Vaska.

Derken bir gün, kahvaltıdan sonra, Şelaputin koşarak odama girdi.

"Vaska ortalıkta yok! Her tarafı aradım. Kahvaltıya da gelmedi! Kirişi kırdı sonunda! Zubata'ya gitti!"

Bahçede, çocuklar çevremi sardı. Vaska'nın kaçışı karşısında ne tavır takınacağımı görmek istiyorlardı.

"Poleşçuk kaçtı demek sonunda...

— Eee, bahar ateşi...

— Kırım'a gitmiştir...

— Kırım'a değil, Nikolayev'e gitti o...

— İstasyona gidersek kıstırırız onu orda!"

Vaska, insana övünç verecek bir çocuk değildi, beni asıl düşündüren, geri zekâlı oluşuydu; tek başına yaşam savaşı veremezdi. Buna çok üzülüyordum işte. Ayrıca, bizim kendimize göre büyük özverimizi, bir lokma ekmeğimizle sıcak ilgimizi beğenmeyip daha iyisini aramaya kalkması ağırıma gitmişti. Öte yanda, yoksulluğun sillesini yemiş olan Topluluğumuzdan insanları kendisine bağlamasını beklememek gerektiğini de biliyordum.

Çocuklara döndüm:

"Cehenneme dek yolu var!" dedim. "Giderse gitsin! Bir yığın işimiz var bizim, onunla mı uğraşacağız."

Nisanda, Kalina İvanoviç çift sürmeye başladı. Bunu garip bir

rastlantıya borçluyduk. Suçlu Çocuklar Bürosu'na bir at hırsızı getirmişlermiş. Suçlu nereye gönderilmişse gönderilmiş, ama atın sahibini bir türlü bulamıyorlarmış. Büro yetkilileri bir hafta boyunca ata bakacağız diye paramparça olmuşlar; böylesine zahmetli bir suç kanıtını nereye yerleştireceklerini, onunla ne yapacaklarını bilemediklerinden deliye dönmüşler. Tam o sıralarda Kalina İvanoviç Suçlu Çocuklar Bürosu'na uğramış, öyküyü duymuş, çakıl taşlarıyla kaplı balıçenin ortasında kendi halinde durup duran atı tasmasından tuttuğu gibi peşine takmış; kimseye de tek bir söz etmeden, Topluluğa yollanmış. Ardından bakakalan yetkililere de böyle bir yükten kurtuldukları için rahat bir soluk almak düşmüş elbet.

Kalina İvanoviç, Topluluğa vardığında sevinç ve şaşkınlık çığlıklarıyla karşılandı. Gud, titreyen elleriyle atın tasmasını Kalina İvanoviç'in elinden alırken, bizimki, bir fırsatı daha değerlendirip bir söylev vermeye başlamış bulunuyordu:

"Dikkat et ha! Arkadaşlarınıza davrandığınız gibi davranamazsınız ona! O hayvandır — konuşamaz, yakınamaz, bunu çok iyi bilirsin ya! Hayvana sataşayım da deme, koca kafana bir çifte sallarsa, nerden geldiğini şaşırırsın — Anton Semyonoviç'e gidip atı şikâyet etmenin de bir yararı olmaz! Avazın çıktığınca bağırırsın, o kadar! Ben de gelir kafanı kırarım — daha yerinde duruyorsa yani!"

Hepimiz bu üçünün —Kalina İvanoviç, at ve Gud'un— çevresine toplandık. Kimse de ağzını açıp Gud'un kafasıyla ilgili korkutmacalara karşı koymaya kalkmadı. Kalina İvanoviç piposunu ağzından çıkarmadan söylevi çeker dururken, tavırları ve görünümüyle, yıllardır beklediği oyuncağa sonunda kavuşmuş, gururlu, ama gene de sevincini gizleyemeyen bir çocuğu andırıyordu. At, kestane rengiydi. Genç sayılırdı ve hayli iyi beslenmişti.

Kalina İvanoviç'le birkaç kişi günlerce işlikten çıkmadılar. Dinleyenlerin gözlerini yaşartacak denli anlamlı ve de uzun söylevlerin eşliğinde, keser, çekiç, tornavida ve demir parçalarının yardımıyla, bizden öncekilerden kalma artıkları değerlendirerek, bir saban yapmayı başardılar.

Sonunda, en heyecanlı an geldi çattı, Burun'la Zadorov sabanın ardında, Kalina İvanoviç dört bir yanda olduğu halde, toprak sürülmeye başlandı. Kalina ordan oraya koşuyor, bağırıp çağırıyordu:

"Amma da asalak bunlar be! Daha bir saban sürmesini bilmiyorlar! *Öyle* olmaz! Hayır, *böyle* olmaz... Dur, *öyle* değil!"

Çocuklarsa neşe içinde takılıyorlardı ona:

"Peki, göster bakalım *nasıl* olacak, Kalina İvanoviç! Sen göster! Ama nerdeee? Belki de ömründe bir karış toprak sürmemişsindir, ha! Sen de bilmiyorsun bu işi!"

Bu sözler üzerine, Kalina İvanoviç, piposunu ağzından çıkardı, elinden geldiğince öfkeli bakışlarla:

"Kim? Ben mi ömrümde çift sürmemişim? Çift sürmeye gerek yok! Akıl diye bir şey var, değil mi! İnsan olan bir bakışta anlar! Bakıyorum, yanlış yaptığınızı görüyorum — sizde bunu görecek göz nerdee?"

Gud'la Bratçenko da onlara katıldı. Gud'un görevi, çaktırmadan çift sürenleri gözlemek, ata bir kötülük gelmemesini sağlamaktı. Bratçenko'ysa, yalnızca Kızıl'ın peşinden gidiyor, hayran bakışlarla onu izliyordu. Kendisini, Gud'un korumasında, seyislik görevine atamıştı.

Büyüklerden birkaçı, bir kenarda durup duran tohum ekme makinasıyla uğraşmaya başladı. Sofron Golovan onlara bağırıp çağırıyor, her söylenene inanan, her şeye kolayca kanan çocuklarsa onun o engin teknik bilgisine hayran olup duruyorlardı; Golovan, bizim çocukların yanında alim sayılırdı ne de olsa.

Bu Sofron Golovan, kendisini, bu dünyanın ölümlü kullarından ayıran bazı özelliklere sahipti. Enine boyuna, iri yapılı bir adamdı. Yaşamayı sever, kendisini hiçbir zevkten yoksun bırakmazdı. Her an çakırkeyif dolaşırdı, ama sarhoş olduğu görülmemişti. Bu yeryüzünde bilmediği tek şey yoktu ona göre, her konuda bir cevher yumurtlardı mutlaka ve bunlar, bilgiden yoksun, son derece boş, anlamsız sözlerdi. Golovan, akılalmaz bir Kulak-nalbant karışımıydı: İki evi, üç atı, iki ineği ve bir dökümevi vardı. Kulak olmanın verdiği bütün bu maddi olanaklar, iyi bir nalbant olmasını engellememişti nasılsa ve kuşkusuz, ellerinde kafasından daha çok akıl vardı. Sofron'un demirci dükkânı karayolunun üzerinde, hanın tam bitişiğindeydi. Golovan ailesinin onca zengin olmasının gizi de, dükkânın bu coğrafik konumunda yatıyordu.

Golovan, Topluluğa Kalina İvanoviç'in çağrısı üzerine geldi. Bizim demirci dükkânından pek hayır yoktu ama, çeşitli gereçlerimiz vardı. Sofron kendi ocağıyla örsünü getirmeyi ve burada çocuklara demircilik öğretmeyi önerdi. Bizim demirci dükkânını onarmaya, bunun için gerekli harcamaları yapmaya bile hazırdı. Başlangıçta, bize neden böyle yardımcı olmak istediğini anlamamıştım. Ama Kalina İvanoviç, akşam "rapor"unu verirken kafamdaki tüm soruları sildi.

Piposunu yakmak üzere lambanın şişesinden bir kâğıt sokarken şunları söyledi Kalina İvanoviç:

"Şu asalak Sofron burayı babasının hayrına istemiyor, biliyor musun, mujikler adamın peşinde. Demirci dükkânına elkoyacaklar diye ödü kopuyor. Burda kalırsa, Devlet hesabına çalışıyor görünecek aklınca.

— Peki ne dersin, alalım mı onu buraya?

— Bırak otursun! Başka kim gelir bize demircilik yapmaya? Fırını nerden buluruz? Aletleri de var... Demircilik öğretecek öğretmen bulsak nerde yatıracağız? Yerimiz olsa marangoz çağıracaktık, değil mi. Hem canım" —Kalina İvanoviç, sözünün burasında gözlerini büzdü— "Adam Kulaksa n'apalım yani? Kanında dürüstlük varsa pekâlâ işimize yarar."

Odanın alçak tavanına piposunun dalgın dumanlarını yollamakta olan Kalina İvanoviç, birden gülümsedi:

"Mujikler, o asalaklar demirci dükkânına gene de el koyacaklar elbet. Kime ne yararı var ki kapalı dükkanın? Öyle bomboş duracak. Sofron'un başına ne gelecekse gelecek, ona olanlar olmuş, biz şuracığa dükkânımızı kurmaya bakalım. İşimizi bitirince sepetleriz adamı. 'Burası bir Devlet kurumudur,' deriz ona, 'sense, insanların kanını emen bir orospu çocuğusun' Hah-hah-haay!"

Bu arada yeni yerimizi onarmak için ayrılan paranın bir kısmını almıştık, ama para o denli azdı ki, bütün yük keseden çok kafamızın üzerine binmiş bulunuyordu. Her şeyi kendimiz yapmak zorundaydık, bir dökümevine, bir marangozevine gereksinmemiz vardı. Marangoz tezgâhına benzer bir şeyler vardı elimizde, aletleri de aldık, ve çok geçmeden çocuklara marangozluk öğretecek bir öğretmen edindik. Çocuklar onun önderliğinde kasabadan getirilen

keresteleri kesmeye, canla başla ve de büyük bir istekle çalışıp yeni Topluluk için gerekli pencere pervazlarıyla kapıları yapmaya başladılar. Ne yazık ki, marangozlarımızın bilgi ve deneyim düzeyi çok düşük olduğundan, yeni yaşamımız için gerekli kapı ve pencerelerin yapılması çok zaman alıyordu. Dökümevindeki işlerimiz başımızdan aşkındı ve başlangıçta buradaki çalışmalarımızın da övünülecek yanı yoktu. Sofron, Devletin yeniden kurulması evresini sonuna vardırmada hiç de acele etmiyordu. Öğretmenlik aylığının pek de doyurucu olmamasına karşın, maaş günleri, aldığı bütün parayı çocuklardan birine verir, onu özel içkiler yapan bir ihtiyar kadına koşturarak, herkesin duyacağı ses ve gösterilerle, "en iyisinden üç şişe" ısmarlardı.

Benim bundan haberim yoktu. Başlangıçta, menteşe, zembelek, vida, çivi gibi gizemli sözcüklerinin büyüleyici etkisi altında bulunuyordum ben. Çocuklar da bu iş-güç çokluğu karşısında en az benim kadar coşmuşlardı. Çok geçmeden aralarından marangozlar, çilingirler türedi; her işin altından kalkıyorduk, öyle ki, başlangıçta yetmeyeceğini sandığımız paraya el sürmez olduk.

Dökümevi Topluluğumuza büyük bir hareket getirmişti, bu bizi çok sevindiriyordu. Sabahın sekizinde, örs çın çın ötmeye başlar, neşeli sesi tüm Toplulukta yankırdı; örsün bu tatlı sesine kahkahalar eşlik ederdi. Dökümevinin ardına dek açılmış kapısının önünde günün her saatinde birkaç köylü bekleşirdi mutlaka. Bunlar burda dururken, ektikleri üründen, verecekleri vergiden konuşur, Yoksul Köylüler Birliği Başkanı Verkhola'yı çekiştirir, samanın özelliklerinden, bizim tohum ekme makinasının adam olup olmayacağından söz ederlerdi. Konuşmaları sık sık neşeli kahkahalarla kesilir, dökümevinde çalışan çocuklarınkine karışırdı. Çiftçilerin atlarını nallar, arabalarının tekerleğine lastik geçirir, sabanlarını onarırdık. Yoksul köylülerden her zamanki ücretimizin yarısını alırdık; bu da, toplumsal adalet ve adaletsizlik konusunda sonu gelmez tartışmaların açılmasına yarardı.

Sofron bize bir araba yapmaya kalktı. Topluluğun çerini çöpünü attığımız gereksiz eşyalar yığınının altından bir araba iskeleti bulmuşlardı. Kalina İvanoviç de kasabadan iki dingil getirmiş. İki gün, sabahtan akşama dek, büyüklü küçüklü yüzlerce çekiçle dövdüler bu

dingilleri. Sonunda Sofron, arabanın hemen hemen hazır olduğunu açıkladı, yaylarla tekerlekleri takacaktı, tamam, araba hazırdı. İyi güzel de, bizde ne yay vardı, ne de tekerlek. Kalktım, elden düşme yay bulmak için kasabanın altını üstüne getirdim, Kalina İvanoviç de, bir şeyler bulma umuduyla uzun yolculuklara çıktı.

Kalina İvanoviç bir hafta sonra, iki çift gıcır gıcır yeni tekerlek çemberi ve çeşit çeşit izlenimlerle çıkageldi. Bu izlenimlerin en önemlisi şuydu:

"Şu mujikler, çok cahil adamlar."

Bir gün, Sofron, yanında Kozir adlı bir köylü getirdi. Kendi halinde, sessiz, saygılı bir adamdı bu. Yüzünden gülümsemesi eksik olmuyordu. Tek belirgin alışkanlığıysa, ikide bir haç çıkarmasıydı. Tımarhaneden yeni taburcu edilmişti ve karısının adını duyunca tir tir titriyordu, çünkü, Vilayet doktorunun, hastalığı konusunda yanlış saptama yapmasının tek nedeni, kadının sözüne kulak asmalarıydı. Kozir, tekerlekçiydi. Kendisinden dört tekerlek yapması istendiği için sevinçten uçuyordu. Evindeki yaşam koşullarının elverişsizliği onu kara kara düşündürüyor olmalıydı. Büyük özveriler, kahramanlıklar yapma eğilimini yüreğinde duyan bir adam olarak, bize şu son derece akla uygun öneriyi yapmaktan sakınmadı:

"Yoldaşlar (Tanrım, sen beni bağışla!) — bu ihtiyarı buraya çağıran sizsiniz, değil mi? Bu ihtiyar burda kalmak istiyor, ne dersiniz?

— Seni yatıracak yerimiz yok ki!

— Bunu hiç düşünmeyin. Ben kendime bir yer bulurum. Tanrı bana yardım eder! Şimdi mevsim yaz, kış ola hayır ola. Şuradaki kulübede kalırım, bana yeter de artar bile!

— İyi... kal bakalım!"

Kozir, acele tarafından bir haç çıkardı ve hemen kolları sıvadı:

"Teker çemberi de buluruz!" dedi birden. "Kalina İvanoviç bulamadı, ama ben bu işin nasıl olacağını biliyorum. Kendi ayaklarıyla gelecek buraya — mujikler getirecek, anlarsınız ya! Tanrı bizi yüzüstü bırakmaz!

— Ama artık teker gerekmiyor ki bize!

— Gerekmiyor... gerekmiyor ha? Tanrı yardımcınız olsun! *Sizin*

gereksinmeniz olmayabilir, ama başkaları tekersiz mi gezecek! Bir mujik tekersiz yaşayabilir mi, sorarım size? Yapar yapar satarız, çocuklara bir yaran dokunur."

Kalina İvanoviç gülmeye başladı, Kozir'in önerisini destekledi. "Bırakın kalsın allahın belası! Şu doğa ne büyük, ne güçlü bir şey, biliyor musunuz — insanoğlu bile işe yarıyor bazen!"

Kozir, Toplulukta herkesin sevgilisi oldu. Yatakhanenin yanındaki odaya yerleşti. Burada gerçekten de eli maşalı bir kadın olan karısından korunmuş bulunuyordu. Kadının arada bir yaptığı baskınlarda çocuklar Kozir'e arka çıkıyor, bundan da çok hoşlanıyorlardı. Bu kadın, Topluluğa her gelişinde ortalığı çığlıklara, bağrışlara boğuyordu. Kocasının aile ocağına dönmesini istiyor, beni, çocukları, Sovyet hükümetini, ve de o "serseri Sofron"u yuvasını yıkmakla suçluyordu. Çocuklar, kadınla alay ettiklerini gizleyemiyor, Kozir'in artık bir koca olarak işe yaramayacağını, tekerlek yapmanın, aile mutluluğundan çok daha önemli olduğunu söylüyorlardı ona. Kozir'se bu arada küçük odasında büzülüp oturur, saldırının bitmesini, sonunda kadının yenik yenik evin yolunu tutmasını beklerdi. Gururu kırılmış kadının tiz sesi gölün karşı kıyısından gelmeye, dolayısıyla sövgüleri artık yarım yamalak duyulmaya ve "... şoğlu eşekler... sizin allah..." gibi sözcükler rüzgâra karışmaya başladığında Kozir tapınağından çıkardı: "Tanrı bizi bu kadının şerrinden korusun oğullarım! Ne ahlâksız bir kadın bu, Tanrım!"

Bütün bu gürültü patırtıya karşın tekerlekçilik işi iyi gidiyordu. Kozir, sanki yalnızca haç çıkarmakla yürütüyordu işleri: biz hiçbir çaba harcamıyorduk ama gene de tekerlekler döne döne geliyor, Topluluktan beş para çıkmadan on para giriyordu. Kozir, gerçekten çok usta bir tekerciydi, onun elinden çıkan tekerleklerin ünü, bizim yörenin sınırlarını fersah fersah aşmış bulunuyordu.

Yaşantımız çok daha karmaşık, ama aynı zamanda çok daha parlak hale gelmişti. Kalina İvanoviç, az değil, beş desyatin toprağı sürmüş, çavdarlarımız boy vermeye başlamıştı. Kızıl, tüm görkemiyle ahırımızda ve de hizmetimizde bulunuyor, bahçemizde yepyeni bir araba duruyordu. Arabanın tek kusuru aşırı yüksek olmasıydı: Yerden iki buçuk metre kadar yüksekteydi; içindeki yolcu, bu arabayı —kuş-

kusuz— bir atın çektiğini bilir, ama onu göremez, kendisinden çok çok aşağılarda bir yerlerde yürüdüğünü düşünürdü.

Etkinliklerimiz öylesine arttı ki, elimizdeki insan gücünün yetersiz olduğunu düşünmeye başladık. Alel acele bir yatakhane daha onardık, tamamlayıcı güçler, çok geçmeden aramıza katıldı. Bunlar, bugüne dek Topluluğumuza gelenlerden çok daha değişik nitelikte bazı kimselerdi.

Bu arada, çok sayıda Kazak Reisi ortadan kaldırılmış ve bunların, askersel ve korsansal görevleri seyislik ya da aşçı yamaklığı olan genç izleyicileri Topluluğa gönderilmişti. Topluluk, listesinin Karabanov, Prikhodko, Golos, Soroka, Verşnev ve Mityagin gibi adlarla zenginleşmesini, işte bu tarihsel koşula borçluydu.

KİŞİLİK VE KÜLTÜR

Topluluğumuza yeni üyelerin katılması, oturmuşluktan çok uzak olan durumumuzu temellerinden sarstı; eski kötü yentemlere başvurmak, geriye dönmek zorunda kaldık.

Topluluğumuzun ilk üyeleri belli yasalara ve düzene uymayı öğrenmişlerdi, ancak bunlar çok alt düzeyde, son derece ilkel yasalardı. Sıkıdüzene tümüyle yabancı olan yenilerse bu ilkel yasaları bile görmemişlerdi ömürlerinde; belli bir düzene uymaya yetecek eğitimi almış değildi hiçbiri. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, başlangıçta olduğu gibi öğretmenlere karşı gelmek, ya da serserilik gösterileri yapmak gibi durumlarla hiç karşılaşmadık. Öyle sanıyorum ki, Zadorov, Burun, Taranets ve ötekiler, yenilere Gorki Topluluğunun ilk günlerini anlatan kısa bir tarihçe sunuyor, onları iyice aydınlatıyor, bu türden tatsızlıkları böylece önlemiş oluyorlardı. Kıdemliler de, acemiler de öğretmenlerin kendilerine karşı düşmanca duygular besleyen, onları insan saymayan bir güç olmadıklarını anlarmış bulunuyorlardı. Bu anlayışın yerleşmesinin en büyük nedeni, öğretmenlerin canla başla çalışmasıydı kuşkusuz; öylesine özverili davranıyorlar, didinmekten öylesine bitkin düşüyorlardı ki, bu tertemiz ve iyi niyetli çaba karşısında saygı duymamak olanaksızdı; güdüsel

bir saygı duygusu uyandırıyordu öğretmenler. Bu yüzden çocuklar —son derece seyrek ayrık durumlar dışında— bizimle her zaman iyi anlaşıyorlar, çalışmanın ve okula gidip bilgi edinmenin gerekliliği konusunda hiçbir zaman tartışmıyorlar, yaptığımız her şeyin, hem onların hem de bizim iyiliğimize hizmet ettiğini iyice kabul etmiş bulunuyorlardı. Ortada bir tembellik ya da güçlüklerden, ağır işten kaçınma gibi bir durum görüldüğünde, bunun tümüyle biyolojik nedenlerden kaynaklandığını, birinin mutlaka hasta ya da yorgun olduğunu, herhangi bir bıkkınlık ya da kaytarmayla karşı karşıya bulunulmadığını bilirdi herkes.

Bizse şu gerçeği kabul etmiş durumdaydık: Durumumuzda görülen herhangi bir gelişme ve iyileşmeyi tümüyle dışardan gelme bir disiplin zorlamasına borçluyduk; bu ilerlemede en küçük bir kültür kırıntısına, kültürün en ilkel biçimine bile rastlamak olanaksızdı.

Ancak çocukların bizim bu yoksul dünyamızda yaşamaya, yorucu olduğu açık açık görülen sonu gelmez çalışmalara katılmaya razı olmalarının, Topluluğumuzdan kaçmaya kalkışmamalarının nedenlerini yalnızca eğitsel alanda aramamak gerekir. Onların bu tavırları bizim verdiğimiz eğitimden kaynaklanıyor değildi. 1921 yıllarında, sokaklardaki yaşantının, özellikle çekici bir yanı yoktu. Vilayetimiz, ölüm açlığı çeken bölgeler listesinde bulunuyordu, bu yetmiyormuş gibi, kasabadaki koşullar da son derece ağırdı, açlık, her yanı kasıp kavuruyordu. Ayrıca, özellikle ilk yıllarda Topluluğumuza gelen çocuklar gerçek birer köprüaltı çocuğu değildi, sokaklarda pişmiş, kötü koşullara ve onlarla savaşmaya alışmış sayılmazlardı. Delikanlılarımızın çoğu analarının babalarının yanından daha yeni kaçmış acemi serserilerdi.

Topluluğumuz üyelerinin bu belirgin özelliklerine, kültür düzeylerinin çok düşük olduğu gerçeğini de eklemek gerek. Bunlar, eğitilmesi, adam edilmesi çok güç çocuklar için kurulmuş olan Topluluğumuz için özellikle seçilmiş tiplerdi. Çocukların büyük bir çoğunluğu ya çok az okuma yazma biliyorlardı ya da hiç. Hemen hemen hepsi kire pisliğe alışmış, bitlerin tenlerindeki kımıltısını artık duymaz olmuşlardı. İnsana karşı insanca davranmayı unutmuşlarıd. Adeta nasırlaşmışlardı. Yapay bir kahramanlık doğal tavırları haline gelmişti.

Sürekli olarak özsavunma durumunda olan, sürekli olarak kabadayılık taslayan tiplerdi bunlar.

Daha zeki diyebileceğim birkaç çocuk —Zadorov, Burun, Vetovski, Bratçenko ve daha sonra gelenlerden Karabanov ve Mityagin— bunların dışında tutulabilirdi; gerisi, insan kültürü edinmek yolunda çook, çok yavaş ilerliyorlardı; ve elbet, ne denli aç, ne denli yoksulsalar, o denli uzun sürüyordu adım atmaları.

Çocuklar sürekli olarak aralarında kavga ediyorlardı; dövüşe dünden hazırdı hepsi; toplu yaşamanın baş koşulu Topluluğu oluşturan kişiler arasında sıkı bağların kurulmasıydı, ama hiç yoktan çıkan bu kavgalar bağ kurmak, bağları güçlendirmek bir yana, oluşmaya yüz tutan bağları zayıflatmaya, koparmaya yarıyordu. Kuruluşumuzun birinci yılında savaştığımız en büyük dert buydu işte. Bu kavgalara bir son vermek zorundaydık. Çocukların aralarındaki anlaşmazlıklar birbirlerine karşı düşmanlık beslemelerinden değil, yukarda sözünü ettiğim o sözüm ona kahraman havalarından kaynaklanıyordu; en küçük bir siyasal bilinç izine rastlamak olası değildi bu kavgalarda. Gerçi, çoğu iç düşmanların çadırında yatıp kalkmıştı ama gene de belli bir sınıfın üyesi olduklarının farkında ya da bilincinde değillerdi. İşçi çocukları yok denecek kadar azdı ve proletarya sözcüğü bunların hiç duymadığı, kendilerine çok uzak gelen bir kavramdı. Öte yandan çocukların çoğu —gene büyük bir yanılgıyla— tarlada çalışma işini, tarım işçiliğini horgörüyor, küçümsüyordu — ya da daha doğrusu, bu tür emeğin kendisini değil de emekçinin yani çiftçinin yaşam ve düşünme biçimini beğenmiyorlardı. Kısacası, çeşit çeşit insan vardı aramızda, ve, nerdeyse çocuk sayısı kadar değişik türden düzensizlikle karşı karşıyaydık; çünkü, daha önceki yarı-barbar yaşantılar içinde kişilikler yokolmuş, soyutlanmışlığın getirdiği yalnızlıklar bu insanları iyice karamsar yapmış, bunun sonucu olarak da yabanıllıkları son noktaya varmıştı.

Görünüm, genel çizgileriyle hiç de iç açıcı değildi, ama gene de, beraberlik ruhunun daha o ilk kış çatlayan tohumları gizemli bir biçimde yeşermeye başladı; topraktan süren bu filizler her ne pahasına olursa olsun tomurcuk vermek zorundaydı — o taptaze nazlı filizlerin gelişmesine engel olabilecek yabancı otların bitmesine izin

vermemek gerekirdi. Ben, yaptığım en büyük işin, bu önemli gelişmeyi tam zamanında görmek ve onu gerektiği gibi değerlendirmek olduğuna inanıyorum. Bu ilk sürgünlere bakmak hiç de kolay değilmiş meğer. Öylesine yorucu, öylesine uzun süren bir çalışma gerektirdiğini bilseydim, korkar savaş alanından kaçardım belki de. Neyse ki iflah olmaz bir iyimserimdir ben! Daha işin başında bile olsam, utkunun bir adım gerisinde sanırım hep kendimi!

İşte, yaşamımın bu döneminde her günüm, kaçınılmaz olarak bir inanç-sevinç-üzüntü curcunasıydı.

O gün, her şey yolunda gitmişti. Öğretmenler günlük işlerini bitirmiş, yüksek sesle kitap okuma görevlerini yerine getirmiş, sonra da birbirleriyle çene çalmış, ya da öğrencileriyle sohbet etmiş, onlara iyi geceler dileyerek odalarına çekilmişlerdi. Çocuklar yakasında da işler yolundaydı, herkes kendi halinde yatmaya hazırlanıyordu. Benim odamdaysa günlük işlerin son kırıntıları temizlenmek üzereydi: Kalina İvanoviç karşımda oturmuş, her zamanki büyük sözlerini yineliyor, birkaç meraklı çocuk ortalıkta dolaşıyor, Bratçenko'yla Gud, Kalina İvanoviç'e yiyecek konusuyla ilgili bir saldırıda bulunma fırsatı çıkar umuduyla kapıda dikilmiş duruyorlardı. Birden ortalığı çığlıklar kapladı:

"Birbirlerini bıçaklıyorlar!"

Balıklama fırladım odadan. Yatakhane kaynıyordu. Bir köşede kendinden geçmiş, çılgına dönmüş iki kişi vardı. Ağza alınmadık sövgülere hayvansı bakışlar ve saldırma hareketleri, kıvrılıp sıyrılmalar eşlik ediyordu. Biri, birinin kulağına yumruklar indiriyor, boks maçı yapıyormuşçasına kırıta kırıta zıplıyordu. Burun, kahramanlardan birinin elindeki bıçağı almaya çalışıyordu. Bir başka köşeden şu sesler duyuldu:

"Sana bu işe burnunu sok diyen oldu mu? Anandan doğduğuna pişman edeyim mi seni şimdi, ha?"

Yaralı bir kahraman da bir yatağın ucuna ilişmiş, çevresini saran yandaşlarının yardımıyla, çarşaftan yırttığı bir beze kesik elini sarmalıyordu.

Kalina İvanoviç tam arkamda durmuş, korkulu fısıltılarla, "Çabuk

ol! Çabuk olsana!" diyordu bana. "Birbirlerinin gırtlağını kesecek bu asalaklar!"

Kural olarak kavgacıları birbirinden ayırmaz, bağırarak kavgayı kesmelerini söylemezdim. Dolayısıyla, kapıda durmuş, sessizce olanları izliyordum. Benim orada durduğumu çocuklar birer ikişer gördüler, sesler de birer ikişer kesildi, sonunda ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Gürültülerin birden kesilmesi, en azgın olanları bile ayıltı. Kendinden geçmişler, kendilerine geldi, hemen bıçaklar saklandı, yumruklar gevşedi, sövgüler herkesin ağzında kaldı. İçimden bu yabanıl dünyaya alabildiğine sövüyordum gerçi, öfkeyle, kinle doluydum ama ağzımı açıp bir şey söylemiyordum henüz, susuyordum. İçimde yanan nefret, güçsüzlüğün doğurduğu bir duyguydu, çünkü bugün gördüklerimi daha çok göreceğimi adım gibi biliyordum.

Sonunda yatakhanedeki sessizliğin korkunç gerginliği de gevşemeye başladı. Öfkeli soluk alıp vermeler bile duyulmaz oldu.

İşte o anda, bir insan ne denli hırslanabilir, ne dereceye dek kendinden geçebilirse o denli korkunç bir öfkeyle sessizliği bozdum. Yaptığım işin doğru olduğuna kuşkum yoktu:

"Bıçaklar masanın üzerine! Sallanmayın! Allahın belaları!"

Bıçaklar masanın üzerine yığıldı: Sustalılar, ekmek bıçakları, hesapların görülmesi amacıyla yürütülmüş mutfak bıçakları, çakılar ve dökümevinde özel olarak yapılmış acemi işi ama keskin bıçaklar.

Yatakhaneyi saran sessizlik sürüyordu. Masanın başında Zadorov — o eşsiz insan, o sevgili, sevimli Zadorov durmuş, gülümsüyordu. O anda orada ondan başka bana yakın, benim türümden bir canlı yoktu sanki, öyle duyuyordum. Bir buyruk daha haykırdım:

"Sopası olan?

— Birinde vardı, aldım," dedi Zadorov.

Hepsi ayakta, başlarını öne eğmiş duruyorlardı.

"Yatağa!"

Herkes yatağa girinceye dek ayrılmadım yatakhaneden.

Ertesi gün çocuklar geceki olaydan hiç söz etmemeye çabaladılar. Ben de en küçük bir anımsatma bile yapmadım.

Aradan bir iki ay geçti. Bu arada, orda burda, uzak köşelerde tek tük yangınlar çıkmadı değil, ancak bunlar Topluluğun oluşturduğu o

bir tek beden, ruh ve akıl tarafından yani beraberlik ruhunun çabasıyla anında söndürülüyor, böyle bir yangının alevler saçmasına meydan verilmiyordu. Sonra derken, birdenbire, yabanıl bir patlama olurdu, gene kendinden geçmiş, çılgın çocuklar, insanlıklarını yitirir, elde bıçak birbirlerinin peşine düşerdi.

Gene böyle bir olayın patladığı bir akşam, öyle susup durmaktan daha ağır önlemler almak gerektiğini, bir ikisinin canını yakmanın iyi olacağını düşündüm. Sustalı kullanmada usta, yenilmez şövalye Çobot'un odama gitmesini söyledim. Kuzu gibi gitti. Daha sonra onu izledim.

"Seni kovuyorum! dedim yalnızca.

— Nereye gideceğim peki?

— İnsanları bıçaklayabileceğin bir yere gitmeni öneririm. Yemek masasında arkadaşın yerini sana vermedi diye bıçakladın onu bugün. Anlaşmazlıkların bıçaklarla giderildiği bir yer bul kendine öyleyse.

— Ne zaman gitmem gerek?

— Yarın sabah."

Üzgün üzgün çıktı odamdan. Ertesi sabah kahvaltıdan önce tüm çocuklar toplanmış geldi: Çobot'un kalmasına izin vereymişim — sorumluluğu üzerlerine alıyorlarmış.

"Ne güvence veriyorsunuz bana!"

Bunu pek anlayamadılar.

"Sorumluluğu nasıl üzerinize alıyorsunuz yani? Diyelim gene bıçak çekti, ne yapacaksınız?

— O vakit kovarsınız!

— Hah, güvence veremiyorsunuz! Şimdi kovdum! Güle güle!"

Kahvaltıdan sonra Çobot çıkageldi.

"Hoşçakalın Anton Semyonoviç! Verdiğiniz derse teşekkür ederim! Bunu hiç unutmayacağım!

— Hoşçakal. Bozuşumuş değiliz. Başının çaresine bakamazsan dönebilirsin. Ama en az on beş gün ortalıkta görünmeyeceksin."

Bir ay sonra döndü. Yüzü sararmış, bir deri bir kemik kalmıştı.

"Gelebilirsin demiştiniz ya, geldim işte.

— Kendine uygun bir yer bulamadın, ha!"

Gülümsedi.

"Bulmaz olur muyum? Öyle yerler de var. Ama ben Toplulukta kalacağım. Bir daha da bıçak kullanmayacağım."

Çocuklar, yatakhanede bizi sevinçle karşıladı.

"Sonunda bağışladın, değil mi! Biliyorduk zaten!"

"UKRAYNA'DA ŞÖVALYELİK ÇAĞI KAPANMADI"

Bir pazar günü, Osadçi sarhoş olmuş. Yatakhanedekilere rahat vermiyor gerekçesiyle bana getirdiler onu. Osadçi odamda oturmuş, durup dinlenmeden konuşuyor, bir yığın sarhoş zırvaları döktürüyordu. Şu anda onunla tartışmanın, bir söz söylemenin anlamı yoktu. Onu orda bıraktım, uzanıp yatmasını, uyumasını söyledim. Uyuyunca ayılırdı. Sözümü dinledi, başka da çaresi yoktu zaten.

Yatakhaneye girdiğimde, keskin bir alkol kokusu geldi burnuma. Çocukların çoğu yüzüme bakmıyor, benimle konuşmaktan açık açık sakınıyorlardı; ama hiçbirinde de suçlu suratı yoktu. Suçlu aramaya kalkmadım. Olayı büyütmeye niyetim yoktu. Yalnızca işin aslını anladığımı belirttim:

"Sarhoş olan Osadçi değil yalnızca. Daha birkaçınız kafayı çekmiş anlaşılan."

Birkaç gün sonra, Toplulukta, gene sarhoşlar dolaşmaya başladı. Bunlardan birkaçı gözüme gözükmemeye bakıyordu; ama birkaçı, tam tersine, burnumun dibine dek sokulmaya, uzun sarhoş söylevleri vermeye, bu arada bana aşk ilan etmeye dek vardırdı işi.

Köye gittüklerini benden gizlemediler.

Akşamleyin, yatakhanede sarhoşluğun doğuracağı kötülükler ve içkinin zararları konusunda konuşuldu, içenler bir daha ağızlarına içki koymayacaklarını söylediler, ben de içlerinden birini bile cezalandırmadan, verilen sözlere inanmış göründüm. Bu zaman içinde hayli deneyimim olmuştu; sarhoşlukla savaşırken, Topluluk üyelerine saldırmanın bir yararı olmayacağını biliyordum — kozumu başkalarıyla paylaşacaktım.

Bu başkalarıysa, çok uzaklarda değildi.

Koca bir ev votkası deniziyle sarılmıştı Topluluğumuz. Aramızdan sarhoş eksik olmuyordu — çalışmaya ya da başka nedenle gelenler arasında sarhoş çoktu. Üstüne üstlük, Golovan da çocukları sürekli olarak içki almaya yolluyormuş. Yadsımak zahmetine bile katlanmadı:

"Eee, n'olmuş yollarsam?" diye yanıtladı sorumu.

Ağzına içki koymayan Kalina İvanoviç, Golovan'ın sözünü ağzında bıraktı:

"Sovyet Hükümeti diye bir şey duymadın mı ulan asalak?" diye bağırdı ona. "Sen evlerde damıtılmış kaçak votka içesin diye mi duruyor burda da Hükümet, ha?"

Golovan, gacır gucur kırık sandelyesinde ne yapacağını bilmez bir tavırla kımıldandı, poposunu yerleştirdi, kendisini haklı çıkarmaya davrandı:

"Peki, n'olur yani? İçmeyen var mı? Sorarım size, var mı? Herkesin de bir özel imbiği var, herkes de dilediği kadar içiyor yani. Sovyet hükümeti kendine baksın, başkasına da karışmasın! Önce hükümet içmeyi bıraksın bakalım!

— Ne hükümeti?

— Yalan mı! Hepsi de içiyor! Kasabada içiyorlar, köyde içiyorlar!

— Burda ev votkası satan kim, biliyor musun? diye sordum Sofron'a.

— Nereden bileyim ben? Gidip almadım ki hiç. İstiyorsan gönder birini alsın sana da. Niye sordun? Gidip kıracak mısın adamların imbiğini?

— Ne sandındı? Hepsine el koyacağım.

— O-hoo-o! Milis güçleri kaç tanesine el koydu da hiçbir işe yaramadı!"

Ertesi gün kasabaya indim, bizim Köy Sovyetinin bölgesinde görülen yasadışı votka imbiklerine karşı acımasız bir savaş açmak için gerekli yetki belgesini aldım.

Aynı akşam Kalina İvanoviç'le birlikte bir durum saptaması yaptık. Kalina İvanoviç pek gönüllü değildi bu işe.

"Bu işe karışma sen, beni dinle," dedi. "Bak, bunların hepsi aynı

şeyin soyu! Hiçbiri birbirinden hırlı değil. Köy Sovyeti başkanı var ya —hani şu Greçani— o da bunların takımından işte. Hangi evde bir imbik bulsan, bil ki Greçani'lerden birinin evidir! O insanlar ne malın gözü, biliyor musun! Çift sürmede at koşmuyorlar sabana, öküz koşuyorlar, biliyor musun! Bak..." Kalina İvanoviç, sözünün burasında yumruğunu sımsıkı sıktı. "Gonçarovka'yı işte böyle avuçlarının içine almışlar — kafese koymuşlar anlayacağın, asalaklar, n'olacak! Eline bunun gibi yüz kâğıt alsan, ağzınla da kuş tutsan bu işin önünü alamazsın, benden söylemesi!

— Seni anlamıyorum, Kalina İvanoviç. Bu işin imbiklerle ne ilgisi var?

— Sen de amma adamsın yani! Bir de mektep görmüşsün sözüm ona! Tüm yetki onların elinde değil mi? Bırak, dokunma şunlara! Kanını emerler yoksa — bak, bu işe gir de gör, söylediydi dersin!"

Yatakhaneye gittim, çocuklara çıkıştım:

"Bana bakın bacaksızlar, kafa çekmenize göz yummayacağım! Gidip o üç beş votka kaçakçısının canına okuyacağım! Yardıma var mısınız?"

Çoğu sakıngan davrandı, ama birkaçının adını söyleyip onları yüreklendirince biraz heveslendiler.

"Çok güzel bir fikir! Çok güzel!" dedi Karabanov. Kara gözleri ışıl ışıl yanıyordu. "Şu Kulaklara ders vermenin zamanı çoktan geldi!"

Üçünü —Zadorov, Volokhov ve Taranets'i— seçtim.

Cumartesi akşamı geç saatlerde, savaş planımızı hazırladık. Benim lambanın ışığında, çizdiğim planın üzerine eğildi kafalar. Taranets, parmaklarını kızıl, gür saçlarının arasına sokmuş, çilli burnunu kâğıda dayamıştı.

"Evlerden birine baskın yaparsak, öteki evler gereçlerini kaçırır. Üç kişi yetmez bu işe.

— İmbiklerin sayısı o kadar çok mu yani?

— Hemen hemen her evde bir tane! Moussi Greçani, Andrei Greçani, Sergey Greçani, Sovyet başkanı... hepsi de damıtıyorlar! Verkhola'ların hepsinde birer fabrika var — kadınlar da götürüp kasabada satıyor ürünü. Yanımıza daha birkaç kişi almalıyız, yoksa bizi bir güzel ıslatırlar, yüzümüze gözümüze bulaştırırız işi."

Köşede oturmuş, durmadan esneyen Volokhov, birden söze karıştı:

"Bizi mi dövecekler! Yok canım! Onlar bize bir fiske bile dokunamazlar. Karabanov'u alalım, yeter. Parmaklarını bile oynatamazlar. O Kulakları iyi bilirim ben. Bizim gibilerden ödleri patlar."

Volokhov pek hevesli görünmüyor, ama üzerine düşeni yapmaya hazır olduğu izlenimini veriyordu. Bana karşı biraz soğuk gibiydi — bu çocuk pek sıkıya gelmiyor, düzenden hoşlanmıyordu! Ama Zadorov'a çok bağlıydı, onun bir dediğini iki etmiyor, onun istekleri karşısında ilkelerini bir yana bırakıyordu.

Zadorov, her zaman olduğu gibi sakin sakin ve güvenli bir tavırla gülümsüyordu. Bu çocukta, anadan doğma bir yetenek vardı: Hiç de büyük bir çaba harcamadan, kişiliğinden de bir damla ödün vermeden tatlı tatlı rol kesebilirdi. Bir de, her şeyin yolunu yordamını bilirdi Zadorov. Ve şimdi, her zaman olduğu gibi, en çok ona güveniyordum. Yaşamın kendisinden isteyeceği tüm özverileri göğüslemeye hazır olduğunu biliyordum, her şeyi olduğu gibi bu güçlükleri de — üstelik kişiliğinden bir damla ödün vermeden— yenebilecekti. Taranets'e döndü:

"Gevezeliği bırak, Fedor! Sen bize hangi evden işe başlayacağımızı, ilkin nereye gideceğimizi söyle, o kadar. Yarın olsun, görürüz. Volokhov haklı, Karabanov'u yanımıza alırız. Bu Kulakların anlayacağı dilden konuşmasını bilir o — kendisi de Kulaktı bir vakitler. Şimdi herkes yatağa bakalım — sabahleyin erken kalkacağız. Ordakiler kafayı çekmeden yetişmeliyiz, değil mi Gritsko?"

Volokhov, "Hı-hı," diye yanıtladı onu. Gözleri parlıyordu.

Dağıldık. Lidoçka'yla Ekaterina Grigoryevna bahçede dolaşıyorlardı. Lidoçka bana seslendi:

"Çocuklar votkacılara dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğinizi söylüyor, doğru mu? Nereden aklınıza geldi bu? Eğitbilimsel çalışma dediğiniz bu mu yani? Bana kalırsa bunun adına düpedüz ayıp denir!

— Bana da kalırsa bunun adına eğitbilimsel çalışma denir," diye yanıtladım onu. "Yarın bizimle gelsene.

— Yok korkacak mıydım yani? Sizden önce kalkarım, merak et-

meyin! Ama gene de, bunun eğitbilimsel çalışma olmadığına kalıbımı basarım!

— Sahi gelecek misin?

— Söz ağızdan çıkar!"

Ekaterina Grigoryevna beni kenara çekti:

"Bu çocuğu götürüp de ne yapacaksınız? dedi.

— Hadi, hadi!" diye seslendi Lidya Petrovna. "N'olursa olsun geleceğim!"

Böylece, ekibimizdekilerin sayısı beşe çıktı.

Sabah saat yedide, en yakın komşumuz Andrei Greçani'nin kapısını tıklatmadaydık. Bu tıkırtı, beş dakika süren büyük bir köpek uvertürünün başlaması için tarafımızdan verilen işaretmiş meğer.

Asıl hareketimiz, bu uvertürden sonra başladı, ve gerektiği gibi gelişti:

Kafası yarı-kabak, sakalı düzgünce kırpılmış ufak tefek bir adam olan Andrei Greçani'nin kapıda görünmesiyle perde açıldı. Andrei Dede, güvenli bir tavırla "Burda ne arıyorsunuz bu saatte? diye sordu.

— Gizli bir imbiğiniz var, onu kırmaya geldik, dedim. Vilayet yetkililerinden izin belgesi almış bulunuyoruz.

— Gizli bir imbik mi!" diye yineledi Andrei Dede. Sözlerimden hiçbir şey anlamamış havalarındaydı. Gene de keskin bakışlarını yüzlerimizde ve bizim çocukların ilginç giysilerinde dolaştırdı.

Bu noktada köpekler orkestrası birden hızlandı, büyük bir gürültü kopardı; Karabanov yan yan yürüyerek Dedenin ardından, sahne arkasına geçti, bir yerden uydurduğu sopanın yardımıyla çıktığı anlaşılan korkunç bir köpek bağırtısı duyuldu; bu açılışı kulakları sağır eden, doğal köpek sesinden en azından iki oktav daha yüksek bir solo izledi.

Köpekleri uzaklaştırarak işe koyulduk. Volokhov, o gümbür gümbür bas sesiyle bağırınca köpekler bahçenin öte ucuna kaçtı; bundan sonraki gelişmelere dargın ve de kırgın iniltilerini dile getiren duyulur duyulmaz müzikleriyle katılacaklardı. Karabanov içerdeydi, Dedeyle birlikte yanına gittiğimizde bulduğu şeyi —büyük bir utku kazanmışçasına— bize gösterdi: Bir imbikti bu!

"Hah, tamam!"

Andrei Dede, sırtındaki köstebek kürkü ceketle son derece şık ve gösterişli bir tavırla ordan oraya dolaşıyordu.

"Dün votka çektin mi? diye sordu Zadorov.

— Hee, çektik," dedi Andrei Dede. Ancak kimsenin yüzüne bakmıyor, dalgın dalgın sakalını sıvazlıyordu. Bu arada kaçamak bakışları divanın altından bir koca şişe pembemsi eflatun içki çıkarmakta olan Taranets'e kondu.

Andrei Dede, birden öfkeden köpürdü, ve Taranets'in üstüne yürüdü bunun üzerine. Aklınca onu kolayca köşeye kısıtacak, kerevet, masa ve üzerindeki aziz heykellerinin yardımıyla hakkından gelecekti. Taranets'i yakaladı da; ancak bizimki, büyük bir soğukkanlılık içinde Dedenin başının üzerinden elindeki şişeyi uzattı, Zadorov'a verdi. Dedeye kala kala Taranets'in, insanı deliye döndürecek denli içten, rahat ve tatlı gülümsemesi kaldı:

"Hayrola moruk? diyordu Taranets.

— Sizde hiç utanmak yok mu," diye haykırdı Andrei Dede. "Onun bunun evine girip malını yağmalamaya utanmıyor musunuz! Peşinize karı-kız da takmışsınız utanmadan! İnsanlar huzur yüzü görmeyecek mi burada? Allahtan belanızı mı istiyorsunuz?

— Vay canına, meğer sen bir şairmişsin be Dede!" dedi Karabonov; sözlerine uygun bir alaylı şaşkınlık hareketi yapmayı da unutmadı:

Elindeki sopaya tutunarak iki büklüm oldu, Dedenin önünde saygıyla eğilen bir beyefendi pozlarında şeytan şeytan sırıtıyordu.

"Çıkın gidin evimden!" diye bağırdı Andrei Dede. Şöminenin yanından koca demir maşayı aldığı gibi Volokhov'a indirdi. Ama çok beceriksizdi; maşa yalnızca bizimkinin omuzunda şakladı, yere düştü.

Volokhov güldü ve maşayı yerine koydu, ona yeni bir gelişmeyi göstererek Dedenin dikkatini hemen başka yöne çekti.

"Şuraya bak hele!"

Dede dönendi, bakındı, ve göreceğini gördü. Taranets, yüzünde o aynı içten gülümseme, elinde bir başka votka şişesiyle şöminenin tepesinde dikilmiş duruyordu; Andrei Dede başını öne düşürdü, büyük bir çaresizlik içinde kendini bir kerevete attı. Ayakta duracak hali yoktu artık.

Lidoçka onun yanına oturdu, tatlı tatlı konuşmaya başladı:

"Andrei Karpoviç! Biliyorsunuz ki evde votka çekmek yasak. Hem, onca mısırı ziyan ediyorsunuz, oysa insanlar açlıktan ölüyor burda!

— Çalışmaktan kaçmayan adam aç kalmaz. O sizin aç dediklerini-niz aylaklığı sevenlerdir.

— Peki sen çalışıyor musun Dede?" diye sordu Taranets. Şöminenin tepesinde durmakta, aramalarını sürdürmekteydi. Neşeli sesi çın çın öttü. "Asıl çalışan Stepan Neçiporenko, değil mi?

— Stepan mı?

— Stepan yaa! Onu sepetledin, parasını vermedin, giysilerini bile vermedin. Sokakta kaldı zavallı, şimdi de bizim Topluluğa katılmaya çalışıyor."

Taranets, Dede'ye baka baka ağzını şapırdattı, ve şöminenin üzerinden yere atladı.

"Bütün bu votkayı ne yapacağız peki? diye sordu Zadorov.

— Git bahçeye, kır şişeleri!

— Ya imbik?

— İmbiği de kır!"

Dede, hükmün yerine getirildiği yere gelmemeyi seçti, oturduğu yerde kaldı ve Lidya Petrovna'nın kendisine büyük bir başarıyla yaptığı ekonomik, ruhbilimsel ve toplumsal açıklamaları dinledi. Lidoçka, her şeyi onun anlayacağı bir dille anlatmayı iyi beceriyordu. Bahçede, infaz yerinde, mal sahibini temsil eden tek canlılar, köpeklerdi. Saygısızca zıplıyorlar, arka ayakları üzerinde dikilip dikilip düşüyorlardı. Ancak bu arada hep bizden uzak durdular. Hepimiz sokağa çıkıp oradan uzaklaşmaya başlayıncaya dek de hiçbiri bize engel olmak istediğini anlatan bir havlamada bulunmadı.

Zadorov, Lidoçka'yı dışarı çağırmayı, bu arada Dede'ye bir söz daha sokuşturmayı unutmadı:

"Haydi yürü, yoksa Andrei Dede senden sucuk yapar ha!"

Lidoçka koşa koşa bahçeye çıktı, Andrei Dedeyle yaptığı konuşma onu bayağı umutlandırmıştı.

"Söylediklerimin hepsini kabul etti!" diye haykırdı. "Evde votka yapmanın suç olduğunu söylüyor şimdi."

Çocuklar kahkahalarla güldü bu söze.

"Öyle diyor ha!" dedi Karabonov. Gözlerini kısmış, Lidoçka'ya bakıyordu. "Aferin yani! İçerde biraz daha otursaydın. Bize zahmet olmayacaktı, dedecik gelip imbiğini kendi elleriyle kıracaktı belki ha, ne dersin?

— Siz dua edin ki karısı evde yoktu," dedi Taranets. "Kiliseye... Gonçarovka'ya gitti. Ama Verkhola'nın karısından kurtuluş yok. Şimdi gidip ister istemez elini öpeceğiz!"

Luka Semyonoviç Verkhola çeşitli nedenlerle sık sık bizim Topluluğa gelirdi; biz de, bir şeye gereksinmemiz olduğunda zaman zaman ona başvurur, bazen bir yular, bazen bir araba, ya da bazen bir fıçı ödünç alırdık. Luka Semyonoviç, anadan doğma bir diplomat, eşsiz bir gevezeydi. Her yerden çıkar, her işi üstlenir, herkese güleryüz gösterir ama ancak kendi kendisinin işine yarardı. Çok yakışıklıydı ayrıca. Dalgalı kızıl sakalını son derece temiz tutar, sık sık tarar fırçalar, kırpılacak yerleri bir milim uzamadan kırpardı. Üç oğlu vardı. Bunlardan İvan, ünü on kilometre ötelere yayılmış bir müzikçiydi: Üç sıra düğmeli Viyana akordeonu çalardı. Kafasına oturttuğu garip kasketler de ününe ün katardı.

Luka Semyonoviç bizi krallar gibi karşıladı:

"Ah, sevgili komşularım!" diye gösteri yapmaya başladı. "Hoşgeldiniz! Hoşgeldiniz! Buyrun! Rica ederim, buyrun! Duydum efendim, duydum! 'Semaverlerin' peşindeymişsiniz. Aman ne iyi ediyorsunuz! Çok iyi, efendim, çok iyi! Oturunuz efendim! Buyrun, delikanlı, şöyle buyur! Ee, nasılsınız bakalım? Ne var ne yok? Trepke için gerekli duvarcıları buldunuz mu? Yok, bulmadıysanız, yarın Brigadirovka'ya gideceğim, size birkaç duvarcı getiririm. Hem de ne duvarcı! ... Niçin oturmuyorsun delikanlı? Bende imbik falan aramayın — deli misiniz! Bende imbik ne gezer! Öyle işler beni açmaz. Yasak efendim, yasak! Değil mi ya! Sovyet hükümeti yasaklamış mı bu işi, yasaklamış! İnsan yasak olan bir şeyi yapmaya kalkar mı? Anlamıyorum doğrusu, bu insanları anlamıyorum! Korkma karıcığım, bunlar bizim dostumuz, konukluğa gelmişler!"

Ağzına dek, tepeleme dolu koca bir tas kaymak, yanında da koca

bir tabak dolusu pasta göründü. Bunlar masaya kondu. Luka Semyonoviç bu eşsiz yiyeceklerden buyurmamızı rica etti. Aşırı bir konukseverlik gösterdiğini gizlemeye çabalıyor, bizi kırk yıllık dostlarımış gibi yapay bir içtenlikle ama gene de soylu bir beyefendi havalarında ağırlıyordu. Kaymağı görünce bizim çocukların içi eridi — bunu daha uzaktan bakınca anlayabilirdi insan. Volokhov'la Taranets gözlerini masadan ayıramıyorlardı. Zadorov kapının eşiğinde durmuş, kızarıyor, bozarıyor, gülümsüyordu. Ortaya çıkan bu durumun ne içinden çıkılmaz bir sorun yarattığını biliyordu hepsi. Yeseler bir türlü, yemeseler bir türlü. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Karabonov yanıma oturdu ve bir yolunu bulup çaktırmadan kulağıma şunları fısıldadı:

"Ahh, it oğlu it! Yaptığını görüyorsun ya! Elimde değil! Anam avradım olsun alacağım bir pasta — ne yalan söyleyeyim, dayanamayacağım! Elimde değil — ne yalan söyleyeyim!"

Luka Semyonoviç, Zadorov'un oturması için bir sandalye çekti.

"Buyrun, yiyin sevgili komşularım! Buyrun! Rica ederim. Size bir iki kadeh bir şey de verebilirdim ama... göreviniz gereği..."

Zadorov benim karşımda bir yere oturdu, gözlerini yere indirdi, ve bir pastanın yarısını ağzına tıktı. Bir kaşık kaymağı da ardından miğdeye indirdi, çenesi bembeyaz olmuştu. Taranets de ağzının iki yanında uzanan beyaz bıyıkla süslemiş bulunuyordu yüzünü; Volokhov kolunu kıpırdatmadan tıkınıyor, pastaları birbiri ardına yuvarlıyordu.

"Birkaç pasta daha getir," dedi Luka Semyonoviç karısına. "Bize bir şeyler çal bakalım, İvan!

— Kilisede ayin başladı, diye karşı koydu karısı.

— Ne önemi var canım!" dedi Luka Semyonoviç. "Konuklarımızın onuruna küçük bir kuralı bozsak ne olur, değil mi ya!"

Ağzını açmayan halim selim İvan, "Ayışığı"nı çalmaya başladı. Karabonov gülmemek için kendini güç tutuyordu, gülmesini gizlemek için nerdeyse masanın altına girecekti.

"Konuklarınızın onurunu göstereceğiz size," dedi kimsenin duyamayacağı bir sesle. Ve atıştırmasını sürdürdü.

Yeme içme işleri bittikten, masanın üzerindeki tabaklar boşaldıktan sonra sohbet başladı. Luka Semyonoviç, bizim Trepke'ye taşınmakla ilgili tasarılarımızı büyük bir hevesle destekliyordu, elinden gelen yardımı yapmaya, tüm olanaklarını seferber etmeye hazırdı.

"Ormanın içinde sıkışıp kalmayın!" diye önerdi. Elinizden geldiğince çabuk gidin oraya! Koca yeri sahipsiz bırakmaya gelmez; Trepke'ye bir usta eli değmeli hemen. Hele o değirmen! Bak, benden söylemesi, o değirmene hemen elkoyun! şimdiki yönetim kurulundan hayır yok, o değirmen öyle mi çalıştırılırmış? Köylüler yakınıyor biliyor musunuz — hem de ne yakınmak! Bak, Paskalyaya ne kaldı, pasta yapacaklar un gerek, turta yapacaklar un gerek. Tam bir aydır her tanrının günü gidiyorlar değirmene ve elbet her gün de elleri boş dönüyorlar. Köylüler pastasız yaşayamaz ki? Değil mi efendim? En önemli şey, yani un yoksa, pasta yapabilirler mi, değil mi efendim?

— Değirmeni çekip çevirecek denli güçlü değiliz henüz, dedim.

— Ne demek 'güçlü değiliz'? Yardımcı tutarsınız. Herkes bir ucundan tutar. Bu çevredeki halk size nasıl saygı duyuyor, biliyor musunuz? 'Hah, işte bu adam bir tane,' diyor herkes!"

Adamın, en güzel dizelerini döktürdüğü o anda, Taranets kapıda göründü. Onun görünmesiyle evin deliye dönmüş hanımın çığlıklarıyla dolması bir oldu. Taranets'in elinde, güzel bir imbiğin kırıldığını belirten bir parça —hem de önemli parçası— olan kıvrık cam boru vardı. Taranets'in sıvışıp gittiğini hiçbirimiz fark etmemiştik.

"Makinayı bodrumda buldum," dedi Taranets. "Mal da orda. Üstelik daha soğumamış bile."

Luka Semyonoviç sakalını avucunun içine aldı, bir saniyenin yarısı kadar kısa bir süre için üzgün göründü. Ama hemen toparlandı, gülümsemesini suratına taktı ve Taranets'e yaklaştı. Gülümsemesini iyice yayarak karşısında durdu. Sonra kulağının arkasını kaşımaya başladı, bana bir göz kırptıktan sonra şunları söyledi:

"Bu delikanlı rahat durmayacak anlaşılan! Eh, Pekâlâ! Madem böyle istiyorsunuz, bir diyeceğim yok! Yasa yasadır. Şu kadarcık bile alınmadım. Madem ki yasa... Neyse, kıracaksınız bu aleti her halde, öyle görünüyor! İvan, git onlara yardım et bakayım!"

Ancak, Verkholikha, bu yaptığını bilir kocanın yasa ve düzene karşı duyduğu saygıyı paylaşmıyordu. Taranets'in elindeki boruyu çekip aldı ve cıyak cıyak bağırmaya başladı:

"Siz kimden izin aldınız onu kırmak için bakalım, kimden? Ha? Kırmanıza göz yumacak göz var mı bende? Siz yalnızca kırmaya yararsınız zaten! Gelin bir imbik yapın da göreyim bakayım, kolay mıymış! Pis herifler! Defolun burdan! Yoksa hepinizin kafasını kırarım alimallah!"

Verkholikha ağzını açmış, gözünü yummuştu. Onu susturmak olanaksızdı. O ana dek sessiz sessiz bir köşede oturmakta olan Lidoçka, evde votka çekmenin zararları ve bunun doğuracağı kötülükler konusunda güzel güzel konuşmaya yeltendi. Ne var ki Verkholikha'nın ciğerleri son derece sağlamdı, ve onunkinin dışında bir insan sesi duymanın olanağı yoktu o sırada. Elleriyle yaptıkları votkalarla dolu şişeler birer birer kırılmakta, Karabonov, bahçenin orta yerinde, elinde tuttuğu bir demir çubukla imbiğin işini bitirmekteydi; Luka Semyonoviç bizi şanla şerefle uğurlamakta, gene buyurmamızı dilemekte, şu kadarcık bile darılmadığını tekrar tekrar söylemekteydi. Zadorov, İvan'ın elini sıkarak ona veda etmiş bulunuyordu; İvan'sa akordeonundan çıkardığı seslerle yanıtlamaktaydı onu. Ama Verkholikha bağırıp çağırmaya devam ediyor, yaptığımız işi tanımlamak için birbirinden yeni, birbirinden değişik sıfatlar buluyordu boyuna; bu arada lanet olası başlarımıza gelecekleri de bir bir sayıyordu kadıncağız. Komşu kadınlar kapılara çıkmış, kımıltısız durmakta, olanları izlemekte, köpekler havlayıp inlemekte, sokak kapısının üzerinden doğru uzanan demirde bir aşağı bir yukarı kayan zincirlerine asılmakta, ahırlarının önünde günlük işleriyle uğraşmakta olan erkekler, korkuyla karışık bir şaşkınlıkla olanları izlemekteydi.

Kendimizi sokağa dar attık; Karabonov gülmekten katılıyordu, ağaç dallarından yapılma çite dayanarak doyasıya güldü:

"Ayy, kasıklarım çatlayacak! Tanrım, çatlayacağım! Sevgili konuklar — ayy! Konuğa gel konuğa... Kaymaklarınız boğazınızda kalsın... Barsaklarınız delinsin e mii!... Volokhov, karnın ağrıyor mu yavrum?"

Aynı gün altı imbiği ortadan kaldırdık. Bizde bir hasar yoktu. Yalnız, son evden çıkarken Köy Sovyeti başkanı Sergey Petroviç Greçani'yle karşılaştık. Başkan, siyah, kolalı saçları ve burma bıyıklarıyla bir Kazak Önderine benziyordu. Çok genç olmasına karşın, bölgenin en başarılı çiftçisiydi, üstelik son derece becerikli bir adam olarak tanınırdı. Biraz uzaktan seslendi bize:

"Heey, siz! Bir dakika durur musunuz!"

Durduk.

"İyi Günler!" diye seslendi, bir yandan da bize doğru geliyordu. "Hayırlı Pazarlar! Bu şiddet eylemini gerçekleştirmek, köylülerin imbiklerini kırıp parçalamak için kimden izin aldığıuzı sorabilir miyim acaba! Bunu yapmaya ne hakkınız var?"

Bıyığını biraz daha burdu ve bizi tepeden tırnağa süzmeye, hiç de resmi görünmeyen tavrımızı incelemeye koyuldu.

Hiç sesimi çıkarmadan, "şiddet eylemi" iznimizi uzattım ona. Kâğıdı evirdi çevirdi, bunu gördüğüne hiç sevinmediğini açık açık belli ederek geri verdi.

"İyi güzel, izin belgeniz var, ama halk tedirgin oldu. Her Topluluk böyle aklına eseni yaparsa bu Sovyet hükümetinin başına gelecekleri tanrı bilir. Olur mu hiç? Bakın, ben de evlerde içki yapmaya bir son vermeye çalışıyorum ama..."

Taranets hiç istifini bozmadan sözünü kesti başkanın:

"Ama gene de evinizde bir imbik var!" dedi. İnsanın içine içine işleyen bakışları başkanın yüzünde geziyordu; saygıdan, iyi düşüncelerden başka her şey okunuyordu bu gözlerde o anda.

Başkan da Taranets'in suratına büyük bir öfkeyle baktı:

"Bu seni hiç ilgilendirmez!" dedi. "Sen kendini ne sanıyorsun be! Alt tarafı bir Topluluk üyesi değil misin! Bu meseleyi en büyük yetkiliye dek götüreceğim, bakalım bir avuç hapishane kaçkınının yerel görevlilere hakaret etmeye hakkı var mıymış, göreceğiz!"

Ayrıldık. O bir yana doğru yürüdü biz bir yana. Yaptığımız bu sefer, çok iyi sonuçlar doğurdu. Ertesi gün Zadorov dökümevimizin kapısında toplanmış olan müşterilere şöyle diyordu:

"Gelecek Pazara daha başarılı olacağız —tüm Topluluk— ellimiz de gideceğiz baskına."

Köylüler sakallarını titrettiler, ama ne diyeceklerini pek bilemediler.

"Doğru ya... Mısıra yazık değil mi? Hem, yasak da ayrıca... Bu işe bir son vermek gerek."

Topluluğa bir daha içki girmedi. Ancak bu kez yeni bir sorun çıktı ortaya: kumar. Bir ara bazı çocukların sofrada ekmek yemediğini, odaların temizlenmesiyle öteki istenmeyen işlerin beklemediğimiz kişiler tarafından yapıldığını gördük.

"Bugün odayı neden sen süpürüyorsun? İvanov'un sırası değil miydi?

— Benden rica etti, yapıyorum onun işini."

"Rica" ile iş yapmak günlük olay haline geldi. Ve bu "rica"ları yapan kişiler değişmez oldu, bunlar bir küme oluşturdular. Yemeklerini yemeyip de paylarını arkadaşlarına veren çocukların sayısı artmaya başladı.

Bir gençler Topluluğunda, kumardan daha kötü bir bela yoktur. İnsan kumara dadandı mı ondan hayır gelmez: Elindeki avucundaki artık yeterli olmayınca, kendisine yeni kaynaklar aramaya başlar, bunun da tek yolu çalmaktır. Bunu bildiğim için, bu korkunç düşmana karşı hemen saldırıya geçtim.

Gelip güzel güzel Topluluğumuza katılan şen şakrak, çalışkan bir delikanlı olan Ovçarenko ansızın kaçtı. Bunun nedenlerini anlamak üzere yaptığım soruşturmadan doyurucu sonuçlar alamadım. Ertesi gün kasabada kendisiyle karşılaştım, sokağın ortasında, gezici satıcıların arasında dolaşıyordu. Ne yaptım ne söyledimse fayda etmedi, Topluluğa dönmeye razı olmadı. Konuşurken umursamaz davranmaya çalıştıysa da için için bir utanç duyduğunu ele veriyordu.

Bizim çocuklar arasında kumar borçları, onur borcu sayılır. Böyle bir borcu ödeyemeyenler yalnızca temiz bir dayak yemek ya da başka şiddet eyleminin nesnesi olmakla kalmaz, rezil edilirler. Bunun için de bu onursuz davranışları herkese yayılır.

Kasabaya gittiğim günün akşamı çocuklara sordum:

"Ovçarenko neden kaçtı?

— Nerden bilecektik?

— Pekâlâ bilirsiniz!"

Çıt yok.

Aynı gece Kalina İvanoviç'i yanıma alarak güzel bir arama yaptım. Sonuç beni şaşkınlıktan deliye döndürdü: Yastıkların altında, sandıklarda, kutularda, bazılarının tüm ceplerinde büyük ölçüde şeker vardı. Hepsinden zenginiyse Burun'du. Benim iznimle marangozevinde kendi yaptığı sandıkta on beş kilodan fazla şeker bulduk. Ancak bulunan şeyler arasında en ilginç olanı, Mityagin'in yastığının altında bulduğumuz şeydi: Koyun kürkünden yapılma eski bir şapkanın içine gizlenmiş ve de bakır ve gümüş paralardan oluşan elli ruble.

Burun büyük bir üzüntüyle suratını sarkıttı ama gerçeği gizlemeye kalkmadı:

"Kumarda kazandım.

— Öteki çocuklardan mı.

— Hı-ı!"

Mityagin tüm sorularımıza "Söylemeyeceğim!" diye yanıt verdi

En büyük şeker yığınları ve gömlek, başörtü, el çantası gibi daha birçok çeşitli eşya üç kız üyemizin —Olya, Raissa ve Marusya'nın— odasında bulundu. Kızlar bu eşyaların kimin olduğunu söylemediler. Olya ve Marusya ağlıyordu, ama Raissa sesini çıkarmadan önüne bakmakla yetindi.

Topluluğumuzda üç kız vardı. Hepsini de Suçlu Soruşturma Bürosu göndermişti. Suçları evlere girip eşya çalmaktı. İçlerinden biri —Olya Voronova— (herhalde bilmeyerek) genç hizmetçilerin yaşamında seyrek olaylardan sayılmayan çirkin işlere bulaşmıştı. Marusya Levçenko'yla Raissa Sokolova eli maşalı kızlardı, ikisi de iyice yuvuktu; günlerini gün etmeye bakıyorlardı; erkek gibi sövüyor, çocuklarla birlikte içki içiyor, kumar oynuyorlardı. Ve anlaşılan kumar, genellikle kızların odasında oynanıyordu. Marusya ayrıca edepsizdi; öteki iki kızla sık sık kavga ediyor, onlara sövüp sayıyor, hatta dayak atıyordu; ayrıca hiç yoktan oğlanlarla kavgaya tutuşuyor, kendisini bir "yitik yaratık" olarak görüyor ve her durumda, şu sözcüklerle kendisini haklı çıkarmaya çalışıyordu:

"Boşveer! Bana olan olmuş, işim bitmiş nasılsa!"

Raissa, yusyuvarlak, tostoparlak, savruk, şapşal, tembel bir kızdı; olur olmaz şeye kıkır kıkır gülerdi, ama kafası hiç de yabana atılır türden değildi; üstelik, ötekilere kıyasla, bayağı da eğitim görmüş sayılırdı. Bir zamanlar liseye bile gitmişti. Kadın öğretmenlerimiz, üniversite sınavlarına hazırlanmaya bile zorluyorlardı onu. Babası kasabamızda dükkânı olan bir ayakkabıcıydı, ama iki yıl önce, bir sarhoşluk anında, ve elbet sarhoşlar tarafından bıçaklanmış, ölmüştü; annesi ayyaştı, dileniyordu. Raissa bunların onun öz ana-babası olmadığını söylüyor, asıl annesinin onu daha kundaktayken Sokolov'ların kapısının önüne bıraktığına bizi inandırmaya çalışıyordu; çocuklarsa, bunun uydurma bir öykü olduğu görüşündeydiler.

"Babasının bir prens olduğunu söyleyecek nerdeyse."

Raissa'yla Marusya çocuklarla olan ilişkilerinde hayli bağımsız davranıyorlardı. Çocuklarsa bu "kaşarlanmış" kızlara karşı belli bir saygı gösteriyorlardı. Mityagin'le ötekilerin çevirdikleri dolapların önemli ayrıntılarını bu kızlara güvenip aktarmaları bu yüzdendi.

Mityagin'in gelmesiyle, Topluluğumuzdaki haydutluk öğeleri hem nitelik hem de nicelik açısından arttı.

Mityagin anasının gözü bir hırsızdı. Son derece zeki, gözüpek ve de başarılı bir hırsız. Bu özellikleri nedeniyle de son derece çekici bir delikanlıydı. On yedi yaşlarında, ya da biraz daha büyükçeydi.

Yüzünde, bir "özgün damga" bulunmaktaydı: Bir çift gür, uzun tüylü ve sarı renkli kaş. Söylediğine göre, bu "özgün damga", birçok işini berbat ediyormuş. Çocuğun aklı hırsızlıktan başka bir şeye çalışmıyordu. Bu işten başka bir şey yapabileceği aklının ucundan geçmiyordu bir türlü. Topluluğumuza geldiği günün akşamı, benimle son derece açık ve de dostça konuştu:

"Çocuklar senin hakkında iyi şeyler söylüyorlar, Anton Semyonoviç.

— Eee, ne demek istiyorsun?

— Hiç! İyi yani! Çocuklar seni severse fazla güçlük çekmezler.

— Eee, sen de beni sevecek misin bu durumda?

— Yok canım! Ben burda kalıcı değilim.

— Neden?

— Burada ne yapayım ben? Bir hırsızım ve hırsız olarak kalacağım.

— Bu alışkanlığı bırakabilirsin ama.

— Biliyorum, bırakabilirim, ama bence değmez.

— Hava basıyorsun yani aklınca, ha Mityagin?

— Yok canım! Ne havası! Gerçeği söylüyorum. Hırsızlık çok eğlenceli bir iştir. Yeter ki nasıl çalacağını bilesin — bir de önüne geleni soymayacaksın. Soyulacak adam var, soyulmayacak adam var. Bazıları düpedüz avuç açıyorlar — bunu gidip soyacaksın, sevaptır.

— Tamam haklısın. Ama olan soyulana değil soyana oluyor. Asıl zararı hırsız çekiyor sonunda.

— Ne demek yani 'zarar'?

— Bak, söyleyeyim! Çalmaya alışıyorsun, bu arada çalışmamaya da alışıyorsun. Her şeyin kolayına kaçmaya bakıyorsun. Sana her şey kolay geliyor, içkiye alışıyorsun sonra... Al sana bir sokak serserisi. Sonra hapse giriyorsun, sonra bir başka yere...

— Hapse girenler adam değilmiş gibi konuşuyorsun! Çoğu kişiye göre 'dışarda' yaşamak 'içerde' yaşamaktan beterdir. Orası hiç belli olmaz!

— Sen özgürlük diye bir şey duydun mu?

— Duydum tabii!

— Öyleyse insanların dışarda hapishanede olduğundan daha mutlu olacaklarını bilecek kadar aklın vardır.

— Orası hiç belli olmaz," dedi Mityagin düşünceli bir tavırla. "Öyle çok it kopuk var ki ortalıkta. Ne olursa olsun kendi düzenlerini kuracak onlar. Nah, şu Topluluktakilere baksana! O-ho-ooh!"

Topluluğun kumar örgütünü ortaya çıkardığımda, şapkasındaki paranın nerden geldiğini söylemek istemedi Mityagin.

"Çaldın mı?"

Gülümsedi: "Ne gülünç adamsınız yani Anton Semyonoviç!" dedi. "Herhalde bakkaldan parayla almadım! Dünyada enayi çook. Bu enayiler paralarını bir araya getirmişler, kalkıp şiş-göbek bir dolandırıcının karşısına gelmiş onun önünde eğilip elini eteğini öperek parayı kendisine sunmuşlar. Bu durumda, nazlanmanın alemi yok,

değil mi? Kalktım, şu parayı ben alayım dedim! Neyse, aldım işte! Ne yazık ki sizin şu Allahın cezası Toplulukta bir şey gizleyecek yer yok! Buraları arayacağın aklıma gelmemişti doğrusu...

— Peki, çaldınsa çaldın! Bu parayı Topluluk için harcamak üzere alıyorum. Şimdi hemen bir tutanak düzenleyeceğiz, ifadeni imzalayacaksın, sana bir makbuz vereceğiz. Bu konu kapanmıştır."

Daha sonra hırsızlık konusunda konuştum çocuklarla.

"Kumar oynamayı kesinlikle yasaklıyorum. Artık iskambil oynamak yok. Kumar demek, kendi arkadaşlarınızı soymak demektir.

— Oynamasınlar efendim. Kimseyi zorlamıyoruz ki!

— Oynarlar, çünkü hepsi de birer ahmak. Topluluğumuzun çoğu üyesi şeker ve ekmeklerini kumarda yitirmekten açlık çekiyor. Ovçarenko bu kumar yüzünden Topluluktan ayrıldı, şimdi bit pazarında ağlayıp duruyor.

— Evet, bu Ovçarenko meselesi hiç iyi olmadı, dedi Mityagin.

— Öyle görülüyor ki," diye sürdürdüm konuşmamı, "bu Toplulukta kendisinden güçsüz birini koruyacak tek bir insan yok. Bu işi benim yapmam gerekiyor. Kimsenin haksızlığa uğramasına, aldatılıp soyulup da açlıktan ölmesine, sağlığını yitirmesine göz yumamam. Buna dayanamam, anlaşıldı mı! Hangisi işinize gelirse! Yatakhanelerinizi arayıp taramak hoşuma mı gidiyor sanki! Bunu ister miydim sanıyorsunuz! Ama Ovçarenko'ya kasabada rastladıktan — hele ağlayıp kendini perişan ettiğini, uçuruma yuvarlandığını gözlerimle gördükten sonra gözünüzün yaşına bakmamaya karar verdim. Anlaşıldı mı? İsterseniz, gelin anlaşalım, bir daha kumar oynamayacağınıza söz verin, olsun bitsin. Onur sözü verebilir misiniz, ha? Ne var ki sizin sözünüze de pek güvenilmez. Burun bir zamanlar söz..."

Burun sözümü kesti.

"Yalan söylemeyin Anton Semyonoviç!" diye atıldı. "Yalan söylemeye utanmıyor musunuz yani! Size yakışmaz! Yalan söyleyecekseniz bilelim de ona göre... Ben size kumar oynamayacağım diye söz verdim mi hiç?

— Ah, afedersin! Haklısın, haklısın! Bilseydim o arada kumar oynamama sözü de alırdım senden. İçki içmeme sözü de alırdım...

— Ben içki içmedim bir kere.

— Tamam, içmedin! Olanları bir yana bırakalım. Şimdi, ne diyorsunuz?"

Karabanov yavaş yavaş öne çıktı. Dayanılmaz ölçüde yaşam dolu, yakışıklı ve havalıydı; her zamanki gibi azıcık poz kesiyordu. Bozkırlarda, bozkır boğalarının gücünü katmıştı sanki gücüne. Bu korkunç gücü iyi denetlemesiyse, etkililiğini büsbütün artırıyordu.

"Tamam çocuklar! Durum gün gibi açık! Kumar oynayıp da kendi arkadaşlarımızı soymayı sürdüremeyiz böyle. İster kızın ister darılın, ben bu kumar işinde yokum! Başka her konuda sizinle birlik olacağım ama bu kumar işinde yokum! Anlaşıldı mı? Bu andan sonra kimin kumar oynadığını görürsem, gerekli cezayı kendi ellerimle vereceğim. Ovçarenko'nun nasıl gittiğini gördüm. İnsanı diri diri mezara yollar gibiydik. Ve biliyorsunuz ki, Ovçarenko çalmayı da beceremez. Nasıl yaşayacak? Gitmesine neden olan Burun'la Raissa'ydı, şimdi gidip getirsinler onu buraya bakalım. Gidip arasınlar onu, bulsunlar! Bulmadan da buraya adımlarını atmasınlar!"

Burun hemen razı oldu, ama karşı koyduğu bir nokta vardı:

"Raissa'nın kasabada ne işi varmış? Ben kendim bulurum onu."

Çocuklar kendi aralarında konuşmaya koyuldular. Varılan anlaşma herkesi hoşnut etmişti. Burun tüm iskambilleri topladı, kendi elleriyle çöpe attı. Kalina İvanoviç sevine sevine şeker paketlerini topladı. "Sağolun çocuklar!" dedi. "Yitik eşeğimi bulmuş gibi sevindim hani!"

Mityagin yatakhanenin kapısına dek geçirdi beni.

"Kovuldum mu? diye sordu.

— Biraz daha kalabilirsin, dedim.

— Ama gene hırsızlık edeceğim.

— Et ulan Allahın cezası! Çal öyleyse! Acısını sen çekeceksin, ben değil!"

Şaşkın şaşkın baktı Mityagin, sonra döndü gitti.

Ertesi sabah Burun, Ovçarenko'yu aramak üzere kasabaya gitmeye hazırlanıyordu. Çocuklar peşine düşmüş, Raissa'yı da çekeleyerek ardından koşuyorlardı. Karabanov Burun'un omuzuna vurdu, Topluluğun her yanından duyulacak bir sesle:

"Ukrayna'da şövalyelik çağı sona ermedi daha!" diye haykırdı.

Zadorov başını dökümevinin kapısından uzatmış, sırıtıyordu. Bana döndü, her zamanki teklifsiz tavrıyla:

"Tatlı serseriler — ama iyi çocuklar doğrusu, değil mi?" diye seslendi.

Karabanov öfkelenmiş gibilerden "Sen kendini ne sanıyorsun ulan!" diye sordu ona.

Zadorov hazrola geçti: "Eski kıdemli serseri ve şimdi, Maksim Gorki Çalışma Topluluğunun demircisi Aleksander Zadorov!" dedi.

Karabanov, dökümevinin önünden uygun adım geçerken, "Rahat!" komutunu verdi.

O akşam, Burun Ovçarenko'yu getirdi. Ovçarenko aç, susuz ama çok mutluydu.

"TOPLUMSAL EĞİTİM KAHRAMANLARI"

Beş kişiydik. "Toplumsal eğitim kahramanları" diye anılıyorduk. Kendimize bu adı yakıştırmak bir yana, ne Topluluğun başlangıç dönemlerinde, ne de sekizinci kuruluş yıldönümünü kutlarken, önemli işler ya da kahramanlıklar yaptığımız aklımızın ucundan geçmedi.

"Kahramanlar" sözcüğü, yalnızca Gorki Topluluğu üyelerine özgü bir niteleme değildi; bize öyle geliyordu ki, bu tür sözcükler, çocuk yuvalarında ya da bizimki türünden Topluluklarda çalışanların moralini yükseltmek için kullanılıyordu.

Sıradan birer insandık, başkalarından hiçbir üstünlüğümüz yoktu; yanlışlarımızla, doğrularımızla ölümlü birer insandık biz de. Kendi işimizi, neler yapmamız gerektiğini bile gerçekten bilmiyorduk. Birbiri ardına yanlış yapıyor, kesinlikten uzak, sakıngan davranışlarda bulunuyor, kararsızlıklar, çaresizlikler içinde çırpınıyorduk her gün. Önümüzde yarıp geçemediğimiz bir sis tabakası vardı ve bu tabakanın ardında, gelecekteki eğitbilimsel yaşamımızın belli belirsiz çizgilerini zar zor seçebiliyorduk.

Attığımız adımlar her yönden eleştirilebilirdi, yaptığımız yanlışların hesabını tutmak olanaksızdı; çünkü, el yordamıyla ilerliyorduk. Yapılan bir yanlışı görüyor, bunu hemen düzeltebileceğimizi sanı-

yorduk. Ancak oturup konuşmaya, neyin nasıl olması gerektiğini tartışmaya başladığımızda işin içinden çıkamıyorduk — belli bir çözüme varmak yerine işleri daha beter sarpa sardırıyorduk.

Yalnız iki konuda kesinlik gösteriyor, bunlarla ilgili hiçbir kuşku beslemiyor, tartışmaya girmiyorduk. Biri, başlanan bir işi hiçbir zaman yarıda bırakmamak, belli bir soruna —doğru yanlış— mutlaka bir çözüm getirmeye çalışmaktı. Kararımız bizi başarısızlığa götürse bile yürütmeyi kesmiyor, sonuna dek götürüyorduk. Tartışılmasına meydan vermediğimiz ikinci durumsa, günlük yaşantımızın gerektirdiği işlerin yapılmasıydı. Topluluğun içinde ve dışında yapmakla yükümlü olduğumuz işleri asla savsamıyor, saptanan kuralları bozmuyorduk.

Osipovlar Topluluğa ilk geldiklerinde, her şeyden iğreniyor, çocuklardan uzak durmak için ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bizdeki kurallara göre, o gün görevli olan öğretmen, çocuklarla birlikte akşam yemeği yemek zorundaydı. İvan İvanoviç de, karısı da bu çocuklarla aynı masada oturamayacaklarını, çünkü onlardan iğrendiklerini, bu duygularını bir türlü yenemediklerini söylediler.

"Eh, bir çaresini buluruz," dedim.

İvan İvanoviç, yatakhanede akşam nöbeti tutarken yataklardan birinin kıyısına ilişemezdi; oturacak başka bir şey de olmadığından, nöbeti boyunca ayakta dikilmek zorunda kalırdı. İvan İvanoviç'le karısı benim bu iğrenç yataklara nasıl oturduğuma, bitlerden nasıl yakınmadığıma şaşarlardı.

"Bir şey olmaz," dedim onlara. "Sonunda her şey yoluna girecek. Bitlerden kurtulacağız... Çaresine bakacağız, durun hele..."

Üç ay sonra, İvan İvanoviç, çocuklarla aynı masada oturup şapur şupur yemek yemek bir yana, evinden kendi kaşığını bile getirmez oldu; masanın ortasında yığılı duran tahta kaşıklardan birini alıyor, yalnızca üzerinde parmaklarını gezdirmekle yetiniyordu.

O yatakları maşayla bile tutmayan İvan İvanoviç, akşamları "Hırsız Polis" oyununa katılmak üzere bir yatağın ortasına gömülüyor, bir yığın neşeli çocuğun arasında oturuyordu artık. Bu oyun şöyle oynanıyordu: Katılanlara, üzerlerinde "hırsız," "polis," "savcı" "yargıç,"

"cellat" gibi sanlar yazılı kâğıtlar dağıtılıyordu. Üzerinde "polis" yazılı kâğıt kime düşmüşse onun eline uyduruk bir kamçı —paçavradan yapılma bir ip ya da kordon— verilirdi; bu kişi, "hırsız"ın kim olduğunu ortaya çıkarmakla yükümlüydü. Herkes elini uzatır, avucunu açardı. "Polis," "hırsız" yazılı kâğıdın kime düştüğünü bulacak, bunu belirtmek için de, o kimsenin eline kamçısıyla vuracaktı. Çoğu kez yargıç ya da savcının avucuna vurur, bunları hırsız olmakla suçlarlardı. Bu durumda, bu dürüst yurttaşlar, kendilerine hakaret eden polisi daha önceden saptanmış cezalar çerçevesi içinde bir güzel döverler, yani avucuna kamçıyla vururlardı. Polis, hırsızın kim olduğunu bilmişse, hırsızın başı dertte demekti. Yargıç kararı verirdi: Beş okkalı, on okkalı, beş hafif... Bunun üzerine cellat kamçıyı alır, verilen kararı uygulardı.

Oyuncuların oynadığı rol sürekli olarak değiştiğinden, bir seferinde hırsız olan kişi daha sonra yargıç ya da cellat olabiliyordu ve oyunun asıl çekici yanı, herkese öç alma olanağı verilmesiydi. İnsafsız bir yargıç ya da acımasız bir cellat, hırsız ya da polis olduğunda, az önce kamçıladığı ya da kamçılattığı hırsızdan ağzının payını alıyordu. Çünkü bu kez, tüm çektiklerinin acısını çıkarıyor, ona göre bir yargıya varıyordu yargıç.

Bu oyunlara Ekaterina Grigoryevna'yla Lidya Petrovna da katılırdı. Ancak çocuklar, onlara karşı şövalyelik eder, çok nazik davranırlardı: Yargıç, üç ya da dört "hafif" vermekle yetinir, cellat, dünyadaki hiçbir cellatta görülmemiş tatlılıkta bir yüzle kamçısını okşarcasına indirirdi avuçlarına.

Ben de oyuna katıldığımda çocuklar benim dayanma gücümü ölçmeye kalkarlardı, bu oyun onların eline geçmiş iyi bir fırsattı ve onu bu yolda değerlendirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bu durumda benim için yiğitliğe leke sürdürmemekten başka çare kalmıyordu. Yargıç kâğıdını çekmişsem, cellatlara bile korkudan dil yutturan cezalar veriyordum. Verilen cezayı uygulamak bana düştüğündeyse öyle acımasızdım ki, elime düşen kurban erkekliği falan bir yana atar, "Anton Semyonoviç, bu kadar da olmaz. Oyun oynadığımızı unutuyorsunuz!" diye haykırırdı.

Elbet buna karşılık kamçı yeme sırası bana geldiğinde, herkes

öcünü alırdı. Oyuna katıldığım akşamlar sol elimi sağ elimle taşıyarak yürürdüm odama; elim, aşağı sarkıtamayacağım biçimde şişerdi çünkü. Kamçılanma sırasında el değiştirmek erkekliğe sığmazdı, sağ elimse yazı yazmak için gerekli olduğundan kamçı altına yatırmazdım.

İvan İvanoviç Osipov, düpedüz korkaklıktan kadınsı taktikler uygulamaya kalktı; çocuklar, başlangıçta onun canını yakmadılar, anlayışlı davrandılar. Bir gün, İvan İvanoviç'e, bu taktiklerin yanlış olduğunu söyledim: Çocuklarımız, yürekli ve gözüpek birer erkek olacak biçimde yetişmeliydiler. Tehlikeden, hele bedensel acıdan hiç korkmamalıydılar. İvan İvanoviç benimle aynı görüşte değildi. Hanımevladı rolü oynamaya devam etti.

Bir akşam, ikimiz de oyuna katılmıştık. Yargıçlık yetkimi kullanarak, ona on iki "okkalı" cezası verdim. Aynı akşam, bir kez de cellatlık yetkimi kullanmak fırsatı buldum ve elimdeki kamçıya ıslıklar çaldırtarak avucunu okşadım. Öfkeden deliye döndü, ve yargıçlık sırası kendisine geldiğinde benden öcünü fazlasıyla aldı. Ancak, yandaşlarım, bunu İvan İvanoviç'in yanına bırakmadılar, öyle ki, çocuklardan biri, onu el değiştirecek durumlara düşürdü.

Ertesi akşam, İvan İvanoviç bu barbar oyundan sıyrılmaya kalktı, ama çocuklar onunla öyle bir alay ettiler ki, utancından yan çizemedi. O akşamdan sonra, kaçmaya, kaytarmaya kalkmadı. Ne yargıç olduğunda kendinden geçti ne de hırsız ya da polis olduğunda kadınsı taktikler uygulamaya yeltendi.

Osipov'lar, durup durup evlerine bit taşıdıklarını söylüyor, bundan yakınıyorlardı.

"Yatakhanelerdeki bitlerden kurtulmak gerek asıl," diyordum onlara, "bizim odalardaki hayvanlarla savaşmanın anlamı yok."

Elimizden geleni de yaptık. Uğraşıp didinip, iki değişimlik çarşaf ve çocukların hepsine ikişer kat çamaşır ve üst-baş sağladık. Bu giysiler yamadan görünmüyordu gerçi ama, kaynamaya gelecek halleri kalmıştı. Çamaşırlardaki bitlerle başedebildik, ama bunların kökünü kurutmak kolay olmadı, çünkü durmadan Topluluğumuza yeni biri katılıyordu; köylülerle de sürekli ilişki içinde bulunduğumuzdan bitlerin biri ölmeden biri diriliyordu.

Toplulukta görevli kimseler, üç değişik işe bakardı. Bunlardan biri o günkü asıl iş, ikincisi çalışma nöbeti, üçüncüsüyse akşam nöbetiydi. Bunlardan ayrı olarak, öğretmenler sabahları ders verirlerdi. Asıl iş dediğimiz sabahın beşinde başlayan bir çeşit ağır-işti; yat borusu çalıncaya dek sürerdi. Asıl işi yüklenmiş olan öğretmen, o günkü işlerin tümünden sorumluydu; yiyeceklerin dağıtılmasına bakar, dağıtılmış olan görevlerin yerine getirilmesini denetler, anlaşmazlıkları giderir, kavga edenleri ayırır, ne konuda olursa olsun tüm karşı çıkmaları yanıtlar, ısmarlanacak şeylerin listesini çıkarır, Kalina İvanoviç'in deposunda ne var ne yok onları saptar, çarşaf ve çamaşırların değiştirilmesini denetlerdi. Asıl iş nöbeti öyle yorucuydu ki, ikinci yılımızın başlangıcında, büyük öğrencilerimizden birkaçı koluna kırmızı şerit takıp, öğretmenlere yardım etmeye başladılar.

Çalışma nöbetindeki öğretmenin görevi, o gün yapılan işe, özellikle çoğunluğun, ya da yeni gelenlerin sayısının çok olduğu bir kümenin yaptığı işe katılmaktı. Burada öğretmenin oynadığı rol, yalnızca yapılmakta olan işi paylaşmaktı. Bizim koşullarımızda başka türlü davranmak olanaksızdı. Öğretmenler, marangozevinde çalışırdı, ormanda ağaç keser tarlada çapa yapar, arabayı onarır, ya da herhangi başka bir onarım işinde çocuklarla birlikte çekiç sallardı.

Akşam nöbeti dediğimiz, nöbetten başka her şeye benziyordu; çünkü akşamları, yalnızca görevli öğretmen değil, tüm öğretmenler yatakhanede toplanıyordu, gidilecek başka yer yoktu ki? Boş odalarımızdaki hava sıcak olmaktan çok uzaktı; yağda yüzen fitillerin aydınlattığı bu odalarda oturmaktansa, akşam çayından sonra bizi sabırsızlıkla bekleyen çocukların yanına gitmeyi yeğlerdik. Mutlu suratlar, keskin bakışlarla çevremizi saran çocuklar, öykü konusunda da son derece iştahlı, aç, hatta doymakbilmezdi. İster gerçek, ister gerçekdışı olsun, tüm öyküleri aynı isteklilikle dinler, ve durmadan soru sorarlardı. Öykünün konusu üzerine, düşünsel, siyasal ya da yazınsal konularda bitmek bilmez soru işaretleri vardı kafalarında. Bunları ortaya dökmek ve bizden yanıt almaktan, "Kedi-Fare" ya da "Hırsız-Polis" oynamaktan daha çok hoşlanırlardı. Yaşamımızla ilgili olayları burada tartışır, köylü komşularımızı burada çekiştirir, yapa-

cağımız onarımlar, geleceğimiz, yeni Topluluktaki mutlu yaşamımız gibi güzel konuları da bu saatlerde, burada konuşurduk.

Bazen Mityagin, hemen oracıkta bir öykü uydururdu. Masal anlatmakta birinciydi bu çocuk. Öyle yüzünü gözünü, elini kolunu oynatarak değil, akıllı uslu oturarak ve de tatlı tatlı anlatır, herkesin de ağzını açık bırakırdı. Mityagin küçüklerden hoşlanırdı, küçükler de onun anlattığı öykülere bayılırdı. Gizden büyüden söz etmezdi Mityagin, öykülerinin çoğu ahmak köylülerle akıllı köylüleri, içi geçmiş soyluları, kurnaz tüccarları, gözüpek, ve de akıllı hırsızları, şeytan polisleri, kahraman, utkulu askerleri ve beceriksiz, kuşbeyinli rahipleri anlatırdı.

Bazı geceleri yalnız okumaya ayırırdık. Daha ilk günlerde bir kitaplık kurmaya girişmiştik. Elime para geçtikçe kitap almaya, kapı kapı dolaşıp toplamaya başlamıştım. Kışın sonuna varmadan tüm Rus klasikleri elimizin altındaydı. Birkaç siyasal ve tarım konulu kitap da edinmiş bulunuyorduk. Milli Eğitim Bakanlığı Vilayet Şubesinin karman çorman depolarından değişik bilim dalları üzerine sayısız kitap toplamıştım ayrıca.

Çocuklarımızın çoğu okumaktan hoşlanıyordu, ama belki de hiçbiri, bir kitabın içeriğini kavrayacak, ne anlatmak istediğini anlayacak yetiye sahip değildi. Bu yüzden okuma geceleri düzenledik; bu gecelere kural olarak herkes katılıyordu. Ya okuması benden güzel olan Zadorov, ya da ben okuyorduk. Birinci kış boyunca, daha çok Puşkin, Korolenko, Mamin-Sibiryak ve Veresayev — ama en çok Gorki okuduk.

Gorki'nin yapıtları çok etkileyici oluyordu. Karabanov, Taranets, Volokhov ve daha birkaç kişi, Gorki'nin romantizmine kendilerini kaptırıyorlar, yazarın çözümlemeci yönüyle hiç ilgilenmiyorlardı. *Makar Çudra*'yı dinlerken gözlerini faltaşı gibi açıyor, İgnat Gordeyev'e yumruk sallıyor, ama *Arhip Dede ve Lyonka*'nın acılı öyküsünü dinlerken sıkılıyorlardı. İhtiyar Gordeyev'in, Volga'da yüzen buz parçalarının otuz kulaçlık yeni şalopasını kıyıya çarpa çarpa ezişini izlediği bölüme bayılıyorlardı.

Semyon, "Adam diye buna derim ben işte!" diye başını sallıyordu. "Herkes bunun gibi olsa dünya cennete dönerdi."

Üçler romanının kahramanlarından İlya'nın ölümünü anlatan bölümü de aynı biçimde soluğunu tutarak dinlerdi.

"Büyük adam be! İşte sana bir büyük adam! Kafasını taşa vura vura ölüyor, şuna bak! Var mı bunu yapacak yürek kimsede? Ne ölüm be, ne ölüm!"

Mityagin, Zadorov ve Burun, bizim romantiklerin bu büyük sözlerine kahkahalarla gülüyor, ve onları canevinden vuruyorlardı.

"Siz dinliyorsunuz, ama bir şey anladığınız yok!

— Kim, ben mi anlamıyorum?

— Yok babam!... İnsanın kafasını taşa vura vura beynini dışarı fırlatması yüreklilik mi yani? Bu İlya'da kafa olsa onu taşlara vurmaz! Kadının biri yan gözle baktı diye şıpır şıpır gözyaşı döküyor yufka yürek. Ben onun yerinde olsaydım, gider o tefecilerden birini daha gırtlaklardım. Bunların hepsini gırtlaklamak gerek. Senin o Gordeyev'i de!"

Karşıt fikirli iki taraf, yalnızca *Serseriler*'den Luka'ya değerlendirmede aynı notu verdiler.

Karabanov başını sallaya sallaya "Ne derseniz deyin!" dedi, "Bunun gibilerden çok zarar gelir. Konuştukları zaman mangalda kül bırakmazlar, sonra ansızın ortadan yitiverirler... Onun gibileri bilirim.

— O ihtiyar Luka bilgili bir adamdı," dedi Mityagin. "Tüm işleri tıkırında; her tarakta bezi var. Yolunu buluyor ya, sen ona bak... Çalıyormuş, çırpıyormuş, onu bunu kandırıyormuş, numara yapıyormuş, boş ver. Karnını doyuruyor mu, sen ona bak."

Çocukluğum ve *Ekmeğimi Kazanırken* adlı yapıtlar hepsini etkiledi. Soluklarını tutarak dinliyor, okuma saatini "hiç değilse on ikiye dek" uzatmamız için yalvarıyorlardı. Bu öykülerin, Maksim Gorki'nin özyaşamından alındığını söylediğimde, önce inanmadılar; öyle bakakaldılar. Sonra birden kafalarında şimşek çaktı:

"Yani Gorki de bizim gibiymiş! Vay canına be!"

Bu fikir onları coşturdu. Bu işe pek sevinmişlerdi.

Maksim Gorki'nin yaşamı bizim yaşamımızın bir parçasıydı sanki. Anlatılan bazı olayları biz de yaşadığımızdan bir kıyaslama yapmak olanağı buluyorduk, onun öykülerindeki takma adları birbirimize yakıştırıyor, görüşlerini tartışıyor, insansal değerlerin ölçülmesinde onun koyduğu ölçütleri kullanıyorduk.

Üç kilometre ötemizde Korolenko Çocuk Topluluğu kurulduğunda, bizim çocuklar onları kıskanmakta gecikmedi.

"Korolenko tam o ufaklıklara göre bir ad! Biz Gorki çocuklarıyız!"

Kalina İvanoviç de aynı kanıdaydı.

"Korolenko'yu gördüm ben, onunla konuştum bile. Saygıdeğer bir adam. Sizse birer serserisiniz — hem kuramsal hem de kılgısal olarak serseri!"

Bize Gorki Topluluğu deniliyordu. Herhangi bir resmî onay ya da öneri almış değildik. Kasabada herkes bu ada alıştı, yeni mühür ve damgalarımıza da karşı koyan yetkili çıkmadı. Ne yazık ki, Aleksi Maksimoviç'le hemen haberleşemedik. Kasabamızda kimse onun adresini bilmiyordu. Ancak 1925 yılında, bir resimli dergide, Gorki'nin İtalya'da yaşadığını belirten ve oradaki yaşantısını anlatan bir yazı okuduktan sonra ona bir mektup yazdık. Dergide Gorki'nin adı, İtalyanca — "Massimo Gorky" diye yazılmıştı. Alıcısının eline geçmesini şansa bıraktığımız ilk mektubumuzdaki adres şöyleydi: Massimo Gorky, Sorento, İtalya.

Küçüklerin çoğu okuma yazma bilmiyordu, ama gene de, Gorki'nin öyküleri büyüklerin olduğu kadar küçüklerin de ilgi ve sevgisini kazanmıştı.

Yaşları on ve ondan az yukarı olan on iki küçük çocuğumuz vardı. Bu kümeyi oluşturanların hepsi de cıvıl cıvıl, açıkgöz, eli-uzun ve elbet, vıcık vıcık bitli çocuklardı. Topluluğa geldiklerinde, hepsi de tanınmayacak haldeydi — bir deri bir kemik, hastalıklı, yaralı.... Kendi kendisini sağlık sorumlusu ve hemşire ilan eden Ekaterina Grigoryevna'nın başını kaşıyacak vakti olmazdı. Tüm kentlilığına karşın severdi onu çocuklar. Onları azarlarken bile bir ana sevecenliği gösterir, çocukların zayıflıklarını bilir, söylediklerinin hiçbirine inanmaz (benim hiçbir zaman elde edemediğim bir başarıydı bu), yapılan en küçük bir yanlışı hoşgörmez, disipline uyulmadığı durumlarda onları büyük bir içtenlikle azarlamaktan geri durmazdı.

Ancak bu küçüklerle yaşam üzerine, anneleri, babaları üzerine, denizci, bir kumandan ya da bir mühendis olmak konusunda onun kadar yalın, onun kadar içten ve insanca konuşmasını beceren birisi da-

ha yoktu içimizde. Bu küçücük adamların yüreklerinde, lanet olası yazgının açtığı korkunç yaraların derinliklerine inebilen tek kişi oydu. Ayrıca ne yapar yapar, yiyecek kullanma kurallarımızı hiç sezdirmeden çiğner, Kalina İvanoviç'in sıkı-düzenini bir iki tatlı sözle bozar, depodan fazladan yiyecek sağlamayı, böylece o çocukları doyurmayı becerirdi.

Ekaterina Grigoryevna'yla küçükler arasındaki bu ilişkiyi fark eden büyük çocuklar, ona saygı duyuyorlar, Ekaterina Grigoryevna'nın bir dediğini iki etmemek için nerdeyse yarışıyorlardı. Küçüklerden biri doğru dürüst yıkanıyor, her tarafını sabunluyor muydu, şu öteki oraya gizlenmiş sigara mı içiyordu... Kimse giysisini yırtmasındı, şuna dikkat edilsin, Petya'yla kavga etmesindi... Daha birçok ağabeylik görevini severek yerine getiriyordu büyükler.

Topluluktaki büyük çocukların küçüklerden hoşlanması, onlara kardeş gibi davranması, sevgi, bağlılık ve ilgi göstermesi, Ekaterina Grigoryevna'nın sayesinde olmuştur.

BİR TOHUM MAKİNASININ BAŞARISI

Topluluğumuzun çiftçiliğe elverişli olmadığı her geçen gün biraz daha açık bir biçimde ortaya çıkıyordu. Gözlerimiz, Kolomak ırmağının kıyılarına dalıp dalıp gidiyordu hep. Burada bahar meyva bahçelerini öyle bir uyandırıyordu, ağaçlar öyle tatlı, öyle güzel çiçek açıyordu ve yeşillikler öyle pırıl pırıl parlıyor, ışıklarını kara topraklar üzerine yansıtarak kımıl kımıl oynaştırıyorlardı ki, gözlerimizi başka bir yöne çevirmemiz olanaksızdı.

Ne var ki, yeni Topluluktaki onarım işleri, kaplumbağa hızıyla ilerliyordu. Çok küçük bir ücretle çalışan birkaç marangoz, ağaç kütüklerinden köylü kulübesi yapmayı beceriyorlardı ama biraz karmaşık bir yapıyla karşılaşınca ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Cam, çok büyük paralar karşılığında bile bulunamıyordu; ayrıca, bizde çok para da yoktu. Gene de, yazın sonuna doğru, iki ya da üç büyük binayı biraz adam etmiştik, ancak camları takılmadığından içlerine yerleşemiyorduk. Birkaç küçük odanın onarımını da tamamlamıştık, ama

bunlar marangoz, duvarcı, şömineci ve bekçi gibi dışardan tutulma işçilerin yatıp kalkması için gerekliydi. Üstelik, marangozevini, dökümevini oraya taşımadan, toprağı işlemeye başlamadan çocukları taşımak anlamsızdı.

Bununla birlikte, çocuklarımız her gün Trepke'ye gidiyordu, işlerin büyük bir bölümünü onlar yapıyorlardı çünkü. Yazın, on kadar çocuk, meyvalıklarda kendilerine uydurma barınaklar yaptı ve orada gece gündüz çalıştılar, yatıp kalktılar. Onların çabaları sonucu Trepke meyvalıkları tümüyle adam olmadıysa da bayağı umut verici ağaçlar görünümünü aldı.

Gonçarovka'da oturanlar, bu yeni mal sahiplerinin nice biçimsiz nice kılıksız ve adı çıkmış kimseler olduğunu görünce, Trepke yıkıntılarına gelen yeni komşularından hiç hoşlanmadılar ve çok rahatsız oldular. Bense, bize verilen altmış desyatinlik toprağın, yalnızca bir kâğıt parçası üzerinde verildiğini, çünkü Trepke'lerin arazisinde bulunan —bize ayrılan bölüm de içinde olmak üzere— tüm toprakların 1917 yılından beri ora köylüleri tarafından işlenmekte olduğunu öğrendim. Büyük bir düşkırıklığına uğramıştım elbet.

Kasabada, şaşkınlığımıza gülüyorlardı yalnızca.

"Eliniz de kâğıt var, demek ki topraklar sizin. Gidin, girin tarlalara, sürmeye başlayın, ne duruyorsunuz!"

Ancak Köy Sovyetinin başkanı Sergey Petroviç Greçani aynı görüşte değildi.

"Bu işler böyledir, biliyorsunuz. Ekmeğini topraktan çıkaran köylü, eline bir toprak parçası geçirmişse, üstelik bunu yasalara uygun bir biçimde sağlamışsa, kolay kolay kaptırmaz elinden. Köylü toprağı sürmüş, ekmiş, biçmiş. Bu elinizdeki kâğıtları yazanlar, köylüyü sırtından hançerliyorlar düpedüz. Siz beni dinleyin, o kâğıdı hiç ortaya çıkarmayın!"

Yeni Topluluğa gitmek için Kolomak ırmağını aşmak gerektiğinden, kendimize bir kayık yaptık. Çocuklar, nöbetleşe dümen başına geçiyorlardı. Ancak, yük taşımak ya da arabayla bir şeyler götürmek gerektiğinde, uzun yoldan gidiyor, Gonçarovka köyünün içinde bulunan bir köprüyü kullanıyorduk. Burada bir güçlükle

karşılaşmıyorduk doğrusu. Köylü delikanlılar, süklüm püklüm ortaya çıktığımızı görünce hemen laf atarlardı:

"Heey! Eskici kılıklılar! Köprümüzü eskiteceksiniz! Buraya pek yanaşmasanız iyi olur! Köprümüze bitlerinizi dökmeyin haa!... Trepke'yi de size kolay kolay kaptırmayacağız, unutmayın!"

Gonçarovka'ya, barışsever komşular olarak değil, fatihler olarak girmiş bulunuyorduk. Bu askeri kuşatmayı yaparken, sıkı durmasaydık, bu işi kıvıramayacağımız duygusuna kapılsaydık, toprakları da yıkıntıları da tümden yitirecektik kuşkusuz. Köylüler, bu anlaşmazlığın devlet dairelerinde değil, burada, tarlada çözümleneceğini biliyorlardı. Trepke topraklarını üç yıldır ekip biçiyorlardı ve bu yüzden topraklar onların hakkıydı, tutundukları tek dal buydu. Bu süreyi uzatmak, haklarını pekiştirmek için yapmayacakları yoktu, çünkü tüm umutlarını bu numaraya — toprağı ekip biçtikleri sürenin uzatılmasına, böylece bizim belgeyi zaman aşımına uğratmaya bağlamışlardı.

Aynı biçimde, biz de, tüm umutlarımızı, o toprakları elden geldiğince çabuk işlemeye bağlamıştık.

Yazın, tapu görevlileri sınırlarımızı işaretlemeye geldiler. Ancak gereçlerini tarlalara götürmeye cesaret edemediler. Bir planın üzerinde çukurları, yamaç ve ağaçlıkları göstermekle yetindiler. Bu noktalar sınırlarımızı belirlemekteydi. Tapu görevlilerinden aldığım bu kâğıdı da cebime koyarak, büyükçe çocuklardan birkaçıyla birlikte Gonçarovka'ya gittim.

Köy Sovyeti başkanı, bizim eski dostumuz, Luka Semyonoviç Verkhola'ydı. Bizi iyi karşıladı, oturmamızı söyledi, ama tapu kâğıdına bakmaya pek hevesli değildi.

"Sevgili yoldaşlarım," dedi bize. "Sizin için yapabileceğim pek bir şey yok. Köylülerimiz bu toprakları yıllardır işlemekteler. Mujiklerimizin kalbini kıramam, onlara zarar veremem ben. Başka bir yerden toprak isteyin, versinler!"

Köylüler bizim tarlalara dalıp da sürmeye başladığında, toprakların sürülmesine karşılık Topluluğun köylülere herhangi bir işçilik ücreti ödemeyeceğini belirten bir yazı astım bir yere.

Aldığım bu önlemlerin bir işe yarayacağına ben de inanmıyordum

aslında. Bir de, bu toprakların, köylülerden, toprağa hava gibi; su gibi gereksinme duyan çileli köylülerden alınacağını düşündükçe yüreğim burkuluyordu.

Derken, birkaç gün sonra, bir akşam üzeri, Zadorov bir yabancıyla birlikte yatakhaneye, yanıma geldi. Delikanlı köydendi. Zadorov heyecandan yerinde duramıyordu.

"Dinle bak, bu çocuğu dinle de bak!" diye bağırdı.

Karabanov da yerinde duramıyor, yatakhanenin ortasında hora tepiyor ve ezgiyle karışık bağırıyordu:

"Ha-ha-haay! Şimdi Verkola'ya dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğiz... Ha-ha-haay!"

Öteki çocuklar da çevremizi sardı..

Gonçarovka'lı delikanlı, Gençlik Örgütünün (Komsomol) bir üyesiymiş meğer.

"Gonçarovka'da çok sayıda Gençlik Örgütü üyesi var mı? diye sordum.

— Yalnız üç tane.

— Yalnızca üç, ha?

— İşimiz hiç de kolay değil dedi delikanlı. Kulaklar tüm köyü avuçlarının içine almışlar, eziyorlar. En başta çiftçiler elbet... Bizim çocuklar beni buraya haberci yolladı, elden geldiğince çabuk taşının Trepke'ye! Birlik olursak onlara günlerini gösteririz! Sizinkiler çetin ceviz, hepsi de kararlı delikanlılar. Onlar gibi birkaç kişi olsaydı bizde!...

— Peki ama bu toprak sorununu nasıl çözeceğimizi bilemiyoruz.

— Ben de bunun için geldim zaten. Toprağı zorla alacaksınız. O kızıl saçlı Luka şeytanının dediğine bakmayın siz. Size verilen toprağı kim işliyor, biliyor musunuz?

— Kim?

— Söylesene Spiridon! Haydi, söylesene!"

Spiridon sol elinin parmaklarını sayarak adları sıralamaya başladı.

"Greçani... yani Andrei Karpoviç biir...

— Andrei Dede! Ama onun ırmağın bu yanında toprakları var!

— Fazla mal göz çıkarmaz... Evet, sonra... Petro Greçani iki,

Onopri Greçani, Stomukha — hani kilisenin yanında oturan... ha, bir de Seryoga var... Stomukha, Yavtuk ve, evet ve... Luka Semyonoviç! Tam altı kişi!

— Vay canına! Peki nasıl oldu bu iş? Sizin Yoksul Köylüler Komitesi nerdeydi peki?

— Bizim Komiteden n'olacak. Birer şişe votkaya fit olur hepsi. Bakın, işin aslı şu: Toprak da binalar da duracak, şu ya da bu iş için kullanılacaktı. Köy Sovyeti bu adamların elinde. Öyle olunca toprağı aralarında paylaştılar, hepsi bu!

— Haa, işte şimdi iş değişti!" diye bağırdı Karabanov. "Sen şimdi seyret gümbürtüyü! Ayağını denk al Luka'cığım, tependeyiz!"

Eylülün başlarında bir gün kasabadan dönüyordum. Saat iki falandı. Koca faytonumuz tıngır mıngır ilerlemekteydi; bir yandan Anton Bratçenko'nun atımız Kızıl'ın yaptıkları, yapabilecekleri ve de yapamayacakları konusundaki bitmek bilmez görüşlerini dinliyor, bir yandan da Toplulukla ilgili çeşitli sorunları nasıl çözeceğimizi düşünüyordum.

Bratçenko'nun sesi birden kesildi. Yolun ilerisinde bir noktaya baktı, baktı, sonra ayağa kalktı, atı kamçıladığı gibi, faytonu çakıl yolda korkunç sarsıntılarla yuvarlamaya başladı. Anton Kızıl'ı kamçılayıp duruyordu —bunu daha önce hiç yapmamıştı— bir yandan da bana sesleniyordu, ama söylediklerini pek çıkaramıyordum. Sonunda şu sözcükleri seçebildim:

"Bizimkiler... Mibzerle!"

Topluluğun bulunduğu yere sapan köşede, garip madensi sesler çıkararak son hızla ilerleyen bir mibzere (tohum ekme makinası) bindiriyorduk az daha. Daha önce hiç görmedikleri garip, dev bir arabayı peşlerine takılmış olan atlar korku ve şaşkınlık içinde ilerliyor, adeta can havliyle koşuyorlardı. Mibzer ana yolun üzerinde zar zor ilerlemekteydi, derken kumluk yol üzerinde sallandı, ve sonra, Topluluğa giden yolda gümbür gümbür yuvarlanmaya koyuldu. Anton, dizginleri benim elime tutuşturarak arabadan atladı, mibzerin peşinden koştu. Karabanov'la Prikhodko bu garip aracın üzerinde basacak bir yer bulmuş, sımsıkı gerili dizginlere tutunmuş, güçlükle dengelerini koruyabiliyorlardı; yere yıkılmamalarına kim olsa şaşardı. Anton

büyük bir güçlükle bu garip aracı durdurmayı başardı. Karabanov, heyecan ve sevinçten soluk soluğa olanları anlattı bize.

"Bahçede tuğla diziyorduk. Birden kocaman bir mibzer gördük —peşinde de beş adam— öyle büyüktü ki... bu yani... Neyse, bizim tarlalara doğru ilerliyordu. Kalktık yanlarına gittik, 'Çekilin buradan!' dedik. Biz, dört kişiydik! Biz ikimiz, Çobot ve... bir de kim vardı?

— Soroka, diye yardım etti ona Prikhodko.

— Tamam! Soroka! 'Çekilin?' dedim. 'Buraya tohum ekemezsiniz zaten!' İçlerinden biri —kara kuru, Çingene kılıklı olanı— kimden söz ettiğimi anladın, değil mi —işte o— Çobot'a bir kamçı indirdi. Tabiî, Çobot da onun çenelerini dağıttı. Derken bir baktık, Burun elinde koca bir sopayla geliyor. Atlardan birinin yularına yapıştım, bunun üzerine başkan fırladı, üzerime atıldı, gömleğimin yakalarını avuçladı...

— Hangi başkan?

— Hangi başkan olacak? Bizimki elbet! Şu kızıl saçlı herif, Luka Semyonoviç! Neyse, Prikhodko, adamın poposuna bir tekme indirdi, başkan yerleri öptü. 'Atla mibzere!' diye seslendim Prikhodko'ya. Ve haydaa! Tutabilene aşkolsun! Gonçarovka'ya daldık mı dörtnala? Köylülerle de karşılaştık mı? Ne yapayım, atları kamçıladığım gibi tırısa kaldırdım, vurdum köprüye. O tırıs, bu tırıs... Buraya dek geldik işte... Bizimkilerden üçü orda kaldı. Mujikler bir güzel benzetmiştir onları korkarım."

Karabanov kazandığı utkuyla sarhoş olmuş, titriyordu. Prikhodko, bana mısın demeden sigara sarıyor, sessiz sessiz gülümsüyordu. Bense bu son derece eğlendirici öykünün bundan sonraki bölümlerini gözümün önünde canlandırıyordum: komisyonlar, sorgular, soruşturmalar, falan filan!

"Nedir bu sizden çektiğim be! Başımıza dert açtınız gene!" demekten kendimi alamadım.

Karabanov bu sözüme çok şaştı, adeta alındı.

"Ama kavgayı onlar başlattı! Avuç açtılar...

— İyi, iyi, haydi, Topluluğa gidin bakalım. Orda konuşuruz."

Toplulukta bizi Burun karşıladı. Alnının ortasında koskocaman bir yara çiçek gibi açılmıştı. Çocuklar çevresine toplanmış kahkahalarla gülüyorlardı. Çobot'la Soroka bir yanda yüzlerini yıkamaktaydı.

Karabanov Burun'un omuzlarına yapıştı.

"Ellerinden kurtuldunuz ha! Afferin ulan!

— Önce mibzerin ardından koşmaya kalktılar, dedi Burun. Baktılar olmayacak, uçsalar yakalayamayacaklar, bize saldırdılar. Hırslarını bizden aldılar. Ama öyle bir kaçış kaçtık ki!...

— Nerdeler şimdi?

— Biz sandalla bu yana geçtik. Onlar ırmağın kıyısında durup sövdüler yalnızca. Son gördüğümüzde elleri ve ayaklarıyla sövüyorlardı.

— Bizimkilerden kimse kaldı mı orda?

— Yalnızca küçükler, Toska'yla iki ufaklık daha. Kimse dokunmaz artık onlara."

Bir saat kadar sonra Luka Semyonoviç iki köylüyü yanına katmış, Topluluğa geldi. Bizimkiler onları kibarca karşıladılar:

"Mibzeriniz için mi geldiniz?"

Odamı meraklılar tıklım tıklım doldurduğundan, kımıldayacak yer yoktu. Utanç verici durumdaydık doğrusu.

Luka Semyonoviç, masanın başına oturdu ve sözü açtı:

"Beni ve arkadaşlarımı döven o çocukları çağır suraya! dedi bana.

— Bana bakın Luka Semyonoviç ! dedim. Dayak yedinizse gidin istediğiniz yere şikâyet edin. Buraya kimseyi çağıracak değilim. Buyrun, ne istediğinizi söyleyin, Topluluğa gelmenizin sebebi nedir?

— Onları çağırmayacaksın, öyle mi?

— Çağırmayacağım!

— Yani bana karşı geliyorsun? Tamam, bunu bir başka yerde tartışırız.

— Tamam, tartışırız!

— Mibzeri kim verecek peki?

— Kime kim verecek?"

Luka, esmer, kıvırcık saçlı, suratsız bir adamı göstererek, "İşte sahibi," dedi. Bu, Karabanov'un Çingeneye benziyor dediği adam olsa gerekti.

"Bu sizin mibzeriniz mi? diye sordum.

— Evet, benim! dedi.

— Pekâlâ. Bu mibzeri, başkalarının topraklarının yasaya aykırı

olarak ekilmesi sırasında el konulmuş bir kanıt olarak Bölge Milis Güçlerine teslim edeceğim. Adınızı rica edeyim?

— Benim adım mı? Greçani, Onopri Greçani! 'Başkalarının toprakları' ne demek yani, anlamadım? Orası benim toprağımdır! Hiçbir zaman başkasının olmadı...

— Bu konuyu tartışmayacağız şimdi. O ayrı bir mesele! Şimdi, başkalarının topraklarına girerek yasaları çiğnemek ve tarlada çalışmakta olan Topluluk üyelerini dövmek suçlarıyla zabıt tutacağız."

Burun öne doğru bir adım attı.

"Beni az daha öldürüyordu bu, dedi.

— Sen öldürülmeye değer misin be! Pöh! Öldürmekmiş ha? Sen aklını oyatmışsın!"

Konuşma sürdü de sürdü. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Öğle yemeğini de akşam yemeğini de unutmuştum, yat borusu çalmaya başladığında konuşma bitmiş değildi. Köylülerle oturmuş, zaman zaman tatlı sözlerle, zaman zaman birbirimize gözdağı vererek, ara sıra da alaylı sözler söyleyerek heyecanla konuyu tartışıyorduk.

Dediğim dedikti. Mibzeri vermemekte direniyordum. İlle de bir tutanak tutacaktım. Neyse ki, köylülerde kavga ettiklerini belirtecek en küçük bir ize bile rastlanmıyor, bizim çocuklarsa, yaradan çizikten görünmüyordu. Tartışmalara son veren bu kez de Zadorov oldu. Elini masaya vurduğu gibi şu kısa konuşmayı yaptı:

"Yeter bakalım! Kafamız şişti! Toprak bizimdir ve siz bizimle çok uğraşmasanız iyi olur. Sizi kendi tarlalarımıza sokacak değiliz. Biz elli kişiyiz ve hepimiz de tuttuğunu koparan delikanlılarız!"

Luka Semyonoviç uzun uzun düşündü, sonunda sakalını sıvazlayarak ve de homurdana homurdana:

"Pekâlâ! Canınız cehenneme! Ama hiç değilse çift sürme ücretini ödeyin bize!

— Olmaz," dedim soğuk soğuk. "O yazıyı boşuna asmadım ben oraya!"

Gene bir sessizlik oldu.

"Ee, öyleyse mibzerimizi verin.

— Tapu senedini imzalarsanız mibzeri alırsınız!

— Tamam. Ver kâğıdı!"

Eh, sonunda o güz yeni Toplulukta çavdar ekmeyi başardık. Hepimiz birer tarım uzmanı kesilmiştik. Kalina İvanoviç çiftçilikten pek anlamıyordu. Geri kalanımızsa ondan beterdik, ama herkes çalışmaya ve saban koşmaya, mibzer çekmeye hevesliydi. Bratçenko dışında herkes demek istiyorum... Çünkü o, sevgili atlarına kıyamıyor, toprağa da, çavdara da bizim büyük heveslerimize de lanet okuyordu.

"Buğday yetmez bu hayvanlara, çavdar vermek gerek!" diye homurdanıyordu boyuna.

Ekim ayına çıktığımızda, sekiz desyatinlik toprak, yeni sürgün vermiş yemyeşil filizlerle kaplıydı. Toprağa can verilmişti. Kalina İvanoviç ucu lastikli bastonuyla doğuda pek seçilemeyen bir yerleri gösteriyor:

"Oralara mercimek ekeceğiz," diyordu. "Mercimek çok nefis olur!"

Atlarımız Kızıl'la Haydut mısır ekilecek toprakları sürdüler. Zadorov akşamları bitkin ve yorgun gelir, "Canı cehenneme — şu mujik işi kolay değilmiş!" derdi. "ben bir an önce dökümevime döneceğim!"

Kar, elimizi kolumuzu bağladığında işimiz tümüyle bitmiş değildi. Ama bu, bizim gibi acemiler için küçümsenecek bir başarı sayılmazdı.

BRATÇENKO VE BÖLGE LEVAZIM KOMİSERİ

Çiftliğimiz mucizelerle ve yoğun sancılarla yol almakta, gelişmekteydi. Kalina İvanoviç'in, "anadan doğma tirit" diye nitelediği, neden daha ölmediğine kimsenin akıl erdiremediği yaşlı bir ineği, bilmem hangi müdürlüğün izniyle alıp Topluluğa getirmesi bir mucizeydi; bizimle hiç ama hiç ilgisi olmayan bir bakanlıktan — tarım bakanlığı falanca müdürlüğünden, şiş-göbek, tembel, hastalıklı ve de yaş bakımından inekten hiç de aşağı kalmayacak bir de kara beygir sağlamamız yine bir mucizeydi; Topluluğumuzda çifliklerde kullanılan öküz arabalarının hatta bir faytonun peydahlanıvermesi de bir mucizeydi. Bu fayton, çift beygirle çekilen türdendi ve o günlerde gözlerimize çok güzel, üstelik son derece rahat görünmüştü; ancak,

faytonu çekecek atları sağlamamız için gerekli mucize görünürlerde yoktu.

Gud, seyislikten ayrılmış, kunduracı dükkânında çalışmaya başlamıştı; ondan boşalan başseyislik görevine Anton Bratçenko *geldi*. Anton, güçlü kuvvetli, hamarat, yerinde duramayan ancak çok alıngan bir çocuktu. Bu alınganlık, aşırı kendini beğenmişlikten kaynaklanıyordu. İnce uzun bacaklı Kızıl'la, çarpık bacaklı, iri kemikli Haydut'un ardına geçer, o süslü püslü faytona kurulurdu. Kara beygirimize hiç de uygun düşmeyen bu "Haydut" adını Anton vermişti. Haydut, adım başı tökezler, zaman zaman da düpedüz düşerdi. Bu durumda, kasabanın ortasında, öteki sürücülerle sokak çocuklarının alaylı sözleri arasında sağa kaymaya, yolu tıkamamaya çabalardık. Bu sözler genellikle Anton'u çileden çıkarırdı. Baş seyis, çevremizi saran meraklı izleyicilere bağırıp çağırınaya, sövüp saymaya kalkar, Gorki Topluluğunun zaten gözde olmayan atlarını büsbütün gözden düşürürdü.

Anton Bratçenko, nerdeyse, anadan doğma kavgacı bir çocuktu; ona kavga olsun da, ne olursa olsun — dövüşmekten hiç sakınmazdı. Birinin onunla azıcık tartışmaya başlaması demek, az sonra büyük bir dövüş başlayacak demekti; sövgüde, söz yetiştirmede, alay etmede de kimse onunla yarışamazdı; bütün bu becerilerinden başka, çok kimsede bulunmayan bir yeteneğe sahipti Bratçenko — yüz çizgileri çok hareketliydi, sözlerini mimikleriyle zenginleştirir, pek çok tiyatrocuya taş çıkarttırırdı.

Anton, kimsiz kimsesiz değildi. Babası kasabada bir fırında işçiydi. Anası da vardı, o da yaşıyordu ve Anton bu saygıdeğer kişilerin tek çocuğuydu. Ancak daha küçük yaşlarda aile yuvasına kanı kaynamamıştı, evde pek durmaz, ancak yatmadan yatmaya giderdi; sokak çocukları ve kasabanın hırsızları arasına karıştı, bu kimselerden oluşan dost çevresini genişletti durdu. Birkaç ilginç ve büyük serüvene katıldıktan, böylece adını çıkarıp birkaç kez hapislerde yattıktan sonra bize geldi, Topluluğa katıldı. Daha on beşindeydi, yakışıklı, kıvırcık saçlı, mavi gözlü, ince uzun, tığ gibi bir delikanlıydı. Anton, konuşmadan edemezdi, bu yüzden onu tek başına görmek olanaksızdı. Yapayalnız olduğu anları nasıl geçireceğini bil-

mezdi o. Her nasılsa okuma yazma öğrenmişti, serüven öykülerini ezbere bilirdi ama ders çalışmaya gelince bucak bucak kaçardı; onu sınıfta resmen zorla tutuyorduk. Başlangıçta sık sık çeker giderdi Topluluktan; ama her seferinde de bir iki gün sonra döner gelir, küçücük bir suçluluk duygusu da sergilemezdi. İçindeki serserilik güdülerine karşı savaşmaya, bu tür eğilimlerini yenmeye çalışırdı. "Bana daha katı davranın Anton Semyonoviç," derdi, "yoksa bir serseri olup çıkacağım!"

Toplulukta hiçbir şey çalmamış, hiçbir hırsızlığa karışmamıştı; yalan söylemez, doğruyu savunmak için gerekirse canını verirdi; ne var ki, disiplin denen şeyin mantığını kavrama yetisinden yoksundu, yaşadığı anın koşullarından doğal ilkeyi benimserdi yalnızca — onun disiplin anlayışı da buydu. Topluluğun kurallarına uymak zorunda olduğunu kabul etmiyor, bu duygusunu da gizlemiyordu. Benden biraz korkardı belki, doğru, ama sözlerimi hiç dinlemez, verdiğim öğütlere kulak asmaz, sözümü keserek ateşli bir konuşmaya dalıverirdi — bu konuşmasında sayısız düşmanlarını suçluyor olurdu mutlaka; herkese bir kulp takar, şunun bana dalkavukluk ettiğini, bunun işini iyi beceremediğini, onun kendisine iftira ettiğini sayar dökerdi; konuşmasının sonunda da olmayan düşmanlarına elindeki kamçıyı sallar, burnunu havaya diker, kapıyı vurduğu gibi çeker giderdi. Öğretmenlere karşı da son derece kaba davranırdı; ancak bu çocuğun kabalığında bile belli bir çekicilik vardı ve bu yüzden öğretmenlerimiz ona pek alınmazdı. Davranışlarında aşırı bir utanmazlık, hatta düşmanlık bile sezilmezdi, çünkü Anton, tutkulu bir insandı, bu niteliği her davranışında kendini gösterirdi; ve çünkü, hiçbir zaman bencillik duygularını doyurmak için kavga etmezdi.

Anton'un, Topluluktaki tüm davranışlarını yöneten tek şey atlara olan tutkusuydu. Bu tutkunun kökenlerini bulup ortaya çıkarmak zor olsa gerekti. Toplulukta bulunan çocukların çoğundan daha zekiydi, kentli Rusçasıyla, çok düzgün konuşur, Ukrayna deyişlerini yalnızca gösteriş olsun diye, o da arada bir kullanırdı. Elinden geldiğince temiz pak giyinir, bol bol kitap okur ve kitaplara değin konuşmaktan da hoşlanırdı. Ancak bu, hemen hemen tüm vaktini ahırda geçirmesine engel değildi. Ahırda mutlaka yapacak bir iş bulur, gübreleri kü-

reyerek ahırı temizler, durmadan atları koşar, koşumlarını çıkarır, başlıkların maden kısımlarını parlatır, kamçı örer, kısacası boş durmazdı; bu işlerden bıkmadığı gibi, hava koşulları ne olursa olsun kasabaya, ya da yeni Topluluğa araba sürmekten de asla yılmazdı. Üstelik, bu işleri yaparken genellikle açlıktan ölecek halde olurdu, çünkü hep yemeğe geç kalır, kimse onun payını ayırmayı akıl etmemişse kendisi de yemek sözünü ağzına almazdı.

Kalina İvanoviç'le, demirciler, kiler görevlileri ve her kim olursa olsun — atları isteyen herkesle yaptığı kavgalarsa, bu bitmek tükenmek bilmeyen ahır etkinliklerinin tuzu biberi olurdu. Atları koşma ve bir yere gitme konusunda verilen bir buyruğa uyması için uzun uzun tartışmak, şamata etmek, atlara karşı acımasız davranıldığı konusunda sonu gelmez suçlamalar dinlemek, Kızıl'la Haydut'un şu gün ya da bu gün boyunları kanaya kanaya Topluluğa vardığını anımsamak, yemin yetmeyeceği üzerine, nalların değişinesi gerektiği üzerine bir yığın nutuk dinlemek zorundaydınız. Bazen, salt Anton'un da atların da bulunmaması ve nerede olduklarının bilinmemesi nedeniyle Topluluktan dışarı adım atmak olanaksız hale gelirdi. Böyle anlarda, bizim seyisin kimseye bir şey demeden sırra kadem basması onu uzun uzun aramamıza — bu arama işine de Topluluğun yarısının katılmasına neden olurdu. Sonunda ya Trepke'de ya da yakınlarda bir çayırda bulurduk üçünü.

Anton'un çevresinde, onun atlara karşı duyduğu aşırı tutkunluğa benzer bir tutkuyla kendisine bağlanmış birkaç çocuk bulunurdu her zaman. Bu hayranlar, atlara iyi bakar, ahırı pırıl pırıl temiz tutar, — yerleri süpürür, koşumları yerine asar, arabaları sıra sıra ve de düzgün olarak dizer, atların kafalarına nazarlıklarını takar, onların her an tımarlı, yelelerinin taranmış, kuyruklarının düzgünce örülmüş olmasını sağlarlardı.

Aylardan hazirandı. Bir akşam geç bir saatte, yatakhaneden bir çocuk koşa koşa bana geldi:

"Kozir hasta — ölüyor! dedi soluk soluğa.

— Ölüyor mu?

— Evet evet: ateşten yanıyor ve zar zor soluk alıyor."

Ekaterina Grigoryevna, Kozir'in bir kalp krizi geçirdiğini söyleyerek çocukların kanısını onayladı ve hemen bir doktor çağırılmasını

istedi. Anton'u çağırtım. Geldi. Ancak anlaşılan daha gelmeden söylenecek işi yapmamayı aklına koymuştu.

"Anton, atları hemen koş! Derhal kasabaya gideceksin!"

Anton sözümü tamamlamama meydan vermedi:

"Şurdan şuraya gitmem ve de atları da size vermem! Zavallıcıklar bütün gün ayakta kaldılar — daha terleri soğumadı be... Onları arabaya koşamam şimdi!

— Ama dinlemiyorsun ki, doktora gideceksin!

— Kimin hasta olduğu umurumda bile değil! Kızıl da hasta, kimse doktor çağırdı mı onun için?"

Artık burama gelmişti.

"Seyislik görevini elinden alıyorum. Ahırı şu an Oprişko'ya teslim edeceksin! Yürü! Seninle çalışılmaz!

— Veer, bana ne! Görürüz bakalım Oprişko nasıl çevirecekmiş bu işleri! Herkes ne derse onlara inanıyorsun! Yok hastaymış, yok ölüyormuş! Bizim atları düşünen yok! Onların canı yok mu... Ölsünler mi ha? Vermiyorum işte! Atları kesinlikle vermiyorum!

— Sen ne dediğimi duydun mu? Artık seyis değilsin, ahırı Oprişko'ya teslim edeceksin! Şu anda! Haydi!

— Tamam... bayılmadık! Kim isterse teslim alsın ahırı! Zaten artık bu Toplulukta kalacak değilim!

— Canın isterse! Seni burda zorla tutmuyoruz!"

Anton'un gözleri dolu dolu oldu, ellerini ceplerine daldırarak, birinden bir demet anahtar çıkardı, masanın üzerine koydu. Anton'un sağ kolu olan Oprişko odaya geldi ve ağlamakta olan Anton'a şaşkın gözlerle baktı. Bratçenko ona ters ters baktı, bir şey söyleyecekmiş gibi davrandı, ama kolunun yeniyle burnunu silmekle yetindi, ağzını açmadan çıktı gitti.

Daha o akşam, yatakhaneye bile gitmeden Topluluktan ayrıldı. Doktor getirmeye kasabaya gidenler onu yolda görmüşler; arabayı durdurmadığı gibi, çağrılarına uyup binmemiş de. Çekilin gibilerden elini sallamış yalnızca.

İki gün sonra, akşam üzeri, Oprişko ağlaya ağlaya odama daldı. Yüzü gözü kan içindeydi. Daha ben ne olduğunu sormaya kalmadan o gün nöbetçi olan Lidya Petrovna şaşkına dönmüş bir halde koşarak odama girdi.

"Anton Semyonoviç!" diye haykırdı. "Hemen ahıra gidin. Bratçenko orada! Ortalığı kasıp kavuruyor... hiç söz dinlemiyor, çabuk!"

Ahıra giderken seyisle karşılaştık. O koca Fedorenko'nun bağırtısı ormanda yankılıyordu.

"Sana ne oldu? diye sordum.

— Ben ne... Onun... ne hakkı var bana vurmaya?... Yüzüme yumrukla vurdu!

— Kim? Bratçenko mu?

— Bratçenko! Bratçenko!"

Ahıra gittiğimde Anton öteki seyislerden biriyle harıl harıl çalışıyordu. Asık suratını hiç değiştirmeden selamladı beni, ama Opriş-ko'nun arkamda durduğunu görünce, benim varlığımı tümden unuttu, ona saldırdı gene.

"Bir daha seni burda görmeyeyim, yoksa paralarım, anlaşıldı mı? Ne biçim araba sürüyorsun ulan! Bunların canı yok mu?" Bana döndü, "Bak, Kızıl'ı ne hale sokmuş!" dedi. Fenerlerden birini alarak kolumdan tuttu, beni Kızıl'ın yanına sürükledi. Hayvanın ensesi gerçekten yara olmuştu. Yaranın üzeri temiz bir bezle örtülüydü; Anton bezi yavaşça kaldırdı, sonra gene yerine koydu.

"İlaç sürdüm, dedi üzgün üzgün.

— Peki, ama benim iznim olmadan bu ahıra girmeye, bu insanlara vurmaya, ortalığı kasıp kavurmaya ne hakkın var bakalım?

— Onu o kadarla bırakacak mıyım sanıyorsunuz? Gözüme gözükmese iyi olur... bir temiz sopa daha yiyecek yoksa!"

Ahır kapısına toplanmış olan birkaç çocuk durmuş gülüyorlardı. Bratçenko kendisinin ve de atlarının haklı olduğuna öyle derinden inanıyordu ki, ona kızmak içimden gelmiyordu!

"Bana bak Anton, dedim, çocukları dövdüğün için bütün gece benim odamda tutuklu kalacaksın!

— Vaktim yok!

— Sen susuyor musun susmuyor musun! diye haykırdım.

— Tamam, tamam... şimdi de bir odaya tıkılacağız yani!"

O gece benim odamda kaldı, kitap okudu.

1922 yılı kışında Anton da ben de çok zor günler yaşadık. Kalina İvanoviç'in kumlu ve de gübresiz topraklara ektiği çavdar pek ürün vermedi, hatta doğru dürüst saman bile yapmadı.

Saman sağlayacağımız bir çayırımız da yoktu. Ocak ayında hayvan yemimiz tükenmişti. Başlangıçta, işimizi iyi kötü beceriyor, konu komşudan, kasabadan yem bulabiliyorduk, ama gün geldi, kapılar yüzümüze kapandı. Kalina İvanoviç'le birlikte devlet dairelerinin kapılarını da aşındırdık, ama boşuna.

Sonunda gerçek felaketle karşılaşmış bulunuyorduk. Bratçenko atların iki gündür aç olduğunu söyledi. Gözleri dolu doluydu. Hiç sesimi çıkarmadım. Söyleyecek sözüm yoktu. Anton bir yandan ağlayarak bir yandan söverek yerleri süpürme işini sürdürdü; ahır tertemizdi aslında ama yapacak başka işi yoktu Anton'un. Atlar yerde yatıyordu. Bratçenko bu duruma özellikle dikkatimi çekmek istediğini de söylemeyi unutmadı.

Ertesi gün Kalina İvanoviç kasabadan döndüğünde öfkeden köpürüyordu.

"Ne yapacağız peki?Bize bir şey vermiyorlar? Ne yapacağız, ha?"

Anton kapıda dikilmiş duruyordu. Ağzını bıçak açmıyordu. Kalina İvanoviç kollarını da konuşmasına katarak Bratçenko'ya baktı:

"Çalacak mıyız yani — ne yapacağız? Elimizden ne gelir, ha? Zavallı hayvancıklar!"

Anton kapıyı ardına dek açtı, uçarcasına dışarı çıktı. Bir saat sonra, Toplulukta olmadığını, bir yere gittiğini söylediler.

"Nereye gitti? diye sordum.

— Nerden bileyim? Kimseye bir şey söylemedi ki?"

Ertesi gün döndü. Peşinde bir köylü ve saman yüklü bir araba vardı. Köylünün sırtında yeni bir palto, kafasında da koyun postundan yapılma güzel bir şapka görülüyordu. Araba tıngır mıngır bahçemize girdi — güzel güzel donanmış, pırıl pırıl koşumlar koşulmuş iki at çekiyordu arabayı. Köylü, Kalina İvanoviç'in havasından onun yetkili kimse olacağı sonucunu çıkardı hemen ve saygılı bir tavırla ona yaklaştı:

"Mal olarak ödenen vergilerin buraya yatırıldığını söyledi bana bir delikanlı, dedi.

— Hangi delikanlı?

— Şimdi burdaydı... Benimle birlikte gelmişti..."

Anton ahırın kapısından başını uzatmış gizemli işaretlerle bana bir şeyler anlatmaya çabalıyordu.

Kalina İvanoviç, piposunu eline alarak bilgiç bilgiç gülümsedi, beni bir kenara çekti:

"Ne yapacağız? Elimizden ne gelir? Gel şu yükü alalım, gerisini sonra düşünürüz!"

Olanları ancak anlamıştım.

"Burda ne kadar var? diye sordum köylüye.

— Sekiz yüz kilo olacak. Tartmadım."

Anton sahneye çıktı.

"Yolda gelirken beş yüz kilo çeker, dememiş miydiniz? dedi. Şimdi sekiz yüz kilo diyorsunuz! Hayır, beş yüz kilo!

— Boşaltın. Sonra da büroma gelin makbuzunuzu alın."

Büroda, ya da daha doğrusu Topluluk binaları içinden kendime ayırmayı becerdiğim minicik odada, kendi baskılı kâğıtlarımıza, kendi suçlu ve perişan elimle, Yurttaş Onufri Vats'dan, vergi karşılığı olmak üzere beş yüz kilo çavdar sapı aldığımı yazdım.

Vats eğilerek selâm verdi, kendisinin de bilmediği bir nedenle bana teşekkür etti ve gitti.

Bratçenko öyle mutluydu ki bağıra çağıra türküler söylüyordu. Tüm yardımcılarını toplamış, ahıra kapanmıştı. Artık yapacak çok iş vardı. Kalina İvanoviç gülüyordu ama içi rahat değildi. Ellerini ovuşturuyordu.

"Allah kahretsin! Bu iş bizim başımızı belaya sokacak! dedi. Ama ne yapabilirdik? Hayvanları açlıktan öldürecek miydik? Onlar da devlet malı ne de olsa, korumak zorundayız!

— O mujik neden öyle sevincinden uçuyordu, anlamadım, dedim ben.

— Neden olacak? Vergisini vermek için ta kasabaya gideceğini sanıyordu. Tepeyi çıkacak, gidip kuyrukta bekleyecek. Falan da filan. Hem, burda beş yüz kilo dedi, beş yüz kilo diye yazdık. Kimse tartmadı samanı. Oysa belki de dört yüz kilo var, kim bilir! Asalak herif!"

Aradan iki gün geçti, saman yüklü bir koca araba daha girdi bahçemize.

"Mal olarak ödenen vergimi yatırmaya geldim. Vats vergisini buraya yatırmış.

— Peki sizin adınız nedir?

— Benimki de Vats. Kardeşiyim. Vats, Stepan Vats.

— Bir dakika lütfen!"

Koştum, Kalina İvanoviç'i buldum, alelacele ona danıştım. Kapıda Anton'la karşılaştım.

"Vergilerini buraya ödeyeceklerini söyler misin, bak, şimdi...

— Al be Anton Semyonoviç! Bir yolunu bulur açıklarız soran olursa!"

Almak olanaksızdı. Geri çevirmek de aynı derecede olanaksızdı. Neden, diyeceklerdi, bir Vats'dan aldın da ötekininkini geri çevirdin?

"Git boşalt samanı. Makbuzunu yazayım."

Daha iki araba dolusu balyalanmış samanla bir ton kadar çavdar kabul ettik.

Yüreğim ağzımda bekliyordum. Bunun hesabı sorulacaktı benden. Anton arada bir düşünceli düşünceli bana bakar, ağzının kıyıcığından görünen belli belirsiz bir gülümsemeyle derdime ortak olurdu. Ondan at isteyenleri terslemiyordu artık, kimseyle kavga etmiyor, taşınacak yükü taşıyor, gidilecek yere gidiyor, tüm istenenleri neşeyle yerine getiriyordu. Ahırda da durup dinlenmeden, Herkül gibi çalışıyordu.

Sonunda kısa ama son derece anlamlı bir yazı geldi:

"Mal olarak ödenen vergileri, Topluluğun hangi yetkiye dayanarak kabul ettiğini ivedi olarak tarafımıza bildirmenizi rica ederiz.

Bölge Levazım Komiseri Ageyev"

Bu yazıdan Kalina İvanoviç'e bile söz etmedim. Yanıt da vermedim. Ne diyebilirdim ki?

Nisan ayında bir arabaya koşulmuş olan bir çift siyah at Topluluğun bahçesine bir hışım daldı! Korkudan ne yapacağını şaşıran Bratçenko, soluğu benim büromda aldı.

"Geldiler! dedi soluk soluğa.

— Kim geldi?

— Herhalde saman içindir! Adam öfkeden köpürüyor."

Şöminenin bir köşesine oturdu, sessizliğe gömüldü Anton. Bölge

Levazım Komiseri, sıradan bir adama benziyordu: deri ceket giymiş, belinde tabancası, yüzünde ciddiyeti olan genç bir görevli.

"Müdür siz misiniz? diye sordu.

— Evet.

—Yazımı aldınız mı?

— Aldım.

— Neden yanıtlamadınız peki? Bu da ne demek oluyor? Her yazının peşinden koşacak mıyım ben böyle? Size mal vergilerini alma iznini kim verdi?

— Mal vergilerini izinsiz olarak kabul ettim."

Bölge Levazım Komiseri oturduğu yerden fırladı, bas bas bağırmaya başladı:

"Bu da ne demek oluyor? İzinsiz olarak ha? Bunun ne demek olduğunu biliyor musun? Bu davranışın seni tutukevine götürür, biliyor musun?"

Biliyordum.

"İşinizi yapın," dedim Bölge Levazım Komiserine. Sesim de son derece sakindi. "Kendimi savunmaya ya da kaytarmaya kalkacak değilim. Ve lütfen bağırmayın! Gerekeni yapın işte!"

Küçücük odamda bir köşeden bir köşeye volta atmaya başladı.

"Böyle saçmalık görmedim!" diye söyleniyordu kendi kendine. Sonra da süvari atı gibi solumaya başladı.

Anton şöminenin ardından çıktı, gözleriyle ateş püsküren komiseri izlemeye koyuldu. Birden ağustos böceğinin dırıltısını andıran bir sesle, ve de hiç bağırmadan şöyle ünledi:

"Bir yerde atlar dört gün dört gece aç kalmış, ağızlarına bir lokma koymamışsa, gelen samanın vergi olup olmadığını düşünemez kimse! Sizin o güzel kara kısraklarınız dört gün boyunca gazete okumaktan başka bir şey yapmamış olsaydı, bu Topluluğa öyle dörtnala girebilir miydiniz?"

Ageyev voltayı kesti. Dondu kaldı.

"Peki ya sen kimsin? Burada ne yapıyorsun?

— Bu bizim Seyis başımızdır; bu iş az çok onu da ilgilendirmektedir" dedim.

Bölge Levazım Komiseri, voltasını sürdürdü, Anton'un önüne geldiğinde birden durdu. Gözlerinin içine baka baka sordu:

"Kayıtlarınıza geçirdiniz mi bari? Herkesin adını yazdınız mı? Bu ne biçim iştir böyle?"

Anton masama eğildi, merakla fısıldadı:

"Geçirdik, değil mi, Anton Semyonoviç?

— Geçirdik.

— Böyle tatlı bir delikanlıyı nerden buldunuz? diye sordu Levazım Komiseri.

— Kendimiz yapıyoruz," diye gülümsedim.

Bratçenko gözlerini kaldırdı, Bölge Levazım Komiserinin yüzüne baktı ve kırk yıllık dostuymuş gibi:

"Sizin Arapları da doyurayım mı? diye sordu.

— Durma, koş!" diye yanıtladı onu Komiser.

OSADÇİ

1922 yılı kışıyla baharında Gorki Topluluğunda çok büyük karışıklıklar başgösterdi. Olaylar birbiri ardına patlak veriyor, hiçbirimize soluk aldırmıyordu. Öyle ki, şu anda, o günler kocaman ve de dolaşık bir talihsizlikler yumağı olarak duruyor belleğimde.

Bununla birlikte — o günlerde pek çok üzücü olay yaşamış olmamıza karşın, gerek maddi, gerek manevi açıdan büyüdüğümüz, büyük gelişmeler gösterdiğimiz bir dönemdi o. Bu iki görüntü —trajedi ve gelişme— nasıl olur da yanyana gelir diye sormayın, çünkü şu anda bile bunu açıklamakta güçlük çekiyorum. Ancak bu, bir gerçekti, üzücü olaylarla gelişmeler bir arada yürüyordu. Daha o dönemde bile Toplulukta olaysız geçen günlerimiz çok güzeldi. Saatlerimiz çalışmak çabalamakla geçer, karşılıklı güven duyguları, dostluk, birlik, beraberlik duyguları bu yorucu çalışmaları mutluluk kaynağı haline getirirdi; üstelik, her zaman için gülecek neden bulan, neşeli, şakacı, yaşamayı seven, hevesli, istekli kişilerdik — olağan günlerde keyfimize diyecek yoktu kısacası. Gel gör ki, birden inanılmaz bir olayın patlak verip de bizi uçurumun dibine fırlatmadığı, bizi daha bir yığın üzücü olaylar zincirine bağlayıp dünyaya geldiğimize pişman etmediği bir hafta geçmezdi. Öyle ki, bu içinden çıkılması güç sorunlar

nerdeyse kişiliğimizi değiştiriyor, bizi dış dünyaya karşı tepkili, sinirli, hoşnutsuz birer hasta insan haline getiriyordu.

Hiç beklemediğimiz bir olguyla karşılaştık: Aramıza Yahudi düşmanlığı sızmıştı nasılsa. O güne dek Toplulukta hiç Yahudi yoktu. Sonbaharda ilk Yahudi çocuğumuz, bundan sonra da birer birer daha birkaç tane aramıza katıldı. İçlerinden biri, Vilayet Suçlu Soruşturma Bürosunda çalışmışlı bir zamanlar; onun bu özelliği, Topluluğumuza ilk gelen çocukların yabanıl öfke ve tepkisini üzerine çekmesine yetti.

Başlangıçta asıl saldırganlarla onların ardında yürüyen sürüyü oluşturanları ayıramadım pek. Topluluğa daha sonra gelenler, hemen Yahudilere karşı tavır alıyorlardı. Bunun nedeni de, kendi serserilik heveslerini, haylazlık güdülerini doyuracak bir alan bulmuş olmalarıydı; biraz büyükçe olanlar Yahudi çocuklara saldırmak ve onları üzmek için bahane bulmakta hiç güçlük çekmiyorlardı.

İlk Yahudi üyemizin adı Ostromukhov'du. Adım başı dayak yiyordu. Otursa suç, kalksa suç, yürüse suç, dursa suçtu.

İkide bir pataklanmak, yepyeni bir kemer ya da çizmelerinin yerinde en partallarını buluvermek, sürekli alay edilmek, kolayca oyuna gelip yemeğini kaptırmak, aldatılmak yalnızca Ostromukhov'un değil, Schneider'in de, Gleiser ve Krainik'in de katlanmak durumunda olduğu olaylardı. Bunlara her türlü aşağılayıcı söz söylenir, sövülürdü. Kendilerine reva görülen işlemlere katlanmak bir yana, sürekli bir korku ve huzursuzluk içinde yaşamak bu çocuklar için hiç de kolay olmasa gerekti. Bütün bunlara karşı savaşmak bizim için hem çok güç hem de çok acıydı. Tüm çalışmalar büyük bir gizlilik içinde, büyük bir dikkat ve özenle yürütülüyordu; kimseye bir zarar vermemek zorundaydık — Yahudi çocuklar daha ilk günden sinmişler, korkularından hiçbir şey söylemez olmuşlardı; dolayısıyla kimseyi ele vermiyorlardı. Bu durumda olayı çözmek için dolaysız belirtilerin üzerine gidilecek, örneğin kederli görünen birine yaklaşarak, suskun ve çekingen davranışların gerisinde yatanı değerlendirmeye çalışarak ya da bazı öğretmenlerle, pek her şeye karışmayan küçük çocukların yaptığı sohbetlerde söylenen sözlerden ipuçları çıkarılacaktı.

Ancak bu soruşturmayı Topluluğun öğretmenlerinden gizlemek olanaksızdı ve gün geldi, Toplulukta bir Yahudi düşmanlığı sorunu olduğunu bilmeyen kalmadı. En büyük zorbaların, tüm kabadayıların adları bile saptandı. Hepsi de bizim eskilerden — dost bildiğimiz çocuklardı: Burun, Mityagin, Volokhov, Prikhodko. Ama en büyük rolü oynayanlar Osadçi'yle Taranets'di.

Taranets, neşeli ve akıllı bir çocuktu, müthiş bir örgütleme yeteneği vardı ve bütün bu özellikler, onu Topluluğun en sevilen çocuklarından biri yapmıştı; karşısında herkes selâm dururdu. Ama ondan büyük çocukların Topluluğa katılmasıyla, bizimkinin etkinlikler alanı ne de olsa daraldı. Bu kez tüm gücüyle Yahudi çocuklara yüklendi, onları korkutmaya, işkence etmeye başladı. Osadçi on altı yaşındaydı, asık suratlı, inatçı, güçlü ve dünyaya küskün bir çocuktu. Geçmişiyle övünürdü; övünülesi bir geçmişi ya da dindirilmez özlemleri olduğundan değil, salt inat için, saçma bir boş gururla bağlıydı geçmişine; çünkü o, *kendisinin* geçmişiydi ve de hiç kimseyi ilgilendirmezdi.

Osadçi, keyfe, eğlenceye düşkün bir çocuktu. Günlerinin ne türden olursa olsun bir eğlenceyle dolu olmasına özen gösterirdi. Gününü gün etmeliydi, yoksa yaşamın anlamı yoktu.

Eğlencesini seçmekte de güçlük çektiği olmazdı. Kasabanın yakınlarında bir köy olan Pirogovka'ya gitmek ona yeterdi. Bu köyde daha çok Kulaklarla küçük ticaret adamları yaşardı. O vakitler, Pirogovka köyü güzel kızlarıyla ve votkasıyla ünlüydü. Osadçi'nin gününü gün etmesi içinse yalnızca bu ikisi gerekliydi. Yanından ayırmadığı tek dostu, Topluluğun en ünlü aylağı ve en büyük oburu Galatenko'ydu.

Osadçi'nin görkemli bir perçemi vardı; bu onun önünden ötesini görmesine engel olurdu, ancak, Pirogovka'da kız tavlamaya çıktığında, köylü kızların hayranlığını kazanmada en büyük silâhı, en büyük varlığıydı bu anlaşılan. Onun bu özel yaşamına karışmak fırsatını bulduğunda, iki söz etmeye kalksam, Osadçi perçeminin altından kötü kötü ve kanımca büyük bir hoşnutsuzlukla bana bakardı. Pirogovka'ya gitmesine izin vermez, ilgisini Topluluğa yöneltmesini, kendisini orada oyalamasını isterdim.

Yahudi çocukları hırpalayan baş işkencecinin Osadçi olduğu anlaşıldı. Osadçi, Yahudilere karşı falan değildi. Bu konu onu ilgilendirmiyordu. Ancak bu savunmasız çocuklar hazır eline geçmişken, başkalarının gözünde kahraman sayılmasına yarayacak bir olanağı değerlendiriyor, hele cezasız kalmayı da sinsice sağladıktan sonra yabanıl işkencelerini Toplulukta caka satmaya alet ediyordu.

Yahudi-avcılarımıza karşı açık açık dolaysız bir savaşa girmeden önce iki kez düşünmemiz gerekiyordu; çünkü böyle bir savaşım, her şeyden önce Yahudi çocuklar için çok kötü sonuçlar doğurabilirdi. Osadçi gibileri, yan gözle bakıldığında bıçağa sarılırlardı; bu yüzden ona ya yavaş yavaş yaklaşmalı, ya da hiç belli etmeden her türlü önlemi alarak gizlice ilerlemeli, sonra birden ve de son derece sağlam kanıtlarla ortaya çıkmalıydı.

Birinci yöntemi denemeye kalktım. Osadçi'yle Taranets'i öteki çocuklardan soyutlamayı düşünüyordum. Karabanov, Mityagin, Prikhodko ve Burun benim dostlarımdı, onların desteğine güveniyordum. Bana yardımcı olacaklarına kuşkum yoktu. Ancak bu alanda elde ettiğim tek başarı, bu çocuklardan, Yahudilere dokunmayacakları sözünü almak oldu.

"Kimden koruyacağız onları, tüm Topluluktan mı?

— Onu demek istemiyorum, Semyon, dedim. Kimden söz ettiğimi pekâlâ biliyorsun!

— Peki, korudum diyelim, dayak yemelerine engel oldum. Nasıl yapacağım bu işi? Ostromukhov'u kemerime bağlayamam her halde, değil mi? Bir yerde kıstırıp eskisinden beter edecekler bu kez!"

Mityagin açık açık söyledi düşündüğünü:

"Elimden hiçbir şey gelmez —bana göre bir iş değil bu— ama bir fiske bile vurmam onlara, söz. Niye vurayım ki hem?"

Zadorov benim durumumu hepsinden daha iyi anlıyordu, ama o da, Osadçi gibilerine karşı açık açık savaş açacak durumda değildi.

"Çok ağır bir önlem alınmalı, ama ne?" dedi. "Bilemiyorum... Sana belli etmedikleri gibi benim yanımda da hiçbir şey yapamıyorlar. Kimseye bir fiske vurmuyorlar benim önümde."

Bu arada Yahudilerin durumu giderek kötüleşiyordu. Yahudi çocukların yüzlerinin şiş ve çürük içinde olmadığı bir gün yoktu. Ne ol-

duğunu sorduğumuzda işkencecilerinin adını vermiyorlardı. Osadçi, o görkemli perçeminin altından bana ve öğretmenlere küstah küstah bakarak ortalıkta dolaşıyor, pis pis hava basıyordu.

Boğayı kuyruğundan değil de boynuzlarından yakalamaya karar vererek, perçemliyi odama çağırttım. Gözünü kırpmadan yadsıdı her şeyi. Ama tavırlarından, adet yerini bulsun diye yaptıklarını yadsıdığı, aslında benim hakkında ne düşündüğümü hiç mi hiç umursamadığı anlaşılıyordu.

"Her gün dövüyorsun onları!

— Fiske bile vurmuyorum!"

Bunu söylerken yüzü bile kızarmadı. Topluluktan atacağımı söyleyerek gözdağı vermeye kalktım.

"Tamam, at öyleyse!" dedi.

Bir öğrenciyi Topluluktan atmanın bir yığın yaz-çiz gerektirdiğini, bunun hiç de kolay olmadığını benden iyi biliyordu. Komisyona sayısız başvurular yapılacak, bir yığın fiş doldurulacak, raporlar verilecek, ve haydi bir sürü tanığı saymayalım, Osadçi de yüzlerce kez kasabaya sorguya gidip gelecekti.

Ayrıca, o anda beni asıl igilendiren Osadçi değildi. Topluluktaki çocukların tümü onun bu işkencelerine göz yumuyor, göz yummak bir yana yaptıklarını onaylıyor, ona hayranlık duyuyorlardı. Osadçi'yi Topluluktan atmak demek, onu kurban edilmiş bir kahraman ilan etmek, duydukları hayranlığı büsbütün körüklemek demek olacaktı. Kimseden ve de hiçbir şeyden korkmayan, kimseye boyun eğmeyen, Yahudilerin hakkından gelen, bu yüzden de Topluluktan atılan büyük kahraman Osadçi! Böyle bir imgenin gelişmesine meydan vermemeliydim. Üstelik, Yahudi çocuklarına dadanan tek kişi Osadçi değildi. Taranets de, Osadçi kadar şiddetli ve acımasız olmasa da son derece yaratıcı ve ustalıklı işkenceler yapıyordu. Onları hiçbir zaman dövmüyor, hele ötekilerin yanında, Yahudi çocuklara karşı nerdeyse sevgi ve sevecenlik gösteriyordu; ama gece oldu mu, birinin ayak parmakları arasına uzun kâğıt şeritler sıkıştırıp kâğıdı tutuşturuyor, dönüp yatağına giriyor, mışıl mışıl uyuyor numarası yapıyordu örneğin. Ya da diyelim, eline nasılsa bir makas geçiriyor, Fedorenko gibi yalnışıksız ve sönük bir çocuğa, Schneider'in saçlarını kestiriyordu; an-

cak, başın bir yanındaki saçlar dibinden kesildikten sonra makasın her nasılsa bozulduğu açıklanıyor, bu açıklamayı destekleyecek numaralar da yapılıyordu. Bu durumda gözyaşları içinde peşlerinden koşarak kesme işini bitirmeleri için kendilerine yakaran çocukla alay etmek, ona kahkahalarla gülmek kalıyordu geriye.

Bütün bu kötülükler hiç beklenmeyen bir biçimde, ayrıca Topluluğun hiç de yüz akı sayılmayacak bir olayla sona erdi.

Bir akşam büromun kapısı açıldı, İvan İvanoviç, Ostromukhov'la Schneider'i içeri tıktı. İkisinin de ağzından burnundan kan gelmekteydi; ancak çocuklar şiddete, işkenceye öylesine alışmışlardı ki, ağlamıyorlardı.

"Osadçi mi?" diye sordum.

Nöbetçi öğretmen olayı anlattı: Osadçi yemekhane nöbeti tutmakta olan Shneider'e durmadan sataşmıştı — getirdiği yemeği geri götürmesini, ekmeği değiştirmesini falan buyurmuştu boyuna. Derken çocuğun, çorba tasını getirirken kazayla parmağını içine daldırmasını bahane ederek yerinden fırlamış, nöbetçi öğretmenin ve de tüm çocukların önünde Schneider'in suratına vurmuştu. Schneider gene de sesini çıkarmayacaktı, ama nöbetçi öğretmen bu saygısızlığa göz yummamaya kararlıydı, o güne dek kimse bir öğretmenin gözü önünde böyle bir şey yapmış değildi. İvan İvanoviç, Osadçi'ye yemekhaneden çıkmasını ve bana gelmesini buyurunca, Osadçi yemekhane kapısına dek yürümüş, eşikte durarak şöyle bağırmıştı:

"Müdüre gideceğim, tamam, ama daha önce o pis Yahudiyi şıngır mıngır oynatacağım!"

İşte o anda küçük bir mucize olmuş, Yahudi çocuklar arasında en sessiz, en zayıf olanı, Ostromukhov, birden masadan fırlamış, ve Osadçi'nin üstüne saldırmış, "Ona bir fiske vur da göreyim!" diye bağırmıştı.

Elbet Osadçi, Ostromukhov'u orada bir güzel haklıyor, tam dışarı çıkacakken öteki çocuklar arasında gizlenmeye çabalayan Schneider'i görüp ağzına bir yumruk indiriyor. Çocuğun bir dişi önüne düştüğüne göre yumruğun şiddetini hesap edin. Osadçi sonunda bana gelmeyeceğini söylemiş.

Büromda, Ostromukhov'la Schneider, kollarının yenini yüzlerinde

dolaştırıyor, akan kanları her yana yayıyorlardı, çıtları çıkmıyordu ama. Korunmaktan, dayaktan kurtulmaktan umudu kesmiş olmalıydılar. Bense bu gerginliği o anda gidermek istiyordum, yoksa Yahudi çocuklar hiç düşünmeden bir an önce Topluluktan kaçmaya bakacaklar, ya da tam anlamıyla birer birer kurban edileceklerdi. Beni asıl üzen, başımdan aşağı kaynar sular döktüren şey, yemekhanedeki çarpışmada öteki çocukların gösterdiği umursamaz davranıştı — anlaşılan Zadorov bile ağzını açıp bir söz etmemişti. O anda Topluluğun kurulduğu ilk günlerdeki kadar yalnız hissettim kendimi. Ne var ki, o ilk günlerde, kimseden yardım, destek ya da anlayış bekliyor değildim, kaçınılmaz olduğunu kabullendiğim doğal bir yalnızlıktı o. Oysa şimdi, şımarmıştım, çocuklarımın sürekli desteğine, işbirliğine alışmıştım.

Bu arada daha birkaç çocuk odama geldi.

"Osadçi'yi çağırın!" dedim birine.

Böyle suçüstü yakalandığı, yalanı iyice ortaya çıktığı için gelmez bu diyordum kendi kendime; tabancamı çekmek pahasına da olsa onu yakalamaya kararlıydım.

Ama Osadçi geldi. Omuzlarına attığı ceketini yellendire yellendire elleri cebinde, bir hışım girdi içeri, hatta masama doğru gelirken de bir sandalyeye çarptı, devirdi. Yanında Taranets vardı. Taranets, bana mısın demiyor, son derece eğlenceli bir olayı izlemeye gelmiş bir çağrılı konuk gibi davranıyordu.

Osadçi yüzünü bana dönmedi, başını yana çevirerek omuzu üzerinden kabadayı kabadayı bakarak sordu:

"Eee, geldik işte... Ne vardı?"

Schneider'le Ostromukhov'u gösterdim.

"Bu ne demek oluyor?

— Bu muydu senin derdin? Ne demek olacak! İki domuzcuk, oturuyor! Ben de gerçekten ilginç bir şey göstereceksin sanmıştım."

O anda yüreğimde çarpan eğitmenlik, öğretmenlik damarı büyük bir gürültüyle patladı. Eğitbilimi falan düşündüğüm yoktu. İnsanlıktan çıktığımı sanıyordum, bu da pek umurumda değildi. Masamın üzerinde duran külçe gibi ağır tabla birden Osadçi'nin kafasına doğru uçtu. Hedefi kaçırmıştım, tabla duvara çarptı, gürültüyle yere düştü.

Kendimde değildim, masanın üzerinde ağır bir şeyler aradım, bulamamış olacağım, elime geçirdiğim bir iskemleyi kaptığım gibi Osadçi'ye doğru fırladım. Osadçi birden paniğe kapıldı, kapıya koşmaya davrandı, ama omuzundaki ceket yere düştü, ayaklarına dolaşarak sahibini de yere düşürdü.

Biri omuzlarımdan tutmuş çekiyordu —döndüm baktım, Zadorov— kendime geldim. Zadorov gülümseyerek bana bakıyordu:

"O domuza değmez!" dedi.

Osadçi yere oturmuş zırlıyordu. Taranets'in yüzü, ölü yüzü gibiydi. Dudakları titriyordu, pencere pervazına oturmuş, kımıltısız duruyordu.

"Bu çocukları sen de dövüyorsun!" dedim.

Taranets pencere pervazından kayarak yere atladı.

"Namusum üzerine yemin ederim bir daha yapmayacağım!

— Defol!"

Ayaklarının ucuna basa basa çıktı.

Sonunda Osadçi ayağa kalkmış, bir eliyle ceketini tutuyor, bir eliyle de zayıflığının son izini — pis yanağından yavaş yavaş yuvarlanan gözyaşını ortadan kaldırıyordu. Sessiz sessiz, üzgün üzgün yüzüme baktı.

"Kunduracı dükkanında dört gün hapissin. Yalnız su ve ekmek verilecek.

— Tamam, kabul."

Hapisliğinin ikinci günü beni kunduracıya çağırttı:

"Bir daha yapmayacağım. Beni bağışlar mısın? dedi.

— Sen hele cezanı çek, bağışlamayı o vakit düşünürüz."

Dört günün sonunda bağışlanmayı dilemedi. Asık bir suratla:

"Gidiyorum, dedi.

— Güle güle.

— Bana bir kâğıt yaz.

— Kâğıt mağıt yok.

— Öyleyse eyvallah!

— Güle güle."

MÜREKKEP HOKKASI MI? BUYRUN!

Osadçi'nin nereye gittiğini bilmiyorduk. Kimi, her şeyin ucuz, eğlencenin bol olduğu Taşkent'e gittiğini söylüyordu, kimisi de kasabadaki amcasının yanına yerleştiği kanısındaydı — bazılarıysa bunun amca falan değil, yalnızca bir tanıdık olduğunu, arabacılık yaptığını söylüyordu.

Hiçbir eğitbilimsel kitaba uymayan o davranışımdan, o büyük yenilgiden sonra kendimi nasıl toparlayacağımı bilemiyordum. Çocuklar beni soru yağmuruna tutuyordu — Osadçi'den haber almış mıydım?

"Osadçi'yi ne yapacaksınız? dedim. Neden onu bu kadar çok düşünüyor, üzülüyorsunuz?

— Yok, üzülmüyoruz, dedi Karabanov, ama burda olsaydı daha iyi olurdu... Sizin için yani.

— Ne demek yani?"

Karabanov şeytansı bir bakış baktı bana.

"Belki içiniz rahat etmiyordur... ruhunuz rahatsızdır belki ha?

— Defolun burdan hepiniz, diye bağırdım. Siz kim, ruh rahatsızlığından anlamak kim! Ne yani ruhumu sizin uğrunuzda feda mı edecektim?"

Karabanov sessizce uzaklaştı.

Bu arada Topluluk cıvıl cıvıl yaşam sesleriyle doluydu. Sağımda solumda, bu yaşamın neşeli müziğini duyuyordum. Penceremin dibinden (nedense penceremin altı çocukların toplanma yeriydi) günlük işleri, olayları tartışan çocukların tatlı şakaları, kahkahaları gelirdi hep; kavga gürültü de dinmişti. Bir gün, Ekaterina Grigoryevna, çok ağır bir hastayı güldürmeye çabalar gibi, "Yeter artık, kendi kendinizi yiyorsunuz, ama geçecek, dedi.

— Üzüldüğüm yok ki! Geçecek elbet! Toplulukta işler nasıl?

— Bunu kendi kendime bile nasıl açıklayacağımı bilemiyorum, diye yanıtladı beni. Her şey yolunda, tüm ilişkiler insanca. Yahudi çocuklarımız öyle sevimli, öyle tatlı ki, bilseniz... Olanlardan korkunç derecede ürkmüş durumdalar ama bu korkunun izi yalnızca

utangaçlık biçiminde kendini gösteriyor; bunun dışında öyle güzel çalışıyorlar ki! İnanmazsınız ama büyükler resmen okşuyor onları! Mityagin bir hemşire gibi dolaşıyor ortalıkta. Bir keresinde Gleiser'in başında durdu, elini yüzünü yıkamasını denetledi, sonra bir kere de saçını kesti, hatta gömleğinin düğmelerini bile dikti!"

İşler yolundaydı. İyi, güzel de, benim eğitbilimciliğim nerede kalmıştı? Bir karmaşaya, bir curcunaya feda etmiştim eğiticilik yanımı. Bu karmaşanın içinde bir yığın düşünce ve bir yığın duygu başıboş dolaşıyordu. İpin ucu kaçmıştı. Şu soruyu bir an olsun aklımdan çıkaramıyordum: "Bu işin gizinin nerede yattığını hiçbir zaman öğrenemeyecek miyim?" Her şey benim elimdeydi sanki, malzeme hazırdı, bana yalnızca onları bir araya getirip biçimlendirmek düşüyordu. Çocukların çoğunun bakışları değişmişti, yeni bir gözle bakıyorlardı dünyaya. Sonra birden bütün güzel şeyler bir anda yıkıldı; utanç verici aşağılık bir yıkılıştı bu. Yoksa silbaştan mı edecektik? Yaptıklarımız boşa mı gitmişti?

Eğitbilimsel uygulayımın yetersizliğinden başka kendi uygulama yeteneğimin yetersizliğini görüyor, bu yüzden adeta utanç duyuyor, büyük öfkelere kapılıyordum. Eğitbilim denen şeyi bu büyük öfke ve kinle anıyordum:

"Bu eğitbilim ortaya çıkalı kaç bin yıl olmuştur kim bilir?" diye düşündüm kendi kendime "Nice büyük adamlar gelmiş geçmiş... Nice parlak fikirler... Pestalozzi, Rousseau, Natorp, Blonskiler! Kaç cilt dolusu kitap yazılmış, kaç ton kâğıt harcanmıştır bu yolda! Nice büyük ünler sağlanmıştır! Nice büyük başarılar — aynı zamanda başarısızlıklar... Bütün bunlar ne işe yarar — sonuç sıfır. Hiçbiri bana bir küçük serserinin nasıl adam edileceğini söylemiyor! Yöntemi yok bu işin, aracı yok, mantığı yok — hiçbir şeyi yok! Bir yığın şarlatanlıktan başka hiçbir şey yok!"

Osadçi'yi düşündüğüm yoktu. Onu ziyan hanesine yazmıştım; her kuruluşta görülen, önlenmesi olanaksız zararlar listesine ekledim adını. O fiyakalı, acındırmalı gidişi de beni hiç etkilememişti doğrusu.

Hem, çok sürmedi, döndü Osadçi.

Ve gelirken, belaları da birlikte getirdi. Öyle ki, bu felaketin ne

olduğunu öğrendiğimde, "tüylerim diken diken oldu" deyişinin hangi durumları betimlemek için söylendiğini de öğrendim.

Dingin bir kış gecesi, aralarında Osadçi'nin de bulunduğu bir küme Gorki'li çocuk, Pirogovka köyünün delikanlılarıyla kavgaya tutuşuyorlar. Kavga, savaşa dönüşüyor — bizimkiler daha çok bıçak kullanıyor, karşı taraftaysa ateşli silah, şişaneli tüfek var. Savaş, bizimkilerin zaferiyle sonuçlanıyor. Köy delikanlıları geri püskürtülüyor, rezil olmuş bir halde kaçıyor, Köy Sovyetinin çalıştığı binaya girip kapıları kilitliyorlar. Gece saat üçte Köy Sovyeti binası havalarda uçmaya başlıyor, yani kapılarla pencereler kırılıyor, savaş kaldığı yerden daha da kızışkın olarak sürüyor. Köylü çocuklar kırılan kapı ve pencerelerden çıkıp evlerine kaçıyorlar, Gorki çocuklarıysa zafer sarhoşluğuyla Topluluğa dönüyorlar.

İşin en kötü yanı, Köy Sovyeti binası adeta yerle bir edilmişti, ve ertesi gün oraya kimsenin girip de çalışması olanaklı değildi. Kapı ve pencerelerden ayrı olarak, içerdeki masa ve sandalyeler de kullanılmayacak hale getirilmiş, kâğıtlar yerlere dağılmış, mürekkep hokkaları kırılmıştı.

Ertesi sabah, haydutlar, bebekler kadar masum suratlarla yataklarından kalktılar, işlerine yollandılar. Ama öğleyin, Pirogovka Köyü Sovyetinin başkanı bana geldi, gece olan biteni bir bir anlattı.

Bu zayıf, kuru, sakınımlı adamın suratına şaşkın şaşkın bakıyordum yalnızca. Burda oturup benimle konuşmak yerine neden kalkıp polis çağırmadığını, neden bütün bu haydutları ve elbet beni hapse attırmadığını anlayamıyordum.

Sovyet başkanı öfkeyle değil de üzüntüyle anlatıyordu bana olanları, tek derdi, kapı ve pencerelerin onarılması, masaların eski haline sokulmasıydı anlaşılan. Sözlerini bitirirken de Topluluğun, kendisine yani Pirogovka Sovyeti Başkanına iki mürekkep hokkası verip veremeyeceğini sordu.

Şaşkınlıktan ağzım bir karış açık kaldı. Yetkililerin böyle davranmasının, ellerinde her türlü yetki varken yapmaları gerekeni neden yapmadıklarının nedenini anlamıyordum. Sonra, dedim ki kendi kendime: "Bu başkan, olayın nice korkunç olduğunu anlamamış daha,

ancak bir tepki göstermek gerektiğini görüyor, laf olsun diye gelmiş konuşuyor benimle." Ne yapacağımı bilemiyor, saçma sapan konuşuyor — hayır, mırıldanıyordum.

"Ah, tabii, tabii," dedim, her şeyi de onarırız, siz hiç merak etmeyin. Mürekkep hokkası mı demiştiniz, buyrun, bunlar sizin olsun!"

Başkan, hokkalardan birini aldı, sol eliyle dikkatlice tutarak karnına bastırdı — adeta kucaklıyordu hokkayı. Ve bu, sıradan, bayağı bir dökülmez hokkaydı.

"Her şeyi onarırız," diye yineledim. "Hemen bir adam göndereceğim oraya. Yalnız camları bugün takamayız belki — onları kasabadan almak gerekir çünkü."

Başkan bana borçlu gözlerle baktı.

"Ah, zarar yok efendim, yarın da olur —camı ne vakit sağlarsanız o vakit yani— zararı yok efendim, yarın hepsini birden hallederiz.

— Eh, pekâlâ, yarın olsun, tamam!"

Eeee, neden gitmiyor bu adam, neden hâlâ ezilip büzülüyor burada?

"Doğru eve mi gidiyorsunuz? diye sordum dayanamayıp.

— Evet."

Başkan omuzundan yan gözle arkaya baktı, bir cebinden sarı bir mendil çıkardı ve son derece temiz olan bıyıklarını temizlercesine sildi birkaç kez. Sonra sandalyesini biraz daha bana yaklaştırdı.

"Yani, şöyle... demek istiyorum ki..." diye gevelemeye başladı. "Dün... sizinkiler yani... şeyi almışlar... Hepsi de delikanlı çocuklar ne de olsa, değil mi efendim... Eh, benim oğlan da öyle yani. Yani dediğim gibi, hepsi de cahil delikanlılar, oyun sanıyorlar... ciddi bir şey değil canım — Tanrı korusun! Ciddi olur mu hiç! Eh, herkeste var, bende niye olmasın dedi... Dediğim gibi... Bu zamanda herkeste var, değil mi efendim...

— Siz ne demek istiyorsunuz? Bağışlayın, pek anlayamadım...

— Tabanca! diye patladı başkan.

— Ne tabancası?

— Bayağı tabanca!

— Ne olmuş tabancaya?

— Ben de onu anlatıyorum ya... Tanrı aşkına! Oynuyorlarmış...

dün demek istiyorum yani... Sizinkiler, benim oğlanın tabancasını almışlar, birinin silâhını daha ele geçirmişler... belki de yitirmiştir bizimkiler, bilmiyorum — hepsi de biraz fazla kaçırmışlar içkiyi yani... Değil mi efendim... İçkiyi nerden bulurlar anlamıyorum, bir öğrensem!...

— Kim biraz fazla kaçırmış?

— Tanrı aşkına! Kim? Kim? Ne bileyim kim? Yanlarında değildim ya? Ama sizinkilerin hepsi sarhoşmuş söylediklerine göre.

— Ya sizinkiler?"

Başkan ne diyeceğini pek bilemedi.

"Yanlarında değildim, dedim ya," diye yineledi. "Dün pazardı tabii. İçinişlerse içmişler. Bunun için gelmedim ben buraya. Delikanlı değil mi... Seninkiler de yani... Bir diyeceğim yok... Bir çarpışma olmuş, ölen yok, yaralı bile yok. Ya da belki seninkilerden birkaçı yaralanmış olabilir, ha?"

Asıl korktuğu buydu anlaşılan.

"Daha çocuklarla konuşmadım.

— Ben duymadım, iki ya da üç silâh patladı diyorlar. Belki kaçarlarken... senin delikanlılar pek ateşli, biliyorsun, bizim köylü çocuklar da pek eline çabuk değil, değil mi efendim... Ki-ki-ki!"

İhtiyar başkan gözlerini kısarak kırk yıllık dostummuş gibilerden kikir kikir güldü... Böylesi ihtiyarlara genellikle "Babacık" derler. Yüzüne bakınca gülmekten kendimi alamadım, ama içim, karmakarışıktı.

"Demek sizce önemli bir şey olmadı, kavga ettiler, barışırlar diyorsunuz, öyle mi?

— Hah! Onu demek istiyorum işte, barışsınlar, barışmaları gerek. Benim gençliğimde, kızlar uğruna birbirimize girerdik. Yakov ağabeyimi öldüresiye dövmüşlerdi bir keresinde... Diyorum ki, sizin delikanlıları çağırın, onlarla güzelce konuşun... Konuşun da bir daha yapmasınlar..."

Kapının önüne çıktım, seslendim:

"Dün gece Pirogovka'ya giden çocukları çağır bana!"

Bahçede, çok acele bir özel işini görmek üzere koştuğu anlaşılan cin gibi küçük bir çocuk, şaşkın şaşkın durdu, "Şimdi nerdeler?" diye yanıtladı beni.

"Dün gece kimler Pirogovka'ya gitti, bilmiyor musun?

— Ah seni gidi, ağzımdan söz alacaksın, değil mi? Burun'u çağırayım sana bari...

— Peki, Burun'u çağır!"

Burun koştu geldi.

"Osadçi burda mı? diye sordum.

— Evet, marangozhanede çalışıyor.

— Git ona söyle, bizim çocuklar Pirogovka'da kafa çekmişler, çok önemliymiş de.

— Haa, biliyorum, çocuklar konuşuyordu.

— İyi, git öyleyse. Osadçi'ye söyle hepsini buraya istiyorum; Başkan da odamda. Hır çıkarmaya kalkmasınlar, çok kötü sonuçlar doğabilir."

Odam Pirogovka "kahramanları"yla doldu: Osadçi, Prikhodko, Çobot, Oprişko, Galatenko, Golos, Soroka ve daha adlarını unuttuğum birkaç çocuk. Osadçi hiç oralı olmuyor, aramızda hiçbir şey yokmuş ve bir yabancının yanında eski defterleri karıştırmayacakmışım gibi, masum masum duruyordu.

"Dün Pirogovka'ya gitmişsiniz, sarhoş olmuş, ev basmışsınız. Size engel olmaya kalkmışlar, köy delikanlılarını dövmüş, Köy Sovyetini yerle bir etmişsiniz. Doğru mu bunlar?

— Söylediğiniz gibi değil, diye atıldı Osadçi. Çocuklar Pirogovka'ya gitti, doğru, ben de üç gündür oradaydım, biliyorsunuz. Ama... yani biz sarhoş değildik, orası yalan. Onların Panas'ıyla bizim Soroka sabahtan başlamışlar çekmeye, Soroka biraz, ama birazcık fazla kaçırmış, o kadar. Golos'a arkadaşları içki ısmarlamış. Geri kalan hepsi bir papaz kadar ayıktı. Kimseye de sataşmadık, kavga çıkarmaya bakmıyor, herkes gibi piyasa yapıyor, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorduk. derken biri, Karçenko adında biri, geldi, silâhını bana doğrultarak: 'Eller yukarı!' diye bağırdı. Eh, ne yalan söyleyeyim, o an çenesine bir yumruk indirmedim değil. Her şey böyle başladı işte. Kızlar daha çok bizi beğeniyor, bizimle geziyor diye çekemiyorlar.

— 'Her şey' dediğin nedir?

— Hiiç, yalnızca sıradan bir kavga. Ateş etmeselerdi bir şey olmayacaktı. Ama Panas ateş etti, Karçenko da ateş etti, biz de onları

kovaladık tabii. Dayak atmak niyetinde değildik, silâhlarını alacaktık yalnızca, içeri girip kapıyı üzerlerinden kilitlediler. Prikhodko var ya, hani tanıyorsunuz...

— Bırak dedikoduyu! Silâhlar nerde? Kaç tane aldınız?

— İki!"

Osadçi bu yanıtı verdikten sonra, Soroka'ya döndü:

"Koş getir onları buraya!" diye buyurdu.

Silâhlar geldi. Çocukları işlerinin başına gönderdim. Başkan silâhların üzerine balıklama atlayacaktı nerdeyse.

"Alabilirim bunları değil mi?

— Aa, bak işte bu olmaz. Oğlunuzun silâh taşıma yetkisi yok. Karçenko'nun da. Benim de bunları size geri vermeye yetkim yok.

— Zaten ben de istemiyordum ki? Ne yapacakmışım silâhı? Vermeyin, vermeyin, burda kalsın, ormanda lazım olur bakarsın... hırsızları ürkütmeye yarar hiç değilse... Yalnız sorayım dedim... şey, yani bu meseleyi büyütmeyelim, ha... Alt tarafı çocuk hepsi...

— Yani yetkililere haber vermeyeyim mi demek istiyorsunuz...

— Eh, tabii ya... değil mi..."

Güldüm.

"Neden haber vereyim canım? Komşu değil miyiz şunun şurasında?

— Hah!" diye yerinden zıpladı ihtiyar. "Komşuyuz ya! Olur böyle şeyler. Her şeyi gidip yetkililere haber verirsek vay halimize..."

Başkan gitti, ben de rahat bir soluk aldım.

Bu olayı eğitbilimsel sermaye olarak kullanmalıydım belki. Ama gerek çocuklar gerek ben, meselenin böylece kapandığına öyle sevinmiştik ki, eğitbilimi bir tarafa attım bu kez. Kimseyi cezalandırmadım. Yalnız bir daha benim iznim olmadan Pirogovka'ya gitmeyeceklerine söz vermelerini, köyün delikanlılarıyla da arkadaşlık ilişkileri içinde bulunmalarını istedim.

"KRALİÇE MÜBAREK!"

1922 kışına geldiğimizde kızlarımızın sayısı altıya çıkmıştı. Olya

Voranova, akranlarını geçti, büyüdü serpildi, bayağı güzel bir genç kız haline geldi. Oğlanlar, çevresinde dolaşmaya başladılar, ancak hiçbiri kötü niyetli değildi; öte yanda Olya da hiçbirine kötü gözle bakmıyor, ama onları, o anlamda kendine yaklaştırmıyordu. En yakın dostu Burun'du. Burun, onun yanında horozlanıyor, onu koruyordu. Bu korumaya da sığınan Olya, Toplulukta kimseden korkmuyordu, hatta, Topluluğun en güçlü, en ahmak ve de en hödük delikanlısı olan Prikhodko'nun büyük aşkını bile yokumsayabiliyordu. Burun ona âşık değildi; Olya'yla arasında sağlıklı, güzel bir dostluk kurulmuştu ve bu, ikisinin de Toplulukta saygınlık kazanmasına yolaçmıştı. Tüm güzelliğine karşın kendini beğenmiş, kibirli biri değildi Olya, gösteriş falan yapmazdı. Toprakla haşır neşir olmaya bayılır, ne denli ağır olursa olsun, tarlada çalışmaktan kendini alamazdı, müzik kadar çekici gelirdi ona tarlalar. Ve hep, "Büyüyünce bir mujikle evleneceğim, görürsünüz!" derdi.

Kızların başı Nastya Noçevnaya'ydı. Topluluğa çok kabarık bir dosyayla gönderilmişti Nastya; içinde ne isterseniz yazılıydı — bir hırsızdı bu kız, çalıntı malları alıyor, hırsızlara yataklık ediyordu. Nastya'ya hepimiz bayılıyor, ona bir harika, bir bulunmaz insan gözüyle bakıyorduk. Öyleydi çünkü, son derece çekici, sevimli ve içtenlikli bir kızdı. Onbeşine yeni girmiş olmasına karşın, yaşından büyük davranışları, görkemli görünüşü, kumral teni, başını hep yukarda tutuşu ve kişiliğinden hiç ödün vermeyişiyle ötekilerden ayrılıyordu. Gerektiğinde kızları azarlar, ama bunu yaparken hiç de edepsiz ya da burnu-büyük davranmazdı. Çocukları azarlamak için şöyle bir bakması yeterdi doğrusu; birkaç söz söyleyip onları yola getiriverirdi hemen:

"Ekmek kırıntılarını döküp döküp de çöpe atmak ne demek oluyormuş bakayım? Burayı paşa babanın sarayı mı sandın, yoksa domuzlardan yemek yeme dersi mi aldın, ha? Topla bakayım bunları, çabuk!" dedi mi, tamam, kim olsa kalkar dediğini yapardı. Sesi derinden, gırtlağından gelirdi Nastya'nın, bağırmamak için kendini güç tutuyormuş gibi konuşurdu.

Nastya, kadın öğretmenlerle arkadaştı. Bol bol okur, amacına varma —işçi üniversitesine girme— yolunda hızla ilerlerdi. Ancak, onun bu büyük hevesini paylaşan öteki çocuklar —Karabanov, Verşnev,

Zadorov, Vetkovski— için olduğu gibi, onun için de işçi üniversitesine varmaya daha çok uzun yol vardı önünde. Bizim acemi çaylaklar henüz pek geriydi. Aritmetiği zar zor kavrıyor, siyasetin, tarih, coğrafyanın abecesini bile bilmiyorlardı. İçlerinde en iyisi Raissa Sokolova'ydı. Onu, 1921 güzünde Kiev'deki İşçi Üniversitesine gönderdik.

Aslında bunun umutsuz bir girişim olduğunu biliyorduk, ama kadın öğretmenlerimiz, Toplulukta bir üniversite öğrencisi olsun istediler. Bu çok güçlü, karşı konulmaz bir istekti, tamam, ama Raissa böylesi kutsal bir davayı yürütebilecek nitelikte bir kimse değildi. Nerdeyse bütün yaz giriş sınavlarına hazırlandı, ama birinin kalkıp her sabah onu kitapların başına oturtması gerekiyordu. Raissa'da herhangi bir eğitim görme, bir şeyler öğrenme isteği denen şeyden zerre kadar yoktu.

Öğrenciliğin tadını tatmış olan Zadorov, Verşnev ve Karabanov, Raissa'nın öğrencilik konumuna yükseltilmesi karşısında hoşnutsuzluklarını gizlemediler. Gece gündüz başını kitaplardan kaldırmayan, okumaktan yılmayan, demirci dükkanında sabahtan akşama dek canı çıkan, doğruluk hayranı, hakikat arayıcısı Verşnev bile Raissa'nın parlak geleceğinden söz ederken öfkesini gizleyemiyordu.

"N-n-nasıl olur da onu seçersiniz," diye kekeliyordu, "Raissa'nın sonu hapishane, anlamıyor musunuz?"

Karabanov daha da acımasızdı:

"Böyle bir şey yapacağınız aklımdan geçmezdi doğrusu!"

Raissa'dan hoşlanmayan, onun Toplulukta durmasını bile istemeyen Zadorov acı acı gülüyor, suçlayıcı bir tavırla ellerini açarak:

"Üniversite öğrencisiymiş! Eşek kulağından ipek fistan dikmeye benziyor bu!" diyordu.

Raissa bütün bu alaylara her zamanki umursamaz gülümsemesiyle yanıt veriyordu. Üniversiteye gitmeyi hiç mi hiç istemiyordu, ama bu işe sevinmişti, çünkü Kiev'e gitmek işine geliyordu.

Oğlanları haklı buluyordum. Gerçekten de, Raissa'dan öğrenci olur muydu hiç? Şimdi bile, İşçi Üniversitesi sınavlarına hazırlanırken bile kasabadan gizemli mektuplar geliyor, kendisi, arada bir gizli gizli kasabaya iniyor, gene aynı gizlilik içinde, Korneyev adlı delikanlı tarafından ziyaret ediliyordu. Bu Korneyev, Toplulukta üç haf-

ta kalmış, bizi planlı ve düzenli bir biçimde soyup soğana çevirdikten sonra kasabadaki bir büyük soyguna karışmıştı. Bu çocuk bir hapishaneden çıkıp ötekine giren, sefil, belalı bir yaratık, daha ilk görüşte "adam olmaz" damgasını yapıştırdığım üç-beş kişiden biriydi.

Raissa, işçi üniversitesine giriş sınavlarını kazandı. Ancak bu heyecan verici, sevinçli haberi aldıktan bir hafta kadar sonra, güvenilir kaynaklardan, Korneyev'in de Kiev'e gittiğini öğrendik.

"İşte şimdi okur bu kız! Okur da adam olur!" dedi Zadorov.

Kışı atlattık. Raissa arada bir yazıyordu ama mektuplarından pek bir şey çıkaramıyorduk. Bir bakıyorduk her şey yolunda, bir bakıyorduk kız dersleri kıvıramıyor, çok güç buluyor. Mektuplardan kolayca öğrendiğimiz bir gerçek de, sık sık paraya gereksinmesi olduğuydu. Oysa orada harçlık veriyorlardı. Ayrıca biz de ayda yirmi ya da otuz ruble gönderiyorduk. Zadorov, bu parayı Korneyev'in yediğini, har vurup harman savurduğunu söyledi — belki de yalan değildi bu. Kiev işini başlatan kadın öğretmenlerin duymadığı söz kalmıyor, herkes onlara saldırıyordu:

"Bu işin yürümeyeceğini kundaktaki çocuk bile biliyordu yani! Yalnız sizin mi aklınız var! Bizim gözümüz görüyor da sizin gözünüz neden görmüyor, ha?"

Ocak ayında Raissa ansızın ve de çıkınıyla birlikte geliverdi. Tatile gönderdiklerini söylədi bize. Ancak bunu belgeleyen kâğıtları hiçbir zaman göstermedi; davranışlarından da Kiev'e dönmek niyetinde olmadığı anlaşılıyordu. Kiev İşçi Üniversitesi, benim yazıma yanıt olarak, Raissa Sokolova'nın okula devam etmediğini, öğrenci yurdundan da ayrılarak bilinmeyen bir yere gittiğini belirtti

Şimdi her şey açıkça anlaşılıyordu. Doğrusu çocukların hakkını yememek gerek: Raissa'yla ne alay ettiler, ne de başarısızlığını dillerine doladılar. Olayı tümüyle unutmuş, böyle bir şey hiç olmamış gibi davrandılar. Geldiğinin ilk birkaç günü, zaten allak-bullak olan Ekaterina Grigoryevna'ya takıldılar biraz, onunla epey alay ettiler gerçi, ama genel olarak, olayı hiç de olağandışı saymadıkları, hepsinin de daha başından bildiği bir şeyin gerçekleştiği kanısında oldukları anlaşılıyordu.

Mart ayında, Natalya Markovna Osipova, bana gelerek, Raissa'nın gebelik belirtileri gösterdiği konusunda kuşkuları olduğunu söyledi.

O anda kanım dondu sandım. "Gençler Topluluğunun bir kız üyesinin gebe olduğu anlaşıldı!" Sağda solda, —kasabada ve Halk Eğitim Müdürlüğünde—"Gençler Topluluğunda cinsel ahlâksızlık hüküm sürüyor! Kızlarla erkekler bir arada yatıp-kalkıyor!" diye yaygara koparmak fırsatını eline geçirmek için pusuda bekleyen "iffetli-namusu-bütün" kimselerin sayısının kabarık olduğunu çok iyi biliyordum. Hem Topluluğun içinde kopacak olan fırtına, hem de bir öğrencim olarak, Raissa'nın durumu korkutuyordu beni. Natalya Markovna'dan, Raissa'yla "kadın kadına" konuşmasını istedim.

Raissa, hamile olduğunu düpedüz yadsıyor, hatta Natalya'yı yalan uydurmakla suçluyor:

"O da ne demekmiş!" diye haykırıyor. "Böyle bir canavarlığı kim uydurdu? Hem, ne zamandan beri öğretmenler dedikodu yaymaya başladı, merak ettim doğrusu?"

Zavallı Natalya Markovna, yanlış bir iş yaptığı kanısındaydı. Yanılmış olduğuna inanmıştı hemen. Raissa şişmandı, karnı bayağı büyüktü gerçi ama, bu durum sağlıksız şişmanlamanın sonucu olabilirdi, üstelik başkaca gebelik belirtisi görülmüyordu. Bu durumda Raissa'ya inanmaya karar verdik.

Ama bir hafta kadar sonra Zadorov beni bir gece bahçeye çağırdı, özel görüşecekmiş.

"Raissa'nın gebe olduğunu biliyor muydun?

— Nerden biliyorsun peki?

— Amma da adamsın yani! Sen görmüyor musun? Herkes biliyor, sen de anladın sanmıştım.

— Peki, diyelim ki gebe. N'olacak?

— Hiiç! Tamam da neden kendisi gebe değilmiş gibi davranıyor? Madem ki gebe, neden hiçbir şey olmamış, karnında bir çocuk yokmuş gibi davranıyor? Bak, sana ne göstereceğim: Korneyev'in mektubu! Bak, ne diyor, 'Sevgili Karıcığım.' Tamam mı. Biz bunu çoktan biliyoruz."

Öğretmenler de kuşku ve korkularını gizleyemez oldular. Bütün bu olanlara canım sıkılıyordu.

"Ne yani? Gebeyse, çocuk doğuracak demektir. Haydi gebeliği gizledi, doğumu da gizleyemez ya? Büyük bir felaket değil bu, haydi bakalım — Topluluğa bir bebek gelecek, o kadar!" dedim Zadorov'a.

Raissa'yı odama çağırttım.

"Bana doğruyu söyle Raissa, gebe misin?

— Neden herkes bana çullanıyor, anlamıyorum? Herkes zift gibi yapışıyor bana be! Ellerine ne geçiyor bilmem ki! Gebe! Gebe! Söylüyorum size, gebe falan değilim!"

Raissa ağlamaya başladı.

"Bak Raissa," dedim. "Gebeysen gebesin. Bunu saklayıp gizlemenin hiç gereği yok. Sana bir iş buluruz, belki burada, Toplulukta bir iş veririz sana, paraya gereksinmen olur, onu veririz. Bebek için gerekli şeyleri... zıbındı, bezdi hepsini hazırlarız...

— Hayır efendim! Ne demek! İş falan istemiyorum, beni rahat bırakın!

— Pekâlâ, gidebilirsin!"

Biz Topluluktakiler kesin birşey öğrenemedik. Doktora gönderebilirdik kızı, ama bu konuda Topluluk çalışanları iki ayrı görüşü savunuyordu. Bazı öğretmenler bu işin hemen aydınlanmasını istiyor, bazılarıysa böyle bir doktor bakımının bir genç kız için son derece utanç verici olabileceğini, doktora pek gerek bulunmadığını, çünkü meselenin nasılsa er geç aydınlanacağını, acele etmenin anlamsız olduğunu söylüyorlardı. Raissa gebeyse, beş ayı geçmiş olamazdı. Şimdi onu rahat bırakmalı, bebeği olacağı fikrine alışmasını beklemeliydi; o zamana dek nasılsa olayı gizlemenin olanağı kalmayacaktı.

Raissa'yı kendi haline bıraktık.

On beş Nisan günü, kasabanın tiyatro salonunda öğretmenler kurultayı toplandı; açılış günü "disiplin" konulu bir konuşma yaptım. Birinci oturumda, konuşmamı bitirdim ama söylediklerim öylesine ateşli bir tartışmanın çıkmasına yolaçtı ki, sorular ve yanıtlar toplantısı ertesi güne sarktı. Topluluğumuzdaki tüm öğretmenler ve büyük çocuklardan birkaçı toplantıya katılıyordu; bu durumda geceyi kasabada geçirdik.

Artık Topluluğumuza karşı duyulan ilgi, bölgemizin sınırlarını aşmış bulunuyordu; ertesi gün sinema-tiyatro salonu tıklım tıklım doluydu. Sorulan birçok sorunun yanısıra "kız-erkek karışık okullar" konusu da ortaya atıldı. O zamanlar kızlarla erkeklerin suçlu çocuk Topluluklarında bir arada eğitilmesi yasaktı, bizimkiyse tüm ülkede

böyle eğitim yapan tek "deneme" Topluluğuydu. Alınan sonuçlara göre başka okullarda da aynı uygulama yapılabilecekti.

Bu soruyu yanıtlarken Raissa'yı düşünmedim değil, ama onun gebe olup olmaması kızlarla erkeklerin birlikte eğitim görmesi sorunuyla ilgili değil diye düşündüm; bunun sonucu olarak, orada bulunanlara, bizim Topluluğumuzda bu alanda hiçbir sorun olmadığını söyledim.

Yarım saatlik arada beni dışarı çağırdılar. Baktım, Bratçenko soluk soluğa sağına soluna bakmıyor, dörtnala gelmiş, olanları öğretmenlerin hiçbirine anlatmaya yanaşmamış.

"Toplulukta olay var Anton Semyonoviç," dedi. "Kızların yatakhanesinde bir bebek ölüsü bulundu.

— Bebek ölüsü mü?

— Evet ölü! Bayağı ölmüş! Raissa'nın sepetinde... Lenke yerleri siliyormuş, sepetin içine gözü ilişmiş, belki de bir şey alacaktı içinden. Bakmış, ölü bebek.

— Sen ne diyorsun kuzum?"

Duygularımızı anlatmak olanaksız. Ömrümde daha önce böyle bir an yaşadığımı anımsamıyorum. Kadın öğretmenlerin yüzü bembeyaz kesildi, ağlamaktan kendilerini alamıyorlardı. Nasılsa tiyatrodan çıktılar, arabayla Topluluğa döndüler. Ben ayrılamadım, çünkü yaptığım konuşmanın doğurduğu saldırıları yanıtlamak zorundaydım.

"Bebek nerde şimdi? diye sordum Anton'a

— İvan İvanoviç yatakhaneye kilitledi onu. Orda, kızlar yatakhanesinde.

— Ya Raissa?

— Raissa büroda oturuyor, çocuklar başında nöbet tutuyorlar."

Bulunan şeyin bildirilmesi için Anton'u polise gönderdim, ben disiplin konusundaki tartışmayı sürdürmek için orada kaldım.

Akşamüstü Topluluğa döndüm. Raissa büromdaki tahta sırada oturuyordu. Perperişandı. Çamaşırhanede çalışıyormuş, bu yüzden önünde önlük vardı. İçeri girdiğimde yüzüme bakmadı, yalnızca başını biraz daha öne eğdi. Verşnev yanına oturmuş, bir yığın kitaba bakmaktaydı —sağına soluna yığdığı kitapların birini bırakıp birini alıyor, sayfaları hızla çeviriyor, anlaşılan belli bir konuda bir bilgi arıyordu. Kimseye baktığı yoktu.

Yatakhanenin kapısının açılmasını ve cesedin sepetle birlikte çamaşırhaneye taşınmasını buyurdum. Gecenin geç saatinde herkes yattıktan sonra Raissa'ya sordum:

"Neden yaptın?"

Raissa başını kaldırdı, bomboş gözlerle baktı bana —buna bir insan bakışı denemezdi— baktı ve ellerini dizlerinin üzerinde gezdirerek önlüğünü düzeltti.

"Yaptım işte, o kadar!

— Neden benim söylediğimi yapmadın?"

Birden için için ağlamaya başladı.

"Bilmiyorum!"

O geceyi büromda geçirdi. Okumaya karşı olan tutkusu nedeniyle uyanık kalacağına güvendiğim Verşnev'i başına nöbetçi diktim. Hepimiz, Raissa'nın kendini öldürmeye kalkacağından korkuyorduk.

Ertesi sabah bir soruşturmacı geldi, ama soruşturmaları hiç de uzun sürmedi — soru soracak pek kimse yoktu çünkü. Raissa işlediği cinayetin ayrıntılarını büyük bir doğrulukla anlattı. Çocuğu gece, yatakhanede, beş kızın uyumakta olduğu o odanın içinde doğurmuştu. Biri de uyanmamıştı. Raissa bunu şöyle açıklıyordu: "İnlememeye çalıştım."

Doğumdan hemen sonra, başörtüsüyle bebeği boğmuştu. Öldürmeyi daha önceden tasarladığını kabul etmiyordu.

"Öldürmeyi düşünmüyordum ama, ağladı."

Cesedi, İşçi Üniversitesine giderken aldığı sepetin içine koymuştu, ertesi gece alıp ormana bırakacaktı. Tilkiler onu yer, kimse de ne olduğunu anlamaz diye düşünnüştü. Ertesi sabah çamaşırhaneye gitmiş, öteki kızlarla birlikte çarşaflarını yıkamıştı. Her günkü gibi herkesle birlikte kahvaltı etmiş, yemek yemişti — yalnız çocuklardan bazıları, suratının asık olduğunu fark etmişlerdi.

Soruşturmacı Raissa'yı götürdü, cesedin de otopsi için hastanelerden birinin morguna götürülmesini buyurdu.

Öğretmenler altüst olmuştu. Topluluğun günlerinin dolduğu kanısındaydılar.

Çocuklar pek heyecanlıydı nedense. Kızlar karanlıktan ve kendi yatakhanelerinde yatmaktan korkuyorlardı — oğlanlar olmadan orada

değil yatmaya, oturmaya bile yanaşmıyorlardı. Birkaç gece Zadorov'la Karabanov yatakhaneyi yalnız bırakmadılar, bundan da bir şey elde edilemedi, çünkü çocuklar da kızlar da bir damla uyku uyumak bir yana yatmak üzere soyunamıyorlardı bile. O günlerde, oğlanların en büyük numarası, birden kızlar yatakhanesinin penceresi dibinde bembeyaz çarşaflara bürünmüş olarak belirivermek, baca deliklerinden garip konserler vererek kızlara gaipten sesler duyurmak ya da Raissa'nın yatağı altına gizlenip, herkes uyumaya başlayınca avazı çıktığınca ağlamaya — bir bebeğin ağlayışına öykünmeye başlamaktı.

Çocuklar, bu cinayet olayına son derece basit bir görüngü gözüyle bakıyorlardı. Raissa'yı bu suçu işlemeye götüren nedenler konusunda öğretmenlerle aynı kanıda değillerdi ama. Öğretmenler Raissa'nın çocuğu çaresizlik içinde, ne yaptığını bilmeden boğduğunu — içinde bulunduğu durum, kızların uyuması, çocuğun birden ağlaması... arkadaşlarını uyandıracağı korkusu, genç kızlık utancı... falan içinde kendini yitirdiğini öne sürüyorlardı.

Zadarov, bu aşırı ruhbilimsel tavırlı öğretmenlerin açıklaması karşısında kasıkları çatlayasıya gülüyordu.

"Bırakın bu saçmaları!" diye bağırıyordu. "Genç kızlık utancına gel! Hiç mi utanç görmedik! Daha baştan tasarlamıştı bu işi, bu yüzden doğuracağını gizliyordu! Daha baştan Korneyev'le birlikte tasarlamışlardı cinayeti. Sepete gizle, sonra da ormana götür. Eğer bu işi utancından yapsaydı, ertesi gün sakin sakin işine gider miydi? Bana bıraksalar, o Raissa'yı hemen vurur öldürürüm. Ağaç kurdu o be! Ölünceye dek de öyle kalacak. Siz de kalkmış genç kızlık utancından söz ediyorsunuz — böyle bir şeyin adını bile yaşamında duymamıştır o be!

— Peki, peki, ne istiyordu bu kız? Neden yaptı bu işi? diye sordu öğretmenler.

— İstediği gayet açık! Bebeği ne yapsın? Bakacaksın, temizleyeceksin, doyurup büyüteceksin! Bir çocuğu eksikti Raissa'nın ve hele hele Korneyev'in.

— Yok, olamaz!

— Olamaz mı? Onların ikisi de üçkağıtçı! Raissa ağzıyla söylemez elbet, ama sıkıştırılırsa, neler döktürür, neler..."

Öteki oğlanlar da Zadarov'un dediklerine tümüyle katılıyorlardı. Karabanov, Raissa'nın "bu numarayı" daha önce de mutlaka oynadığını, belki de Topluluğa gelmeden başından böyle bir şey geçtiğini sanıyordu.

Cinayetin üçüncü gününde Karabanov çocuğun cesedini hastaneye götürdü. Döndüğünde pek keyifliydi.

"Neler gördüm neler! Orda çeşit çeşit bebek var, çocuk var... Kavanoz kavanoz turşu gibi dizilmiş hepsi — ben diyeyim yirmi sen de otuz... Öyle çok öyle çok ki! Bazıları hortlamış gibi. Suratları korkunç! O kafaları bir görseniz —hele birinin bacakları, altında iki kat olmuştu— insan yavrusu mu, kurbağa mı belli değil! Bizimki onların yanında kraliçe mübarek!"

Ekaterina Grigoryevna kaşlarını çatarak başını iki yana sallamaya davrandı, ama azarlayamadı Karabanov'u, gülmesini tutamadı çünkü:

"Nasıl böyle konuşabilirsin Semyon" dedi. "İnsan biraz utanır!"

Çocuklar gülüştüler. Öğretmenlerin üzüntülü, asık suratlarından bıkmışlardı.

Üç ay sonra Raissa'yı mahkemeye çağırdılar. Gorki Topluluğunun tüm eğitmenleri mahkemeye götürüldü. Mahkeme salonunda "ruhsal durum" ve genç kız utangaçlığı her şeyi bastırdı. Yargıç, Raissa'yı iyi eğitmemek, gerektiği gibi davranmamakla suçladı bizi. Ağzımızı açıp da bir şey söyleyecek durumumuz yoktu elbet. Sustuk. Daha sonra yargıç beni odasına çağırdı:

"Alıp Topluluğa götürebilir misin bunu? diye sordu.

—Tabii, tabii," diye yanıtladım onu.

Raissa sekiz yıl gözetim altında tutulma koşuluyla serbest bırakıldı ve hemen Topluluğa, benim gözetimime teslim edildi.

Sanki hiçbir şey olmamış, çocuğunu öldüren, mahkemelere çıkan o değilmiş gibi karıştı aramıza gene. Bir çift harikulade güzel kahverengi çizme de peydahlamıştı ve eğlenti gecelerimizde, bir valsin ezgilerine uyarak dönerken, cilalı çizmeleri ışıl ışıl parlıyor, bizim çamaşırcılarla Pirogovka'lı kızların içinin gitmesine, yüreklerinde dayanılmaz bir imrenmenin kabarmasına yolaçıyordu.

"Şu Raissa'yı Topluluktan atsanız iyi olur," dedi bir gün Nastya Noçhevnaya. "Yoksa bu işi kendi ellerimizle yapacağız! Böyle bir kızla bir odada yatmak iğrenç bir şey!"

Ona hemen bir dokuma fabrikasında iş buldum.

Arada bir kasabada rastlaşıyorduk. Çok daha sonraları, 1928'de karşılaştığımızda, bir sandviççi dükkanında tezgahın ardında duran kızı tanımadım. Büsbütün şişmanlamıştı. Kasları daha belirgin, daha güçlü görünüyordu ama. Bedenin çizgileri ortaya çıkmış, biraz adama dönmüştü.

"Nasılsın, iyi misin? diye sordum.

— İyiyim! Burda çalışıyorum. İki çocuğum, bir de iyi kötü kocam var.

— Korneyev mi?

— Yok canım," diye gülümsedi bu sorum üzerine. "O iş kapandı! Bir sokak kavgasında bıçaklanıp öldü o çoktan. Hem, size bir şey söyleyeceğim, Anton Semyonoviç...

— Eee, söyle?

— Yardımlarınıza teşekkür ederim. Fabrikada çalışmaya başladıktan sonra yepyeni bir insan oldum."

"SU ÇORBASI"

Baharda yeni bir felaketle karşılaştık: Tifüs. İlk hastamız Kostya Vetkovski'ydi.

Bir vakitler tıp okuluna gitmiş olan Ekaterina Grigoryevna, doktor bulamadığımız, ya da doktor çağırmak konusunda kesin bir karara varamadığımız durumlarda bize bakardı. Topluluğun, kaşıntı uzmanı olmuştu, kesik, yanık ve yara gibi olaylarda ilk yardımcı görevini görüyordu, kışın da ayakkabılarımızın delik ya da yırtık olması sonucu donan parmaklarımızı iyileştirmede ustalaşmıştı. Ve nedense, bizim Topluluk halkı başka hiçbir hastalığa yakalanmıyordu, doktorla ya da ilaçla hiç başları hoş değildi, bu sözcükleri kimse ağzına almıyordu.

Çocuklarımızın ilaca ve doktora karşı gösterdiği bu umursamazlık ve yokumsamaya saygı duyuyordum doğrusu, ve bu alanda onlardan çok şey öğrendim. 38 derecelik bir ateşe bana mısın dememek gündelik olaylardandı aramızda. Böyle küçük rahatsızlıkları umursamı-

yor, kimin daha dirençli, kimin hanımevladı olduğunu anlamak için birbirimizle yarışıyor, yiğitliğe leke sürmemeye bakıyorduk. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu tutumu takınmaya az çok zorunluyduk da, çünkü doktorlar bizi hiç adamdan saymıyor, Topluluğa pek seyrek uğruyorlardı.

Kostya hastalanıp da ateşi nerdeyse kırka çıktığında bayağı telaşlandık bu durumda. Topluluğumuzda yeni bir durumla karşılaşıyorduk. Hastayı hemen yatağa yatırdık, onu iyileştirmek için elimizden geleni yaptık. Akşamları tüm arkadaşları yatağının çevresinde toplanıyorlardı; sevilen bir çocuktu Kostya, bu yüzden hemen hemen hiç yalnız kalmadı. Kostya'yı arkadaşlarından yoksun bırakmamak ya da çocukları üzmemek için biz de akşamları hasta yatağının başına üşüşüyorduk.

Üç gün sonra Ekaterina Grigoryevna büyük bir telaş içinde bana geldi, bunun tifüs olduğundan kuşkulandığını söyledi. Öteki çocukların hastanın yanına yaklaşmasını yasakladım ama aslında Kostya'yı soyutlamak hemen hemen olanaksızdı — akşamları yatakhanelerden başka oturacak yerimiz yoktu.

Bir iki gün kadar sonra Kostya'nın durumunun daha da kötüleşmesi üzerine, onu yorganlara sarıp sarmaladık, faytona yerleştirdik. Aldım, kasabaya götürdüm çocuğu.

Hastanenin bekleme odasında otuz kırk insan dolaşıyor, yatıyor ya da inliyordu. Doktor gecikmişti. Hastanede çalışanların yorgunluktan bitkin düştüğü ortadaydı, bir hastayı hastaneye yatırmanın pek bir yararı olacağa benzemiyordu. Sonunda doktor geldi. Bizim Kostya'nın gömleğini isteksiz isteksiz, bitkin bir tavırla kaldırdı ve gene dünyaya geldiğine pişman bir sesle, yaşlı bir adam gibi, elinde kalemi hazır bekleyen yardımcısına "Tifüs," dedi. "Tifüs barakalarına yolla."

Kasabanın eteklerinde bir çayırlığın ortasında birkaç tahta baraka vardı; savaştan kalmıştı bunlar. Hemşireler, hastalar ve hastabakıcılar arasında dolaştım bir süre. Hastabakıcılar üzerleri çarşaflarla örtülü tümsek sedyeleri taşıyorlardı. Hastayı nöbetçi görevli kabul edebilirdi ancak, ama bu kişinin nerde olduğunu bilen ya da aramak isteyen yoktu. Sonunda sabrım taştı, önüme ilk çıkan hemşireye yapışarak

"Rezalet!", "İnsanlıkdışı!", "İnsafsızlık!..." gibi sözcükleri sıralamaya, ağzıma geleni söylemeye başladım. Öfkemi gösterdiğim iyi oldu. Kostya soyulup bir yatağa yatırıldı.

Topluluğa döndüğümde, Zadorov, Osadçi ve Belukhin'in de ateşlerinin çıktığını öğrendim. Zadorov daha ayaktaydı, dolaşıyordu gerçi ama, Ekaterina Grigoryevna'nın karşısında ayakta duruyordu; onu yatmaya razı etmeye çabalayan kızcağızla tartışmaktaydı.

"Amma da gülünçsün ha!" diyordu. "Neden yatacakmışım? Dökümevine giderim olur biter! Sofron beni dakikada iyileştirir.

— Sofron sana ne yapabilir? Neden böyle saçmalıyorsun sen, ha!

— Kendini nasıl iyileştiriyorsa öyle; votka, karabiber, tuz, katran yağı, araba yağı!"

Zadorov her zamanki anlamlı, içtenlikli kahkahasını koyverdi.

"Gördünüz mü nasıl şımartıyorsunuz bunları, Anton Semyonoviç!" dedi Ekaterina Grigoryevna. "Sofron'a gidip verdiği ilacı yutacakmış! Haydi bakayım! Yatağa!"

Zadorov soba gibi yanıyordu, güçlükle ayakta durduğu belliydi. Koluna girdim, hiçbir şey demeden yatakhaneye götürdüm onu. Osadçi'yle Belukhin yatıyorlardı. Osadçi inliyor, ortalığı birbirine katıyordu. Onun gibi "kabadayı"ların hastalığa pek dayanıklı olmadıklarını iyi bilirdim. Pireyi deve yaparlardı zaten. Oysa Belukhin, her zamanki gibi neşeliydi, gülüp duruyordu.

Belukhin, Topluluğumuzun en güleç, en neşeli ve mutlu çocuğuydu. Nijni Tagil'li bir işçi ailesindendi; kıtlık zamanında un aramaya çıkmış. Moskova'da, bir milis baskınında yakalanarak ıslahevine gönderilmiş, kaçmış, gene yakalanmış. Sonra gene kaçmıştı. Girişken bir çocuktu, bu yeteneğini kullanarak karaborsacılık yapmayı hırsızlığa yeğ tutmuştu, ama tasarladığı vurgunlar öyle özgün, öyle gizlisiz-saklısızdı ki, sonunda başarısızlığa uğruyor, tasarılarını kahkahalarla anlatıp böylece eğlenmekten başka bir iş yapmıyordu. Belukhin vurguncu olamayacağını iyice anlayıp, Ukrayna'ya gitmeye karar vermişti.

Ne zaman olduğu belli değil ama, bu Belukhin denen cin gibi ve de bilgili çocuk okula da gitmişti. Her şeyden birazcık anlıyordu ama buna karşın şaşılacak ölçüde cahildi. Bazı çocuklar böyledir: Okuma

yazma öğrenmişlerdir, çarpma-bölme, bayağı kesir bilirler, basit faiz hesaplarını bile şöyle böyle çıkarırlar ama bütün bunları uygulamaya gelince öyle beceriksizdirler ki, gülünç duruma düşerler. Belukhin'in konuşması bu beceriksizliğini sergiliyordu; buna karşın son derece zeki ve şakacıydı.

Tifüsten yatağa düşünce çenesi de düştü. Durmadan atıp tutuyor ama her zamanki gibi parlak zekâsını burada da gösterip bizi hem şaşırtıyor hem güldürüyordu:

"Tifüs, tıbbın yeni harikası! Ama neden gelip de anadan doğma bir işçiye saldırıyorsun? Yeni yaşamımızı bir kuralım hele, bu mikrobu eşiğimizden içeri sokmayacağız! Acele işi varsa da bir dakikalığına uğramışsa, yiyecek kartı almaya örneğin, ya da başka bir nedenle —çünkü, ne de olsa, mikrop da olsa, yaşamak zorunda o da— kapımıza gelirse yani, sekreterimize başvurmasını söyleyeceğiz. Kolya Verşnev'i de sekreter yaparız, çünkü bitlerin köpeklere yapıştığı gibi, Verşnev de kitaplara yapışır. Tıbbın bu harikasıyla Kolya uğraşsın. Ona göre bitlerle mikroplar arasında bir ayrım yoktur ve demokrasiye göre her şey eşittir.

— Ben sekreter olacağım da s-s-sen ne olacaksın yeni yaşam gelince peki?" diye kekeledi Kolya Verşnev.

Kolya, Belukhin'in karyolasının ayak ucunda oturuyordu ve elinde, her zaman olduğu gibi iyice hırpalanmış bir kitap vardı.

"Senin bir insan gibi giyinip dolaşman için gerekli yasaları yazacağım ben de; bu yasalar sayesinde bir serseri gibi dolaşmayacaksın; Toska Solovyov bile dayanamıyor senin kılığına be! Nasıl oluyor da boyuna kitap okuduğun halde gene de tam tamına bir maymuna benzemekten kurtulmuyorsun, anlamıyorum. Sokak sokak dolaşıp ayı oynatanlar bile bulamaz senin gibi kara maymunu, değil mi Toska?"

Çocuklar Verşnev'e güldü. Verşnev hiç alınmadı, o iyi huylu, soluk mavi gözleriyle tatlı tatlı baktı Belukhin'e yalnızca. Bu ikisinin içtiği su ayrı gitmezdi; Topluluğa ikisi de aynı zamanda gelmiş, dökümevinde yanyana çalışmışlardı; ancak Belukhin, şimdi örsün başında çalışacak kadar ilerlemiş, ama Kolya, bir eli boş kalsın da kitabı tutsun diye körüklerden öte gitmemişti.

Toska Solovyov'a daha çok Anton Semyonoviç derlerdi, adaşımdı

çünkü. Ve daha on yaşındaydı. Belukhin onu bizim ormanlıkta bulmuştu. Çocuk buygın yatıyordu bulunduğunda, açlıktan ölmek üzereydi. Ukrayna'dan, Samara yöresinden, annesiyle babasıyla birlikte yola çıkmışlardı, ancak Toska yolda onları yitirmişti. Sonrasını hiç anımsamıyordu. İçtenlikli, güzel, çocuksu bir yüzü vardı Toska'nın ve bu yüz, hemen hemen her an Belukhin'e dönük dururdu. O kısa yaşamı süresince çok az şey görmüştü Toska anlaşılan, özellikle belirgin imgeler oluşmamıştı kafasında; Belukhin, bu büyük şakacı ve de şen şakrak çocuk, korku nedir, tasa nedir bilmeyen bu güçlü delikanlı, onun gönlüne kurulmuştu, gözü ondan başkasını görmüyordu.

Toska, Belukhin'in başucunda ayakta duruyordu, gözleri sevgi ve hayranlıkla ışıl ışıl parlıyordu. Kahkahalar arasında onun o ince, çocuksu sesi duyuldu:

"Kara maymun!

— Bu Toska büyüyecek, gerçek bir adam olacak bir gün," dedi Belukhin. Çocuğa sarıldı, yatağına doğru çekti.

Toska şaşırdı, belki de utandı, Belukhin'in yorganına gömdü kafasını.

"Bana bak Toska, Kolya gibi gece gündüz kitap okuyayım deme sakın, ha? Yoksa onun gibi beynin eskir senin de!

— O kitap okumuyor ki, kitaplar onu okuyor!" dedi Zadorov. Onun yanındaki yatakta yatıyordu.

Ben de orda oturmuş, Karabanov'la satranç oynuyor, bir yandan da, "tifüs olduklarını unuttu bunlar" diyordum kendi kendime.

"Biriniz Ekaterina Grigoryevna'yı çağırın," dedim.

Ekaterina Grogeryevna bir öfke perisi gibi daldı içeri.

"Bu ne hal böyle? Sarılıp koklaşmanın sırası mı. Bu Toska'nın işi ne burda? Kendinizi ne sanıyorsunuz siz? İnanılır şey değil!"

Toska birden yataktan atladı, geri geri çekildi. Karabanov onun kolunu tuttu, birlikte çömeldiler, büyük bir korkuya kapılmış numarası yaparak geri geri yürümeye başladılar.

"Ben de korkuyorum! dedi Karabanov numaradan.

— Toska!" diye atıldı Zadorov, "Anton Semyonoviç'in elini de tut! Onu nasıl yalnız bırakabiliriz?"

Ekaterina Grigoryevna bu neşeli çocukların arasında bir sağa bir sola bakıyor, ne yapacağını bilemiyordu.

"Bunların Zulu yerlilerinden farkı yok! diye göğüs geçirdi.

— Zulu'lar, hani o pantolonsuz gezenler, yemek diye arkadaşlarını yiyenler, değil mi," dedi Belukhin ciddi ciddi. "Biri gidip bir genç kıza, 'sizi gideceğiniz yere götürmeme izin verir misiniz?' diye soruyor, kız zevkten dört köşe oluyor hemen, 'rica ederim, rahatsız olmayın!' diyor. 'Ben kendim giderim!' 'Aman efendim, rahatsızlık ne demek! Sizi yalnız bırakamam, tek başınıza gidemezsiniz.' Böylece kızla yürümeye başlıyor, onu bir köşeye kıstırıyor, sonra da yalayıp yutuyor, hardal mardal da gerekmiyor ha!"

Ta köşeden Toska'nın tiz kahkahası duyuldu. Ekaterina Grigoryevna bile kendini tutamayıp güldü.

"Zulu yerlileri genç bayanları yiyorsa siz de küçük çocukların tifüslü hastaların yanına yaklaşmasına izin veriyorsunuz. Bu daha kötü ya!"

Verşnev, Belukhin'in ağzının payını verme fırsatını kaçırmadı:

"Zulu yerlileri g-g-genç bayanları yemiyor," diye kekeledi, "üstelik h-hepsi de senden bin kat daha u-u-uygar! Hastalığını Toska'ya geçireceksin!

— Sen kendine baksana Verşnev," dedi Ekaterina Grigoryevna. "Neden o yatağın üzerinde oturuyorsun bakayım! Aşağı, çabuk!"

Verşnev şaşırdı, Belukhin'in yatağına saçtığı kitapları toplamaya başladı.

Zadorov ona takıldı.

"Verşnev genç bir bayan değil! Belukhin onu yemez canım!"

Toska, Ekaterina Grigoryevna'nın yanına gelmişti, düşünceli bir tavırla şöyle dedi:

"Belukhin bir kara maymun yemez!"

Verşnev'in bir koltuğunda bir yığın kitap vardı, öteki kolunun arasından birden Toska belirdi, kıkır kıkır gülüyor, itişip kakışıyorlardı. Sonra hepsi birden Verşnev'in odanın öte ucundaki yatağına doluştu.

Ertesi sabah, Kalina İvanoviç'in çizimlerine uygun olarak yapılan, cenaze arabası biçimindeki koca kağnı tepeleme dolduruldu. Yerde,

yorganlara sarılı durumda, tifüslü hastalarımız bulunmaktaydı. Arabanın üzerine bir tahta koyduk, Bratçenko'yla ikimiz bunun üzerine oturduk. Kara kara düşünüyordum ben, Vetkovski'yi götürdüğümüzde başımıza gelenleri bir daha yaşayacağımızdan korkuyordum. Hem, Yaptığımız bu yolculuğun çocukların iyileşmesine giden yol olduğu konusunda kuşkuluydum.

Osadçi bizim oturduğumuz yerin altında, en iyi korunan yerde yatıyor, yorganı başına çekip duruyordu. Ateş içindeydi. Yorganın orasından burasından pamuklar görünüyordu, Osadçi'nin, ayaklarımın arasından görünen çizmeleriyse giyilemeyecek denli eskiydi. Belukhin de yorganı çekiştiriyor, içinde yuvarlanarak her yanını sarmaya çabalıyordu.

"Millet bizi papaz sanacak," dedi. "Bu papazlar böyle bir kağnı arabasıyla nereye gidiyorlar acaba, diyecekler."

Zadorov gülümsemesiyle yanıtladı onu. Gülüşünden ne denli hasta olduğu anlaşılıyordu.

Tifüs barakalarında değişen bir şey yoktu. Kostya'nın yattığı koğuşta çalışan hemşireyi buldum. Koridordaki maratonuna zar zor engel olarak durdurdum onu.

"Vetkovski mi? Burada yanılmıyorsam! dedi

— Nasıl?

— Daha bir şey belli değil."

Hemşirenin arkasında duran Anton, elindeki kamçıyı şaklattı. "Daha bir şey belli değil! Söylemesi kolay, değil mi! Vay canına be! Ne demekmiş yani daha bir şey belli değil?

— Bu çocuk sizinle mi?" diye sordu hemşire. Ahır kokan, paçalarında saman çöpleri yapışık, yüzü gözü ter içinde olan Anton'a pis pis baktı.

"Biz Gorki Topluluğundan geliyoruz," diye söze başladım güzel güzel. "Bu bizim çocuklarımızdan biridir; tanıştırayım, Vetkovski. Size üç çocuk daha getirdim, sanırım onlar da tifüslü.

— Bekleme odasına gideceksiniz.

— Ama orası tıklım tıklım. Hem, çocukların bir arada olmasını rica ediyorum.

— Herkesin istediğini yapamayız burda!" dedi ve uzaklaşmaya kalktı hemşire.

Ama Anton önünü kesti.

"Ne yani? İnsan böyle mi konuşur?

— Bekleme odasına gidin, burda durup konuşmanın anlamı yok!"

Hemşire Anton'a kızmıştı, benim de tepem atmadı değil.

"Defol burdan!" diye bağırdım Anton'a. "Sana karış diyen oldu mu?"

Anton durduğu yerde durdu, şaşkın bakışlarını bir bana, bir hemşireye çeviriyordu. Hemşireye döndüm, aynı öfkeli ses tonuyla konuşmamı sürdürdüm.

"Bir çift söz söylememe izin verir misiniz lütfen. Çocuklarımın iyileşmesini istiyorum. İyileşen çocuk başına yetmiş beşer kilo buğday unu vermeye hazırım. Ama yalnız bir kişiyle görüşmek, tüm işleri bir görevli aracılığıyla yürütmek istiyorum. Vetkovski sizin koğuşunuzda. Ötekilerin de oraya alınmasını sağlayın lütfen."

Hemşire, alınmış olacak, karşı durmaya kalktı:

" 'Buğday unu' da ne demek oluyormuş?" diye sordu. "Ne yani, rüşvet mi vereceksiniz? Anlamıyorum doğrusu!

— Hayır, rüşvet değil, ikramiye, tamam mı? Anlamıyorsanız, başka bir anlayanı bulurum. Bu rüşvet değil: Hastalarımız için fazladan özen ve ilgi istiyoruz, fazladan bir çaba istiyoruz, o kadar. Bunlar yeterince beslenmemiş çocuklar, anlıyor musunuz, akrabaları falan da yok, tamam mı?

— Kendi koğuşuma alacağım onları. Buğday unu da istemez. Kaç kişi var?

— Üç tane getirdim ama belki birkaç gün sonra bir iki çocuk daha getiririm.

— Pekâlâ. Beni izleyin!"

Anton'la ikimiz hemşirenin peşine takıldık. Anton, başıyla hemşireyi göstererek bana göz kırptı. Anlaşılan olayların gelişmesi ve aldığımız sonuç onu da şaşırtmıştı. Bu hareketini yokumsadım, o da sesini çıkarmadı.

Hemşire bizi hastanenin ta öteki köşesine götürdü. Anton'u arabaya, hastaları getirmeye yolladım.

Hepsi de tifüslüydü elbet. Doğru bilmiştik. Nöbetçi görevli, yırtık yorganlarımıza şaşkın şaşkın baktı, bunun üzerine hemşire gerekli açıklamayı yaptı:

"Bunlar Gorki Topluluğundan. Benim koğuşa yaz.

— Yerin var mı peki?

— Buluruz, buluruz. İki yatak bugün boşalıyor. Bir yere bir yatak sıkıştıracağız artık."

Belukhin bizden ayrılırken de neşeliydi.

"Birkaç tane daha getirin," dedi. "Sıcak tutarlar bizi!"

İki gün sonra Golos'la Schneider'i ve bir hafta sonra üç kişi daha getirdiğimizde onun bu isteğini karşılamış olduk.

Bundan başka —neyse ki— hastamız olmadı.

Anton birkaç kez hastaneye gitti, hastalarımızın nasıl olduğunu sordu hemşireye. Tifüs, çocuklarımıza karşı fazla acımasız davranmadı.

Artık kasabaya inip birkaçını taburcu ettirmeyi düşünüyorduk. Biz düşüneduralım, baharın ilk günlerinde, öğle güneşinin altında, ağaçların arasında, pamukları fırlamış bir yorgana sarılı hortlak görünümünde bir cisim belirdi ansızın. Hayalet, dökümevine yaklaştı ve öter gibi seslendi:

"Eee, benim yürekli demircilerim? Nasılsınız bakalım? Hâlâ okuyor musunuz? Dikkat edin beyniniz eskimesin sakın!"

Çocuklar sevinçten uçuyordu. Yüzü gözü çökmüştü, zayıflamıştı ama eskisinden daha neşeli, daha korkusuzdu Belukhin.

Ekaterina Grigoryevna söylemediğini bırakmadı, yürüyerek gelmek de ne demek oluyordu. Neden araba beklememişti?

"Bakın, anlatayım, Ekaterina Grigoryevna," diye açıkladı. "Arabayı bekleyecektim beklemesine, ama ağzıma doğru dürüst bir lokma ekmek girmesini öyle özledim ki! Duracaktım yoksa, ama onlar ordı çavdar ekmeği yiyor, çorba içiyor, tabak tabak yulaf ezmesi yiyor di yordum kendi kendime — işte bunları düşündükçe öyle bir özlei sarıyordu ki her yanımı... Onların o su çorbasını ağzıma koyamıyo dum, bakmaya bile dayanamıyordum, yaa! Ha-ha-ha-ha!"

Gülmekten konuşamıyordu.

"Ne su çorbası?

— Hani Gogol'un bir öyküsünde vardı, onu okurken çok nefis bir çorba sanıyor insan... İşte o hastanede, su çorbası veriyorlar boyuna. Ama ne vakit çorbaya bakacak olsam, gülmeye başlıyorum. Alışamadım bir türlü Ha-ha-ha... Çorbayı görüyorum, kahkahayı basıyorum! Hemşire beni azarlıyordu, buna büsbütün gülüyordum; gülmekten kendimi alamadım bir türlü. O öyküdeki 'su çorbası' sözlerini düşündükçe gülmeye başlıyordum! Gülmekten öleyim mi yani! Eh, ben de kaçtım... Siz yemek yediniz mi? Herhalde yulaf ezmesi vardır, ha?»

Ekaterina Grigoryevna nerden bulduysa biraz süt buldu ona. Hastaya hemen yulaf ezmesi verilmemeliydi.

Belukhin ona neşeyle teşekkür etti:

"Son isteğimi yerine getirdiğiniz için teşekkür ederim!"

Ama gene de sütü aldı, yulaf ezmesinin üzerine boşalttı, karıştırıp kaşıklamaya başladı. Ekaterina Grigoryevna onunla başa çıkamadı.

Öteki çocuklar da kısa bir süre sonra döndüler.

Anton, hemşirenin evine bir çuval buğday unu götürdü.

ŞARİN'E VERİLEN DERS

«Mübarek Kraliçe» nin anıları yavaş yavaş silindi, tifüs belası unutuldu, kışlık derdimiz olan ayak parmaklarının donması son buldu, fırtınalar ağaçları devirmez, başımıza başka işler açmaz oldu... Her şey iyi güzeldi de Halk Eğitim Müdürlüğü ordu disiplini diye adlandırdığı düzenimden, disiplin anlayışımdan dolayı beni bir türlü anlamıyor, bağışlamıyordu.

«Senin o polis rejimine bir son vereceğiz!» dediler bana.

«Biz, toplumsal eğitim dizgesini oluşturmak zorundayız, bize o gerek, bir işkence hücresi değil.»

Disiplin konusundaki konuşmamda, o günlerde genel olarak benimsenmiş bir kuramın doğruluğuna kuşkuyla bakmak gerektiğini söylemiştim. Söz konusu kurama göre çocuğa her hangi bir ceza vermek yanlıştı, onun yaratıcı içtepileri kutsaldı, bunların ortaya çıkması

için çocuğa her türlü özgürlük tanınmalıydı; kişinin kendi kendisini yönetmesi, kendi düzenini ve kendi disiplinini uygulaması gerekirdi, asıl iş, onun bu düzen ve disiplini oluşturmasını sağlamaktı. Buysa çocuğun kendiliğinden göstereceği bir gelişmeydi. Bu kuramın doğru olmadığını söyledim ben. Daha da ileri giderek beraberlik ruhu ve karşılıklı yardımlaşmanın organları yaratılmadıkça, gelenekler doğurulmadıkça, temel çalışma alışkanlıklarıyla kültürel alışkanlıklar oluşturulmadıkça öğretmenin zor kullanmaya hakkı —ne hakkı, zorunlu— olduğunu söylemekten sakınmadım. Eğitimin bütününü çocuğun istekleri temeli üzerine oturtamayacağımızı, çocuktaki sorumluluk duygusunun bu isteklerle çatıştığını, ya da en azından çocuğun, sorumluluk sorununu böyle algıladığını belirttim. Çocukta bir sorumluluk duygusu geliştirmenin kaçınılmaz olduğuna da inanıyordum. Topluluğun çıkarları gerektirdiğinde yorucu ve sevilmeyen bir işi de yapmak yeteneğine sahip, güçlü, olgun bireyler oluşturmak gerektiğini söyledim.

Kısacası, güçlü, hevesli, hırslı —gerekirse sert— bir beraberlik ruhunun yaratılması gerektiği konusunda ısrar ediyor, tüm umutların yalnız ve yalnız karşılıklı yardımlaşmanın oluşturulmasında yattığını öne sürüyordum. Görüşlerime karşı olanlar bir yığın eğitbilimsel aksiyomu suratıma çarpıyor, her söze «çocuk» sözcüğüyle başlıyorlardı.

Topluluğun «defterinin dürülmesi»ne hazırlıklıydım, ama ivedi günlük sorunlarımız —toprağı ekme çalışmaları, ve yeni Toplulukta yürütülmekte olan ve bir türlü biteceğe benzemeyen onarımlar— Halk Eğitim Bakanlığının hakkımda açabileceği soruşturmaya tasalanmama meydan vermiyordu. Orada biri beni savunmuş olmalıydı, yoksa daha o günlerde defterim dürülürdü. Aslında, beni görevden almaktan daha kolay ne olabilirdi?

Şu var ki, Eğitim Müdürlüğüne uğramamaya çalışıyordum, çünkü aşağılayıcı olmasa da incelikten uzak bir tavır takınıyorlardı bana karşı. Bana kancayı takmış olan müfettişlerden biri Şarin denen yakışıklı, kendini beğenmiş, burnu havada, siyah dalgalı saçlı, taşralı kadınların yüreğine kolayca girebilen türden bir adamdı. Kalın, nemli dudakları kıpkırmızıydı, gür ve yay gibi kıvrık kaşları, hemen in-

sanın gözüne çarpıyordu. 1917'den önce kim bilir neydi, ama şu anda —sanki dünyada başka iş kalmamış gibi!— toplumsal eğitim uzmanı kesilmiş bulunuyordu. Her nasılsa, yusyuvarlak ve de modaya uygun sözleri gözü kapalı bir araya getirmeyi, konuşmasıyla insanları kendisine çekmeyi iyi beceriyordu; bir de eline geçen her fırsatta büyük nutuklar çekmeye, dizeler döktürmeye ve eğitbilimsel ve devrimci değerler taşıdığına inandığı dersler vermeye bayılırdı. Bu konuda da anadan doğma bir yetenek saymak gerekirdi onu.

Bir davranışı karşısında kendimi tutamayıp kahkahalarla güldüğüm günden sonra bana takmıştı. Olay şöyle oldu.

Bir gün, Topluluğa gelmişti, büromda, masanın üzerinde duran bir barometreye gözü ilişti.

«Ne bu böyle? diye sordu.

— Barometre.

— Ne demek yani, barometre dediğin nedir?»

Bu kez şaşırdım, «Barometre işte,» dedim. «Bize havanın nasıl olacağını bildirir.

— Havanın nasıl olacağını bildirir ha?» diye yineledi sözlerimi. «Burda durup dururken havanın nasıl olacağını bildirebilir mi hiç? Hava burda değil ki, dışarda.»

İşte o anda kendimi tutamadım, birden kahkahayı koyverdim. Şarin öyle her şeyi bilir tavırlı bir adam olmasaydı, küçük dağları kendi yaratmış gibi dolaşıp durmasaydı, kendimi tutabilirdim belki, saçı öyle sağdan soldan taranarak kafasına özenle yerleştirilmiş olmasaydı, büyük bir özgüveni varmış havalarında davranmasaydı gülmeyebilirdim... Ama güldüm.

Bu onu deli etti.

«Neden gülüyorsun?» diye bağırdı. «Üstelik kendini bir eğitbilimci sayıyorsun, ha! Öğrencilerine böyle mi öğretmenlik yapıyorsun sen? Baktın anlamıyorum, açıklayacaksın, gülmek de neymiş!»

Ancak bende o gönül yüceliği, o hoşgörü yoktu, bu yüzden gülmekten kendimi alamıyordum. Bir zamanlar, bu Şarin'le yaptığım konuşmanın hemen hemen aynını fıkra diye anlatmışlardı bana; böyle bir öykünün gerçek yaşamda — üstelik de benim başımdan ve hem de Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürlüğünde görevli bir müfettişin başından geçtiğini görmek güldürüyordu beni.

Şarin, beni kahkahalarımla başbaşa bıraktı, öfleye pöfleye çıktı gitti o gün.

Disiplin konusunda yaptığım konuşmadan sonraki tartışmada beni acımasızca eleştirdi.

«Toplumsal eğitim dizgesinde de işaret edildiği üzere,» diyordu, «yerel eğitbilimsel iyileştirme dizgesinin çocuğun kişiliği üzerindeki etkileri, çocuğun doğal istekleri doğrultusunda ağırlık kazanmalıdır, öyle ki, bu etkiler belli bir yapının, biyolojik, toplumsal ya da ekonomik yapıların gelişmesinde yaratıcılık olanaklarını zorlamalı, bu yetenekleri değerlendirmek yönünde ilerlemelidir. Bundan çıkan sonuca göre...»

Tam iki saat, durup dinlenmeden, soluk bile almadan, gözlerini kısa kısa döktürdü, izleyicilere nice derin bilgilere sahip olduğunu kanıtlamak için elinden geleni yaptı, tüm becerilerini sergiledi, sözlerini şu dokunaklı sözcüklerle bitirdi:

«Yaşam, sevinçtir.»

İşte 1922 yılı baharında canıma okuyan adam, bu Şarin'di.

Birinci Yedek Ordunun Özel Birliği, Topluluğa bir çocuk gönderdi; çocuğun Topluluğa yazılması için özel buyruk çıkarmışlardı. Özel Birlik de, Çeka da daha önce bize çocuk göndermişti. Bunu da aldık. İki gün sonra Şarin beni çağırttı, gittim:

«Evgenyev'i Topluluğa aldınız mı?

— Evet.

— Bizim iznimiz olmadan bir çocuğu Topluluğa almaya ne hakkınız var?

— Birinci Yedek Ordu Özel Birliği tarafından gönderilmişti.

— Özel Birlik beni ilgilendirir mi? Bizim iznimiz olmadan kimseyi Topluluğa almaya hakkınız yok.

— Özel Birliğin buyruğuna karşı çıkamam. Eğer onların bana çocuk gönderme yetkisi yok diyorsanız, bu sorunu onlarla tartışmalısınız. Sizinle Özel Birlik arasına girmek, sizin hakkınızda karar vermek bana düşmez.

— Evgenyev'i hemen geri gönderin!

— Yazılı buyruk verirseniz gönderirim.

— Sözlü buyruğum yeterlidir.

— Yazılı buyruk istiyorum.

— Ben sizin üstünüzüm ve sizi şu anda tutuklayabilirim, sözlü buyruğuma uymadığınız gerekçesiyle bir hafta hapis cezası verebilirim.

— Tamam, verin!»

Baktım adam beni bir hafta hapis yatırmak için yanıp tutuşuyor, başka bahaneler bulmasını beklemeye ne gerek var?

«Çocuğu göndermeyecek misiniz yani? diye sordu.

— Bana yazılı buyruk vermezseniz onu göndermeyeceğim. Neden biliyor musunuz, Özel Birlik tarafından tutuklanmaktansa, Yoldaş Şarin tarafından tutuklanmayı yeğlerim de ondan.»

Müfettiş şaşırmış olsa gerekti, «Neden sizi Şarin tutuklasın istiyorsunuz, anlamadım? dedi.

— Nedense, daha iyi olur gibi geliyor... Eh, ne de olsa benim bağlı olduğum bakanlıktan, eğitbilimsel alandan çıkmamış oluyorum.

— Madem öyle, tutuklusunuz.»

Telefonu aldı.

«Milis mi? Derhal Gorki Topluluğunun müdürünü götürmek üzere bir görevli gönderin, bir hafta hapis cezası verdim ona. Şarin.

— Ne yapacağım bu arada? Sizin odanızda mı bekleyeceğim.

— Evet, burada kalacaksınız!

— Şimdi beni koşullu salsanız da, alışverişimi yapsam, arabayı da Topluluğa yollasam?

— Olduğunuz yerde kalın!»

Şarin, şapkalıktan yeşil fötr şapkasını aldı —siyah saçların üzerinde pek de güzel duruyordu— ve hızla odadan çıktı. Bu kez telefonu ben elime aldım, Vilayet Yürütme Kurulunun başkanını bağlamalarını istedim. Başkan beni sabırla dinledi.

«Bana bak ahbap,» dedi. «Hiç üzülme, telaşlanma, kalk, evine git. Ya da dur... milis askerini bekle, askerin bana telefon etmesini söyle.»

Asker geldi.

«Topluluğun müdürü siz misiniz?

— Evet.

— Benimle gelin.

— Vilayet Yürütme Kurulu Başkanı Topluluğa dönmemi söyledi. Kendisine telefon etmenizi istedi.

— Kimseye telefon edecek değilim. Başkan karargâhtan telefon eder. Haydi!»

Dışarı çıktığımızda Anton beni bir milisle birlikte görünce şaşkın şaşkın baktı.

«Beni burda bekle, dedim.

— Çabuk bırakacaklar mı sizi?

— Sen nerden biliyorsun?

— O siyah saçlı adam geldi, 'Sen yoluna git, Müdürün gelmiyor,' dedi. Şapkalı kadınlar da geldi, 'Senin müdürün tutuklandı,' dedi.

— Sen bekle hele, Çok sürmez.»

Karargâha gittiğimizde de başkanı beklemek zorunda kaldım. Beni bıraktıklarında saat dört olmuştu.

Arabamız çuvallarla, sandıklarla tepeleme doluydu. Anton'la ikimiz Harkov anayolunda sessiz sessiz ve de sallana sallana gidiyorduk —herkes kendi düşlerine dalmıştı— o hayvanların yemini, yeşil çayırları düşünüyordu belki, bense Topluluğu, müdürlerinin peşini bırakmadığı anlaşılan ve insanı bir kara yazgı gibi izleyen terslikleri düşünüyordum. Sağa sola kayan yükümüzü düzeltmek için arada bir duruyor, sonra gene arabamıza biniyor, atları dehliyorduk.

Tam Anton, Topluluğa giden yola sapmaya hazırlık olmak üzere sol dizgine asılmaya davranıyordu ki, Kerata birden kişnedi, başını kaldırdı ve gerilemeye kalkıştı. Bir otomobil Topluluğun bulunduğu yönden hızla üstümüze gelmekteydi. Korkunç gürültüler, homurtular çıkarıyor, cankurtaran arabası gibi korna çalıyordu. Yanımdan hızla bir yeşil şapka geçti, Şarin bana korkulu bir bakış baktı. Yanında İşçi ve Köylü Denetim Kurulu başkanı Çernenko oturuyordu, ceketinin yakalarını kaldırmıştı.

Anton otomobille uğraşmaya, bu beklenmedik aracın hızla nereye gittiğini düşünmeye vakit bulamadı; çünkü Kerata, bizim o karmaşık ve güvenilmez koşum takımlarımızda bir şeyleri birbirine dolaştırmıştı. Ben de durup düşünmeye vakit bulamadım, çünkü o anda, Topluluğun atlarına koşulmuş, tepeleme çocuk dolu bir kağnı arabası uçarcasına üzerimize gelmekteydi. Bunlar, bizimkilerdi. En önde Ka-

rabanov duruyordu. Dizginler onun elindeydi, başını atın sırtındaymış gibi eğmiş, pırıltılı, kara Çingene gözlerini hızla uzaklaşan otomobile dikmiş koşturuyordu. Araba, bir anda durmayacak denli hızlı gidiyordu. Çocuklar bağırarak bir şeyler söylüyor, düşmemek için yere yatıyor, Karabanov'u durdurmaya çalışıyorlardı. Sonunda Karabanov kendine geldi, arabayı durdurdu. Dört yol ağzı tam anlamıyla bir bayram yerini andırıyordu.

Çocuklar başıma üşüştü. Karabanov büyük serüvenin böyle daha başlamadan bittiğine üzülüyordu anlaşılan; arabadan bile inmedi, atlara söve söve arabayı döndürdü.

«Dönün ulan, beygir kılıklı herifler! Size at demeye bin tanık gerek!»

Sonunda öfkesi taşmış bir halde daha da yüksek sesle söverek sağdaki atı döndürebildi ve gene öyle ayakta, yoldaki tümseklerde eğilip doğrularak dörtnala Topluluğun yolunu tuttu.

«Ne oluyor?» diye sordum. «Yangın söndürmeye mi gidiyorsunuz?»

Anton da, «Delirdiniz mi yoksa?» diye sordu.

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Sözü biri bırakmadan biri alıyordu. Sonunda olan biteni anlayabildim. Aslında olaya tanık olmakla birlikte neyin ne olduğunu kimse bilmiyordu. İki atlı arabayla nereye gittiklerini, kasabada ne yapacaklarını bile bilmiyorlardı. Bunları sorduğumda şaşırdılar hatta.

«Ne bilelim biz! Oraya gidince görürdük ne yapacağımızı.» Olanları doğru dürüst anlatabilen tek kişi Zadorov'du.

«Her şey ansızın oldu, tamam mı,» diye açıkladı. «Durup dururken, pattadak, Vınn, bir otomobil geldi. Yalnız birkaç kişi farketti bunu da. Çalışıyorduk hepimiz. Senin büroya gittiler, bir şeyler yaptılar... Bizim çocuklardan biri çekmeceleri karıştırdıklarını görmüş, bize söyledi. Ne olabilir dedik? Çocuklar senin kapının önüne doluştu. Onlar da çıkmak üzereymiş. İvan İvanoviç'le konuştuklarını duyduk: 'Müdürlüğü sen alacaksın.' Bunu duyduk mu, duyduk. Bir çıngar çıktı ki o anda, görme. Bağıran mı istersin, yabancıların yakasına yapışan mı, herkes harekete geçti bir anda. Burun'un sesi tüm Toplulukta yankıyordu: 'Anton'u ne yaptınız, hesap verin!' Tam bir

ayaklanma! İvan İvanoviç'le ben olmasaydık herkes birbirine girecek, sille tokat dövüşecekti. Benim ceketin düğmeleri bile koptu curcunada. Esmer adam korkudan pabucunu bırakıp kaçmaya davrandı, orda bekleyen otomobile koştu. Bir baktık gazlamışlar. Çocuklar da ardından koşmaya başladı, yumruklarını sallıyor, bağırıp çağırıyorlardı, böyle bir curcunayı ömründe görmemişsindir ha! Derken Semyon öteki topluluktan boş bir arabayla çıkageldi.»

Topluluğun bahçesine gelmiştik. Karabanov'un sesi kesilmişti. Ahırda, atları çözmekte, Anton'un azarlamalarına yanıt vermekteydi.

«Sen bunları otomobil mi sandın yani? Bak nasıl sürmüşsün hayvanları, ter içinde kalmışlar!» diye bağırıyordu Anton.

«Ama Anton, o anda atları düşünecek halimiz mi vardı yani? Gözümüz bir şey gördü mü yani!» diyordu. «Niçin anlamıyorsun?» Gözleri ve dişleri ışıl ışıl parlıyordu.

«Ben sizden önce, daha kasabada anladım her şeyi,» dedi Anton. «Siz burda kurulmuş yemek yerken biz milise sürükleniyorduk, ne haber?»

Öğretmen arkadaşlarımın yüreği ağzındaydı. İvan İvanoviç neredeyse yatak döşek hasta oluvermişti beş dakika içinde.

«Düşünsenize Anton Semyonoviç,» diyordu soluk soluğa. «Bunun sonu nerelere varabilirdi, düşünsenize? Suratları öyle korkunç, öyle öfkeliydi ki, tamam dedim bunlar şimdi bıçakları çeker. Zadorov olmasaydı halimiz haraptı, içlerinde aklını oynatmayan tek oydu. Çocukları durdurmaya çabaladık, ama kudurmuş domuz gibiydi hepsi, öfkelerini burunlarından soluyor, bağırıp çağırıyorlardı... Ah, bir görseydiniz!»

Çocukları sorguya çekmedim, olağandışı bir şey olmamış gibi davranmaya çalıştım. Öte yanda çocuklar da fazla meraklı davranmadılar. Olay kapandığı anda ilginçliğini yitirmişti. Gorki Topluluğunun üyeleri her şeyden önce gerçekçiydiler, yeni bir durum ortaya çıktığında yapılması gereken işi düşünürlerdi yalnızca.

Vilayet Eğitim Müdürlüğünden çağırmadılar. Ben de kendiliğimden kalkıp gitmedim. Ancak bir hafta kadar sonra Vilayet İşçi ve Köylü Denetim Örgütünde işim vardı, oraya uğradım. Başkan odasına çağırtmış, gittim. Çernenko bir kardeş sıcaklığıyla karşıladı beni.

«Otur hele, dostum, otur!» dedi. Elimi tutmuş, sevinçle gülüyordu. «Şu senin çocuklar ne yaman şeyler öyle! Doğrusunu istersen, Şarin'in söylediklerini dinledikten sonra perişan, mutsuz insanlar, acınası yaratıklar göreceğimi sanmıştım. Ah, dostum, o piç kuruları nasıl da sardı etrafımızı... Şeytan gibi çocuklar hepsi, akıllı, cin gibi! Hele arkamızdan koşmalarını hiç unutmayacağım — ömrümde görmedim böyle şey, eh, pes yani! Şarin oturmuş, dişleri birbirine çarpa çarpa 'İnşallah bizi yakalayamazlar!' diye kekeliyordu. Bense, 'Dua et ki otomobil bozulmasın.' diyordum. Harika bir olaydı canım! Öyle eğlendim, öyle sevindim ki, bilemezsin! Kime anlatsam kasıkları çatlıyasıya gülüyor, yerlere yatıyorlar...»

Çernenko'yla dostluğumuz o gün başladı.

KÖYLÜYE DUYULAN İLGİ

Trepke topraklarının yaşanacak duruma getirilmesi hiç de öyle düşündüğümüz gibi kolay değil, tersine çok karmaşık, çok güç bir işmiş meğer. Bazı binalar öyle bir onarım gerektiriyordu ki, yepyeni bir bina yapmak çok daha kolay, çok daha akla uygundu. Paramız sayılıydı. Bakanlığın ayırdığı yardım da daha çok yapım gereçleri almamıza yarıyordu, elimize para değil gereç veriyorlardı ancak, bunun içinse kalkıp Harkov'a ya da Kiev'deki müdürlüklere başvurmak gerekiyordu. Oralardaysa bizim isteklerimizi küçük ve önemsiz görüyorlar, genellikle istediğimiz gerecin aşağı yukarı onda birini veriyorlardı; eli boş döndüğümüz bile oluyordu bu seferlerden. Harkov'a sayısız yolculuklar yaptıktan sonra zar zor sağlayabildiğimiz, üstelik trene bile yüklemeyi başardığımız yarım kamyon dolusu cam, bizim kasabaya varmadan, bizden daha ağırlıklı, kuşkusuz arkası olan bir örgüt tarafından elimizden alındı.

Paramız olmadığından, işçi tutamıyorduk pek, her şeyi kendimiz yapmak zorundaydık. Yalnız, bir işçi artelinin yardımıyla biraz doğrama işleri yaptırabilmiştik dışarıya.

Ancak, para kaynakları bulmamız hiç de zor olmadı, çünkü yeni Topluluğumuz, eski, yıkık kulübe ve ahırlarla doluydu. Trepke kardeşler cins at yetiştirirlermiş. Böyle bir iş bizim aklımızda yoktu;

hem, bu ahırları onarmaya bizim gücümüz yetmezdi. Kalina İvanoviç'in deyişiyle, «Bizim harcımız değil» di bu.

Bu binaları yıkmaya ve tuğlalarını köylülere satmaya başladık. Alıcımız boldu; her saygıdeğer ev sahibi, evine bir şömine, soba ya da diyelim, bir kiler yapmak zorundaydı; ayrıca, her Kulak, o Kuklara özgü açıkgözlülük gereği, hiç gerekmese bile sakla samanı gelir zamanı diyerek kapışıyorlardı bizim tuğlaları.

Ahırların yıkılması işini bizim çocuklar üstlenmişti. Dökümevindeki kırpıntı demirlerden irili ufaklı çeşit çeşit kazma yaptılar; canla başla çalışıyorlardı.

Çocuklar yarım gün çalışıyor, günün geri kalan saatlerini derslere ayırıyorlardı; bu yüzden yeni Topluluğumuza iki posta gidip geliyorlardı. Bu gidiş gelişlerde çok ciddi, büyük iş adamı pozları takınıyordu bizimkiler; ancak bu hava, arada bir yoldan çıkıp, şöyle bir hava almak üzere kendi bahçelerinin dışında kabara kabara dolaşmakta olan bir besili tavuğun peşine takılmalarını engellemiyordu. Böyle bir tavuğun yakalanması ve hele hayvanın içerdiği kalorilerin insan bedenine katılması işi enerji, akıl, göz açıklığı, soğukkanlılık ve karşı durulmaz bir istek gerektiriyordu. Hele Topluluk üyelerinin ne de olsa bir dereceye kadar uygarlığa bulaşmış olmaları sonucu, uygarlığın önemli bir basamağı olan ateşi kullanmadan edememeleri nedeniyle büsbütün karmaşıklaşıyordu.

Sözün kısası, yeni Topluluğa çalışmak üzere yapılan yolculuklar, Topluluk üyelerinin köylüler dünyasıyla daha yakın ilişkiler içine girmesini sağlamıştı; ancak şunu unutmamak gerekir ki, çocukları en başta ve en çok ilgilendiren şey, köylü yaşamının iktisadi temelleriydi; işte bu ilgi ve ilişki, sözünü ettiğimiz çalışma dönemi sırasında çok ileri düzeye ulaştı. Çeşitli üstyapılar konusunda derin tartışmalara girme gereğini görmeyen çocuklarım, doğrudan doğruya kilerlere ve mahzenlere dalıyorlar, ve orada bulunan servetleri ellerinden geldiğince usta bir biçimde eritiyorlardı. Köylülerin, mülkiyet içgüdüleriyle bu etkinliğe karşı direnç göstereceğini doğru ve yerinde olarak öngören çocuklar, uygarlık tarihini inceleme işini, bu tür güdülerin uyuduğu saatlere, yani geceye bırakmış bulunuyorlardı. İşte, bu canlı yaratıklar, bilimin kurallarına tam tamına uygun olarak, tüm çaba ve yeteneklerini, insanoğlunun en temel gereksinmesini karşılama, yiye-

cek sağlama yolunda değerlendirdiler. Süt, kaymak, tereyağı, kurabiye... İşte Gorki Topluluğunun köyle olan ilişkilerini anlatan sözcükler...

Son derece bilimsel temellere oturtulmuş olan bu iş, Karabanov, Taranets, Volokhov, Osadçi ve Mityagin gibi çocukların elinde olduğu sürece geceleri rahat uyuyabilirdim, çünkü bunlar kendi uzmanlık alanları olan bu konuda son derece ustaydılar. Köylüler sabah kalkıp da varlarına yoklarına şöyle bir göz attığında iki güğüm sütün eksildiğini görüyor, boş güğümlerin yerli yerinde durduğuna şükrediyorlardı. Sonra, konuyu irdelediklerinde büsbütün şaşırıyorlardı. Kapılardaki kilit değil kırılmak, hırpalanmamıştı bile. Kapının mandalı konduğu gibi duruyordu, damda delik gedik yoktu, köpekse koca gecede bir kez olsun hırlamamıştı, ve cansız olsun canlı olsun orada bulunan her şey, çevrelerindeki dünyaya faltaşı gibi açık, uyanık ve güven verici gözlerle bakıyorlardı.

Ancak, ilkel uygarlık üzerine yapılan uygulamalı inceleme işine genç kuşak da katılınca durum değişti. O vakit, köylüler kapılarındaki asma kilitleri yoklamaya gittiklerinde gözlerini korku içinde açar oldular; çünkü ne yalan söylemeli, maymuncuğu ustalıkla kullanmamanın, ya da aslında Trepke'de onarım işinde kullanılmak üzere yapılmış bir manivelayı asma kilitte denemenin sonucu olarak kilitte işe yarar hal kalmayabiliyordu. Ve köpek —sahibinin anlattığına göre— o gece değil hırlamak, havlamaktan yeri yerinden oynatmış, adam kalkıp onu salıncaya dek vakit geçtiğinden ortalıkta kimse kalmamış olabiliyordu. Deneyimsiz küçüklerin acemi çalışmaları kısa zamanda onlar hesabına kötü sonuçlar doğurdu ve yukarıda sözü edilen köpek tarafından yatağından kaldırılan, hatta çağrısız konukları karşılamak üzere gözünü kırpmadan bekleyen öfkesi taşmış bir köylünün peşlerine düşmesine neden oldu. Beni en başta şaşırtan da bu oldu zaten. Başarısız küçükler tabanları kıçlarına vura vura Topluluğa doğru koşuyorlardı; *büyüklerin hiçbir zaman yapmadığı bir hareketti* bu. Köylü de aynısını yapmış, beni uyandırdı, saldırganın kendisine teslim edilmesini istedi. Ama saldırgan yatağına girmişti bile, bu yüzden, göğsümü gere gere şu soruyu sordum: «Çocuğu tanıyabilir misin?

— Nerden tanıyacakmışım? Yalnızca buraya doğru koştuğunu gördüm.

— Belki de bizim çocuklardan biri değildi, dedim saf saf.

— Değil mi? Hah! Siz buraya gelmeden böyle olaylar olmuyordu!»

Kurban, başlarından geçenleri, parmaklarını da kullanarak birer birer saydı:

«Dün gece Miroşniçenko'nun sütü çalındı, daha önceki gece Stepan Verkhola'nın kilidi kırıldı, geçen cumartesi, Greçani'yle Petro' nun bahçelerinden iki tavuk eksildi, ondan bir gün önce, Stovbin'in dul karısı —neydi adı, biliyorsun işte— pazara götürmek üzere iki tekne dolusu kaymak hazırlamıştı, baktı ki kaymaklar gitmiş, her şey altüst! Daha sayayım mı, Vassili Moşçenko, Yakov Verkhola ve şu kambur... adı neydi, dur söyleyeceğim... Hah! Neçipor Moşçenko' nun...

— Tamam da, kanıt gösterebilir misin?

— Kanıt ha! Kapıdan çıktım, baktım buraya doğru koşuyorlardı diyorum anlamıyor musun? Hem, başka kim olabilir ki? Senin çocuklar Trepke'ye gidip gelirken her yeri talan ediyorlar be!»

Artık ben de, bu olaylar karşısında eskisi gibi umursamasız davranmıyordum. Köylülere acıyordum, hem, elimin kolumun bağlı olduğunu görmek çileden çıkarıyordu beni. Hele olan bitenden haberli olmamak, özellikle utanç vericiydi, çünkü bu durumda her şeyden kuşkulanıyor, diken üstünde oturuyordum. Kışın yaşadığımız olaylar nedeniyle de sinirlerimin tutar yeri kalmamıştı.

Görünüşte, Toplulukta her şey yolunda gibiydi. Çocuklar gündüzleri Trepke'de işçilik ediyor, ders çalışıyor, eğitim görüyorlardı; geceleriyse oturup şakalaşıyor, oyunlar oynuyor sonra da yatıp uyuyorlardı. Sabahları da yaşamlarından memnun, neşe içinde uyanıyorlardı. Köy seferleri gece yapılıyordu. Büyükler azarlamalı öğütlerimi suskunlukla yanıtladılar. Köylülerin yakınmaları bir süre için dindi; ancak bu uzun sürmeyecek, Topluluğa karşı duyulan düşmanlık yakında tazelenecekti.

Anayolda yapılan büyüklü küçüklü soygunların süregitmesi bizim durumumuzu büsbütün güçleştiriyordu. Soyguncular, eskisi gibi paraya ağırlık vermiyor, köylülerin daha çok yiyeceğini elinden alıyordu,

üstelik, nicelikte de değişiklik yapmışlardı, azar azar çalıyorlardı. Başlangıçta bu bizimkilerin işi değildir dedim, ama köylülerle aramızda konuşurken onların aynı kanıda olmadığını görüyordum:

«Yok canım, sizin çocuklardır mutlaka! Hele sen bekle, yakalayalım, bir güzel haklayalım, görürsün!»

Çocuklar beni rahatlatmak için ellerinden geleni yapıyorlardı:

«Yalan söylüyorlar! Kulaklar n'olacak! Bizimkilerden biri arada kilerlerine uğruyordur belki. Bu olur, ama karayolunda soygun, asla!»

Bizimkilerden kimsenin yola soyguna çıkmadığına kalıbını basıyordu büyükler; onlara inanıyordum, çünkü büyükler böyle bir iş yapamazdı, yapmadıkları gibi kimsenin yapmasına da göz yummazlardı, biliyordum. Bunu düşününce sinirlerim biraz gevşiyordu, ama beş dakika sonra bir köylüye rastlayıp da bir yeni söylenti duyunca yüreğim gene ağzıma geliyordu. Derken bir gece, ansızın, bir takım silâhlı milis askeri, Topluluğu bastı. Yatakhanelerin tüm kapılarına birer nöbetçi diktiler ve arama-taramaya başladılar. Beni de büromda tutukladılar, milis güçlerinin işini bozan da bu oldu zaten. Çocuklar milis askerlerini yumruklarıyla karşıladılar. Gecenin karanlığında taşlar uçuşmaya başladı. Birkaç çocuk pencerelerden dışarı atlayıp ahırın önüne çekilmiş duran atlara saldırarak can havliyle ormana kaçmalarını sağladılar. Bir yığın bağrış-çağrış ve vuruş-dövüşten sonra Karabanov hızla odama daldı:

«Çabuk koş, yoksa bir felaket olacak!»

Koştum, bahçeye çıktım ve anında bir yığın öfkeden kudurmuş çocukla sarıldım, Zadorov köpürüyordu:

«Bu saçmalığa ne zaman bir son verilecek?» diye bağırdı. «Bırak beni hapishaneye göndersinler, bıktım artık be! Ben hapis miyim burda yani? Ne oluyor? Burası hapishane mi arama yapıyorlar? Her şeye burunlarını sokuyorlar...»

Küplere binmiş olan takım komutanı gene de yetkisini kullanmaya kalktı.

«Öğrencilerinize söyleyin derhal yatakhanelere girip yataklarının başında dikilsinler!

— Ne hakla arama yapıyorsunuz? diye sordum ben de.

— Bu sizi ilgilendirmez. Emir aldım.

— Derhal bu Topluluktan gidin.

— Ne demek istiyorsun sen?

— Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Şubesi Başkanının izni olmaksızın arama yapmanıza göz yumamam. Anlaşıldı mı, buna gelemem! Gerekirse de engel olmak için zor kullanırım.»

Çocuklardan biri, «Dikkat et biz seni aramayalım!» diye bağırdı, ama «Kess!» diye gürleyerek susturdum onu.

«Pekâlâ,» dedi takım komutanı, «ama bunu yanına bırakmayacağız...»

Adamlarını topladı, artık neşelenmeye başlayan çocukların yardımıyla atlarını buldular ve alaylı bağrışlarla uğurlanarak gittiler.

Kasabaya indiğimde, adını bilmediğim bir yüksek rütbeli milis subayına birinin çocukları şikayet ettiğini öğrendim. Bu baskından sonra olaylar inanılmaz bir hızla gelişti. Köylüler bağrış çağrış bana geldiler, gözdağı vermeye, öfke içinde sövüp saymaya başladılar:

«Dün senin çocuklar karayolunda Yavtuk'un karısının yolunu kesip yağını aldılar.

— Yalan söylüyorsun! diye bağırdı çocuklardan biri.

— Evet, aldılar! Sonra da şapkalarını gözlerine indirip kaçtılar, kimse yüzlerini görüp tanımasın diye.

— Kaç kişiydiler? diye sordum.

— Kadın bir kişi diyor. Sizin çocuklardan biriymiş. Aynı bu ceketlerden giyiyormuş.

— Beni güldürmeyin! Bizim çocuklar böyle bir şey yapmaz!»

Köylüler gitti. Biz sustuk kaldık öyle. Karabanov birden sessizliği bozdu:

«Yalan, inan olsun yalan! Yolda biri bir şey çalacak da biz bilmeyeceğiz ha, olamaz!»

Bütün bunlar beni olduğu gibi çocukları da tedirgin etmişti, kilerlere yapılan saldırıları bile kestiler bu yüzden. Hava kararmaya başlar başlamaz, Topluluk donup kalıyor, beklenmedik, yeni, üzücü, perişan edici bir olayı yaşayacak diye yüreği ağzında duruyordu. Karabanov, Zadarov, Burun, yatakhane yatakhane geziyor, bahçenin en karanlık köşelerini araştırıyor, ormanı bile didik didik ediyorlardı. Yaşamının başka hiçbir döneminde öylesine bozulmadı sinirlerim.

Derken...

Bir akşam odamın kapısı hızla, ardına dek açıldı, birkaç çocuk, Prikhodko'yu içeri tıktı. Karabanov Prikhodko'nun yakasından tutmuş, ite kaka çalışma masamın önüne doğru getiriyordu.

«İşte!

— Gene bıçak mı çekti? dedim bitkin bitkin.

— Keşke bıçak çekseydi! Karayolunda adam soyuyordu, adam!»

Dünya birden parçalanmaya, un-ufak olan kafamdan, omuzlarımdan aşağı dökülmeye başladı. Hiç düşünmeden —bir şey söylemek için belki— karşımda tir tir titreyen Prikhodko'ya sordum:

«Doğru mu?»

Duyulur duyulmaz bir sesle, «Evet,» diye fısıldadı. Gözleri yerdeydi.

Felaket dediğimiz şey, anlık bir iştir. Bir anda elimde bir silah belirdi.

«Kahrolasılar!» diye bağırdım. «Bıktım artık!...»

Ama tabancayı şakağıma dayamaya meydan kalmadan bir yığın çocuk bağırıp zırlayarak üzerime atıldı.

Kendime geldiğimde Ekaterina Grigoryevna, Zadorov ve Burun başımdaydı. Masayla duvar arasında yerde yatıyordum, üstüm başım sırılsıklamdı. Başımı tutmakta olan Zadorov, gözlerini kaldırıp Ekaterina Grigoryevna'ya baktı:

«Tamam, sen oraya git... Çocuklar... Prikhodko'yu öldürebilirler...»

Fırladım kalktım, bahçeye koştum. Prikhodko'yu ellerinden kurtardığımda bayılmıştı. Kandan yüzü görünmüyordu.

HIRSIZ-POLİS OYUNU

Bu olay 1922 yazının başlarında oldu. Toplulukta hiç kimse Prikhodko'nun işlediği suçtan söz etmedi. Çocuklar onu iyice haklamışlardı, bir süre yataktan kalkamadı. Biz de ona sorgu sual sormadık. Yaptığı işin olağandışı bir yönü yoktu diye düşündüm, fazla üzerinde durulacak bir durum yoktu. Cebinde silah ya da bıçak bulunmamıştı.

Ne var ki, can çıkmayınca huy çıkmazdı ve bu Prikhodko anadan

doğma hayduttu. Çalışma odamda geçen, büyük bir felaketle sonuçlanmaktan kıl payı kurtulan olay ve kendisinin başına gelenler hiçbir etki yaratmamıştı onda. Gelecekte, Topluluğumuzun başına daha çok işler açacaktı. Bu çocuk kendine göre sadıktı da, Topluluğa zarar verebilecek bir düşmanın kafasına kazma ya da baltayı indirmeye hazırdı; bu tür düşmanlara göz açtırmazdı. Kafası pek gelişmemişti, derin düşüncelere yer yoktu orada; anlık düşünür, her olayın o an etkisi altında kalır, o donuk beynine giren her fikre kaptırırdı kendini. Ama işe gelince, Prikhodko'nun üstüne yoktu. En güç işler karşısında bile yılmaz, her şeyi yapabileceğine inanırdı. Baltayla çekici, komşusunun kafatasını parçalamaktan başka işlerde kullanırken de çok ustaydı.

Daha önce anlattığımız kötü olaylardan sonra Topluluğun üyeleri, köylülere karşı şiddetli bir öfke duymaya başladılar. Başımıza gelenlere onlar neden olduğundan çocuklar köylüye düşman kesilmişlerdi. Bu öfkelerini uygulamaya dökmüyor, ya da başlarını belaya sokmamaya çalışıyorlarsa da, bunun tek nedeni bana acımalarıydı, bunu apaçık görebiliyordum.

Gerek uğraşdaşlarım, gerek ben, köylülerin yaptığı iş, bu işe karşı saygılı olma gereği üzerinde çeşit çeşit konuşmalar yapıyor, bunu yapmak için elimize geçen tüm fırsatları değerlendiriyorduk. Ancak çocuklar, kendilerinden daha bilgili ya da daha akıllı birilerini dinliyor havasında olmuyorlardı böyle zamanlarda. Sen onları sakalıma anlat der gibilerden, öylesine dinliyorlardı öğütlerimizi.

«Siz onların ne mal olduğunu bilmiyorsunuz. Biz malımızı biliriz. Yeterince deneyimimiz oldu köylülerle. Yarım okka ekmek uğruna insanın gırtlağını keser onlar be! Yaralı parmağa işemezler... Açlıktan ölmek üzere olan bir insan görseler, bir lokma ekmek atmazlar önüne. Tahılları ambarlarında küflenir de gene sana bir avuç vermezler.

—Tamam, biz haydutuz, kabul hırsızız! Ama suç işlediğimizi biliyoruz, yadsımıyoruz ya! Hem... Bağışlandık, değil mi ya! Bunu biliyoruz. Ama onlar... Kimseyi umursadıkları yok. Köylüye sorarsan Çar kötüydü, onu beğenmiyorlardı; ama Sovyet hükümetini de beğenmiyorlar? Onlara göre iyi insan onlardan hiçbir şey istemeyen,

öte yanda her şeyi bedavadan önlerine koyan kimsedir. Nerde görülmüş bu?! Mujik işte, n'olacak!

—Ah, şu mujiklerden bıktım! Dayanamıyorum, yüzlerine bakmak bile ağır geliyor bana... Elime geçirsem bir yudum suda boğarım hepsini.»

Bu sonuncuyu, anadan doğma kentli olan Burun söylüyordu.

Burun'un en büyük eğlencesi, pazara gittiğimizde, arabasının yanında durmuş, çevresinde karınca gibi kaynayan acımasız kentlilere hoşnutsuz gözlerle bakan bir köylüye yaklaşıp ona takılmaktı:

«Sen bir serseri misin?» derdi Burun.

Böyle bir soru beklemeyen köylü, boş bulunup, «Ha?» diye sorardı.

«Ha anladım, mujiksin sen!» diye haykırır, kahkahayı basardı bizimki. Sonra da yıldırım hızıyla arabadaki çuvalın başına çökerdi.

«Aç güzünü babalık!» diye bağırırdı köylüye.

Köylü, ağzına geleni söylemeye, sövüp saymaya başlardı. Burun'un istediği de buydu zaten, bir amatör müzikçinin senfoni orkestrası dinlerken duyduğu mutluluğu duyardı bütün bunlar olurken.

Bana da içindekini söylemekten sakınmazdı:

«Siz olmasanız ben bunların anasını ağlatırdım ya!»

Köylülerle iyi ilişkiler kuramayışımızın en büyük nedenlerinden biri, Topluluğun çepeçevre Kulak çiftlikleriyle sarılı olmasıydı. Gerçek köylülerin, çalışkan köylülerin çoğunlukta olduğu Gonçarovka köyü, şimdilik bize uzaktı, onlarla alışverişimiz olmuyordu. En yakın komşularımız tüm o Moussi Karpoviçler, Yefrem Sidoroviçler, beyaz badanalı, sağlam çatılı evlerinde gel keyfim gel yaşıyorlardı; bahçelerini çevreleyen çit o bizim bildiğimiz kuru yapraklı ağaç dallarından yapılma değil, gerçek çitlerdi, kimseyi de bahçelerine sokmuyor, girenin de gözünün yaşına bakmıyorlardı. Topluluğa geldikçe dır dır konuşuyor, vergilerin ağır olduğunu, böyle bir siyaset güderse bu Sovyet hükümetinin ömrünün pek uzun olmayacağını söylüyor, başımızın etini yiyorlardı. Onlara yanıt yetiştiremiyorduk. Bir de, bu köylülerin arabalarına koştukları atlar bakmaya kıyılamayacak denli güzeldi. Tatil ve bayram günlerinde votkalar boğazlarından oluk oluk akarken kanlarının burunları baskıdan yeni çıkmış dallı güllü basmaları, taze kaymakları ve mis gibi kurabiyeleri koklardı. Oğullarına ge-

lince, iki dirhem bir çekirdek giyinirdi hepsi. Öylesine güzel ceketler kimsede yoktu. En iyi terzinin elinden çıkmış olan giysileri hokka gibi oturmuştu bedenlerine; koyu yeşil, siperlikli şapkalar, yaz kış ayaklarından çıkmayan o görkemli galoşların süslediği, dizlerine dek uzanan pırıl pırıl çizmeler herkesin gözünü kamaştırırdı.

Topluluk üyeleri, komşularımızın her birinin iktisadi durumunu onlardan iyi bilirlerdi. Birinin mibzerinin ya da biçerinin ne durumda olduğunu bile bilirlerdi, çünkü bu gereçler bizim dökümevinde onarılırdı. Bu Kulakların kapısından, yaptıkları işin karşılığını, ücretlerini alamadan dönen sayısız çoban ve işçinin yüreğindeki acıları da bilirdi bizim çocuklar.

Doğrusunu söylemek gerekirse, çocukların, kilitli kapıları ve sağlam parmaklıkları ardında yuvalanan bu Kulak dünyasına karşı duydukları hoşnutsuzluğu bana da aşıladılar.

Ama gene de, bu sonu gelmez kavgalar bende rahat huzur bırakmadı. Bunlara, köy yetkilileriyle aramızın bozuk olduğunu da eklersek, halimizi gözümüzün önünde canlandırabilirsiniz. Luka Semyonoviç, Trepke topraklarını bize teslim etmekle birlikte, bu yeni yurdumuzdan vazgeçebileceğimiz umudunu söndürmüş değildi. Burada bir okul açılmasının daha yararlı olacağı gerekçesiyle değirmenin ve tüm Trepke topraklarının Köy Sovyetine devredilmesi için canla başla çalışıyordu. Yakınlarının ve akrabalarının yardımıyla yeni Topluluktan toprak satın almış, o toprakları köye katmıştı. Bu saldırıya yumruk ve sopalarla karşı koyduk, ama satışın geçersiz kılınması, bu toprağın yalnızca Luka Semyonoviç ve akrabalarına yakacak odun sağlamak üzere alındığını kanıtlamak için kasabada, devlet dairelerinde anamdan emdiğim süt burnumdan geldi.

Luka Semyonoviç'le yandaşları durmadan kasabaya taşınmaya, Toplulukla ilgili sonu gelmez yakınma mektupları, başvuru yazıları yazmaya, yetkililerin eşiklerini aşındırmaya başladılar; milis askerlerinin yaptığı baskın da, onların ısrarıyla olmuştu.

Daha yaza girmeden, kışın, Luka Semyonoviç bir akşam üzeri odama dalmış, bana şöyle babalanmıştı:

«Dökümevinde yaptığın işlere karşılık köylüden aldığın parayı işlediğin defterleri göster bana!

— Defol burdan! diye yanıtladım onu.

— Bu da ne demek oluyor?

— Burdan defol git demek oluyor!»

Paranın başına gelenleri öğrenme girişiminde başarıya ulaşacağı konusundaki umutları gözlerime bakınca sönmüş olmalı ki, Luka Semyonoviç ağzını kapadığı gibi ayaklarının ucuna basa basa gitti o akşam. Ancak bu olaydan sonra, benim ve tüm örgütümüzün baş düşmanı oldu. Topluluk üyeleriyse, gençlik ateşlerinin de körüklediği bir öfkeyle nefret ediyorlardı Luka'dan

Bir haziran güneşinin tam tepemizde parıldadığı saatlerde, gölün karşı kıyılarında, ufuğa sırtını vermiş bir sıra insan görüldü. Topluluğa yaklaştıkça, insanları ayrıntılarıyla seçmeye ve de seçtikçe ağzımızı daha şaşkın bir biçimde açmaya başladık; iki mujik kolları yanlarına bağlanmış olan Oprişko'yla Soroka'yı ortalarına almış uygun adım yürüyorlardı.

Şu Oprişko, ne yönden bakılırsa bakılsın, kabadayı ruhlu bir çocuktu. Toplulukta, Anton Bratçenko'dan başka hiç kimseden korkmazdı. Kendisi Anton'un yanında çalışırdı, Anton'sa, gerekli gördüğü durumlarda onu okşardı. Oprişko, Anton'dan çok daha iri ve güçlüydü, ama ona karşı açıklanması olanaksız bir hayranlık beslerdi; işte, baş seyise karşı duyduğu bu sevgi ve seyisin utkulu tavır ve davranışları, Oprişko'yu bu üstünlükleri kullanmaktan alıkoyardı. Oprişko, kendini tüm öteki çocuklardan üstün görür, kimsenin ona iş buyurmasına, ya da bir düşünceyi kabul ettirmesine göz yummazdı. Müdanasız bir çocuktu kısacası. Onun bu huyu başının derde girmesine de meydan vermiyordu, çünkü Oprişko, yalnızca gülüp oynayanların yanına yanaşırdı. Canı sıkkın, suratı asık, ya da başı dertte birinin yanında göremezdiniz onu. Başlangıçta kalmakta olduğu yuvadan ayrılmak istemediydi. Ayağına gidip onu getirmek zorunda kaldım. Beni yatağında, arka üstü uzanmış durumda karşıladı, ters ters baktı.

«Haydi işine git,» dedi. «Ben bir yere kımıldamam!»

Huyunu suyunu anlatmış, kabadayılığından söz etmişlerdi, bu yüzden ben de suyuna gitmeye, aşağıdan almaya hazırlıklıydım.

«Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim beyefendi,» dedim, «ama görevim gereği, sizin için hazırlanmış olan arabadaki yerinizi almanızı rica etmek zorundayım...»

Oprişko bu konuşmam karşısında önce şaşırdı, yatağından kalkmaya bile davrandı, ama sonra içindeki ses baskın geldi, başını gene yastıklara gömdü.

«Söyledim ya! Gitmiyorum!

— Bu durumda sayın beyefendi, üzülerek söyleyeyim ki, sizi zorla götürmek gibi kaba bir hareketi yapmak durumunda kalacağım.»

Oprişko, kıvır kıvır saçlarla çevrili kafasını yastıktan kaldırdı ve şaşkın gözlerle bana baktı.

«Sen nerden çıktın böyle be?» diye bağırdı. «Beni zorla götürmek kolay mı sanıyorsun?

— Unutmayınız ki beyefendi...» Sesime biraz daha alay kattım, konuşmamı sürdürdüm: «... Yani sayın Oprişko...» Ve sözümün burasında sabrım taştı:

«Kalk ulan ordan!» diye gürledim. «Ne halt etmeye yatıyorsun öyle! Kalk diyorum sana!»

Yataktan atladı, pencereye koştu.

«Ben de bu pencereden aşağı atlamazsam bana da Oprişko demesinler!» diye bağırdı.

«Ya şu anda pencereden atlarsın,» dedim aşağılayıcı bir tavırla «ya da arabaya atlarsın, seninle oyalanacak halim yok!»

Üçüncü kattaydık. Oprişko kendini koyverdi, neşeli neşeli güldü.

«Senden kurtulmanın çaresi yok, değil mi,» dedi. «Eh, n'apalım? Gorki Topluluğunun Müdürü müsünüz siz yoksa?

— Evet.

— Eh, bunu baştan söyleseydiniz ya? Çoktan yola koyulmuş olacaktık şimdi.»

Bir an önce hazırlanmak için çırpınmaya başladı bunun üzerine.

Toplulukta, öteki çocukların tüm etkinliklerine canla başla katıldı. Ancak hiçbir zaman başı çekmeye yanaşmıyor, iş yapmaktan çok vakit öldürmeye bakıyordu anlaşılan.

Soroka, Oprişko'dan küçüktü. Yusyuvarlak, ay gibi bir yüzü vardı; ne var ki, bu güzel yüzden aptallık akıyordu; ayrıca son derece kaz kafalı ve inanılmaz ölçüde talihsiz bir çocuktu. Elini neye atsa kurutur, ne işe kalkışsa, düşkınlığına uğrardı. Çocuklar, Oprişko'nun yanısıra eli kolu bağlananın bu olduğunu görünce bu işten hiç hoşlanmadılar.

«Dimitri ne demeye kalkıp Soroka'yı bu işlere bulaştırır, anlamıyorum ki,» diye mırıldandılar.

Takımda, köy Sovyeti Başkanı ve eski dostumuz Moussi Karpoviç de vardı.

Moussi Karpoviç, saldırıya uğramış bir melek pozu takınmıştı. Luka Semyonoviç'se, bir başyargıç kadar ayık, başı dik pozlardaydı. Resmi yetkesi cebindeki kâğıtta değil de alnında yazılıydı sanki. Kızıl sakalı özenle taranmıştı, ceketinin altından görünen kar gibi beyaz işlemeli gömleği, kiliseden yeni çıktığını belirtse gerekti.

Köy Sovyetinin başkanı söze başladı.

«Çocuklarınızı çok da güzel yetiştirmişsiniz doğrusu, dedi.

— Bu sizi ne ilgilendirir? diye yanıtladım onu.

— Ne ilgilendirdiğini söyleyeceğim şimdi; kimsede rahat huzur kalmadı! Karayoluna çıkıp yol kesiyor, önlerine geleni soyuyorlar.»

Topluluk çocukları da oraya toplaşmıştı, kalabalıktan, «Hey, babalık, onları bağlamaya ne hakkınız var? diye bir ses geldi.

— İnsanları hayvan sanıyor, dedi biri.

— Böyle olmadığını anlatmak gerek buna!

— Kesin!» diye bağırdım onlara. Adamlara döndüm. «Olanları anlatın bakalım,» dedim.

Aldı Moussi Karpoviç, ve olanları anlattı:

«Benimki bahçedeki çite kendi iç gömleğiyle bir battaniye asmıştı. Bu ikisi yoldan geçti gittiler. Sonra bir baktım, çamaşırlar yok. Arkalarından koştum, bunun üzerine tabanları yağladılar. Eh, ben onlarla bir miyim, onlar gibi koşabilir miyim! Allahtan Luka Semyonoviç kiliseden çıkmış, gidiyordu, ikimiz bir olduk, onları yakaladık...»

Kalabalıktan biri, «Neden bağladınız onları peki? diye seslendi.

— Neden olacak, kaçmasınlar diye. Nedenmiş...

— Burda konuşmayalım, dedi başkan. Haydi gidip tutanak tutalım.

— Tutanak falan gerekmez! Malları geri verdiler mi?

— Verdilerse n'olacak? Tutanak tutmak şart!»

Sovyet başkanı bizi canımızdan bezdirmeyi kafasına koymuştu, eline geçen bu fırsatı boşa harcamaya hiç niyeti yoktu. Topluluk çocukları ilk kez suçüstü yakalanıyorlardı.

Böyle bir durum, bizim açımızdan hiç hoş değildi. Tutanak tut-

mak demek, çocukları hapse attırmak demekti. Topluluk için de silinmez bir yüzkarası olacaktı bu.

«Bu çocuklar ilk kez suç işliyor,» dedim. «Komşular arasında her şey olur. İlk kez olduğu için bağışlamak gerekir.

— A-ah!» dedi Kızıl saçlısı. Başını da hayır anlamında kaldırdı. «Bağışlamak yok! Haydi, büroya gidelim, tutanak tutalım.»

Moussi Karpoviç, eski yaraları deşti:

«Hani bir gece beni yakalamıştınız, anımsadınız mı? Baltam da hâlâ sizde! Bana az şeye patlamadı o olay!»

Buna verilecek bir yanıtım yoktu.

İşin tutar yanı yoktu. Bu durumdan sıyrılmak nerdeyse olanaksızdı. Kulaklar bizi köşeye kıstırmıştı. Maçı kazananları büroma doğru götürürken, çocuklara verip veriştiriyordum:

«Geberesiceler, şimdi istediğiniz oldu mu, ha? Yaptınız yapacağınızı işte! Şimdi de kadın gömleği ha! Bizi hep horgörecekler sizin yüzünüzden! Kimse saygı beslemeyecek işte! Süprüntüleri temizlemeye başlayacağım yakında, durun hele! Bu aptallar da kodesi boylayacak!»

Çocuklarda çıt yoktu. Gerçekten canımıza okunuşlardı.

Bu eğitbilim-ötesi sözleri söylene söylene büroya doğru yürüyordum ben de. Başka çare yoktu.

Tam iki saat dil döktüm başkana, asıldım da asıldım. Böyle bir şeyin bir daha asla olmayacağını söyledim, Köy Sovyetine yepyeni bir çift araba tekerleğiyle baltayı maliyet fiyatına yapabileceğimizi söyledim. Daha ne gerekse söyledim işte. Sonunda başkan şöyle bir koşul öne sürdü:

«Söyle çocuklar benden af dilesin.»

Bu iki saat içinde, yüreğimden ancak ölünce çıkacak bir kin gelişti başkana karşı. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da şu yabanıl düşünceyi geliştiriyordum kafamda: Gün gelecek, bu başkanın da kuyruğu sıkışacaktı, biri çıkıp gözümün önünde pataklasa kılını kıpırdatmadan izleyecektim onu.

Ne düşünürsem düşüneyim, şu anda yapacak hiçbir şey yoktu. Çocuklara kapının önünde sıra olmalarını söyledim. Yetkililer birkaç basamaktan oluşan merdivenin başına dikildiler. Elimi şapkamın si-

perine kaldırıp asker gibi selâm durarak, tüm Topluluk adına, yoldaşlarımızın yaptığı yanlışlıktan çok büyük bir pişmanlık duyduğumuzu, bizi bağışlamalarını dilediğimizi, gelecekte böyle olaylara meydan vermeyeceğimizi söyledim.

Luka Semyonoviç, şu söylevi çekti:

«Kuşkusuz, bu tür olaylar, yasanın gerektirdiği üzere ağır biçimde cezalandırılmalıdır, çünkü kuşkusuz, köylüler, gerçek birer emekçidirler. Dolayısıyla, bir köylü kadın kalkıp da bahçesine bir gömlek asar, siz de bunu alırsanız, halkın düşmanısınız demektir. Sovyet Hükümeti tarafından atanmış olan ben, bu tür yasadışı eylemlere göz yumamam, her haydut ve hırsızın dilediğini alıp gitmesine, buna karşılık elini kolunu sallayarak aramızda dolaşmasına göz yumamam. Sizse benden bunu istiyorsunuz. Bana söz veriyorsunuz — tutup tutmayacağınızı tanrı bilir ya!.. Neyse, başınızı öne eğip benden af dilerseniz, müdürünüz de sizi birer haydut değil de dürüst yurttaşlar olarak yetiştirmeye söz verirse... işte ancak o vakit, koşulsuz olarak bağışlarım sizi.»

Tepeden tırnağa öfke kesilmiştim, zangır zangır titriyordum. Oprişko'yla Soroka, öteki çocuklarla sıra olmuşlardı, yüzleri ölü yüzü gibiydi.

Başkan ve Moussi Karpoviç benimle el sıkıştı ve birkaç debdebeli ve de ağdalı söz söyledi; ne var ki bunların tekini bile duymadım ben.

«Dağılın!» dedim çocuklara.

Topluluğun üzerinde yanan güneş, ışınlarını dört bir yana salıyordu. Bu ışınları da kapsayan kocaman bir alev duruyordu gökyüzünde. Toprak, buram buram kekik kokuyordu. Dingin hava, sık delikli mavi bir tül gibi örtmüştü ormanın üzerini.

Başımı yavaşça döndürerek çevreme baktım... Topluluk aynı Topluluktu, aynı dikdörtgen binalar, aynı çocuklar... ve yarın, her şey yeniden başlayacaktı: gömlekler, başkanlar, Moussi Karpoviçler, sıkıcı, sinek bulutlarıyla dolu kasabaya yapılacak seferler... Her şey yeniden...

Döndüm, odamın kapısı açıktı, içinde kerevetler, cilasız bir masa ve üzerinde bir paket tütün vardı...

«Ne yapmalı? Ne yapacağım? Ne yapmalıyım?» diye sordum kendi kendime.

Başımı ormanı yönüne çevirdim.

Çam ormanında öğleyin gölge yoktur. Her şey tertemiz, pırıl pırıl ve düzenli görünür; taa uzakları görebilirsiniz, tığ gibi çam ağaçları, göğün altında, büyükten küçüğe doğru elle dizilmişçesine düzenli bir sıra oluştururlar.

Ormanda yaşıyorduk ama, derinliklerine gidecek vakti bulamamıştım pek. İnsansal meseleler beni acımasızca masalara bağlamıştı, torna tezgâhına, kulübelere ve yatakhanelere yapışmıştım sanki. Çam ormanındaki sessizlik, dingin ve temiz hava, o eşsiz çam sakızı kokusu kendine özgü bir güçle çekiyordu insanı. Bir daha oradan hiç çıkmak istemeyecekmişsiniz gibi, o ince uzun, akıllı, güzel kokulu ağaçlardan biri olmak ve göğün altındaki o seçkin ve eşsiz topluluktaki yerinizi almak isteyecekmişsiniz gibi geliyordu.

Arkamda bir dalın çıtırtısını duydum. Bakındım, orman baştan başa çocukla doluydu sanki. Ağaç gövdelerinin oluşturduğu yollarda dikkatle ilerliyor, bana yaklaşıyorlardı. Geridekiler zıp zıp koşarak, yaklaştıkça bir ağacın ardına gizlenerek ilerlemekteydi. Durdum. Şaşırmıştım. Onlar da oldukları yerde donakaldılar. Dimdik ve meraklı bakışlarını bana dikmişti hepsi, bu gözlerde biraz da korkulu bir anın bekleyişi ve bunun getirdiği tedirginlik okunuyordu.

«Ne yapıyorsunuz burda? Neden peşimden geliyorsunuz?»

Bana en yakın duran Zadorov siper aldığı ağacın ardından çıktı ve adeta buyruk verircesine, «Topluluğa dön!» dedi.

Kalbim duracak sandım.

«Gene ne oldu?

— Hiçbir şey olmadı. Haydi, gidiyoruz.

— Açık konuş, allahın cezası!»

Hızla ona doğru yürüdüm. İki üç çocuk daha yaklaştı. Ötekiler uzakta duruyordu.

«Bize bir iyilik et, gidelim, n'olur, diye fısıldadı.

— Siz benden ne istiyorsunuz be!

— Silahını ver!

— Silahım?»

Birden söylemek istediğini anladım, kahkahayı koyverdim. «Haa, silahı mı istiyorsunuz! Rica ederim, buyrun! Amma da gülünçsünüz ha! İstesem kendimi asamaz mıyım, ya da istesem göle atamaz mıyım?»

Zadorov birden gülmeye başladı, kahkahası ormanda yankılanıyordu.

«Pekâlâ, kalsın öyleyse! Biz de sandık ki... demek yürüyüş yapıyorsun? Haydi, devam et. Haydi çocuklar, dönüyoruz!»

Ne olmuştu?

Ormana doğru gittiğimi görünce Soroka Yatakhaneye koşmuş, heyecanla bağırmıştı:

«Hey, çocuklar! Arkadaşlar! Çabuk ormana koşun! Anton Semyonoviç canına kıyacak!»

Konuşmasını bitirmesine meydan vermeden yatakhaneden fırlamıştı hepsi.

Akşam yatakhaneye gittiğimde, herkes utancından yerin dibine girmiş gibi duruyordu; yalnız Karabonov olayı bilmezlikten geliyor, yataklar arasında cin tutmuş gibi döneniyordu. Zadorov otuz iki dişini de göstererek sessizce sırıtıyor, ve nedense, Şelaputin'in küçük tombul yanaklarını göğsüne bastırıyordu boyuna. Burun yanımdan ayrılmıyor, gizemli bir suskunluk içinde kımıltısız duruyordu. Oprişko ağlama nöbetine tutulmuştu. Kozir'in odasında yatıyor, kirli yastıkları gözyaşlarıyla yıkıyordu. Soroka, çocukların dilinden kurtulmak için bir yerlere gizlenmiş olmalıydı.

Zadorov, «Haydi hırsız-polis oynayalım!» dedi birden.

Evet, inanın hırsız-polis oynadık. Eğitbilim denen şey garip biçimlere giriyor bazen. Kırk delikanlı çocuk, hepsi de pılıpırtı içinde, yarı giyinik, yarı aç... Ve bir gaz lâmbasının ışığında, elden geldiğince neşeli olmaya çalışarak hırsız-polis oynamak... Bir kucaklaşmadığımız, gelenek gereği öpüşmediğimiz kaldı.

BİR BİÇER-DÖVERE BİR AT

Baharda at sorunu nerdeyse elimizi kolumuzu bağladı. Kerata'yla Haydut hiçbir işe yaramıyordu artık, onlarla iş görmek olanaksızdı.

Kalina İvanoviç, her allahın günü, sabahtan akşama dek ahırda karşı-devrimci söylevler veriyor, Sovyet hükümetini kötü yönetimle ve hayvanlara karşı acımasız davranmakla suçluyordu.

«Bir çiftlik mi kuracaksın,» diyordu, «önce atları sağlayacaksın, böyle zavallı hayvanlara işkence etmekle olmaz. Kuramsal açıdan bakarsan bu bir at, tamam, ama gerçekte, her an tökezlenip düşüyor, bırak koşturmaya, bırakmaya kıyamıyor insan canım!»

Bratçenko'nun tutumu çok daha değişikti. O atları seviyordu. Ve atları, yalnızca at oldukları için seviyordu. En sevdiği varlıklara fazladan ya da kaldıramayacakları bir iş yaptırmak onu çileden çıkarıyor, yasa boğuyordu. Ne denirse densin hangi ucundan tutulursa tutulsun, kendisinden atları isteyenlere şu susturucu yanıtı veriyordu:

«Peki, seni sabana koşmak isteseler, ne dersin, ha? O zaman görürüm seni işte...»

Bratçenko, Kalina İvanoviç'in söylevlerini, atların hiçbir şekilde işe koşulmaması buyruğu olarak yorumlardı. Biz de fazla üzerine düşmüyorduk. Yeni Toplulukta ahırlar onarılmıştı, baharın başlangıcında, çift sürme ve ekim işlerinde kullanılmak üzere oraya iki at götürülecekti. Ne var ki, götürülecek at yoktu ortada.

Bir gün, Çernenko'yla konuşurken, güçlüklerimizden söz ettim biraz. Elimdeki araç gereçle bir şeyler yapabilirdik belki, hiç değilse bu baharı atlatabilirdik, ama at sorununu nasıl çözecektik? Eh, az değil, altmış desyatinlik toprak vardı işlenecek! Ekip biçmeyi bir yana bırakırsak, köylüler başımıza üşüşmez miydi?

Çernenko bir an düşündü, sonra birden aklına bir şey geldi, neşeyle yerinden zıpladı.

«Dur! Benim burda bir levazım müdürlüğüm var mı, var! Baharda bize fazla at gerekmiyor. Sana geçici olarak üç at vereceğim, at yeminden kârımız olur böylece. Bir buçuk ay kadar sonra geri verirsin hayvanları. Haydi git, levazım müdürüyle konuş.»

İşçi ve Köylü Denetim Örgütünün levazım müdürü işbilir bir adamdı, ayrıca da çok sertti. Atların kirası karşılığı her ay yüzelli kilo buğdayla arabaları için dört tekerlek istedi bizden.

«Sizde bir tekerlek yapımevi var, değil mi? dedi.

— Ha bizden bunları istemişsiniz, ha diri diri derimizi yüzmüşsünüz! Bize bunu nasıl yaparsınız?

— Ben burda levazım müdürüyüm, hayır derneği başkanı değil! Hem, atlarımızı bir görseniz! Bana kalsa dünyalara değişmem onları, değil aylığına, bir saatliğine bile vermem kimselere. Perişan edeceksiniz hayvanları, eşşek gibi çalıştıracaksınız, ben sizi bilirim. O atları bulmak için iki yıl bekledim ben biliyor musunuz? At değil, birer harika onlar, harika!»

Öyle diyordum ama ona üç ton buğday sözü vermeye, kasabadaki tüm arabalara tekerlek yapmayı üstlenmeye hazırdım. Atlara gereksinmemiz vardı.

Levazım müdürü iki kopyalı bir sözleşme hazırladı, son derece etkileyici bir anlatımla ayrıntıları uzun uzun sıraladı:

«... aşağıda Topluluk diye anılacak olan tarafla... adı geçen tekerleklerin, Vilayet İşçi ve Köylü Denetim Örgütüne tesliminden önce, oluşturulacak özel bir komisyon tarafından incelenmesi ve onaylanması koşuluyla... yapılan yazılı sözleşme gereğince... saptanan teslim tarihini aşan her gün karşılığında, Topluluk, Vilayet İKDÖ'ne at başına beş kilo buğday ödemeyi... Topluluğun bu sözleşmenin koşullarına uymaması halinde, Topluluk, uğranan zararların para değerinin beş katı oranında bir ceza vermeyi kabul...»

Ertesi gün Kalina İvanoviç'le Anton arabanın içine kurulmuş, büyük zaferler kazanmış kumandanlar gibi girdiler Topluluk topraklarına. Küçük çocuklarımız, sabahtan beri yollarını gözlemekteydi. Öğretmenler de dahil tüm Topluluk heyecanlı bir bekleyiş içindeydi. Şelaputin'le Toska hepsinden şanslı çıktı; at, araba ve insanlardan oluşan tören alayını karayolunda karşılayarak atların üzerine atlamışlardı. Kalina İvanoviç ne gülümseyebiliyor, ne de konuşabiliyordu, öylesine bir büyüklük ve önemlilik duygusu sarmıştı benliğini. Anton, başını çevirip bize bakmıyordu bile; arabamızın ardına bağlanmış üç kara atın dışındaki tüm yaşayan canlılar, önemini yitirmişti onun gözünde.

Kalina İvanoviç arabadan indi, üstünü başını silkeledi, ceketindeki saman çöplerini aldı, sonra Anton'a dönerek:

«Sen bak işte onlara, doğru dürüst yerleştir. Bunlar haydut gibi sıradan atlar değil, unutma,» dedi.

Anton, yardımcılarına anlamsız buyruklar yağdırarak atları dehlemeye, eski gözbebeklerini, gözden ırak ve en kötü ahırlara sürmeye

koyuldu; ahırın kapısından gözetlemeye kalkan meraklıları da koşum kayışıyla kovuyordu. Kalina İvanoviç'e seslenirken sesinin tonunda bile bir büyüklük seziliyordu:

«Bana doğru dürüst koşum kayışları hazırlat bakalım Kalina İvanoviç, bunlar beş para etmez artık!»

Atların hepsi de Araptı, uzun bacaklı, uzun gövdeli, besili atlardı. Adlarıysa, çocukların gözünde bir soyluluk çağrışımı yapıyordu: Arslan, Atmaca ve Mari.

Arslan, umduğumuz gibi çıkmadı. Güzel bir damızlık attı bu ama çiftlik işlerine uyarlanmış değildi, çabucak yoruluyor, soluk soluğa kalıveriyordu. Ama Atmaca'yla Mari her yönden istediğimiz gibiydi: güçlü, sakin ve yakışıklıydı ikisi de. Anton'un, kasaba yollarına çıkar çıkmaz tüm atları gözden düşürecek, hepsini de silip götürecek tırıs koşan atlara sahip olma umutları pek gerçekleşmedi evet, ama sabana koşmaya, mibzere koşmaya bire birdi atlarımız. Ve Kalina İvanoviç, akşamları gelip ne kadar toprağın sürülüp ekildiğini anlatırken gürül gürül böbürlenirdi. Yalnız bir konuda tedirgindi Kalina İvanoviç, o da atların sahibinin çok yüksek konumda bir kurum oluşuydu.

«Her şey güzel, hoş da,» diyordu, «şu İşçi ve Köylü Denetim Örgütüne bulaşmak miğdemi bulandırıyor. Bunlar dilediklerini yaparlar, sen de öyle bakakalırsın. Çünkü, gidip yakınacağın hiçbir üst yetkili yok. Kime başvuracaksın? İşçi ve Köylü Denetim Örgütüne mi?»

Yeni Toplulukta yaşam belirtileri görülmeye başlandı. Evlerden biri onarılmıştı, Topluluktan altı çocuğu oraya yerleştirdik. Orada, bir yetişkinin denetimi olmaksızın, tek başlarına yaşıyorlardı. Yemeklerini pişirecek kimse de yoktu elbet, bizim depodan fazla aşçılık gerektirmeyen şeyleri alıyor, meyvalıktaki küçük ocakta ellerinden geldiği kadar pişirip kotarıyorlardı. Görevleri arasında meyvalığı korumak, yapım işlerini denetlemek, Kolomak nehri üzerinde işleyen kayığımızı yönetmek ve atlara bakmak vardı. Oradaki ahırda, iki ünlü atımız duruyordu; bunlar Oprişko'yla Anton Bratçenko'nun denetimi altındaydı. Anton, eski Topluluktan ayrılmak istemedi, asıl Topluluk daha kalabalık, dolayısıyla daha hareketli, daha canlıydı. Yeni Topluluğa her gün gidiyor, gerekli denetimlerini yapıyordu. Bu denetim gezileri, yalnızca Oprişko'yla yardımcılarının değil, tüm Topluluğun yüreğini ağzına getirmeye yetiyordu.

Yeni Topluluğun tarlalarında arı gibi çalışıyordu çocuklar. Altı desyatin toprak ekilmiş bulunuyordu; kimsenin tarımdan anladığı yoktu, yapılan işte büyük bir tarımsal ustalık göze çarpmıyordu belki, tarlalar bilimsel biçimlerde düzenlenmiş değildi belki, ama sonuca bakmak gerekliydi ve işte, bahar buğdayı, kış buğdayı, çavdarı ve de yulafı toprakta yeşermeye bırakılmıştı. Birkaç desyatin toprağa patatesle pancar ekildi. Bu alanda otları temizlemek, toprağın taşını falan ayıklamak gerekti, bu işi de alnımızın akıyla başarabilmek için elimizden geleni yaptık. Bu arada Topluluğumuzdaki çocukların sayısı da altmışa çıkmıştı.

İki Topluluk arasında vızır vızır işliyordu çocuklar; gece gündüz gidip geliyorlardı. Her gün, küme küme çocuk ikinci Topluluğa gidiyor, işi teslim alıyor, oradakiler bu tarafa dönüyorlardı. Kendi arabalarımızı saman ve yiyecek taşımaya kullanıyor, yapım gereçlerini taşımak için köyden araba kiralıyorduk. Kalina İvanoviç, birilerini kafese koyup ele geçirdiği kırık dökük bir arabaya kuruluyor, Anton'sa Arslan'ın sırtında ve de arabanın yanısıra utkulu bir kumandan gibi mağrur gidiyordu; yapım gereçlerini getirme işi Kalina İvanoviç'e düşüyordu.

Pazar günleri tüm Topluluk üyeleri, öğretmeniyle öğrencisiyle Kolomak ırmağına yüzmeye gidiyorduk. Komşu çiftliklerdeki genç kızlar, delikanlılar, Pirogovka ve Gonçarovka'daki Gençlik Örgütü üyeleri, ve komşu Kulak çiftçilerinin açıkgöz çocukları da giderek bu güzel ırmağın kıyısında bizimle birlikte toplanmayı alışkanlık haline getirdiler. Marangozlarımız Kolomak'ın karşı kıyısına yüksekçe bir iskele yaptılar, üzerine, «G.T.» harfleri işli bir bayrak astık. Aynı bayrağı dalgalandıran bir yeşil kayık bu iskeleyle bizim kıyılar arasında gidip geliyordu; bu kayığı yönetme görevi de Mitka Jeveli'yle Vitka Bogoyavlenski'ye verilmişti, kürekleri onlar çekiyordu. Kolomak ırmağındaki bu önemli konumumuzdan dolayı birden coşan cıvıl cıvıl kızlarımız kendi entarilerinden artan parçalarla Mitka'yla Vitka'nın sırtına göre birer denizci tulumu diktiler; ve gerek bizim Toplulukta, gerek kilometrelerce uzağımızda yaşayan pek çok delikanlı, küçük yüreklerinde bu dünyanın en mutlu iki insanının yerinde olmak için dayanılmaz istekler beslediler. Kolomak ırmağı kıyıları, bizim kulübümüz oldu.

Topluluk, capcanlı, cıvıl cıvıldı, herkes arı gibi çalışıyordu. İşler başımızdan aşkındı her zaman. Bu işlerin gerektirdiği kaçınılmaz bakım çalışmaları, köylü müşterilerimizle uğraşmak, Anton'un homur homur söylenmeleri, Kalina İvanoviç'in söylevleri, Karabonov, Zadorov ve Belukhin'in bitmek tükenmek bilmeyen kahkaha ve şakaları, Soroka'yla Galetenko'nun yaramazlıkları, çam ağaçlarının arp sesini andıran müzikleri, güneş, gençlik derken günlerin nasıl geçtiğini anlamıyorduk.

Kir nedir, bit, kaşıntı nedir, unutmuştuk artık... Topluluk temizlikten ve bir eskilik belirtisi gösteren her yere , pantolon, parmaklık, duvar ya da sundurmaya özenle ve de güzelce konulan yepyeni yamalarla pırıl pırıl parlıyordu. Yatakhanelerde gene o eski kerevetler vardı, ama artık gündüzleri yataklara oturmak yasaktı; çam ağacından yapılmış tertemiz boyasız tahta sıralar bu amaca hizmet ediyordu şimdi. Yemek salonunda da gene aynı ham tahtadan yapılmış masalar vardı ve bunlar dökümevinde özel olarak yapılmış bıçaklarla her gün kazmıyordu.

Dökümevinde de önemli değişiklikler olmuştu. Kalina İvanoviç'in şeytansı tasarıları eksiksiz olarak gerçekleşmiş, Golovan, sarhoşluğu ve müşterilerimizle karşı-devrimci konuşmalar yaptığı gerekçesiyle atılmıştı. Demirci ocağını ya da başka gereçlerini almaya bile kalkışmadı, böyle bir girişimin boşuna olacağını biliyordu çünkü. Giderken, saygısız bir tavırla, alaylı alaylı başını salladı ve şöyle bağırdı:

«Patron değil misiniz, n'olacak! Başka patronlardan farkınız yok! Patron olduğunuz için, bir insanı kovma hakkına sahip olduğunuzu sanıyorsunuz!»

Belukhin bu tür sözlerin altında kalacak adam değildi; onca kitabı boşuna okumuş, onca yaşamı boşuna yaşamış değildi. Golovan'ın gözlerinin içine baka baka neşeyle gülümsedi:

«Amma da cahil bir yurttaşsın be Sofron! Bir yıldan fazladır bizimle birlikte çalışıyorsun, gene de bir şey öğrenmemişsin! Anlamıyor musun, bunlar, üretim araçlarıdır!

— Ben de onu diyorum ya!

— ... ve üretim araçları denen şeyler, bilimin kurallarına göre, ne işe yarar biliyor musun?»

Dökümevinin başına Semyon Bogdanenko'yu geçirdik. Demircilik, onun ata mesleğiydi, ailesi, demiryolu yapımcılığında usta olmakla ünlüydü eskiden. Semyon, dökümevinde bir askeri disiplin ve temizlik kuralları uyguladı. Nallar, büyüklü küçüklü çekiçler, kısa zamanda tümünün yerlerini ezberlediler, dükkânın toprak olan yeri, titiz bir ev kadınının elinden çıkmışçasına tertemiz tutuluyor, her gün süprülüyordu, ocağın üzerinde bir kömür kırıntısına rastlamak olanaksızdı. Müşterilerle olan ilişkilerde de kısa ve öz konuşuyordu Semyon.

«Burası kilise değil, pazarlık yok!» deniyordu.

Semyon Bogdanenko'nun okuması yazması vardı, temiz pak, her sabah tıraş olan, ve ağzına sövgü almayan bir çocuktu.

Dökümevindeki işler, herkese yetiyor da artıyordu bile. Hem kendi işimiz, hem köylülerin işleri demircilere başlarını kaşıyacak vakit bırakmıyordu. Öteki işliklerimiz artık hemen hemen kapanmıştı, yalnız tekerlek işliği vızır vızır çalışıyordu, teker siparişlerinde azalma değil çoğalma olmuştu, Kozir'le bizimkilerden iki kişi durmadan teker yapıyorlardı.

İşçi ve Köylü Denetleme Örgütü Levazım Müdürlüğü lastikli araba tekerleği istedi; Kozir'se bu tür tekerlek yapmamıştı ömründe. Uygarlığın bu cilvesi onu çileden çıkarmıştı. Her akşam dükkânı kapadıktan sonra mırıl mırıl söylendiği duyuluyordu:

«Biz lastikli tekerlek görmedik, lastikli tekerlekle büyümedik. Aziz Efendimiz İsa Peygamber ve izleyicileri yayan yürüdüler hep... bizim insanlarımız demir tekerleği beğenmiyor...»

Kalina İvanoviç Kozir'i paylardı:

«Demiryoluna ne diyeceksin? Ya otomobiller? Bunlara ne diyeceksin? Senin efendin İsa yayan gitmişse n'apalım yani? Cahilmiş o, ya da senin gibi bir köylüymüş. Belki de serseri olduğu için yayan dolaşıyordu belki de biri onu arabasına buyur etseydi, koşa koşa binecekti tekerleklinin üstüne. Yayanmış! Senin gibi adama yakışır mı böyle konuşmak!»

Kozir, çekine çekine gülümser, kendi kendine şöyle mırıldanırdı:

«Şu lastikli tekerleği bir kez görsem, belki Tanrının da yardımıyla yaparım bir şeyler. Kaç parmağı olur bu tekerleklerin, ondan bile haberim yok!

— İşçi ve Köylü Örgütüne gitsene? Orada bakar, sayarsın.

— Tanrı korusun, benim gibi yaşlı bir adam oraları bulabilir mi hiç!»

Çernenko, bizim çocukları sevindirmeyi kafasına koymuş, temmuz ortalarında bir gün, bana şöyle dedi:

«Bir şeyler ayarlıyorum, biliyor musun, birkaç balerin sizin Topluluğa gelecek, çocuklara yani! Bayram ederler, ha? Bizim tiyatroda eşsiz balerinler var. İstediğin bir akşam söyle, araba gönder aldır, tamam mı.

— Sağol, çok iyi olur!

— Ama dikkatli ol, çok nazlıdırlar... Senin haydutlar onları korkutmasın sakın, ha? Neyle götüreceksin kızları?

— Bir arabamız var iyi kötü.

— Ha, gördüm. O araba olmaz. Sen atları gönder, ben araba veririm burdan... burda koşarlar atları arabaya, balerinlere giderler. Yola da nöbetçi koy ha, biri sataşmaya kalkabilir, bunlar ilgi çekici yaratıklardır, biliyorsun!»

Balerinler bir akşam geç vakit geldi. Yol boyunca tir tir titremişlerdi korkudan. Anton'sa onların bu haline gülmüş, korkulacak bir şey olmadığını söylemişti:

«Neden korkuyorsunuz,» diye sormuştu kızlara. «Çalınacak bir şeyiniz yok ki? Kış da değil, kış olsa paltolarınızı çalmaya kalkarlardı.»

Ansızın ağaçların arasından fırlayan nöbetçimizi gören balerinlerin ödü patlamış, öyle ki, Topluluğa geldiklerinde yüreklerinin atışını yavaşlatmak için sinir ilacı vermek zorunda kaldık.

Pek isteksiz dansettiler, bizim çocuklarsa onlardan hiç mi hiç hoşlanmadılar. İçlerinden biri bir hayli gençti, açık giysisinin sergilediği güneş yanığı sırtı son derece güzel ve anlamlıydı; kız da bunu biliyor, burnunu havaya dikerek, Topluluktaki herkese karşı umursamaz davranıyordu. Küçük dağları ben yarattım havalarındaydı. Ondan bir iki yaş büyük olan bir başka kızsa, bize korkuyla bakıyor, bu korkusunu gizlemeye de kalkmıyordu. Anton bu işe pek sinirlendi.

«İki güzelim atı hem de iki kez kasabaya koşturup getirmeye değer miydi, soranın sana?» diyordu. «Bunun gibi yüz tanesini kasabadan yayan getireyim sana istersen!

— Ama senin getirdiklerin dansetmezdi, diye güldü Zadorov.

— Hah-ha! Orası belli olmaz! Görürdün hangisi daha iyi oynarmış!»

Ekaterina Grigoryevna, uzun süreden beri yatakhanelerde süs gibi duran piyanonun başına geçti. Pek iyi çalıyor sayılmazdı, Parmaklarının çıkardığı müzik, baleye uygun değildi; öte yanda balerinler de öyle ahım şahım oynamıyordu, iki üç ölçülük yanılışı idare edecek denli becerikli değillerdi. Korkunç yanlışlar, yersiz suslarla ne yapacaklarını şaşırmışlar, kan ter içinde kalmışlardı. Ayrıca, o akşam sergileyecekleri çok daha ilginç bir oyuna yetişmek için korkunç acele ediyorlardı.

Atlar, ahırların önünde, lambaların ışığı altında ve Anton'un homurtuları, söylenmeleri arasında arabaya koşulurken, balerinler son derece gergin bir durumda bekleşiyor, yerlerinde duramıyorlardı. Öylesine sinirliydiler, dağ başındaki bu Topluluğa karşı duydukları horgörü ve aşağılama öyle büyüktü ki, ağızlarını açıp bizimle konuşmuyorlardı bile, yalnızca birbirlerine sokulup sokulup yavaşça fısıldaşıyorlardı. Sürücü yerinde oturan Soroka, dizginleri eline almıştı ama nazlanıyor, arabayı sürmeye hevesli olmadığını belirten hareketler yapıyordu. Konuk monuk dinlemeyen Anton onu azarladı:

«Sen kendini ne sanıyorsun be! Arabacı mısın yoksa balerin mi! Ne diye kalkmış orda kırıta kırıta dansediyorsun? Ne demekmiş gitmem, bal gibi gideceksin, haydi! Yürüü!»

Sonunda dizginlere asıldı Soroka. Balerinler seslerini soluklarını kesmiş, Soroka'nın omuzunda asılı duran tüfeğe ölümcül bir korkuyla bakıyorlardı. Araba yürümeye başladı sonunda. Ancak tekerlekler daha bir iki kez döndü dönmedi, Bratçenko'nun birden bağırdığı duyuldu:

«Ulan ne yaptın, eşek herif! Atlar böyle koşulur mu ulan! Sen aklını mı oynattın, ha? Bak Kızıl'ı nereye koşmuşsun, bak! Bunda kafa yok ki! Çabuk çöz atları! Atmacayı daima sağına almalısın — kaç kere söyleyeceğim bunu sana, ha?»

Soroka, hiç de acele etmeden omuzundaki tüfeği indirdi, gene aynı yavaş hareketlerle silahı balerinlerin ayakları dibine uzattı. Arabadan belli belirsiz hıçkırık sesleri geliyordu.

Arkamda duran Karabanov alay etme fırsatını kaçırmadı:

«Sonunda muslukları açtılar! Ben de kuraklık çekeceğiz diye üzülüyordum! Bu işi de iyi becerdiniz ulan çocuklar!»

Beş dakika sonra araba yeniden yürümeye başladı. Bizler, büyük bir ciddilik içinde ellerimizi şapkalarımızın siperlerine dayayarak —ve de elbet bu hareketimizin karşılıksız kalacağına yürekten inanarak— selâm çaktık. Lastikli tekerler, taşların üzerinde yaylana yaylana dönmeye başladı. Ancak araba daha azıcık ilerlemişti ki, garip bir cisim rüzgâr gibi geçti önümüzden. Arabanın peşinden koşan bu adam bir yandan elini kolunu sallıyor, bir yandan da bağırıyordu:

«Durun! Durun! Tanrı aşkına durun! Sevgili dostlarım, n'olur...»

Soroka birden dizginlere asıldı, balerinlerden biri yerinden fırladı.

«Tanrı beni bağışlasın! Az daha unutuyordum! Durun şu tekerleklerin parmaklarını sayayım!»

Kozir ve tekerin başına çöktü, arabadan gelen hıçkırık sesleri iyice yükseldi bu kez; bunlara tatlı bir kadın sesi karışıyordu:

«Üzülme canım, şimdi gidiyoruz, ağlama...» diye avutuyordu bir balerin arkadaşını.

Karabanov Kozir'i iterek tekerleğin yanından uzaklaştırmaya davrandı.

«Hey, babalık, sen ordan kaçsana bakalım...»

Bunu söyledi ama kendi de gülmesini zor tutuyordu. Bir kedi gibi yerden yürüyerek en yakın ağacın ardında çöktü, gülmeye başladı. Artık sabrım taşmıştı.

«Yürü Soroka!» diye haykırdım. «Yeter artık oyalandığınız! Ne duruyorsun, yürü!»

Soroka, Atmaca'ya bir kamçı salladı. Çocuklar o ana dek tuttukları kahkahalarını koyverdiler? Karabanov bir dalın arkasından kih kih gülüyordu; Anton bile gülüyordu.

«Haydutlar da yollarını keserse, o zaman tamam olur işte! Akşamki oyunlarına o vakit gerçekten gecikirler!»

Kozir, kalabalığın ortasında durmuş, şaşkın şaşkın sağına soluna

bakınıyordu, tekerlek parmaklarını saymasına neyin engel olduğunu bir türlü anlayamamıştı zavallı.

Öyle bir işe dalmıştık ki, altı haftanın dolduğunu anlamadık bile. İşçi ve Köylü Denetim Örgütünün levazım müdürü dakika şaşmadan karşımıza dikildi ama.

«Eee, atlardan ne haber?

— İyiler. Hepsi de yaşıyor.

— Ne vakit göndereceksiniz peki?»

Anton'un yüzü kireç kesildi.

«Ne demek 'göndereceksiniz'? Bunca işi kim yapacak?

— Sözleşme, yoldaşlar, sözleşme,» dedi levazım müdürü kupkuru bir sesle. Suratı da kupkuru görünüyordu. «Sözleşmeyi unutmayalım. Buğdayı ne vakit vereceksiniz, sorabilir miyim?

— Buğday mı? Haa. Önce tarladan toplayacağız, tanesini ayıracağız her halde, değil mi? Buğday daha tarlada.

— Peki ya tekerlekler?

— Haa, tekerlekler... Tekerlekleri yapacaktık aslında, ne var ki bizim tekerlekçi parmakları sayamadı, bir tekerlekte kaç parmak olacağını bilmiyor. Hem ölçü de vermediniz...»

Levazım müdürü, küçük dağları kendisi yaratmış havalarında dolaşıyordu Toplulukta. Eh, ne de olsa İşçi ve Köylü Denetim Örgütünün levazım müdürüydü, laf değil!

«Sözleşmede yazılı hükümler gereğince, saptanan cezaları ödeyeceksiniz. biliyorsunuz ki, bugünden başlayarak günde beş kilo buğday hesabınıza yazılıyor. Bilmiyorsanız da öğrenmiş oluyorsunuz böylece baylar. Canınız isterse. Başka yolu yok bu işin. Ya atları, ya cezayı!»

Levazım müdürü gitti. Adamın faytonunu öfkeli gözleriyle izleyen Bratçenko, kısaca, «Domuz herif!» diyerek duygularını dile getirdi.

Bu işe çok canımız sıkıldı. Atlar olmadan yapamazdık, öte yanda topladığımız tahılın tümünü de onlara veremezdik.

Kalina İvanoviç homurdanıyordu:

«Bir damla buğday vermeyeceğim bu asalaklara! Ayda beş yüz kilo diyorduk, şimdi bir de günde beş kilo çıktı kafamıza. Avuçlarını

yalasınlar! Kâğıt üstünde her şey kolay, biz burda bir lokma ekmek için çalışıyoruz, laf değil! Çalış çalış, onlara yedir, ekmeğini ağızlarına ver, bu yetmiyormuş gibi atları da geri ver! Başka kapıya! Benden size zırnık buğday yok.»

Çocuklar bu sözleşmeye sapına dek karşı çıktılar.

«Ona hasadımızı vermektense başaklarımızı sapında çürütürüz daha iyi! Ya da hasadı alsınlar, bize atları bıraksınlar!»

Bratçenko sorunu daha uzlaşmacı bir yaklaşımla çözmeye hazırdı:

«Tamam, bu buğdayı verirsiniz, çavdarı da, patatesleri de verirsiniz... Ama ne derseniz deyin, atları şurdan şuraya götüremezler.»

Temmuz geldi. Çocuklar otları biçiyordu. Kalina İvanoviç bu işten hiç hoşnut görünmüyordu.

«Çocuklar çok kötü çalışıyorlar, bilmiyorlar efendim, bilmiyorlar. Haydi diyelim bunlar ot, saman olacak, peki çavdarı nasıl biçecekler? Düşündükçe deli oluyorum. Tam yedi desyatin çavdar ektik, sekiz desyatin buğday, sonra bahar mısırı var, yulaf var... Ne yapacağız? Kalkıp bir biçer-döver alacağız herhalde.

— Nasıl böyle söylersin Kalina İvanoviç? Biçer alacak parayı nerden bulacağız, ha?

— Eh... Hiç değilse bir orak makinası alabiliriz belki. Yüz yüz elli rubleydi onlar.»

Akşam üzeri, bir avuç tahıl getirdi bana.

«Bak, şuraya bak, iki güne kadar biçmemiz gerek bunları! Daha bir dakika geciktiremeyiz!»

Ürünü tırpanlarla biçme hazırlıkları yapıldı. Hasadı, ilk kesilen demeti kutlamaya karar verdik, bunun için de gerekli hazırlıkları yaptık. Topluluğumuzun ılık kumları, çavdarı erken olgunlaştırmıştı; bu yüzden büyük bir kutlama töreni düzenleyebilir, rahatça herkesi çağırabilirdik. Büyük bir bayrama hazırlanır gibi hazırlandık. Birçok konuk çağırdık, yemekler yaptık, hasadımızın layık olduğu görkemle başlaması için çok güzel ve de eşsiz bir tören düzenledik. Tarlayı taklarla, bayraklarla süsledik, çocuklara yeni giysiler diktik. Ancak, Kalina İvanoviç'in içi bir türlü rahat etmiyordu.

«Hasadımız mahvoldu! Biçilinceye dek taneler dökülecek. Kargalara çalışacağız...»

Ama barakalarda, çocuklar tırpanlarını biliyor, saplarını sağlamlaştırıyor, Kalina İvanoviç'i avutmaya çalışıyorlardı.

«Hiçbir zararımız olmayacak, Kalina İvanoviç biz mujikler kadar olamayacak mıyız yani, yapsak yapsak onlar kadar kötü yaparız bu işi!»

Sekiz tırpancı seçildi.

Kutlamaların başlayacağı gün, erkenden uyandırdı beni Anton.

«İhtiyar bir adam biçer-döver getirmiş bize.

— Ne biçer-döveri?

— Bir çeşit makina bu. Kocaman, yelkenleri var, biçer-döver işte. Alır mısınız diyor.

— Söyle geldiği yere gitsin. Paramız mı var da biçer-döver alacağız? Sen durumumuzu bilmiyor musun?

— Değiş-tokuş yapabiliriz diyor. Bir atla değişebilirmişiz.»

Giyindim, ahırlara gittim. Bahçenin orta yerinde, az-çok yeni, satılmak için özenle boyandığı belli bir biçer-döver duruyordu. Çevresine çocuklar üşüşmüştü. Kalina İvanoviç de makinanın yakınlarında durmuş, bir bana, bir satıcıya, bir makinaya bakıyordu.

«Bizimle alay etmeye mi gelmiş? Kim getirdi bunu buraya?»

Biçer satıcısı atlarını çözüyordu. Hayli saygın görünüşlü bir boz sakallı olan, eli yüzü düzgün bir adamdı bu.

«Neden satıyorsun?» diye sordu Burun.

Mal sahibi başını kaldırdı, Burun'a baktı.

«Oğlumu evlendiriyorum. Ayrıca bundan başka bir tane daha biçerim var. Biri bize yetiyor, oğluma da at gerek...»

Karabanov kulağıma eğildi:

«Yalan söylüyor! Tanıyorum onu...» dedi.

İhtiyara döndü, «Sen Storojevoye'den değil misin? diye sordu.

— Evet, Storojevoye'denim ya. Peki siz kimsiniz? Semyon Karaban değil misin sen? Pana'nın oğlu?

— İyi bildin ya!» diye sevinçle haykırdı Semyon. «Sen de Omelçenko olmalısın! Malına el koymalarından korkuyorsun herhalde, değil mi?

— El koyabilirler bir taraftan, oğlumu evlendiriyorum öbür taraftan...

— Oğlun Kakaz çetelerine katılmış mıydı senin?

— Yook, Tanrı korusun!»

Semyon meseleyi ele aldı. Yeni başlayan ilişkiyi tümüyle o yürütüyordu. Atların yakınına dikilmiş, konuşuyor, konuşuyordu. Arada birbirlerine baş sallıyor, omuzlarına, sırtlarına vuruşuyorlardı. Semyon anadan doğma çiftçi gibi ve de ciddi ciddi konuşuyordu; Omelçenko'nun da ona bilgili bir insan gözüyle baktığı apaçık belliydi.

Yarım saat sonra, Semyon, Kalina İvanoviç'in kapısının eşiğinde bir kısa toplantı yaptı. Bu toplantıya ben, Kalina İvanoviç, Karabanov, Burun, Zadorov, Bratçenko ve büyük çocuklardan daha iki-üç kişi katıldı. Gerisi, biçer-döverin başmda durmuş, dünyada böylesine kusursuz bir makinaya sahip kimseler de olduğuna şaşıyor, içlerinden vay canına çekerek derin derin düşünüyorlardı.

İhtiyar, biçerine karşılık bir at istiyordu bizden. Storojevoye'de makina sayımı yapılacaktı çünkü. Makinanın sahibi yetkililerden çekinmekte, biçerine el koyup karşılığında beş para vermeyeceklerinden korkmaktaydı. Bunun yerine bir atı olsa, yetkililer elinden almayacaktı, çünkü, adamcağız oğlunu evlendiriyordu... Semyon bunları bir bir açıkladı bize.

«Söyledikleri doğru da olabilir, yalan da,» Dedi Zadorov. «Bu bizi ilgilendirmez, önemli olan şu: Bu biçer-döveri almalıyız. Bugün tarlaya götürürüz ne güzel.

— Ama hangi atı vereceksin peki?» diye sordu Anton. «Kereta' yla Haydut'tan hayır yok. Kızıl'ı mı vereceksin peki?

— Neden vermeyelim? dedi Zadorov. Biçer-döver bu, laf değil!

— Kızıl ha? Nasıl söy...»

Karabanov, kafası kızan Anton'un sözünü kesti:

«Yok, Kızıl'ı veremeyiz elbet,» dedi. «Topluluktaki tek at kılıklı at Kızıl. Olmaz. Kızıl olmaz. Peki, Arslan'ı versek, ha? Harikulade bir görünüşü var hayvanın, tırısı da güzel.»

Semyon yan gözle Kalina İvanoviç'e baktı.

Kalina İvanoviç, Semyon'a yanıt bile vermedi. Piposunu tık tık eşiğe vurarak külünü temizledi, ayağa kalktı:

«Bu saçma sözlerle vakit öldürmeye niyetim yok.»

Bunları söyledi, arkasını dönüp odasına girdi.

Semyon ardından göz etti, onun duymayacağı bir sesle:

«N'olur Anton Semyonoviç, haydi, değişelim şunları!» dedi. «Sonunda her şey yoluna girer. Biz biçeri aldığımızla kalırız.

— Kodese tıkarlar bizi.

— Kimi? Seni mi? Hayatta olmaz böyle bir şey! Biçer-döver mi daha değerli, at mı? İşçi ve Köylü Denetim Örgütüne Arslan yerine Biçer veririz. Onlar için ne fark eder? Kimse zarara girmeyecek, üstelik biz de tahılımızı hazır edeceğiz. Arslan işimize yaramıyor ki zaten?»

Zadorov, nöbete tutulmuş gibi gülmeye başladı.

«Uydur uydur söyle! Benim bile aklım yattı bu işe!»

Burun hiçbir şey söylemiyor, belli belirsiz gülümseyerek bizi dinliyordu yalnızca; dişleri arasına sıkıştırdığı bir çavdar başağını sallaya sallaya çiğner gibi yapıyordu.

Anton gülmeye başladı, gözleri ışıl ışıldı.

«İşçi ve Köylü Denetim Örgütü'nün faytonuna Arslan yerine biçeri koşarız. Hah-hah-hah! İşte o zaman seyret manzarayı!»

Çocuklar ışıl ışıl gözlerini gözüme dikmişlerdi.

«Peki de Anton Semyonoviç, n'olursun peki de! Bunda ne var ki? Sizi kodese tıksalar da çok çok bir hafta sonra çıkarsınız!»

Sonunda Burun ciddileşti:

«Başka yolu yok bunun, damızlık atı vereceğiz bu adama. Vermezsek herkes güler bize. İşçi ve Köylü Denetim Örgütü bile güler!»

Burun'a baktım ve şöyle dedim.

«Haklısın! Koş Arslan'ı getir Anton.»

Hepsi birden bir anda ahıra doğru koşmaya başladılar.

Biçer sahibi Arslan'ı pek beğendi. Kalina İvanoviç kolumu dürttü, kulağıma şunları fısıldadı:

«Aklını mı kaçırdın sen? Canından bezdin mi yani? N'oluyor? Topluluğun da canı cehenneme çavdarın da! Kendi canını tehlikeye atıyorsun, beni dinle, boynunu düpedüz ipe tutuyorsun bunu yapmakla!

— Bırak bunları be Kalina! Ne konuşuyorsun sen! Bir biçer-döverimiz olacak ya, sen ona bak.»

Bir saat sonra ihtiyar, Arslan'ı da alarak yola koyuldu. Bundan iki saat sonra da, kutlamalara katılmak üzere Topluluğumuza gelen Çernenko, bahçede duran dev makinayı gördü.

«Oh, oh! Bu güzel makinayı da nerden buldunuz, böyle?»

Çocuklar dut yemiş bülbül kesildi birden. Ortalığı bir fırtına-öncesi sessizliği kaplamıştı. Yüreğim küt küt atıyordu. Çernenko'ya baktım ve sorusunu yanıtladım:

«Düşeş bulduk.»

Anton, çocuk gibi el çırptı, atlayıp zıpladı:

«Nasıl olduğunu sormayın Yoldaş Çernenko, bilin ki bu biçer-döver bizimdir. Bugün biraz çalışmak ister miydiniz.

— Biçerle mi?

— Evet biçerle!

— Olur tabii! Eski günleri geri getiririz birkaç dakikalığına. Haydi, gelin bakalım! Çalıştıralım şu harika aracı!»

Çernenko'yla çocuklar kutlamaların başlayacağı saate dek biçerle oynadılar, yağladılar, şurasını burasını silip parlattılar, ayarladılar, çalıştırıp denediler.

Açılış töreni biter bitmez biçer-dövere atladı Çernenko, tarlaya daldı. Karabanov gülmekten az daha bayılacaktı. Bir yandan gülüyor, bir yandan da şöyle bağırıyordu:

«İşte malının gerçek sahibi! İşte, asıl patron!»

İşçi ve Köylü Denetim Örgütü levazım müdürü, çayırda dönenip duruyor, önüne gelene Arslan'ı soruyordu:

«Arslan'ı hiçbir yerde göremiyorum, nerde acaba?»

Anton kamçısıyla doğuyu gösterdi:

«Arslan yeni Toplulukta. Yarın orada hasat yapacağız, biraz dinlensin hayvancık!»

Ağaçların altında masalar hazırlandı. Çocuklar Çernenko'yu baş köşeye oturttular, önüne yiyecekleri yığdılar, pastasını, çorbasını eksik etmediler... Bir yandan da lafa tutuyorlardı onu.

«İyi etmişsiniz de bir biçer almışsınız, diyordu Çernenko.

— Yaa, çok iyi oldu.

— Çok iyi, çok iyi!

— Hangisi daha iyi sizce Yoldaş Çernenko, at mı biçer-döver mi?» diye sordu pattadak Bratçenko. Gözleri ışıl ışıldı.

«Valla, bilmem ki... Atına bağlı...

— Diyelim Arslan gibi bir at!»

İşçi ve Köylü Denetleme Örgütü levazım müdürü, kaşığını masaya bıraktı, kulaklarını iyice dikti, öyle kalakaldı. Karabanov başını masanın altına gizlemeye çalışarak birden gülmeye başladı. Bunun üzerine tüm çocuklar gülme nöbetine tutuldu, karınlarını, kasıklarını tuta tuta gülmeye koyuldular. Levazım müdürü fırlayıp ayağa kalktı ve yabanıl gözlerle imdat istercesine ağaçlara bakmaya başladı. Çernenko'ysa ne yapacağını bile şaşırmış durumdaydı.

«Ne oldu? Arslan'a bir şey mi oldu yoksa?

— Arslan'ı verip biçer-döveri aldık,» dedim. «Değiş-tokuşu da bugün yaptık.» Hiç gülmediğim gibi, gülme eğilimi de görülmüyordu yüzümde.

Levazım müdürü az önce oturmakta olduğu sıraya çöktü, Çernenko'nun ağzı bir karış açık kaldı. Herkesin sesi soluğu kesildi.

Çernenko, levazım müdürüne bakarak, «Biçer-döverle değişmişler,» diye mırıldandı.

Müdür, hırsla masadan fırladı.

«Çoluk-çocuk işine döndürdünüz olayı!» diye bağırdı. «Ayıp denen bir şey vardır! Sorumsuzluk... serserilik...»

Çernenko, birden kahkahalarla gülmeye başladı.

«Vay itoğlu itler! Onu verdiniz, bunu aldınız ha? Biçer-döveri ne yapacağız biz peki?

— Sözleşme yapmıştık,» diye atıldı levazım müdürü. «Zarar ziyanın beş katını ödeyecekler.» Öfkeden köpürüyordu hâlâ.

«Bırak bunları şimdi!» diye tersledi onu Çernenko. «Böyle bir şey yapamazsın!

— Neden yapamaz mışım?

— Yapamazsın da ondan, dolayısıyla kapa çeneni şimdi! Sen bir şey yapamazsın, ama onlar yapar! Çünkü ürünü kaldırmaları gerek ve alacakları ürün, senin o 'beş katı'ndan daha değerli, anladın mı şimdi! Hem, aferin çocuklara, senden benden korkmuyorlar. Yani kısacası, bugün onlara bir biçer-döver armağan edeceğiz.»

Çocuklar yiyeceklerle donanmış masaların altından girip üstünden çıkmacasına, İşçi-Köylü Denetim Örgütünün levazım müdürünün ca-

nını iyice sıkmacasma, sevinç çığlıkları atarak Çernenko'yu omuzları üzerine aldılar, havalara atıp tuttular. Çernenko, kahkahalarını dindirip de ayağını yere basmayı başarınca, Anton yanına yaklaştı:

«Mari'yle Atmaca n'olacak? dedi.

— Ne demek ne olacak?

— Geri verecek miyiz?»

Anton başını levazım müdürünün bulunduğu yöne doğru eğdi.

«Vereceksiniz elbet!

— Vermeyeceğim, dedi Anton.

— Evet, vereceksiniz, koca bir biçer aldınız ya, daha ne istiyorsunuz?» dedi Çernenko öfkeyle.

Ama Anton da öfkelenebilirdi.

«Alın götürün biçerinizi!» diye bağırdı. «Alın da başınıza çalın! Biçere Karabanov'u mu koşacağız, ha?»

Anton çekti, ahırlara gitti.

«Vay itoğlu it!» diye göğüs geçirdi Çernenko. Herkes sus pustu gene. Çernenko levazım müdürüne baktı.

«Gel de çık işin içinden,» dedi. «Aldık mı başımıza belayı... Atları taksitle maksitle satacaksın bunlara, başka çare yok. Bacaksızlar! Haydut bile olsalar, iyi çocuk hepsi be! Gel şimdi senin o öfkeli seyisi bulalım!»

Anton ahırda, samanların üzerine uzanmış duruyordu.

«Pekâlâ Anton,» dedi Çernenko, «Atları sana sattım.»

Anton başını kaldırdı.

«Çok pahalı değil ama?

— Verebildiğiniz kadar verirsiniz, ne zaman isterseniz.

— İşte şimdi oldu! diye haykırdı Anton. Çok akıllı bir adamsınız doğrusu!

— Ben de kendimi akıllı sanırım, diye gülümsedi Çernenko.

— Levazım müdüründen akıllısın ya, ona bak.»

HAYIRSIZ BEKÇİ

Toplulukta, yaz gecelerinin tadına doyum olmazdı. Uçsuz bucaksız, berrak gökyüzü tatlı tatlı gülümser, ormanın etekleri alaca karanlıkta mırıl mırıl mırıldanır, sebze bahçesinin kenarlarını çevre-

leyen ayçiçekleri, incecik, nazlı bir gölge gibi süzülür, gündüzün sıcağından yorulmuş da dinleniyor izlenimi verirlerdi; gölün sularına inen serin ve dik yamaç, ikindinin gölgeleriyle kaynaşır, görünmez olurdu. Kapılarının önünde oturan insanlar, duyulur duyulmaz seslerle fısıldaşırdı durmadan; ancak bunların kim olduğunu, ya da kaçar kişilik kümeler oluşturduğunu seçmek olanaksızdı.

Karanlık iyice çökmeden, cisimlerin iyice seçilmediği, birbirinden ayrılmadığı ancak belli belirsiz görüldüğü bir saat vardır. O saatte Toplulukta in cin top oynuyor sanırsınız. Çocuklar nerdedir acaba, diye sorar insan kendi kendine. Toplulukta şöyle bir dolaşırsanız, hepsini bir bir görebilirsiniz. Ahırda, duvarda asılı bir koşum kayışının altında, beş kişilik bir küme bir şeyler tartışıyordur; fırında da sohbet koyulaşmıştır, çünkü ekmekler nerdeyse çıkacaktır ve bu olayla şu ya da bu nedenle ilgili olanlar —akşam yemeği nöbetindekiler, genel görev nöbetindekiler— tertemiz süprülmüş, süslenip donanmış fırında, tatlı tatlı konuşmaktadırlar. Tulumbanın başında bir başka sohbet kurulmuştur; biri bir kova su almaya gelmiş, öteki de ordan geçerken çeneye dalmıştır, bir başkası, sabahtan beri kendisini arayan birine rastladığından takılmıştır belki — hepsi de suyu unutmuştur ama... Onun aklına bir şey bunun aklına, belki de hiç önemi olmayan bir başka şey gelmiştir de çeneye dalmışlardır — ama böylesine tatlı bir yaz akşamında önemsiz bir şey var mıdır ki?

Bahçenin ta öteki ucunda, göle inen yamacın başında, kabukları çoktan dökülmüş, devrik bir söğüt ağacının gövdesine çökmüş bir küme küçük birbirine sokulmuş, kulak kesilmiş, dinlemektedir: Mityagin, başka hiç kimsenin uyduramayacağı masallarından birini anlatmaktadır:

«... sonra sabah olmuş, herkes kiliseye gelmiş, sağa sola bakınmışlar — ne görsünler, tek bir papaz yok ortada! Bunlara ne oldu acaba? Bütün bu papazlar nereye gitti? Kilisenin bekçisine sormuşlar, o da demiş ki: 'Bana sorarsınız, şeytan geldi, bizim papazları bataklığa götürdü. Dört papazımız vardı!' ' Dört papaz ha?' 'Evet, dört papaz — uçmadılar ya, bana kalırsa şeytan dördünü de gece yarısı aldı, bataklığa attı'.»

Çocuklar masalı can kulağıyla dinlemektedir. Gözleri ışıl ışıl par-

lamaktadır. Sessizliği bozan tek şey, Toska'dan arada bir duyulan kikirdeme sesidir. Onu güldüren, şeytanın yaptığı işten çok bütün gece nöbette olduğu halde şeytanın bataklığa götürdüğü papazların kendi kilisesinin papazları olup olmadığını bilmeyen bekçidir. Sözü geçen papazlar şöyle tanımlanmaktadır: Hepsi de birbirinin burnundan düşmüş, adları sanları olmayan, şişman, göbekli adamlar. Düşünün bir kez! Bunları birer birer omuzlayıp bataklığa taşımak amma da gülünç olmuştur kim bilir!

Bir zamanlar ekilip biçildiği anlaşılan çalılıklarla kaplı bir köşeden, Olya Voronova'nın ortalığı inleten kahkahası duyulur birden. Ardından Burun'un ona takılan kalın sesi, ardından bir kahkaha daha. Ancak bu kez gülen yalnızca Olya değildir, kızlar hep bir ağızdan kahkahayı koyvermiştir. Bunun üzerine Burun'un kırışık şapkalı kafası birden yerden yükselir; hoplaya zıplaya keçi yoluna koyulan bu şaklabanın peşinde cıvıl cıvıl, neşeli bir küme koşuşmaktadır. Şelaputin geride kalmıştır; gülsün mü, kaçıp bir yere mi gizlensin, karar verememektedir, kızların onunla da görülecek hesapları vardır çünkü ve başına gelecekleri bilmez değildir...

Ne var ki bu tatlı, dingin, şiirli akşamların güzelliğini görecek, o mutluluğu yaşayacak halimizin olmadığı günler de vardı. Topluluğun depoları, köylülerin kilerleri, hatta öğretmenlerin odaları bile —Topluluğun ilk yılındaki gibi büyük ölçüde değilse de— çocukların uğrak yeri ve de zararlı etkinliklerin merkezi olma durumunu korumaktaydı. Ancak, yitik eşya sayısı giderek azalıyordu. Bu sanatta uzman olan bir yeni, aramıza katılmışsa, müdürle değil tek bir ruh gibi hareket eden böyle bir Topluluğun çoğunluğuyla hesaplaşmak durumunda kalacağını kısa zamanda öğreniveriyordu. Bu ortak yaşamın, yeninin gösterdiği bireysel etkinliğe karşı tepkisi, son derece yabanıl ve acımasız olabiliyordu. Yazın başlangıcında, Topluluğa yeni katılan bir çocuk, Ekaterina Grigoryevna'nın odasına pencereden girerken yakalanmıştı örneğin; bu küçüğü Topluluğun öteki üyelerinin elinden zor kurtardım. Gözü dönmüş çılgınlar gibi acımasızca dövdüler çocuğu. Bunu yalnız, tek bir vücut halinde hareket eden bir çete başarabilirdi. Çocuğu kurtarmaya yanlarına gittiğimde, öfkeyle kenara ittiler beni; biri telaşla şöyle bağırıyordu:

«Anton'u uzaklaştırın burdan, çabuk!»

O yaz, Kuzma Leşi adında bir çocuk gönderdiler Topluluğa. Kuzma'nın soyunda biraz Çingenelik olsa gerekti. Esmer yüzünün yarısından çoğunu kaplayan iri kara gözleri, velfecri okuyordu — fırdolayı dönen bir araç sayılırdı bu gözler ve doğa onlara, elin erdiği yerde bulunan ve kaldırılabilen hiçbir şeyi kaçırmama görevi verinişti. Leşi'nin gövdesinin öteki üyeleri, o Çingene gözlerin verdiği buyrukları anında yerine getirirdi: Leşi'nin ayakları, uygun bir eşyanın bulunduğu yere taşırdı onu, elleri uysal uysal uzanır, belli herhangi bir doğal korunaktan yararlanmak üzere uysal uysal bükülürdü; kulakları, kuşkulu hışırtılar ya da başka uyarıcı seslere karşı son derece delikti. Bütün bunlar, Leşi'nin kafasının neresine sığıyordu, bilemiyorduk. Topluluk tarihinin daha ileriki evrelerinde, Leşi'nin kafasının nice değerli olduğu anlaşıldı, ancak başlangıçta herkes, gövdesinin en gereksiz bölümü gözüyle bakıyordu bu kafaya.

Bu Leşi bizi hem üzüyor, hem eğlendiriyordu. Başının derde girmediği gün yoktu. Bir bakıyorduk, kasabadan yeni gelmiş, daha boşalmaya bile başlamamış olan arabadan yağ çalarken yakalanmış, bir bakıyorduk, depo görevlisinin burnunun dibinden bir avuç şeker yürütürken yakalanmış; arkadaşlarının cebinden tütün çalmak mı istersiniz, fırından yemekhaneye taşıdığı ekmeğin yarısını yolda yemek mi, öğretmenlerden biriyle bir konu üzerinde ciddi ciddi konuşurken masanın üzerinde duran bıçağı yürütmek mi istersiniz... Ne ararsanız vardı bu Leşi'de. Leşi, hiçbir zaman karmaşık yoldan gitmez, işini yaparken, ilkel de olsa hiçbir gereç kullanmazdı. En iyi gerecinin elleri olduğu kanısındaydı. Çocuklar sopa çekmeye kalktılar, ama Leşi bana mısın demedi. Sırıttı yalnızca:

«Beni pataklamanın bir yararı olmaz ki? Ben de bilmiyorum nasıl oldu bu iş. Siz de benim yerimde olsaydınız, aynını yapardınız!»

Kuzma şen şakrak bir çocuktu. On altı yıllık yaşamı boyunca bir hayli deney birikimi olmuş, epeyce gezmiş, çok şey görmüş, çok vilayetin hapishanesinde kalmıştı. Okuması yazması vardı, cin gibi de akıllıydı. Şaşılacak ölçüde eline çabuk, becerikli, korkusuz bir delikanlıydı. Çok güzel *hopak* oynardı. Sıkılma çekinme nedir, bilmezdi.

Çocuklar, bu niteliklerinin yüzü suyuna bağışlarlardı onu çoğu kez, ama hırsızlık eğilimleri ve her yerde ortaya çıkan uzun eli, tepe-

lerini attırmaya başladı kısa bir süre sonra. Sonunda başını bir güzel derde soktu Kuzma — öyle ki, kara gözleri uzun süre yalnızca tavana bakmak zorunda kaldı; yatak-döşek yattı anlayacağınız. Bir gece fırına girmiş, sırtında birkaç odunun kırılmasına yol açmıştı. Fırıncımız Kostya Vetkovski ekmeğin hep eksik çıktığından yakınıyordu. Bu eksiklik, dağıtım sırasında anlaşılıyordu. Ayrıca pişirme firesi diye hesaplanan ağırlık fazlasında sürekli olarak yanıldığını, ekmeklerin gramının azaldığını görüyor, bunun sonucu olarak da Kalina İvanoviç'ten boyuna azar işitiyordu. Kostya kimsenin aklına gelmeyecek bir tuzak hazırladı sonunda, Leşi de bir gece dosdoğru tuzağa düştü. Ertesi sabah Ekaterina Grigoryevna'ya başvurarak ondan yardım istedi. Dut ağacına çıkıyormuş da, ayağı kaymış, düşmüş de, şurası burası çizilmiş. Ekaterina Grigoryevna ağaçtan düşmekle bu hale geldiğine şaşmıştı ama, ne olduğu onu ilgilendirmezdi. Leşi'nin yüzünü gözünü sardı, yatakhaneye gitmesine yardım etti — çünkü Leşi tek başına gidecek halde değildi. Kostya, o gece fırında olan biteni bir süre kimseye açmadı. Ancak boş vakitlerini, Kuzma'nın başucunda, ona *Tom Sawyer'in Serüvenleri*'ni okumakla geçirdi.

Leşi iyileşince her şeyi kendi ağzıyla anlattı. Başına gelenlere herkesten çok kendisi gülüyordu.

«Bak Kuzma,» dedi Karabanov, «Sana olanlar benim başıma gelse, çoktan vazgeçerdim hırsızlıktan. Böyle giderse tahtalı köyü boylayacaksın yakında.

— Ne düşünüyorum, biliyor musun,» dedi dalgın dalgın Kuzma, «nasıl oluyor da hep benim başıma geliyor bu terslikler? Belki de gerçek bir hırsız değilim ben. Hırsızlık için yaratılmamışım. Daha birkaç kez deneyeceğim, bir şey beceremezsem, bırakacağım çalmayı. En iyisi böyle yapmak, değil mi, Anton Semyonoviç?

— Birkaç kez daha ha?» diye yineledim sözlerini. «Öyleyse hiç durma, bugünden başla denemeye. Nasılsa bir şey beceremeyeceksin. Bu işlerde usta değilsin sen.

— Değilim ha?

— Hayır değilsin. Ama Semyon Petroviç'in dediğine bakılırsa eşsiz bir kaynakçı, usta bir demirci olabilirmişsin.

— Öyle mi dedi?

— Öyle dedi ya. Ama dökümevinden iki yeni musluk yürüttüğünü de söyledi — belki de şu anda ikisi de cebinde duruyordur.»

Leşi'nin yüzü, esmer teninin elverdiğince kızardı. Karabanov, Leşi'nin ceplerine baskın yaparken, o kendine özgü tatlı kahkahasını savuruyordu.

«İşte! Cebindeler ya! Birinci hırsızlık fiyasko! Tamam mı!

— Hay allah kahretsin,» dedi Leşi. Ceplerini boşalttı.

Topluluk içinde yalnızca böyle durumlar görülüyordu. Ancak, çevre dediğimiz yerlerde işler bayağı sarpa sarabiliyordu zaman zaman. Köylülerin mahzenleri, çocukların becerikli ellerinden yoksun kalmıyordu, ancak bu iş bayağı düzene sokulmuş, son derece iyi örgütlenmiş bir dizge haline getirilmişti. Mahzen operasyonlarına yalnızca büyükler katılıyor, küçükler bu işe burunlarını sokmuyorlardı. Bu yeraltı örgütüne katılmaya kalkışmayı bile aklından geçiren bacaksız, bu büyükler tarafından gerçek birer suçlu gibi acımasızca cezalandırılıyordu. Büyükler, öyle görülmedik bir beceri haline getirmişti ki bu işi, Kulaklar bile bu pis etkinliği diline dolayıp Topluluğun kapısına dayanmıyordu. Ayrıca, tüm mahzen operasyonlarında yürütme önderliğinin Mityagin gibi eşsiz bir ustanın ellerinde bulunduğunu adım gibi biliyordum.

Mityagin çocukluğundan beri hırsızlık yapıyordu. Toplulukta bu işi sürdürmüyorsa, bunun tek nedenini üyelerine saygı duymasında ve Topluluk içinde çalmanın, arkadaşlarına zarar vermek demek olduğunu bilmesinde aramak gerekiyordu. Ancak, kasabanın pazarlarında ya da köylülerin bağında bahçesinde, Mityagin'in el uzatmaması gereken tek bir kutsal nesne yoktu. Genellikle gece yarısı kirişi kırar, sabahleyin kahvaltıya zar zor uyanırdı. Her pazar izin ister, gecenin geç saatlerinde döner gelirdi. Bir bakardınız yeni bir şapka ya da bir çift eldiven uydurmuş bir yerlerden... Her gelişinde de küçüklere dağıtmak üzere toparladığı armağanlarla dolu olurdu cebi çıkını. Küçükler, Mityagin'e hayrandı, ve Mityagin, — bunu nasıl başarıyordu bilinmez, açık açık övdüğü yağmacılık felsefesini onlardan gizli tutardı.

Mityagin'in kanı bana ısınmamıştı. Ama hırsızlık meselesini hiç

tartışmamıştık aramızda. Bundan söz etmezdik. Konuşmanın hiçbir şeyi çözmeyeceğini, onu yolundan döndürmeyeceğini biliyordum çünkü.

Böyle olmakla birlikte beni tedirgin ediyordu bu Mityagin. Son derece zeki, akıllı ve yetenekli bir çocuktu, bu yüzden herkesin saygısını kazanmıştı. Doğası haline gelen hırsızlığını, son derece çekici bir ışık altında sunmayı iyi becerirdi. Büyük çocuklar onun yanından hiç ayrılmaz, dünyaya onun gözüyle bakarlardı; onun hareketlerine öykünür, Topluluğa ve öğretmenlere karşı da onun gibi davranırlardı. Bu yardakçıların, karanlıkların gizemli saatlerinde nelerle uğraştığını saptamak kolay değildi. Bunu anlamak için ya gözcülük etmek, ya da birkaç çocuğu sorguya çekmek gerekiyordu. Ve bana öyle geliyordu ki, öylesine büyük çabalarla kurulmuş olan bir dizgeyi bozmaya ne gözcülük yeterdi ne de sorgu.

Mityagin'in gece kaçtığı kulağıma geldiğinde, bir toplantıda herkesin önünde azarlardım onu, ya da bazen bir ceza verirdim... Bazen de odama çağırır, özel olarak konuşurdum. Bu durumlarda Mityagin genellikle hiç sesini çıkarmadan ve de sakin bir tavırla dinler, son derece saygılı havalarında gülümser, konuşma bitip de gitmeden önce, sesine dünyadaki tüm saygıları katarak:

«İyi geceler, Anton Semyonoviç,» derdi.

Topluluğun temiz adının kirlenmemesi için yapmayacağı yoktu. Biri iş üstünde yakalandı mı, yeri yerinden oynatırdı.

«Bu kadar da eşeklik olur mu canım? Gırtlaklarından büyük lokma yutuyor budalalar!»

Mityagin'den önünde sonunda ayrılacağımızı biliyordum. Onun yaptıkları karşısında eli kolu bağlı durmak beni çok rahatsız ediyordu; öte yandan çocuğa acıyordum da. Belki kendisi de Toplulukta kalmasının ona bir yararı olmayacağını anlamıştı, ama ayrılmak da istemiyordu, çünkü birçok arkadaş edinmişti burada, küçükleri seviyordu; sineklerin şekere üşüşmesi gibi Mityagin'e yapışmışlardı onlar da.

İşin en kötü yanı, Topluluğun en güvenilir üyeleri —Karabanov, Volokhov, Verşnev— de Mityagin'in felsefesinden etkilenmeye başlamışlardı. Mityagin'e açık açık karşı çıkan tek aklı başında çocuk

Belukhin'di. Mityagin'le Belukhin arasındaki düşmanlığın, hiçbir zaman bir dalaşma biçiminde kendini göstermediğini, ne bir kavga hatta ne de bir öfkeli tartışmaya dökülmediğini de belirtmeliyim. Belukhin, yatakhanede, Mityagin Toplulukta kaldıkça hırsızlığın önünün alınmayacağını açık açık söylerdi. Mityagin bu söylenenleri gülümseyerek dinler, hiç ama hiç alınmadan yanıtlardı onu:

«Hepimiz dürüst olamayız ki, Matvei? Hırsızlar olmasa senin dürüstlüğünün bir anlamı kalmaz, değil mi? Sizin değerli oluşunuz bana bağlı.

— Ne demek sana bağlı! Neden böyle saçmalıyorsun yani?

— Nedeni var mı? Ben çalıyorum, sen çalmıyorsun, bu yüzden sen el üstündesin. Kimse çalmasa, herkes aynı olacak. Bana öyle geliyor ki, Anton Semyonoviç, benim gibileri özellikle alıyor buraya. Senin gibilerin bir anlamı kalmaz ki ben olmasam.

— Amma da saçmaladın! Dünyada tek bir hırsızlık olayının görülmediği ülkeler var, biliyor musun. İşte Danimarka, işte İsveç, İsviçre... Oralarda hiç hırsız yokmuş, öyle okudum.

— Amma da attın!» diye atılırdı oradan Verşnev. «Orda da çalıyorlar pekâlâ. Hem hırsızı olmayan ülke mi olurmuş? Bak işte, o ülkelerin beş paralık önemi yok yeryüzünde. Danimarka'ymış, İsviçre'ymiş!

— Biz çok mu önemliyiz yani?

— Biz? Baksana nasıl gösterdik kendimizi dünyaya! Daha ne olsun be!

— Senin gibiler olmasa her şey daha kolay olurdu, aldın mı ağzının payını!» diye bağırırdı Belukhin.

Bunun gibi tartışmalar, en çok Karabanov'u öfkelendirirdi. Yatağından atlar, yumruklarını havada sallamaya, kara gözlerinden, Belukhin'in halim selim görünüşlü yüzüne öfkeli bakışlar fırlatmaya başlardı hemen.

«Sen ne konuşuyorsun be?» diye bağırırdı. «Mityagin'le ben bir lokma fazla ekmek yiyoruz da insanlara bunun zararı mı oluyor yani? Her şeyi ekmekle ölçüyorsun sen zaten!

— Ekmeğin batsın senin! Yediğin fazla lokma değil önemli olan, sendeki domuzluk, anladın mı şimdi? O domuz burnunu toprağa daldırmış sağı solu alt-üst ediyorsun — işte bunu diyorum ben!»

Yaz sonu yaklaştığında, Mityagin'le yandaşlarının etkinlikleri, çok büyük boyutlara vardı. Komşu karpuz tarlalarını talan ediyorlardı. Bizim oralarda kavun karpuz bolca ekilmişti o yıl; varsıl çiftçilerden, birkaç desyatini birden kavun karpuz tarlası yapanlar bile vardı.

Kavun karpuz çalma işi, tarlalara arada bir yapılan baskınlar biçiminde başladı. Ukrayna'da tarlalardan karpuz çalmak suç sayılmaz, köy çocukları genellikle ufak-tefek yağmalar yaparlar. Mal sahipleri, bu tür olaylar karşısında pek telaşlanmazlar, hattâ, «çocuklar yesin» diye görmezlikten bile gelirler küçük hırsızları. Bir desyatinlik toprakta bazen yirmi bin karpuz bulunur; eh bir yaz boyunca yüz tanesi eksilse, göze görünmez bile. Bütün bunlara karşın, her karpuz tarlasının ortasına bir bekçi kulübesi dikilir, kulübeye de bir ihtiyar oturtulur. İhtiyarın görevi, karpuzları korumaktan çok, çağrısız konukların hesabını tutmaktır.

İşte bu ihtiyarlar, arada bir bana gelir, yakınırlardı:

«Senin delikanlılar karpuz tarlasındaydılar dün. Söyle böyle yapmasınlar. Doğru kulübeye gelsinler, kapımız açık, konuklarımıza sunacak bostanımız bulunur daima. Bana söylesinler, tarladaki en iyi karpuzu kendi ellerimle seçerim onlara.»

İhtiyarın ricasını çocuklara iletiyordum ben de. O akşam bu ricaya uyuyorlardı, ancak, ihtiyarın önerdiği yöntemi azıcık değiştiriyordu bizimkiler: İhtiyarın kendi elleriyle seçtiği en iyi karpuz, kulübede tatlı tatlı yenir, sohbet koyulaştırılır, Japon savaşının yapıldığı yılki hasada kıyasla bu yılki ürünün bolluğu, meyvaların niteliğinin çok daha iyi olduğu konusunda güzel güzel konuşulurken, çağrısız konuklar tarlayı talan ediyor, gömleklerinin eteklerini, yastık kılıflarını ve de çuvalları kavun karpuzla dolduruyorlardı. O ilk akşam, ihtiyarın nazik çağrısından yararlanarak, Belukhin'in gitmesini önerdi Verşnev. Ötekiler de bu seçmeye karşı çıkmadılar. Matvei tarladan döndüğünde pek mutluydu:

«Aman ne iyi vakit geçirdik, neler neler konuştuk! Adam çok sevindi doğrusu... Bu dünyada yaşlı bir insanı mutlu etmek gibi güzel şey var mı?...»

Verşnev bir sıraya oturmuş, sakin sakin gülümsüyordu. Karabanov hızla odaya daldı.

«Eee, Matvei, iyi eğlendin mi bari?

— Yaa, Semyon, bizden iyi komşu da olurmuş, gördün mü?

— Oh, oh, suyundan da koy! Tıka basa yedin karpuzları, miğdeye indirdin ha? Bizim canımız yok mu peki?

— Amma da yaptın! Yarın da sen gidersin, olur biter!

— Vay canına be! Utan, utan! Bir adam kalkıp bizi çağırıyor diye topumuz mu gideceğiz? Buna yüzsüzlük denir oğlum, biz altmış kişiyiz, altmış!»

Ertesi gün Verşnev gene Belukhin'in ihtiyara gitmesini önerdi. Belukhin, büyüklük gösterip öneriyi geri çevirdi:

«Başkası gitsin!

— Başka birini nerden bulayım şimdi? Haydi, nazlanma! Karpuz yemen şart değil. Yalnızca oturup konuşursun adamla.»

Belukhin, Verşnev'in doğru söylediğini düşündü bu kez. Hatta, yalnızca konuşmak için gitme fikrini de beğendi; Topluluk üyelerine, salt karpuzların hatırına gitmediğini kanıtlamış olacaktı böylece.

Ancak ihtiyar, konuğunu öyle soğuk karşıladı ki, Belukhin karpuz istemediğini göstermek fırsatını bulamadı. Tersine, ihtiyar çocukcağıza silahını doğrultarak onu azarladı:

«Sen dün burda oturup benimle konuşurken, arkadaşların tarlanın yarısını götürmüşler. Nasıl yaparsınız bunu? Size iyilik yaramaz, anlaşıldı. Tetiği çekeceğim bundan sonra! Görürsünüz siz!»

Belukhin allak bullak döndü Topluluğa, hemen yatakhaneye gitti, bağırıp çağırmaya başladı. Çocuklar kah kah gülüyorlardı. Mityagin ona çıkıştı üstelik:

«Sana da ne oluyor? İhtiyarın avukatı mısın yani? Dün, yasalara uygun olarak dünyanın en güzel karpuzunu gövdeye indirdin, daha ne istiyorsun? Belki de biz bir karpuza bile el sürmedik, ne biliyorsun? İhtiyarın kanıtı var mı elinde?»

İhtiyar bir daha bana gelmedi. Ama karpuz yağmalarının kesilmediğini gösteren pek çok belirti vardı.

Bir sabah yatakhaneden başımı uzattığımda, yerlerin silme kavun-karpuz kabuğuyla kaplı olduğunu gördüm. Yatakhane nöbetçisini bir güzel azarladım, şunu bunu cezalandırdım, ve kabukları bir daha görmeyeceğimi söyledim. Onu izleyen birkaç gün, yatakhaneler her zamanki gibi temizdi.

Dingin, güzel yaz akşamları, havayı bir müzik gibi dolduran tatlı mırıltılar, birbirlerine sevgi sunan yüreklerden taşan güzellikler, beklenmedik bir anda etrafı neşeye boğan kahkahalar, berrak, sıkıntılı gecelerin karanlığında eridi.

Düşler, çam ve kekik kokuları, kuşların mırıltıları, uzakça bir köy evindeki köpeğin havlayışları, derin uykulara dalmış Topluluğun üzerine bir kubbe gibi çökmüştü. Kapımın önüne çıktım. Gece bekçisi köşeden çıktı, voltasını sürdürürken bana saati sordu. Benekli köpeğimiz Çiçek, sessiz adımlarla onun peşinden gidiyordu. Akşam serinliği tatlı tatlı okşuyordu insanı. Artık yatabilir, rahat bir uyku çekebilirdim.

Ancak bu rahatlığı, son derece karmaşık olaylar bozacaktı.

İvan İvanoviç bir keresinde bana garip bir soru sormuştu:

«Atların gece bahçede dolaşmasını sen mi istedin? Biri gelip çalıverir sonra...»

Bratçenko ordan atıldı:

«Atlara hava almak yasak mı yani?»

Ertesi gün, Kalina İvanoviç sordu:

«Bu atlar ne demeye yatakhanenin pencerelerinden bakıyorlar?

— Ne demek istiyorsun Tanrı aşkına?

— Git kendi gözlerinle gör! Gün ağarmaya başlar başlamaz yatakhane pencerelerinin dibinde dikiliyorlar. Onları oraya çeken nedir?»

Gerekli araştırmaları yaptım: Söylenenler doğruydu. Sabahın erken saatlerinde, bütün atlarımız ve Halk Eğitim Bakanlığının levazım müdürlüğü tarafından yaşının ilerlemiş, işinin de bitmiş olması nedeniyle Topluluğumuza verilmiş olan öküzümüz Gavriyuşka, leylak ve vişne ağaçlarının arasında, pencerelerin dibinde yerlerini alıyorlar ve kendilerini mutlu edecek bir şeylerin bekleyişi içinde saatlerce kımıltısız duruyorlardı orda.

Yatakhanede çocuklara sordum:

«Atlar neden sizin pencerelerden içeriyi gözetliyor?»

Oprişko yatağında doğruldu, pencereden yana baktı, gülümsedi ve birine seslendi:

«Seryoza, git sor şu aptallara neden pencerelerin altında duruyorlarmış!»

Battaniyelerin altından kıkır kıkır gülme sesleri duyuldu. Mityagin gerine gerine ve de o kalın sesiyle bir başka cevher yumurtladı:

«Böylesine meraklı hayvanları Topluluğa almakla iyi etmedik, bir de onlarla uğraşacaksınız şimdi.»

Anton'a çullandım:

«Burda ne oluyor, söyler misin? Atlar neden her sabah burda dolaşıyorlar? Onları neyle kandırıyorsunuz?»

Belukhin Anton'u kenara itti.

«Siz hiç merak etmeyin Anton Semyonoviç,» dedi. «Atlara hiçbir zarar gelmeyecektir. Anton onları bilerek salıyor buraya, güzel bir şeyler beklemeyi öğrensinler diye.

— Yeter dalga geçtiğiniz! dedi Karabanov.

— Size her şeyi anlatacağız. Kavun, karpuz kabuklarını yere atmamızı yasakladınız, değil mi? Eh, içimizden ikisi değilse de birinde bir iki karpuz bulunuyor kazara...

— Ne demek 'kazara'?

— Canım, bazen ihtiyar veriyor, bazen köyden getiriyorlar...

— İhtiyar size veriyor ha? diye yürüdüm üstlerine.

— Ya o, ya bir başkası... Kabuklarını nereye atacağız? Anton atları çıkarıyor. Herkes de kabukları onlara veriyor.»

Yatakhaneden çıktım.

Yemekten sonra Mityagin elinde koca bir karpuzla odama geldi.

«Bunu size getirdim, Anton Semyonoviç,

— Nerden buldun onu? Karpuzunu al defol burdan! Bu günlerde sizi bir güzel ele alacağım zaten!

— Karpuz son derece yasal yollardan elde edilmiş ve özel olarak sizin için seçilmiştir. İhtiyara bu karpuzun karşılığında tıkır tıkır para saydık sayılır. Ve elbet bizi ele almanızın da zamanı geldi, Anton Semyonoviç, ne yapsanız haklısınız.

— Söylevlerini de karpuzunu da başkasına sakla, çık git burdan!»

On dakika sonra adı geçen karpuzu yüklenmiş olarak bir sözcü kümesi geldi karşıma. Sözcülerin başındakinin Belukhin olduğunu görünce şaşırdım kaldım. Belukhin gülmekten konuşamıyordu.

«Ah, Anton Semyonoviç, bu domuzların gecede kaç karpuz yediğini bir bilseniz! Saklamanın ne anlamı var? Yalnız Volokov... ama

bu önemli değil... Karpuzları nasıl ele geçirdikleri, bunların vicdanlarını ilgilendiren bir konu, ama şurası kesin ki, kurtuluş yok... Beni de avuçlarının içine aldılar... Karpuzlar nefis, ne yapayım... Genç yüreğimdeki zayıf noktayı bulup çıkardı bu domuzlar — ne yapayım, elimde değil, karpuza dayanamıyorum. Kızlar bile haklarını alıyor, Toska'yı da doyuruyorlar. Tanrının bildiğini kuldan ne saklamalı, hiç de cimri değiller... Sizin hiç karpuz yemediğinizi, yalnızca bu lanet olası meyvalar yüzünden başınızın derde girdiğini biliyoruz. Dolayısıyla, bu küçük armağanımızı kabul etmenizi rica ediyoruz. Ben dürüst bir insanım, sizin o Verşnev'inize benzemem, ama inan olsun, ihtiyara bu karpuzun karşılığı ödenmiştir; hatta diyebilirim ki, ekonomik politikada belirtildiği üzere, meyvanın bu hale gelmesi için harcanan emek gücünün değerinden de fazlası verilmiştir ihtiyara.»

Belukhin konuşmasını böylece bitirdi, ciddileşti, karpuzu masanın üzerine koydu ve saygılı bir tavırla kenara çekildi.

Saçı başı oldum olası karmakarışık, üstü başı yırtık pırtık olan Verşnev, Mityagin'in ardından başını uzattı.

«E-ekonomik politika değil, p-p-politik ekonomi,» diye düzeltti. Belukhin'in yanlışını

— İkisi de aynı kapıya çıkar.

— İhtiyara nasıl ödeme yaptınız?» diye sordum.

Karabanov, sorumu yanıtlarken parmaklarıyla da bir bir saymaya koyuldu:

«Verşnev maşrapasına bir sap kaynak yaptı. Gud çizmesini onardı, ben de yarım gece onun yerine nöbet tuttum.

— Bu aldığınızın yanına kaç karpuz eklediğinizi gözümün önüne getirebilirim kolayca.

— Doğru, dedi Belukhin. Bunun hesabını ben verebilirim! O ihtiyarla ilişki halindeyiz, aramız iyi. Ama ormanın eteklerinde bir bostan daha var, işte onun bekçisi çok hayırsız... kimsenin gözünün yaşına baktığı yok, tetiği çekiveriyor hemen.

— Ne? Sen de mi bostanlara dalıyorsun?

— Yok, ben gitmiyorum canım, ama silah seslerini duyuyorum... Hani bazen yanından geçiyor insan ya, o zaman...»

Harikulade karpuza teşekkür ettim.

«Hayırsız bekçi»yle de birkaç gün sonra tanıştım. Perperişan bana geldi:

«Bu işin sonu neye varacak?» diye bağırdı. «Çoğunlukla gece çalışıyorlardı, şimdi güpegündüz karpuz yağmalıyorlar. Akşam yemeği sıralarında sürü halinde geliyorlar. Ağlayacağım nerdeyse — birinin peşine düşüyorsun, geri kalanlar tarlayı temizliyorlar.»

Çocukları uyardım, gidip bostanda nöbet tutacağımı, ya da Topluluk adına bir bekçi tutup oraya koyacağımı söyledim.

«Sen o mujiğe inanma,» dedi Mityagin. «Karpuzlarına bir şey olduğu yok, kuş uçurtmuyor adam, tarlanın kıyısından geçene ateş ediyor.

— Peki sizin işiniz ne orada? Neden geçiyorsunuz tarlanın kıyısından?

— Yasak mı? Neden ateş ediyor?»

Bir başka gün Belukhin uyardı beni:

«Bu işin sonu iyiye gitmiyor. Bizimkilerin düpedüz gözü dönmüş. İhtiyar kulübede oturmaya bile korkuyor, yanına iki kişi daha aldı, hepsinin de silahı var. Bu da bizimkilerin işine gelmiyor!»

Topluluğun çocukları, o gece resmen bostana savaşmaya gidiyorlar. Yaptırdığım askerlik talimi burada işlerine yaramış olsa gerek. Önce gözcü ve habercilerini gönderiyor, sonra da, gece yarısına varmadan birer ikişer bostanın sınırına mevzileniyorlar. Bekçiler düdük çalıp imdat işaretini verince, hep bir ağızdan «Haydaa!» diye haykırarak saldırıya geçiyorlar. Bekçiler, papuçlarını değil ama silahlarını kulübede bırakıp ormana kaçıyorlar. Çocuklardan birkaçı savaş ganimetlerini taşımaya koyuluyor, bostanları tarlanın kıyısına yuvarlıyorlar. Tarla da bu işe uygun olarak yeterince meyilli zaten... Öteki ler koca bekçi kulübesini ateşe vererek bekçinin hayırsızlığını cezalandırma işine girişiyorlar.

Bekçilerden biri koşarak geldi, beni uyandırdı. Hemen savaş alanına gittim.

Kulübenin yerine alevlerden oluşan koskoca bir tepe görülüyordu; bu göz kamaştıran alevleri gören, koca köyün yanmakta olduğunu sanırdı. Tarlaya doğru koşarken birkaç silah sesi duyduk. Çocuklar, karpuz yatakları arasında sıra sıra dizilmiş, takımlar halinde yerlere

yatmışlardı, onları seçebiliyordum. Bu takımlar, arada bir ayağa kalkıyor, yanan kulübeye doğru koşuyorlarda. Sağ kanattan bir yerlerden Mityagin'in buyrukları duyuluyordu:

«Doğru ilerlemeyin, dolaşın!

— Ateş eden kim? diye sordum ihtiyara.

— Ne bileyim ben? Orada kimse kalmadı. Belki biri silahını kulübede bıraktı, kendi kendine patlıyordur, kim bilir?»

Aslında her şey bitmişti. Benim ortaya çıkmamla çocuklar düpedüz toz oldu. Havaya karışıp ortadan yittiler sanki. İhtiyar göğüs geçirdi, ve evine yollandı. Ben de Topluluğa döndüm. Yatakhanelerde çıt yoktu. Herkes, değil uyumak, horulduyordu. Böyle horultu ömrümde duymamıştım. Sesimi yükseltmeden:

«Bırakın adam aldatmayı şimdi de kalkın bakalım!» dedim.

Horlama kesildi, ama herkes inatla uyumasını sürdürdü.

«Kalkın diyorum size!»

Dağınık saçlı başlar yastıklardan kalktı. Mityagin boşluğa bakar gibi görünen gözlerini bana çevirdi:

«Ne oldu?» diye sordu.

Ama Karabanov dayanamadı.

«Tamam Mityagin, gizlemenin anlamı yok...»

Hepsi çevreme üşüştüler, utkulu gecenin ayrıntılarını ballandıra ballandıra anlatmaya koyuldular. Taranets, birden bir şey anımsamış gibi zıpladı:

«Kulübede silah vardı! diye haykırdı.

— Hepsi yanmıştır şimdi!

— Tahta kısımları yanmıştır, ama gerisi işe yarar.»

Fırladı gitti.

«Yaptığınız iş çok eğlenceli olabilir,» Dedim. «Ama bu, olayın bir haydutluk olduğu gerçeğini değiştirmez. Artık dayanamayacağım. Böyle yapmayı sürdürürseniz, sizden ayrılmak zorunda kalacağım. Ayıp, aşağılık bir şey bu. Toplulukta rahat huzur kalmadı. Değil Toplulukta, tüm bölgede ne gece, ne gündüz kimseye rahat yok!»

Karabanov koluma yapıştı.

«Bir daha yapmayacağız! Fazla ileri gittiğimizi biz de anladık. Değil mi çocuklar?»

Çocuklar hep bir ağızdan onu onayladılar.

«Lafla peynir gemisi yürümez,» dedim onlara «Sizi uyarıyorum, eğer bu soygunculuğu sürdürürseniz, Topluluktan birini atmak zorunda kalacağım. *Unutmayın*, bu size *son uyarımdır*!»

Ertesi gün bostanlığa arabalar geldi, kalan ürünü yükleyip gittiler.

Yanmış silahların namluları ve küçük madeni parçaları masanın üzerinde duruyordu.

BUDAMA

Çocuklar verdiği sözü tutmadılar. Ne Karabanov, ne Mityagin, ne de kümedeki öteki çocuklar, karpuz tarlalarına baskın yapmaktan, ya da köylülerin kilerlerini soymaktan vazgeçmedi. Sonunda yepyeni, ve son derece karmaşık bir dizge geliştirdiler; yeni yöntemleri zaman zaman acılı, zaman zaman da eğlenceli olaylar yaşamamıza yol açtı.

Bir gece Luka Semyonoviç'in bahçesine girdi çocuklar ve iki arı kovanını, balıyla, arılarıyla kaldırdılar. Kovanları gece Topluluğa getirdiler ve kundura onarım dükkânına bıraktılar. O sıralar, kunduracımız çalışmıyordu, dükkân kapalıydı. Çocukların çoğunun katıldığı bir ziyafet de çekmişler anlaşılan. İstense, bu işe katılanların eksiksiz listesi hazırlanırdı sabahleyin, çünkü hepsinin de yüzü, gözü şiş, kızarık içindeydi. Leşi, Ekaterina Grigoryevna'nın doktorluğuna bile başvurmak durumunda kaldı.

Mityagin'i odama çağırdım. Olanların kendisinin başının altından çıktığını gizlemeye bile yeltenmedi, yandaşlarının adını kesinlikle vermeyeceğini söyledi ve büyük bir şaşkınlık içinde bu konudaki görüşünü dile getirdi:

«Bunda ne var sanki? Arı kovanlarını kendimiz için almadık ki, Topluluğa getirdik. Toplulukta arı besleyemeyiz derseniz, tamam, biz de alır geri götürürüz.

— Neyi götüreceksin? Bal yenmiş bitmiş, arılarsa uçmuş.

— Nasıl isterseniz, kötü bir niyetim yok, elimden geleni yaparım sizin için.

— Yok, Mityagin, en iyisi bizi rahat bırakmandır! Artık çocuk değilsin, koca adam olmuşsun, seninle anlaşmamıza olanak yok, ayrılalım daha iyi!

— Bana sorarsanız da öyle.»

Mityagin'den bir an önce kurtulmak gerekiyordu. Bu kararın verilmesini yeterinden çok geciktirdiğimi, aramızda hastalıklı bir çürüme olayının gelişmesine göz göre göre izin verdiğimi iyice anlamış bulunuyor, bundan dolayı kendimi bağışlayamıyordum. Karpuz tarlalarında yaşanan birkaç serüvenden bir şey çıkmayabilirdi, arı kovanlarının talan edilmesinde pek büyük bir kötülük olmayabilirdi, ama çocuklarda, bu türden olaylara karşı yenilmez bir ilgi gelişmeye başlamıştı. Çocukların derdi günü bu tür serüvenlere hazırlanmaktı, tüm vakitler, akıllarını yalnızca böyle şeylere çalıştırmakla geçiyordu. Buysa bizdeki beraberlik ruhunun gelişmesini önlüyor, bunu yaparken de çürümeye, kokuşmaya yol açıyordu. Ahlâksal gelişmeye balta vurmaktansa, ağacın hastalıklı dalını kesmeliydim. Bu kokuşma, yüzeyde çok çirkin engebeler biçiminde kendini göstermeye, elle tutulur hale gelmeye başlamıştı. Çocuklar teklifsiz davranıyorlardı. Gerek kendi aralarında, gerek Topluluğa karşı olan tutumlarında bir kabalık, bir yabanıllık egemendi artık. Çalışmaya karşı ilgileri de azalmaya başlamıştı. Kaytarmayı yeğler hale gelmişlerdi. Her şeyle alay etmeye, anlamsız şakalar yapmaya dadanmışlardı. Bütün bunlar, acı bir kinizmin belirtileriydi kuşkusuz. Suç sayılacak hiçbir olaya karışmayan Belukhin'le Zadorov'un bile eski niteliklerini yitirmeye başladığını, kişiliklerinin aldığı kötü yaraların, kabuklaşmaya yüz tuttuğunu görüyordum. Tasarılarımız, ilginç bir kitap, siyasal sorunlar hep gözardı ediliyor, tüm ilgiler bayağı serüvenlere çevriliyor, bu konuda, sonu gelmez tartışmalarla günler ve geceler geçiyordu. Bütün bunlar hem çocukların dış görünümünde, hem de bir bütün olarak Topluluğun dış görünümünde kendini belli ediyordu: Davranışlarda gevşeklik, işin kolayına kaçma, kurnazlık, giyimde özensizlik, omuzlara atılan ceketler, köşelere tıkılan süprüntüler...

Mityagin'in çıkış belgelerini hazırladım, yolluk olarak da beş ruble verdim —Odessa'ya gideceğini söylemişti— ve iyi şanslar diledim.

«Çocuklara veda edebilir miyim?

— Elbette.»

Nasıl ayrıldılar bilmiyorum. Mityagin, akşama doğru gitti. Nerdeyse tüm Topluluk uğurladı onu.

O gece çocukların yüzünden düşen bin parçaydı. Küçükler canlılığını yitirmiş gibi görünüyordu, her zamanki gibi cıvıl cıvıl değillerdi. Karabanov, kilerin kapısının önünde ters çevrilmiş bir sandığın üzerine çökmüş oturuyordu. Yatma vaktine dek orada öyle kaldı..

Leşi, odama geldi.

«Mityagin'i *nasıl da* özlüyoruz!» dedi.

Benden bir yanıt beklediyse de alamadı. Durdu durdu, geldiği gibi gitti.

O gece geç saatlere dek çalıştım. Gecenin ikisine doğru, yatmaya giderken, ahırın çatı penceresinde ışık gördüm. Anton'u uyandırdım.

«Çatıda kim var?» diye sordum.

Anton, umursamaz bir tavırla omuz silkti, ve gene çok önemsiz bir şey söylüyormuş gibi «Mityagin, dedi.

— Neden orda duruyor?

— Ben ne bileyim?»

Çatıya tırmandım. Ahır fenerinin çevresinde birkaç kişi toplanmıştı: Karabanov, Volokhov, Leşi, Prikhodko ve Osadçi'ydi bunlar. Hiçbir şey demeden yüzüme baktılar. Mityagin bir köşeye çekilmiş, birşeyler yapıyordu. Karanlıkta zar zor seçebiliyordum onu.

«Hepiniz büroma gelin,» dedim.

Çalışma odamın kapısını açarken, Karabanov ötekilere buyruk verdi:

«Hepiniz doluşmayın, Mityagin'le ikimiz gireriz.»

Sesimi çıkarmadım.

Büroya girdik. Karabanov sıraya oturdu, Mityagin kapının yanında, köşede dikildi.

«Neden geldin Topluluğa?

— Görülecek bir hesabım vardı.

— Ne hesabı.

— Kendi aramızda bir şey.»

Karabanov, alev alev yanan gözlerini benden ayırmıyordu. Birden toparlandı, yılansı bir hareketle masanın başına geldi, eğildi, yanan gözlerini, gözlüklerimin dibine yaklaştırdı.

«Size bir şey söyleyeyim mi, Anton Semyonoviç!» dedi. «İyi dinleyin: Mityagin giderse, ben de giderim!

— Çatıda ne işler karıştırdınız?

— O hiç önemli değil. Topluluğu ilgilendiren bir hesap değildi o. Ben de Mityagin'le gideceğim. Değil mi ki sizin işinize gelmiyoruz, gideriz. Gider kendi yolumuzu çizeriz. Topluluğa daha iyi insanlar bulur da alırsınız belki.»

Rol yapmayı oldum olası iyi becerirdi bu çocuk. Ve şu anda, haklı yenmiş masum çocuk rolü oynuyordu. Acımasızlığımdan utanacağımı, Mityagin'i Topluluğa geri alacağımı umuyordu kuşkusuz.

Karabanov'un gözlerinin içine baktım ve bir kez daha sordum:

«Çatıda ne işler karıştırdınız? Niye toplandınız?»

Karabanov bana yanıt vermek yerine soran gözlerini Mityagin'e çevirdi.

Masadan kalktım, Karabanov'a sordum:

«Üstünde silah var mı?»

Hiç duraksamadan, «Hayır,» dedi.

«Cepler dışarı!»

Karabanov sinirli bir hareketlerle ceplerini boşaltırken, «İşte, bak!» dedi. Pantolonunun ve ceketinin ceplerini çıkardı, yerlere tütün ve çavdar ekmeği kırıntıları saçıldı.

Mityagin'in yanına gittim.

«Çıkar ceplerini dışarı!»

Mityagin beceriksiz hareketlerle ceplerini boşalttı. Bir cüzdan, bir anahtar demeti ve bir büyük anahtar çıkardı, utanmalı bir tavırla gülümsedi:

«Başka bir şey yok!»

Elimi kemerine daldırdım ve orta boy bir Browning çıkardım. Şarjörde üç kurşun vardı.

«Bu kimin?

— Silah benim, dedi Karabanov.

— Neden yalan söyledin bana? Silahım yok dedin? Pekâlâ Defol git bu Topluluktan! İkiniz de, haydi! Hemen, şu anda defolun! Defolun ve bir daha buraya adımınızı atmayın! Anlaşıldı mı?»

Döndüm masanın başına oturdum, Karabanov'un çıkışını hazırladım. Kâğıdı sessizce aldı. Önüne koyduğum beş rubleye aşağılayıcı bir bakış baktı:

«Bunu almasam da olur,» dedi. «Hoşçakal!»

Elini uzattı, parmaklarımı ezercesine sıktı, bir şey söyleyecek gibi yaptı, ama konuşamadı. Birden kapıyı açtı, karanlığın içinde bir anda gözden yitti. Mityagin elini uzatmadı, hiçbir veda sözcüğü etmedi. Kabadayı havalarında ceketini rüzgârlandırarak koluna taktı, bir hırsız gibi sessiz adımlarla Karabanov'un peşinden gitti.

Kapının önüne çıktım. Az ilerde birkaç çocuk toplanmıştı. Leşi, giden gölgelerin ardından koşmaya davrandı ama ancak ormanın eteklerine dek gidip döndü. Anton sundurmanın üst basamağında durmuş bir şeyler mırıldanıyordu. Belukhin birden sessizliği bozdu.

Haydi bakalım! İşte... Hak yerini buldu doğrusu!

— H-h-haklı olabilir,» diye kekeledi Verşnev, «ama e-e-elimde değil, acıyorum!

— Kime acıyorsun? diye sordum.

— Semyon'la Mityega'ya. Sen acımıyor musun?

— Ben sana acıyorum Kolka.»

Odama girdim. Belukhin, Verşnev'i azarlıyordu:

«Amma da akılsızsın, ha! Hiçbir şey anlamıyorsun, onca kitabı boşuna okumuşsun yani.»

Gidenlerden iki gün haber çıkmadı. Karabanov'u düşünmüyordum pek — babası Storojhevoye'de oturuyordu. Bir hafta kadar kasabada sürter, sonra babasına giderdi. Mityagin'in geleceğiyse, iyice belli olmuştu. Bir yıl kadar sokaklarda dolaşır, birkaç kez hapse girer çıkar, başına ciddi bir iş sarar, bir başka kasabaya sürülür, beş altı yıl sonra da, ya kendi çetesi tarafından bıçaklanır, ya da idama mahkûm edilirdi. Onun önündeki tek yol buydu. Belki Karabanov'u da peşinden sürüklerdi. Bir keresinde onu ayartmayı başarmıştı; Karabanov da silahlı soyguna karışmış sayılırdı ne de olsa.

İki gün sonra Toplulukta fısıltı gazetesinden şu haber çıktı.

Semyon'la Mityaga karayolunda adam soyuyorlarmış. Dün gece Reşetilovka'lı bir kasabın yolunu kesip soymuşlar.

«Kimden duydun?

— Osipov'ların sütçüsü geldi, görmüş, Semyon'la Mityagin'miş soyguncular.»

Çocuklar köşede bucakta fısıldaşıyor, biri yanlarına yaklaştığında

fısıltıyı kesiyorlardı. Büyüklerin yüzünden düşen bin parçaydı, ağızlarını bıçak açmıyordu. Ellerine bir kitap aldıkları da yoktu artık. Akşamları birer ikişer toplaşıyor, kendi aralarında fısıldaşıyorlardı yalnızca.

Öğretmenler, giden çocuklardan benim yanımda söz etmemeye çalışıyorlardı. Bununla birlikte Lidoçka bir keresinde şöyle dedi:

«Eh, insan ne de olsa acıyor çocuklara.

— Gel seninle bir anlaşma yapalım, Lidoçka,» dedim. «Sen doya doya acı onlara, ama beni bu işin içine sokma.»

O da somurttu, «İyi bir daha ağzıma almam,» dedi.

Beş gün kadar sonra, arabayla kasabadan dönüyordum. Yazdan nasibini alıp etine buduna gelişen Kızıl, pür neşe tırısa kalkmış Topluluğa doğru ilerliyordu. Yanımda Anton oturuyordu. Başını önüne eğmiş, kendi düşüncelerine dalmıştı. Yolumuz ıssızdı genellikle, buna alışıktık, yolda ilgi çekici bir şeyler görme bekleyişi içinde değildik her zamanki gibi.

«Şuraya bak! Bunlar bizimkiler değil mi,» dedi Anton birden. «Vay canına! Semyon'la Mityagin! Kalıbımı basarım onlar!»

İlerde, ıssız yolun üzerinde iki kişi seçiliyordu. Bunların Mityagin'le yoldaşı olduğunu anlamak için Anton'unki gibi keskin göz gerekti. Kızıl bizi hızla onlara doğru götürüyordu. Anton, huzursuzdu, tabancalığa göz attı.

«Tabancanı cebine alsan iyi olur, elinin ereceği bir yere koy.

— Saçmalama!

— Benden söylemesi!»

Anton dizginleri çekti.

«Size rastladığımız ne iyi oldu!» dedi Semyon. «O gece pek iyi vedalaşamamıştık.»

Mityagin, her zamanki gibi çelebice gülümsemekle yetindi.

«Burada ne yapıyorsunuz?

— Size rastlamayı umuyorduk. Topluluğa adım atmamamızı istemiştiniz, bu yüzden oraya gitmedik.

— Neden Odessa'ya gitmediniz?

— Şimdilik burası da fena değil. Kışın da Odessa'ya giderim.

— Çalışmıyor musun?

— Hele bir bakalım durum neyi gösterecek,» dedi Mityagin. «Size küs değiliz, Anton Semyonoviç, öyle sanmayasınız sakın! Herkesin önünde çizilmiş bir yol vardır.»

Semyon içtenlikle gülümsüyordu. Bayağı neşeliydi.

«Mityagin'le mi kalacaksın? diye sordum ona.

— Bilmem. Bizim pedere gidelim diyorum, razı olmuyor, zorluk çıkarıyor.

— Babası mujik,» dedi Mityagin. «Onlardan boyumun ölçüsünü aldım.»

Topluluğa dönen yolun başına dek bizimle geldiler.

«Bizi iyilikle anımsayın,» dedi Semyon ayrılırken «Haydi, öpüşelim!»

Mityagin gülüyordu:

«Amma da duygulu çocuksun be Semyon,» dedi. «Sen adam olmayacaksın.

— Sen benden hırlı mısın yani?» diye yanıtladı onu Semyon.

Kahkahaları ormanda yankıdı. Şapkalarını salladılar, yollarına gittiler.

SEÇKİN TOHUM

Güzün sonu, Toplulukta müthiş sıkıcı bir dönemin —Topluluk tarihimizin en sıkıcı günlerinin— başlangıcı oldu. Karabanov'la Mityagin'in çıkarılması, çok acı, üzücü bir olaydı. Çocuklardan «en akıllılarının», Topluluk üzerinde en büyük etkiye sahip ikisinin atılması, tüm öteki çocukların adeta öndersiz, başıboş kalmalarına yolaçmıştı.

Karabanov da Mityagin de kusursuz birer işçiydiler, çalışmaktan yılmazlardı, Karabanov, kafasını da, yüreğini de tümüyle işine verir, canla başla çalışırdı; bu çocuğun yüreğinde bir çalışma sevinci vardı ve bu duygusunu ötekilere de aşılamıştı. Esin ve enerji kıvılcımları saçardı elleri. Tembellik edeni ya da kaytaranı adım başı azarlamazdı, ama bir kez de paylamaya kalktı mı, yeri yerinden oynatırdı. Mityagin, çalışma konusunda ondan aşağı değildi. Bu ikisi birbirlerini tamamlıyorlardı. Hareketleri, anadan doğma bir hırsıza yaraşır biçimde

hafif, ince, diliyse tatlıydı, ne var ki, elini neye atsa altın ederdi bu çocuk; böyle bir yeteneği de vardı, ve ona göre, altından kalkılamayacak iş yoktu dünyada. Topluluğun yaşamına karşı ikisi de aynı ölçüde duygulu, aynı ölçüde içtenlikliydiler; günlük olaylar karşısında ya da en küçük bir sorun çıktığında, ilk tepki, ilk olumlu çaba onlardan gelirdi.

Bu çocukların ayrılmasıyla, Topluluğun dünyası kararda birden sanki. Herkesin üzerine sıkıcı bulutlar çöküverdi. Verşnev büsbütün kitaplarına gömüldü, Belukhin'in iğneli sözleri aşırı ölçüde ciddi ve aşağılayıcı olmaya başladı. Volokhov, Prikhodko ve Osadçi gibi çocuklar görülmedik derecede nazik ve ciddi kesildiler; tüm Topluluk, bir büyükler Topluluğu görünümüne büründü ansızın. Şöyle bir akşam toplanıp da gülüşüp söyleşmek bayağı güçleşmişti artık — herkesin kendine göre bir işi vardı nedense. Yalnız Zadorov neşesini yitirmemiş, o içten, güzel gülümsemesini yüzünden silmemişti, ama ondaki o canlılığı paylaşacak tek bir kişi yoktu. O da kitabının, ya da daha baharda yapmaya başladığı küçük buharlı gemi modelinin başına çöküyor, kendi kendine gülümsüyordu.

Çiftçilik konusundaki başarısızlıklarımızın da bu genel sıkıntıya katkısı vardı kuşkusuz. Kalina İvanoviç, ekip-biçmeden anlamıyordu, nelerin hangi sırayla ekileceği, toprağın hangi ürünlerle dinlendirileceği ve tohum ekme uygulamaları konusunda bir şeyler biliyor izlenimi veriyordu ama aslında yalan yanlış, kulaktan dolma bilgilere sahipti. Üstelik, tarlaları köylülerden aldığımızda, toprağın iler tutar yanı yoktu; zararlı otlar derinlere kök salmış, moloz taşlar yıllarca ayıklanmamışcasına her yanı kaplamıştı. Bunun sonucu olarak, hasadımız yazın çocukların gösterdiği insanüstü çabalara karşın acması durumdaydı. Kış tarlalarında, buğdaydan çok ot bitti, bahar mısırı nerdeyse yalnızca koçan verdi... Patates ve pancarların durumuysa daha da kötüydü.

Aynı sıkıcı hava, öğretmenler arasında da kendini gösteriyordu.

Belki de yalnızca yorulmuştuk, o kadar. Topluluğun açılmasından beri hiçbirimiz izne çıkmadık. Ama öğretmenler, yorgunluktan yakınmıyorlardı. Yaptığımız işin hiçbir yere varmayacağına değgin konuşmalar, «böyle çocuklar» üzerinde toplumsal eğitim uygulaması

yapmanın olanaksızlığı savları, umutsuzluklar hep yeniden canlandı; bütün yapılanların boşuna olduğu, bedensel ve ruhsal enerjimizi sokağa attığımız kuramı yeniden geliştirildi.

«Ne yapsak boş,» diyordu İvan İvanoviç. «En güvendiğimiz, gurur duyduğumuz Karabanov böyle çıkarsa, gerisini hesap et! Volokhov'a, Verşnev'e, Osadçi ve Taranets'e de, daha ötekilere de fazla bir umut bağlamaya gelmez. Eh, yalnızca Belukhin için koca bir Topluluk kurmaya değer mi yani?»

Ekaterina Grigoryevna bile, daha başlangıçta en büyük yardımcım ve dostum olmasına yolaçan iyimser duygularını yitirmiş bulunuyordu. Kaşlarını çatıp, derin düşüncelere dalıyor, sonra da hiç beklenmedik, garip sonuçlara varıyordu:

«Bak!» dedi, «Bana kalırsa büyük bir yanlış yapıyoruz biz! Birlik ve beraberlik diye bir şey yok burada! Evet, sanırım gerçek bu... Birlik diye bir şey yok, ama biz boyuna bir beraberlikten söz ediyor, kendi kendimizi kandırıyoruz!.. Öyle ki, bu kandırmacaya biz de içtenlikle inanır hale geldik.»

Sözünü kesmeseydim daha konuşacaktı Ekaterina Grigoryevna.

«Dur hele!» dedim. «Ne demek yani, 'birlik diye bir şey yok'? Bu Toplulukta altmış kişi var mı, yok mu? Bu altmış kişinin işi, yaşamları, dostlukları nereye gitti? Bunları hesaba katmıyor musun?

— Bak bu ne, biliyor musun? Bir oyun. İlginç, belki de son derece büyük yetenek gerektiren bir oyun. Kendimizi bu oyuna kaptırmış gidiyoruz, inanç ve heveslerimizi gören delikanlılar da bize kapılmış, ama nereye kadar gideceğiz? Bütün bunlar geçici. Şimdi bu oyundan bıkmışa benzeriz, herkes sıkıldı artık, yakında tümden bırakacaklar ve her şey yıkılacak, burası sıradan, ölü bir çocuk yuvası olacak.»

Lidya Petrovna, bizi neşelendirmek çabasıyla, «Bir oyundan bıkınca başkasına başlanır,» diye araya girdi.

Ölgün ölgün güldük, ama işi yarıda bırakmayı aklımın ucundan bile geçirmiyordum doğrusu.

«Ne biliyor musun, Ekaterina Grigoryevna,» dedim ona, «sen aydın hastalığına tutulmuşsun. Tüm aydınlar gibi yalnızca sızlanıyorsun. Bugün böyle sızlanırsın, yarın öyle, bunlardan bir sonuca varılmaz ki? Gelip geçici duygular bunlar. Sen istedin ki, Mityagin'i

de Karabanov'u da tümüyle kazanmış olalım. Kazın ayağı öyle değil, her şeyin kusursuz olmasını bekleyerek büyük umutlarla yola çıkanın sonu gözyaşları ve başarısızlıktır.»

Bunları söylerken kendi içimdeki aydın hastalığını vargücümle yenmeye, bastırmaya çalışıyordum belki de. Ben de, zaman zaman şu düşüncelere dalmıyor değildim: en iyisi bu işten vazgeçmek. Topluluğun durup dinlenmeden yapmak durumunda kaldığı özverilere ne Belukhin değerdi, ne de Zadorov. Artık tükendiğimizi, dolayısıyla başarıya varmanın olanaksızlığını bile aklıma getirdiğim oluyordu.

Ancak, sessiz ve sabırlı bir çabayla sonuna dek yürüme alışkanlığımı bırakmış değildim. Topluluk üyeleri ve öğretmenlerin karşısında, elden geldiğince güvenli ve gayretli görünmeye çabalıyordum; adım atma isteğini bile yitirmiş olan öğretmenlerimizin üstüne üstüne gidiyor, bu sıkıcı günlerin geçeceğini, her şeyin yola gireceğini anlatıyordum boyuna. Bütün bu dertleri unutacağımız günler yakındı — öyle diyordum uğraşdaşlarıma. Ve, doğrusunu söylemek gerekirse, bu çok güç dönemde, öğretmenlerimizin gösterdiği eşsiz dayanma gücü ve disipline duyduğum saygıyı bugün bile yüreğimde taşımaktayım.

Öğretmenler, her zamanki gibi düzenli çalışıyor, işleri yürütmede dakika şaşmıyor, Topluluktaki en küçük bir uyumsuzluk ya da kavgaya karşı tetikte duruyor, her durumda ellerinden geleni yapıyorlardı; eşsiz geleneklerimize uygun olarak, nöbetlere giderken en yeni giysilerini giyiniyor, üstlerine başlarına büyük özen gösteriyorlardı.

Topluluk hızla ilerlemekte, günden güne gelişmekteydi; gülüşlerden ve sevinçlerden yoksundu bu gidiş, doğru ama iyi yağlanmış bir makina gibi tıkır tıkır, hiç şaşmadan yol almaktaydık. Topluluğun iki üyesine verdiğim cezanın iyi sonuçlarını da almaya başlamıştım: köy baskınları tümden kesildi, mahzen ve bostan saldırıları tarihe karıştı. Öğrencilerimin suratlarının asık, keyiflerinin kaçık olduğunu görmezlikten geliyordum. Köylülere karşı gösterdikleri bu yeni bağlılık ve saygı hiç de olağandışı değilmiş, çok doğalmış gibi davranıyor, kendiliğinden uygulamaya başladıkları disiplin karşısında bir hoşnutluk, ya da şaşkınlık sergilemiyordum; her şey eskisi gibiydi sanki ve eskisi gibi her şey yolunda gidiyor, hızla ilerliyordu.

Toplulukta çok sayıda yeni ve önemli işler ortaya çıktı. Sebze yetiştirmek için bir sera yapmaya başlamıştık; Trepke yıkıntılarını temizledikten sonra tarhlar yapmaya, dar yollar döşemeye koyulduk. Tarlaların çevresine çitler çekiliyor, su yolları açılıyordu; Kolomak ırmağının en dar yerine bir köprü yapımına başlanmıştı, dökümevinde demir karyolalar yapılmaktaydı, çiftçilik gereçlerimizi onarıyorduk; yeni Topluluktaki evlerin onarımı da dolu dizgin ilerlemekteydi. Topluluk üyelerini acımasızca sıkıştırıyor, çocuğuyla büyüğüyle herkesten eskisi gibi çok çalışmasını, eskisi gibi kusursuz işler çıkarmasını bekliyordum.

Nasıl oldu da, durup dururken Toplulukta asker eğitimine başladık, ben de bilmiyorum — bilinçsiz bir eğitbilimsel güdüye boyun eğmiş olmalıyım...

Çocuklara epeydir beden eğitimi ve askerlik eğitimi yaptırmaktaydım. Beden eğitimi konusunda değil uzman olmak, nerdeyse hiçbir şey bilmiyordum, öğretmen çağıracak durumumuz da yoktu. Bildiğim tek şey askerlik eğitimi ve orduda gördüğümüz beden eğitimi hareketleriydi; bir bölüğün savaş düzenine girmesiyle *ilgili* her şeyi biliyordum. Bir an bile düşünmeden, yapacağım şeyin eğitbilim kurallarına uyup uymayacağını bir damla bile umursamadan, çocukları bu yararlı kolda eğitmeye başladım.

Bu iş, çocukların da hoşuna gitti. Her gün işten sonra tüm Topluluk eğitim alanında —genişçe bir dikdörtgen alanda— toplanıyor, bir-iki saat eğitim görüyorlardı... Deneylerimiz arttıkça etkinlik alanımız da genişliyordu. Kış geldiğinde, birliklerimiz, çevre çiftliklerde son derece ilginç ve karmaşık uygulamalar yapmaya başlamış bulunuyorlardı. Köylülerin evleri ya da kilerleri arasından seçtiğimiz belli hedeflere, savaşma sanatına uygun, kusursuz saldırılar düzenliyorduk; bu gösterilerimizi süngü saldırıları ve hedeflerimizin sahiplerinin yufka yüreklerine dolan korkunun yarattığı heyecanlar süslemekteydi. Bizim savaş naraları duyulur duyulmaz köylüler kar beyazı duvarlarının ardına doluşur, bahçelerinde ordan oraya koşmaya, kiler ve mahzenlerini, kulübelerini kilitlemeye başlarlardı. Sonra kapılarına sırtlarını verip, ürkek bakışlarla, uygun adım giden çocuklardan oluşan asker sıralarını izlerlerdi.

Bütün bunlar çocukların çok hoşuna gidiyordu; az sonra gerçek tüfeklerimiz bile oldu, çünkü eski defterlerimizi bile bile kapatan, suçlu geçmişimizin üzerine bir sünger çekiveren halk milisi bizi saflarına seve seve kabul etmiş bulunuyordu.

Eğitim sırasında, gerçek bir komutan gibi kesin ve ödünsüzdüm; çocuklar da bu durumumu hiç yadırgamıyordu. İşte, yeni bir oyunun temellerini atmıştık... Bu oyun ilerde, yarattığımız senfoninin ana temalarından biri olacaktı.

Askerlik düzeninin çok iyi etkiler yarattığını hemen fark ettim. Topluluk üyelerinin dış görünüşü tümüyle değişmişti, artık başları dik duruyorlardı, hepsi de tığ gibi oluverdiler, masaya ilişmeyi ya da duvara dayanıp külhanbeyi gibi durmayı bıraktılar; daha özgür, daha rahat hareket etmeye, bir başkasının destek ya da onayına gereksinme duymamaya başladılar. Artık yürürken ayaklarını sürümüyor, sallanmıyorlardı; hepsi de ateş gibi birer delikanlıya dönüşmüştü; eller cepte dolaşma alışkanlığını da bırakmışlardı.

Askerlik düzeninden hoşlandıklarından, ona dört elle sarılmış, bahriyeli, ya da subay olma yolundaki doğal çocuksu heveslerini de işe koşarak yeni yeni buluşlar çıkarmaya başlamışlardı. Toplulukta, verilen her buyruğa uyulacağını belirtmek üzere «Anlaşıldı!» diye yanıt verme ve bunu bir asker selamıyla tamamlama kuralının benimsenmesi, bu döneme rastlar. Borazan çalma geleneğinin yerleşmesi de bu dönemde olmuştur.

O güne dek, eski Topluluktan kalma bir çanı kullanıyorduk. Şimdi iki borazan aldık, birkaç çocuk, her gün kasabaya gidiyor, bandocudan nota dersi alıyordu. Günlük yaşantımızla ilgili her türlü genel haberleşme için ayrı ayrı müzikler yazıldı, bunlar borazancılarımız tarafından seslendirilmek üzere kâğıda dökülüp hazırlandı; kışa çıkarken çanı hiç kullanmaz olduk. Borazancı her sabah benim kapımın önüne geliyor, kalk borusu denilebilecek o müzikli, okşayıcı sesleri çıkarıyordu.

Akşamın dinginliğinde aynı borazandan çıkan başka sesler, Topluluğun üzerinde, gölün, çiftliklerin üzerinde tatlı tatlı dolaşıyor, insanı coşturuyordu. Bir yatakhanenin açık penceresinden, borazanın sesine eşlik eden kalınca bir insan sesi, bir başka yerden aynı sese öykünen piyano tınbırtıları duyulurdu zaman zaman.

Halk Eğitim Bakanlığında, bizim askeri «çılgınlığımızı» haber alınca hemen Topluluğumuza «Kışla» adını taktılar. Ama işim başımdan aşkındı, böylesi küçük sorunlarla uğraşacak halim yoktu. Vaktim yoktu anlayacağınız.

Ağustosta, Topluluğumuza iki domuz katıldı. Bunları, cins domuz üretme çiftliğinden sağlamıştık. Safkan İngiliz domuzuydu ikisi de, dolayısıyla, «Topluluğa» zorunlu olarak katılmaya yol boyunca karşı koymuş, arabada buldukları bir delikten kayıp kayıp düşmüşlerdi. Biz tutup arabaya koyuyorduk, onlar düşüyordu. Bu, öyle sık yinelenmeye başladı ki, Anton'un tepesi attı:

«Bu domuzlar olmadan da yeterince dert vardı başımızda yani! Ne demeye aldık bunları, bilmem ki!»

İngilizler, yeni Topluluğa gönderildi. Orada, kendilerine severek bakmaya gönüllü yeterince küçük çocuğumuz vardı. O zamanlar yirmi çocuk yeni Toplulukta kalıyordu; yanlarına, Rodimçik adında, nedense pek etkin olmayan, tutuk bir öğretmenimizi vermiştik. A Bölümü diye adlandırdığımız büyük evin onarımı bitmişti, burası işlik ve derslik olarak kullanılacaktı, ama şimdilik çocuklar bu evde yatıp kalkıyordu. Onarımı tamamlanmış daha birkaç ev vardı. Yatakhane yapmayı düşündüğümüz iki katlı koca malikhane daha bitmemişti, çok eksiği vardı. Kulübelere ahır ve ambarlara birer ikişer kereste çakılıyor, duvarlar sıvanıyor, kapılar takılıyordu.

Çiftçilik tarafımıza da çok güçlü bir destek geldi. Bir tarım uzmanı istedik bakanlıktan; çok geçmeden Edvard Nikolayeviç Şere adında biri, çocuklarımızın boş boş bakan gözleri önünde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Bizimkiler böyle bir görünüme ne alışkın, ne de hazırlıklıydılar, ayrıca. Şere'nin eşini benzerini görmüş değillerdi ömürlerinde. Herkes, daha ilk bakışta bu Şere'nin değişik bir canlı türünden, özel seçkin bir tohumdan türediğini kabul etmiş bulunuyordu; gökten zembille inmemişti gerçi, ama gene de, doğanın bu türün ürünleri için özel bir çekirdek yarattığı, Şere'nin işte bu seçkin tohumdan türediği konusunda kimsenin kuşkusu yoktu.

Şere, Kalina İvanoviç'in tam tersi bir adamdı; öfkesi, sevinci yüzünde okunmaz, insanda ne heves, ne de isteksizlik uyandırırdı; yüzü her an ciddiydi, yalnız her sözü ve her hareketinde küçücük bir şaka

izi görülürdü. Topluluğun tüm üyeleriyle, hatta ahmak Galatenko'yla konuşurken bile, senli benli olmaz, herkesi «siz» diye çağırırdı. Sesini yükseltmez, kimseyle de fazla yakınlaşmazdı. Prikhodko, ona kabaca karşı koyar, sesini de yükselterek «Frenküzümü ha! Frenküzümü çalılıkları bana göre değil, orda çalışmak istemiyorum, o kadar!» diye bağırırken, Şere'nin hiç öfkelenmeden tatlı tatlı şaşırması karşısında çocukların ağzı bir karış açık kalıyordu.

«Ha, tamam, çalışmak istemiyorsunuz demek, öyle mi?» diye yanıtlıyordu Prikhodko'yu Şere. «O halde adınızı söyleyiniz de yanılıp size bir iş vermeyeyim!

— Başka her işi yaparım, yeter ki Frenküzümü toplamayayım!

— İstemez efendim, siz olmasanız da benim işim yürür; gidin kendinize başka bir iş bulun.

— Nedenmiş?

— Lütfen adınızı söyler misiniz, boş sözlerle öldürülecek vaktim yok benim.»

Prikhodko'nun yüzündeki o tatlı kabadayılık bir anda sönüverdi bu sözler üzerine. Omuzlarını silkti, az önceki sözleri söyleyen o değilmiş gibi Frenküzümü çalılıklarına doğru yürümeye koyuldu.

Şere genç sayılırdı, ama o sarsılmaz özgüveni, insanüstü ölçülere varan çalışma yetisi, çocukları şaşırtıyordu. Onlara sorarsanız, Şere hiç uyumuyordu. Sabahları, Topluluk daha yatağından kalkmadan Edvard Nikolayeviç'in, uzun bacaklarıyla tarlaları arşınladığı görülürdü. Yat borusu çoktan çalmış olurdu, ama bakardık, Şere kapısının önünde marangozla konuşmakta, şu işin şöyle, bu işin böyle yapılabileceğini tartışmakta. Gündüzleri, hemen hemen aynı anda ahırda ve ser yapım yerinde, kasabaya giden yolda, ya da tarlalarda gübrelemeyi yönetirken görülebilir Şere; ya da en azından herkes bütün bunların aynı anda yapıldığı izlenimine kapılırdı, çünkü Şere'nin o eşsiz bacakları onu hızla ordan oraya taşımaktaydı.

Geldiğinin ikinci günü, ahırda, Anton'la tartıştı Şere. At gibi duygulu ve harikulade bir yaratığa karşı Edvard Nikolayeviç'in önerdiği biçimde davranılacağını Anton'un aklı almıyordu. Bir ata karşı böylesine hesaplı davranmak, kılı kırk yarmak olur muydu hiç!

«Bu da yeni çıktı ha? Tartmak da ne demek oluyor yani? Sa-

manın tartıldığı görülmüş mü bu dünyada? İşte senin payın bu, diyor, ne azını vermeliymişim, ne de çoğunu. Payı da bir görsen... Allahlık! Bir lokma şundan, bir lokma bundan. Atlar ölürse benden sorulur ama, ne haber! Bir de tuttumuş, saatle çalışacakmışız. Bir de defter uydurmuş, kaç saat çalıştığımızı yazacakmışız, iyi be!»

Anton, her zamanki gibi söylenmeye, atlarını gözü gibi korumaya kalkınca Şere hiç tepki göstermedi. Anton'a sorarsanız Atmaca, yarın değil öbür gün çok önemli ve de çok özel bir iş yapacaktı da... Bu yüzden Şere'ye şu anda atı veremezdi de... Edvard Nikolayeviç, hiç tınmadı, kalktı, ahıra girdi. Atmaca'yı çıkardığı gibi arabaya koştu; olanları sonsuz bir öfkeyle izleyen Bratçenko'ya bakmadı bile, Anton suratını astı, eline geçirdiği bir kamçıyı ahırın bir köşesine fırlattı ve dışarı çıktı. Ancak, akşama doğru, ahıra bir göz atmaya gittiğinde, Orlov'la Bublik'in sağa sola kafa tuttuğunu, seyislik tasladığını gördü. Tamam, artık mahvolmuştu, işi bıraktığını bildirmek üzere benim büroya doğru ölgün adımlarla yürümeye başladı. Ancak Şere bahçenin ortasında önünü kesmiş, sanki hiçbir şey olmamış gibi harıl harıl konuşmaya başlamıştı. Elindeki kâğıdı başseyise gösteriyordu:

«Bakar mısınız, adınız Bratçenko, değil mi? İşte haftalık iş programınız. Bakın burda her şey yazılı, hangi atların hangi günler neler yapacakları, ne vakit dışarı çıkacakları programlanmış durumda. Hangi at koşulacak, o sırada hangi at dinlenecek, hep yazılı. Yoldaşlarınızla birlikte bunu inceleyin, önermek istediğiniz değişiklikler varsa yarın bana bildirin.»

Şaşkın Bratçenko kâğıdı aldığı gibi ahıra yollandı.

Ertesi gün akşam üstü, Anton'un kıvır kıvır, kabarık saçlı kafası, *Şere'nin kısacık saçlı kafasıyla birlikte* çalışma masasının üzerine eğilmişti, son derece önemli bir iş tartışılmaktaydı. Ben, çizim masasında çalışıyordum ama arada bir onları dinlemekten kendimi alamıyordum.

Haklısınız. Pekâlâ. Kızılla Haydut çarşambaları sabanda çalışsınlar.

— Kerata pancar yiyemez, dişleri...

— Zarar yok, biraz küçük doğranır pancarlar, olur biter, hele bir deneyin.

— Peki, ya bir başkası gelip de kasabaya gideceğini söylerse?

— Yürüyerek gitsinler. Ya da köyden at kiralasınlar. Bu, bizi ilgilendirir mi?

— Ha! diyordu Anton, demek böyle!»

Yalnızca bir atın taşıma gereksinmelerimizi karşılamaya yetmediği doğruydu. Ama Kalina İvanoviç, Şere'ye derdini anlatamıyordu. Kalina'nın masrafları kısan parlak fikirlerini umursamaz, soğuk tavırlarla yanıtlıyordu:

«Sizin taşıma gereksinmeleriniz beni hiç ilgilendirmez. Yiyecekleri dilediğiniz yolla taşıyın, ya da dilerseniz kendinize bir at satın alın. Benim burda altmış desyatin toprağım var. Bu isteği bir daha dile getirmezseniz çok sevineceğim.»

Kalina İvanoviç, yumruğunu masaya indirerek bağırdı:

«Bana bir at gerekse, gider koşumları takarım boynuna!»

Şere, öfkeden köpürmüş olan Kalina İvanoviç'in yüzüne bile bakmadan defterini çıkardı, bir şeyler yazdı. Bir saat sonra paydos etmeden önce beni uyardı:

«Atların çalışma programının iznim olmadan bozulduğunu görürsem hemen Topluluktan giderim.»

Hemen Kalina İvanoviç'i çağırttım:

«Uğraşma onunla! Dediği dedik!

— Peki ben bir tek atla hangi işin altından kalkacağım? Kasabaya gidilecek, su taşınacak, odun taşınacak, yeni Topluluğa yiyecek götürülecek...

— Bir çaresine bakacağız.»

Baktık da.

Yeni yüzler, yeni uğraşlar, yeni Topluluk, yeni Topluluktaki yeteneksiz, sönük öğretmen Rodimçik, çocuklarımızın yeni görünümü, dimdik, ince bedenleri, giderek gelişen zenginlikler ortasında süregiden yoksulluğumuz... Yaşamımızdaki bu büyüklü küçüklü dalgalar, uçsuz bucaksız bir okyanus oluşturdu sanki ve sular, derin üzüntüleri, tasalı yürekleri, asık suratları benim bile anlamadığım bir biçimde siliverdi. Bendeki tek değişiklik, eskisine göre daha az gülmemdi; içimdeki sevinç, o yaşama sevinci bile, 1922 yılı sonlarında yaşadı-

ğım olay ve heyecanların üzerime bir maske gibi yerleştirdiği küskünlüğü çekip atacak denli güçlü değildi. Bu maske beni rahatsız etmiyordu, varlığını duymuyordum bile nerdeyse. Ama çocuklar her an görüyorlardı onu. Bunun yalnızca bir maske olduğunu biliyorlardı belki, ama gene de bana karşı olan tutum ve davranışlarında aşırı bir saygı, biraz sıkkınlık, belki de bir anlamda, çekingenlik görülüyordu. Bu davranışı betimlemek benim için pek kolay değil kısacası. Öte yanda oturup eğlendiğimiz, oyunlar oynadığımız, şakalaştığımız ya da yalnızca koridorlarda kol kola dolaştığımız sıralarda, benimle tinsel bir yakınlaşma duyduklarını, gizli bir sevinçle için için coştuklarını görüyordum.

Topluluktaki asık suratlar gitmiş, tüm o gereksiz üzüntüler silinmişti. Bütün bunların ne zaman değiştiğini, her şeyin nasıl yoluna girdiğini anlatmak olanaksız, çünkü nasıl olduğunu kimse anlamış değildi. Eskisi gibi gülüşüp şakalaşıyor, eskisi gibi kahkahalar savuruyorduk, herkes çalışma coşkusuyla doluydu; tek değişiklik, bütün bunların büyük bir disiplin içinde yapılması ve Topluluğun eski kötülüklerden, rastgele hareketlerden, sayısız davranışlardan arınmış bulunmasıydı.

Üstelik, Kalina İvanoviç de, taşıma güçlüklerine çare bulmuştu sonunda. Şere'nin işe yaramaz diye sahip çıkmadığı öküzümüz Gavriyuşka'ya göre bir koşum yapıldı ve hayvancağız işe koşuldu. Suyu taşıyan, odunu getiren Gavriyuşka'ydı, Topluluğun tüm yük taşıma işlerini o yürütüyordu. Tadına doyulmaz bir nisan sabahı, tüm Topluluk kasıkları çatlayasıya güldü — gülmediği günlerin de acısını çıkarmacasına, katıla katıla güldük evet: Anton, körüklü faytonun sürücü yerine kurulmuş, bir şeyler getirmeye kasabaya gidiyordu, dizginlerin ucundaysa, Gavriyuşka vardı.

«Seni tutuklarlar, dedim Anton'a.

— Tutuklasınlar da görelim, diye yanıtladı beni. Gavriyuşka'nın attan aşağı kalır yanı mı var? O da emekçi.»

Dünyadan habersiz olan Gavriyuşka körüklü faytonu kasabaya doğru çekmeye koyuldu.

SEMYON'UN ÜZÜNTÜSÜ

Şere durup dinlenmeden çalışıyor, işlerini canla başla düzene koyuyordu. Baharlık ekini «altı yılda bir çeşit» dizgesine göre ekti; bunu yaparken de Topluluğa büyük bir canlılık getirmeyi, çiftçiliği çok önemli bir uğraş haline sokmayı başardı. Şere'nin bulunduğu her yerde yeni tarım yöntemleri tartışılıyor, saptanıyordu —tarlada, ahırda, domuzlukta, yatakhanede— ya da düpedüz yolun ortasında, kayıkta, benim odamda, yemekhanede... Her yerde ekim işleri konuşuluyordu. Çocuklar, verilen buyrukları her seferinde gözü kapalı uygulamaya yanaşmıyorlardı; Şere de ciddi bir karşı koymayı sonuna dek dinliyor, kuru kuru da olsa, her görüşü saygıyla karşılıyor, hatta onları yanıtlıyor, kendi görüşlerini söylüyor, ama sözlerini her seferinde şu tümceyle bitiriyordu:

«Benim dediğimi yapacaksınız!»

Her zaman olduğu gibi bütün gün durup dinlenmeden ve de elbet, mırın kırın etmeden kimseye sinirlenip küsmeden çalışıyordu; gene her zaman olduğu gibi, ona ayak uydurmak hiç kolay değildi; bu adam bir yemliğin başında aralıksız iki, üç saat dikilebilir, ya da bir tohum ekme makinasının ardında beş saat yürüyebilir, her on dakikada bir domuzluğa koşup domuz çobanlarına o nazik ama ısrarlı kesin sorularını sorup durabilirdi:

«Domuzlara ne zaman yem verdiniz? Saatini, dakikasını deftere geçirdiniz mi? Benim gösterdiğim gibi yazdınız mı? Domuzları yıkamak için gerekli hazırlıkları yaptınız mı?

Topluluk üyeleri, Şere'ye karşı için için hayranlık duymakta gecikmediler; öte yanda, «bizim Şere» nin böyle olağandışı bir insan oluşunun nedenini, Şere'nin «bizim» olmasına bağlıyorlardı, bu adam bir başka yerde olsa böylesine hayran olunası, böylesine harikulade bir insan olmayacaktı, böyle düşünüyordu bizim çocuklar. Çocuklar bu hayranlıklarını çeşitli yollarla dile getiriyorlardı: Şere'nin buyruklarına gık demeden uyuyor, onun söylediklerini, tavır ve hareketlerini, birden heyecana kapılmayışını, bilgisini aralarında tartışıyorlardı boyuna.

Onların bu duygusu beni hiç şaşırtmadı. Çocukların, yalnızca ken-

dilerini seven ve üstlerine düşen kimseleri sevebileceği kuramının hiç de doğru olmadığını çoktan öğrenmiştim. Çocukların —ya da en azından bizim Topluluktaki çocukların— çok daha başka kalıptan çıkma insanlara karşı büyük sevgi ve saygı beslediğine inanıyordum.

Gençleri en çok ilgilendiren, onları en çok çeken şey, güvenli ve kesin bilgi, yetenek, beceri, eline çabukluk, kısa ve öz konuşmak, çalışmaya karşı her zaman istekli olma, işten kaçmama gibi — yüksek nitelikler diye adlandırdığımız özelliklerdir.

Onlara karşı dilediğiniz denli kaba davranabilir, onları sürekli tersleyebilir, yokumsayabilirsiniz; sürekli peşinizde dolaşsalar da görmezlikten gelebilir, sevgilerine, ilgilerine karşı umursamaz davranabilirsiniz; ama eğer yaptığınız iş, bilgi ve başarınız öne çıkmış durumdaysa, bu konularda üstünlüğünüz ya da yeterliliğiniz varsa, mesele yok — tüm çocuklar sizden yana olacak, sizi hiç düş kırıklığına uğratmayacaktır. Nasıl bir yetenek gösterdiğiniz, ne yaptığınız ya da ne olduğunuz hiç önemli değil. Marangoz da olsanız, tarımcı, demirci ya da mühendis de olsanız fark etmez, önemli olan yaptığınız işte sağladığınız başarıdır.

Öte yanda, karşınızdakine son derece nazik davranabilirsiniz, konuşmanız bayağı eğlendirici, yaklaşımlarınız hep iyi niyetli ve duygulu olabilir, günlük yaşamda ilginç, eğlenme zamanı kahkaha kaynağı olabilirsiniz, ama yaptığınız işte başarılı değilseniz, attığınız her adımda bundan sonra ne yapacağınızı bilmediğiniz açıkça belli oluyorsa, tuttuğunuz hiçbir işten hayır gelmiyor, hep başarısızlıklara uğruyorsanız, gidip gidip çamura batıyorsanız, aşağılanmadan başka hiçbir şey geçmeyecektir elinize. Zaman zaman saygısızlık, zaman zaman alay, hatta bazen korkunç kırıcı, üzücü, insanı dünyaya geldiğine pişman edici aşağılamalarla karşılaşacaksınız yalnızca.

Gün geldi, kızlar yatakhanesine bir soba yaptırmak için şömineci çağırtmak gerekti. Yuvarlak, ısısı bol bir soba ısmarladık. Şömineci, şöyle geçerken uğradım diye Topluluğa geliyor, bütün gün ortalıkta dolaşıyor, birinin odasında bir soba, ötekinin duvarında bir gedik onarıyordu. Garip bir görünümü vardı adamcağızın: Yusyuvarlak, kabak kafalı, her an gülen, aynı zamanda insana çam sakızı gibi yapışan bir adamdı. Konuşurken yüzündeki her şey fıkır fıkır oy-

nardı, ve, ona sorarsanız, dünyada kendisinden daha iyi bir şömine yapımcısı yoktu.

Çocuklar küme küme peşinden gider, anlattığı masalları hiç yutmamakla birlikte verdiği bilgileri canla başla dinler görünüp müthiş eğlenirlerdi. Oysa şömineci, bayağı ciddi bir görünüme sahipti:

«Oradaki şömineciler, çocuklarım, benden daha büyüktüler, daha yaşlıydılar, ama Kont hiç kimseyi istemiyordu; adam, Artemi diyor, bir daha demiyordu. 'Artemi'yi çağırın, bulun getirin onu bana dostlarım,' diyordu. 'Artemi bir soba yaptı mı, yapar!' Eh, o vakitler gençtim elbet, yani şu kadarcıktım... Ama Kont'un evine şömine yapıyordum, düşünsenize... Kont bu, boru değil... Ben orda çalışırken, Kont bana bakardı, 'Elinden geleni yap Artemi, en iyisini yap!' derdi.

— Nasıl peki, iyi olur muydu yaptığın şömineler?

— Eh, olurdu elbet, çünkü Kont, her zaman bana bakardı...»

Çenesini öfkelenmiş pozlarında uzatır, Konta öykünürdü. Artemi'nin yaptığı sobaya öyle bakarmış Kont... Çocuklar kendilerini daha fazla tutamaz, kahkahayı koyverirlerdi; Artemi Konta benzemekten öylesine uzaktı ki...

Artemi soba yapımına büyük sözlerle başladı. Uzmanlığından, bu işte üstüne olmadığından dem vurmaya, en iyi ısıtan sobaların şöyle şöyle olması gerektiği, bunları da ancak kendisinin yapabileceği konusunda atıp tutmaya, başkalarının yaptığı sobaların beş para etmediğini söylemeye koyuldu. Öte yanda, sanatının tüm gizlerini, ısıtma gücü fazla soba yapımının nice güç olduğunu hiç sakınmadan açıklıyordu:

«Önemli olan ne, biliyor musunuz,» dedi, «sobanın çapını doğru çizmek. Bazıları nedense şu çapı çizemiyorlar, yapamıyorlar...»

Çocuklar, kızların yatakhanesine demir attılar, ve Artemi'nin «çapını çizmesi»ni soluklarını tutarak izlemeye koyuldular.

Artemi öreceği sobanın tabanını hazırlarken durmadan konuştu, attı tuttu. Sobaya sıra gelince, hareketlerinde belli bir duraksama, gözle görülür bir güvensizlik sezildi. Çenesi de kısıldı.

Arada gidip bakıyordum. Çocuklar bana yol açıyor, meraklı gözlerle ne diyeceğimi bekliyorlardı. Son gördüğümde başımı olmamış anlamında iki yana salladım.

«Bu soba dışarıya bel vermiş!

— Ne beli?» diye babalandı Artemi. «Hani, hiçbir çıkıntı yok, ama öyle görünüyor, çünkü daha bitmedi. Bitsin de görürsün.»

Zadorov gözlerini kıstı, ölçüp biçer tavırlarla sobaya baktı.

«Kontunki de böyle bel vermiş miydi?

— Elbette! Bütün sobalar sıvanmadan önce böyle görünür.»

Üç gün sonra Artemi sobayı teslim etmek üzere beni çağırttı. Tüm Topluluk yatakhanede toplanmıştı. Artemi, başını ve burnunu havaya dikmiş, sobanın çevresinde volta atıyordu. Soba, odanın ortasındaydı, bir yana kaykılmış durumdaydı, daha bakmaya fırsat kalmadan büyük bir gümbürtüyle çöktü; odada tuğlalar uçuşuyordu, ortalık tozdan bembeyaz olmuştu, öyle ki, birbirimizi göremiyorduk. Bu korkunç yıkılmanın çıkardığı gümbürtü, aynı anda patlak veren kahkaha fırtınasını, bağrış çağrışı bastıracak denli güçlü değildi ama. Orda bulunanların çoğu şurasına ya da burasına birer tuğla yemişti kuşkusuz, ancak kimse acıyı duyacak halde değildi. Yatakhanede gülmeye doyamadılar, kendilerini koridorlara, bahçelere atarak kasıkları çatlayasıya güldüler. Kendimi yıkıntıların arasından kurtardım, bitişik odaya geçtim; Burun, Artemi'nin yakasına yapışmış, yumruğunu da havaya kaldırmış durumdaydı; bu sımsıkı yumulu el, sobacının tuğla parçalarıyla dolu kafasına inmek üzereydi.

Artemi'yi kurtardık, ama ne vakit, konuşunca mangalda kül bırakmayan birini tanımlamak gerekse, onun adını kullandık.

«Bu, ne biçim adam böyle? diye sorardı biri.

— Görmüyor musun, Artemi işte!» diye yanıtlanırdı.

Çocukların gözünde, nasıl Artemi'nin eşi benzeri yoksa, Şere'nin de üstüne yoktu; ona herkes saygı gösteriyor, bunun sonucu olarak da, tarım işleri dörtnala ve de büyük başarılarla ilerliyordu. Şere'nin bir yeteneği daha vardı: Sahipsiz malları arayıp bulmayı, ödemeleri ertelemeyi, borç para sağlamayı pek iyi beceriyordu. Topluluğumuza kök-sökme makinalarının, tohum ekme makinalarının, öğütücülerin, hatta yaban domuzu ve inek gibi hayvanların gelmesi, bu sayede olmuştur. Artık Topluluğumuzda üç inek var, düşünsenize! Nerdeyse yakında süt bile içeceğiz!

Toplulukta, ekip biçmeye karşı büyük bir istek, yenilmez bir he-

ves göze çarpıyordu. İşliklerde beceriler edinmiş, ustalaşmış çocuklarımız dışında herkes, tarlalara koşuyordu. Şere, dökümevinin arkasına ser yatakları hazırlamaya başladı, marangozlar, gerekli çerçeveleri yapıyorlardı. Yeni Toplulukta çok daha geniş çaplı seracılık yapılacaktı, oradaki serler çok daha büyüktü.

Böyle ateşli ateşli çalışırken, üstelik en kızışkın anımızda, şubatın başlarında, bir gün, Karabanov çıkageldi. Çocuklar onu kucakladılar, öptüler, nereye koyacaklarını bilemediler. Ancak Karabanov hiçbirine yüz vermeden benim odama daldı.

«Gideyim bakayım ne var ne yok, dedim.»

Çoluk çocuk, öğretmenler, çamaşırcılar, herkes kapıya birikmiş, gülen yüzlerini uzatıp içeri bakıyorlardı.

«Semyon geldi! Baksanıza! Semyon! Yaşasın!»

Semyon akşama dek dolaştı Toplulukta. Trepke'yi de gezdi, akşamüstü odama geldi gene. Dalgın, üzgün, küskün bir hali vardı.

«Anlatsana, ne var ne yok, Semyon, nasılsın?

— İyidir. Babamla oturuyorum.

— Mityagin nerde peki?

— Canı cehenneme! Onu bıraktım. Moskova'ya gitti herhalde.

— Babanın evinde iyi misin, mutlu musun?

— İşte... Şöyle böyle... Köylüleri biliyorsunuz, her zamanki gibi işte. Pederde hâlâ iş var, çalışıyor. Ağabeyim vuruldu.

— Yaa, nasıl oldu?

— Eh, milis askeriydi o, Petyura'nın adamları kasabada, sokağın ortasında öldürdüler işte.

— Bundan sonra ne yapacaksın peki? Babanla mı kalacaksın yani?

— Yok. Babamla oturmak istemiyorum. Daha karar vermedim...»

Ne yapacağını bilmez bir tavırla kımıldandı, sandalyesini bana yaklaştırdı. «Bakın Anton Semyonoviç!» dedi birden. «Toplulukta kalsam ne olur, ha? Ne dersiniz, ha?»

Semyon bunu söyledikten sonra bir an için bana baktı, sonra başını önüne eğdi, durdu.

«İyi olur derim,» dedim neşeyle. «Hem iyi olur, hem de hepimiz seviniriz.»

Semyon, birden yerinden fırladı, artık kendini koyvermişti, ama gene de heyecandan tir tir titriyordu.

«Dayanamadım!» diye haykırdı. «Dayanamadım! İlk birkaç gün pek koymadı, ama sonraları... düpedüz kıvrandım. Orda burda dolaşıyorum, çalışıyorum ya da diyelim oturmuş yemek yiyorum, değil mi, birden burama bir şey tıkanıyor, düşünüyorum, düşünüyorum, nerdeyse ağlayacağım. Ne biliyormusunuz, Topluluğa alışmıştım, çok da sevmiştim, ama bunu burdayken ben de bilmiyordum. Gidince de, geçer dedim, ha bugün, ha yarın, dayanamadım, gidip bir bakayım dedim. Buraya gelince baktım, güzel güzel yaşıyorsunuz gene, üstelik, harikulade canım! Hele o Şere'niz...

— Yeter, yeter, kendini paralama, dedim. Hemen kalkıp gelseydin. Ne demeye kendine işkence ettin?

— Ben de öyle düşündüm, ama sonra olanlar takıldı kafama, size yaptıklarım, sonra....» Ellerini iki yana saldı, sustu Semyon.

«Tamam,» dedim. «Yeter. Anlatmana gerek yok.»

Semyon sakıngan bir tavırla başını kaldırdı bu kez:

«Belki de şey düşünüyorsun... Rol kesiyorum sanıyorsun, ha? Hani bir kez söylemiştin... Ama hayır, çektiklerimi bir bilsen! Artık dersimi aldım!

— İnanıyorum dediklerine, dedim. Gülmüyordum.

— Hayır, doğruyu söyle şimdi, inanıyor musun bana?

— Çekil başımdan, diye bağırdım gülerek. Eski huylarına dönecek değilsin ya?

— Bak, gördün mü, tümüyle inanmıyorsun işte!

— Heyecanlanma Semyon! Ben herkese güveniyorum, ancak bazılarına biraz az, bazılarına biraz daha çok... Bazılarına iki üç santim, bazılarına iki üç metre...

— Peki bana?

— Sana bir kilometre kadar güveniyorum.

— Bu sözlere şu kadarcık inanmıyorum.

— Vay canına!

— Eh, n'apalım! Göreceksiniz...»

Kalktı, doğru yatakhaneye gitti Semyon.

Daha ilk günden Şere'nin sağ kolu oluverdi. Anadan doğma tarımcıydı bu çocuk, kanında vardı çiftçilik; hem bir yığın kılgısal bilgi edinmiş durumdaydı, hem de damarlarında akan o tarımcı kanı, güdü-

lerini yönetiyor, kendiliğinden, en doğru şeyleri yapmasını sağlıyordu. Yaşamını bozkır topraklarından çıkaran babalarından, atalarından geçmişti Semyon'a bu yetenek. Bu arada yeni tarım bilimine ayak uydurmaya, yarım adım bile gerisinde kalmamaya çalışıyor, yeni teknikler geliştiriyor, bu yeni bilimin görkem ve güzelliğine kendini kaptırıp gidiyordu.

Semyon, Şere'nin her hareketini imrenerek izliyor, her şeyi en az onun kadar iyi yapmaya çabalıyor, kendisinin de onun gibi dayanıklı olduğunu, durup dinlenmeden çalışabileceğini göstermek için adeta yarışıyordu. Ancak, Edvard Nikolayeviç'in dinginliğini göstermeyi beceremiyor, onun gibi rahat ve umursamaz davranamıyordu; dolayısıyla, her an gerilim içinde, her an heyecanlıydı Semyon. Ve durmadan söyleniyordu, kimi zaman öfkeyle, kimi zaman coşkuyla, zaman zaman da başarının verdiği sevinç ve taşkınlık içinde bir şeyler mırıldanıyordu.

Gelişinden iki hafta kadar sonra odama çağırttım, giriş falan yapmadan şunları söyledim ona:

«Al sana bir vekâletname. Git bana Bakanlıktan beş yüz ruble al.»

Semyon ağzını da, gözlerini de açtı, yüzü bembeyaz kesildi; sonunda şu sözleri mırıldanabildi:

«Beş yüz ruble! Sonra ne yapacağım?

— Hiiç,» diye yanıtladım onu. Konuyu önemsemiyor havalarında, masamın çekmecelerinde sözümona bir şey arıyordum bir yandan.

«Bana getireceksin.

— Atla mı gideceğim?

— Elbet! Al sana bir de tabanca. Belki gerekir.»

Geçen güz Mityagin'in kemerinden çıkardığım tabancayı Semyon'a uzattım; içindeki üç kurşun olduğu gibi duruyordu. Karabanov kapar gibi aldı silahı, faltaşı gibi açık gözleriyle çabucak baktı ve hızla cebine attı; sonra da tek söz etmeden odadan çıktı. On dakika sonra nalların taşlar üzerinde çıkardığı sesi duydum, bir atlı penceremin önünden dörtnala geçti.

Akşama doğru odama geldi Semyon; deriden yapılma demirci ce-

keti sırtında, tabancalı kemeri belinde, dimdik yürüyordu. Ancak suratı asıktı. Gene hiçbir şey demeden masanın üzerine bir deste parayla tabancayı koydu.

Paraları aldım, elimden geldiğince umursamaz ve doğal bir sesle sordum:

«Saydın mı?

— Saydım.»

Desteyi olduğu gibi çekmeceye attım.

«Sağol! Haydi git yemeğini ye.»

Karabanov kemerini hiç gerekmezken çözdü, bağladı, ceketinin önünü açtı, kapadı, odada birkaç küçük adım attı. Ama yalnızca «Pekâlâ» dedi sessizce ve çıktı.

İki hafta geçti. Semyon'un bana karşı davranışlarında bir çekingenlik, bir huzursuzluk seziyordum. Rastlaştığımızda bir garip bakıyordu. Yüzü hep somurtuktu bana karşı.

Yeni buyruğumu da aynı somurtuk suratla dinledi:

«Git bana iki bin ruble al.»

Uzun uzun, şaşkın gözlerle baktı bana. Bir yandan da Browning'i cebine indiriyordu. Sözcüklerin üzerine basa basa:

«İki bin ruble ha?» dedi. «Ya getirmezsem peki?

— Şu aptalca sözleri bırakır mısın lütfen! Sana iş veriyorum, git, söyleneni yap, o kadar! O ruhbilimsel dırdırlarını da kes!»

Karabanov omuzlarını silkti, duyulur duyulmaz bir sesle, «Eh... pekâlâ,» dedi.

Parayı getirdiğinde yakamı bırakmadı.

«Say parayı! diye tutturdu.

— Neden?

— Lütfen say!

— Ama sen saydın, değil mi?

— Say diyorum sana!

— Çekil başımdan!»

Birisi gırtlağına sarılmış gibi elini boynuna götürdü, yakasını yırtarcasına çözdü, üstüme atılır gibi bir hareket yaptı:

«Benimle alay ediyorsun aklınca! Bana bir türlü güvenemiyordun, değil mi? Güvenmeyeceksin de! Anlıyor musun, güvenmiyorsun ba-

na! Tehlikeyi göze alıp beni sınıyorsun! Bilmediğimi mi sanıyorsun yani? Sınamak için veriyorsun bu görevi bana!»

Soluk soluğaydı. Sandalyeye yığıldı.

«Yaptığın işin karşılığını pahalıya ödüyorum, dedim,

— Ödemek mi? Nasıl yani?» diye atıldı bu kez Semyon.

Gerçekten şaşkın bir tavırla bana doğru eğildi.

«Senin bu sinirli havalarına dayanarak ödüyorum, nasıl olacak!»

Semyon pencere pervazına yapıştı.

«Anton Semyonoviç! diye gürledi.

— Ne oluyor sana kuzum?» diye bağırdım ben de. Gerçekten meraklanmıştım bu kez.

«Ahh, bilsen neler çektiğimi! Bir bilsen! Yol boyunca atı dörtnala sürüyor, bir yandan da düşünüyordum, bu dünyada bir Tanrı varsa eğer, diyordum! Ve bu Tanrı denen şey ormanlardan bir adam salıp üzerime saldırtırsa! Bu saldıranlar on kişi, beş kişi, yüz kişi olsa... Silahımı çekerdim, ısırırdım, köpek gibi atılırdım üzerlerine! Canımı almadan bu parayı alamazlar diyordum... Biliyor musun, ağlayacaktım nerdeyse. Burda oturmuş düşünüyordun çünkü: 'Parayı getirecek mi, getirmeyecek mi?' Her an bunu düşünüyordun işte, değil mi, söyle?

— Amma da yaptın be Semyon! Para taşımak her zaman için tehlikelidir. Dünya kadar parayı tıngır mıngır, kırıta kırıta getirecek değilsin ya? Sen getirirsen, tehlike azalır diye düşündüm. Gençsin, güçlüsün, eşsiz bir at binicisisin, bir hayduttan sıyrılmayı kolayca becerebilirsin... Ben olsam kolayca soyulurum!»

Semyon neşeyle göz kırptı:

«Sen az değilsin hani, Anton Semyonoviç.

— Azlıkla çoklukla ne ilgisi var bunun? dedim. Artık para getirmeyi öğrendin, bundan sonra hep seni yollayacağım bu işe. Başka bir düşüncem yoktu. Şu kadarcık korkmuş değilim. Senin de en az benim kadar dürüst olduğunu biliyorum. Eskiden de biliyordum, yoksa yollar mıydım seni?

— Eskiden bilmiyordun işte,» dedi Semyon ve taşkın bir neşeyle bağıra bağıra türkü söyleyerek çıktı odamdan:

Bulutlara uzanan dağların doruğunda
Kartallar uçuşuyor işleri tıkırında
Sevinçle bağrış çağrış koşuşuyorlar
Ha-ha-hay! Avlanacak av arıyorlar

EĞİTBİLİM ALAYI

1923 kışı, dağarcığında çok önemli örgütsel bulgular getirdi bize. Bunlar, daha birkaç yıl boyunca, Topluluğumuzun ve beraberliğimizin biçimini saptayan yöntemler geliştirmemize yol açacaktı. Bu bulguların en önemlisi müfrezeler ve komutanlardı.

Gorki Topluluğunda, Zerjinski Topluluğunda ve Ukrayna'nın orasında burasında bulunan daha başka Topluluklarda bugün bile müfreze ve komutanlar vardır.

Zadorov'la Burun'un ilk müfrezeleriyle, 1927 ve 1928 yılında, Gorki, ya da Zerjinski Topluluğunda oluşturulan müfrezeler arasında büyük ayrım vardı elbet. Ama bu işin temelleri, ta 1923 kışında atılmıştı. Ancak kurduğumuz dizgenin ilkeleri, çok daha ileriki yıllarda, müfrezelerimizin, tabur tabur, uygun adım yürüyerek ortalıkta boygöstermesi üzerine eğitbilim dünyasının allak bullak olmasıyla ve bazı eğitbilim uzmanlarının çalakalem yazılarıyla kendilerini doyuran eğitimcilerin alaylarına hedef olduğumuzda birden önem kazandı. O zamanlar, yaptığımız işlerden söz ederken, «eğitbilim alayı» deyişini kullanıyor, bu sözcüklerin bize söylenebilecek en ağır sövgü olduğuna inanıyorlardı.

1923 yılında, ilerde büyük fırtınalar koparacak, taşkın öfkeler uyandıracak önemli bir kurumun bizim ormanımızda yaratılmakta olduğu kimsenin aklına gelmezdi.

Her şey, küçük bir şakayla başladı.

Kendi kendimize yettiğimize, kaynaklar ürettiğimize güvenen ve bu bilgilerine sırtını verip gereksinmelerimizi karşılamamayı seçen yetkililer, gene o yılki yakıt isteklerimize kulaklarını tıkadılar. Biz de, eskiden olduğu gibi kuru ağaçlarla, ormandan topladığımız çalı çırpıyla yetiniyorduk. Yazın topladığımız odunlar, daha kasım ayında tükendi ve gene her yıl olduğu gibi eteklerimiz tutuştu. Doğrusunu

söylemek gerekirse, kuru ve kınk dalları toplamaktan anamız ağlıyordu, bu işten bıkmış usanmıştık. Ağaç kesmek iş değildi ama odun demeye bin tanık isteyen bir çeki eğri büğrü kof ağaç artığını bir araya getirmek için, ormanda saatlerce dolaşmak, yolsuz yollarda zar zor yürümek, çalılıkları yara yara ilerlemek hiç kolay değildi; bütün bunların sonunda da Topluluğa beş para etmez, harlayıp sönüveren bir çalı çırpı yığını taşımış oluyorduk. Enerji ziyanından başka bir şey değildi bu. Üstelik giysilere de zararlıydı bu iş; zaten yeterince eski olan giysiler çabucak yırtılıyordu. Ormanda odun aramak demek, bir yığın donmuş ayak parmağını iyileştirmek, ve ahırda her gün kavga etmek demekti. Atları bu işe koşmaya yanaşmıyordu Anton.

«Kendiniz taşıyın odununuzu,» diyordu. «Atlara bu işi yaptırmayacağım. O getirdiklerinize yakıt demek için bin tanık gerek zaten! Siz buna odun mu diyorsunuz yani?

—Ama Bratçenko, ısınmayacak mıyız peki?» diyordu Kalina İvanoviç. Anton'un bu soruya yanıt veremeyeceğini, çaresiz atları salacağını umuyordu.

Anton'da yanıt hazırdı oysa.

«Bana sorarsanız, hayır. Kimse gelip ahırda soba yakmıyor, incilerimiz mi dökülüyor bizim?»

Bu durum karşısında, aramızda bir toplantı yaptık, Şere'yi gübre taşıma işine bir süre ara vermeye razı ettik, ayrıca, en güçlü kuvvetli ve güvenilir çocuklarımızın ormanda çalıştırılmasına karar verdik. Yirmi kişilik bir küme oluşturduk; bu küme, Topluluktaki tüm etkinliklere katılan, en çalışkan ve işbilir çocukları içeriyordu: Burun, Belukhin, Verşnev, Volokhov, Osadçi, Çobot ve daha başkaları. Sabahleyin ceplerini ekmekle dolduruyor, bütün gün ormanda çalışıyorlardı. Akşam oldu mu, ormandaki taş döşeli yolumuz, küme küme çalı çırpıyla, odunla süslenmiş olurdu. Anton da iki atlı kızağımıza kurulur, asık suratla da olsa, odun yığınlarını Topluluğa taşırdı.

Çocuklar açlıktan dilleri dışarda, ama neşe içinde dönerdi. Dönüş yolculuğunda, garip bir oyun uydurmuşlardı; haydutluk geçmişlerinin izini taşıyordu bu oyun: Anton, bir iki kişinin yardımıyla çalı-çırpıyı kızağa yüklerken ötekiler ağaçlar arasında koşuşup duruyor, birbirlerini kovalıyor, sonunda sözümona kaçakları ele geçiriyorlardı. Yakayı ele verenler, gerçek birer savaş tutsağı gibi balta ve testerelerle si-

lahlanmış olan Topluluk üyelerinin eşliğinde —numaradan— itile kakıla getiriliyordu. Bu orman tutsakları çocukların kahkahaları arasında gene itilerek odama sokuluyor, arkadan Osadçi, ya da bir zamanlar Makno'un çetesinde çalışmış, hatta onun hizmetinde bir parmağını yitirmiş olan Korito bağırarak bana şunları söylüyordu:

«Kafası uçurulsun, ya da kurşuna dizilsin! Ormanda silahlarıyla yakaladık! Belki daha başkaları da vardır, konuşturun!»

Sorguya başlanırdı. Volokhov kaşlarını çatar, Belukhin'e asılırdı:

«Konuş, kaç makinalı tüfek?»

Gülmekten zar zor konuşan Belukhin şöyle yanıt verirdi:

«Makinalı nedir? Yenen bir şey mi?

— Makinalı nedir, ha? Seni gidi haydut oğlu haydut!

— Ha, yenmez demek? Bu durumda, makinalılar benim işime yaramaz.»

Birden dönülür, kusursuz bir köylü olan Fedorenko'ya saldırılırdı bu kez:

«Konuş! Makno'ya hizmet ettin mi, etmedin mi?»

Fedorenko, nasıl yapsın da oyunu bozmayacak bir yanıt versin bilmez, beceriksizlik ederdi.

«Evet ettim.

— Peki ne yaptın?»

Fedorenko ne yanıt vereceğini düşünürken, arkasından biri onun sesine öykünerek, uykulu, ahmak bir tavırla şöyle derdi:

«İnek otlattım.»

Fedorenko kendisiyle alay edenin kim olduğunu anlamak için bakınır ama son derece masum yüzlerden başka bir şey göremezdi. Kahkahayı koyverirdi çocuklar bunun üzerine.

Ne yapacağını bilemeyen Fedorenko, cezasına razı havalarında başını öne eğerdi bu kez. Ve tam o anda yeni bir soruyla çullanırdı çocuklar üzerine:

«İnekler arabaya koşulur mu, söyle!»

İşler büsbütün karışır, Fedorenko oyunu moyunu unutup kaba köylü diliyle, «Ha?» diye sorardı.

Korito, büyük adam pozlarında, aşağılayıcı, öfkeli bir tavır takınır, Fedorenko'ya bakar bakar, sonra bana dönerek, dişlerinin arasından fısıldardı:

«Bunu asacağız! Korkunç zararlı bir haydut, şu gözlere bak hele!»

Ben de aynı gerilimli fısıltıyla yanıtlardım onu:

«Haklısın. Bağışlanmayacak bir durum. Yemekhaneye götürün, iki tabak birden verin.»

Korito, ağlamaklı bir sesle. «Korkunç bir ceza bu!» diye yanıtlardı bu sözlerimi.

Belukhin araya girer: «Ona bakarsanız benden âlâ haydut yoktur,» derdi. «Marusya'nın ineklerine çobanlık etmiş adamım bugüne bugün.»

Bu sözler üzerine Fedorenko gülümser, şaşkınlıktan açık kalmış olan ağzını kapatırdı. Daha sonra çocuklar o günkü çalışmalarından söz etmeye başlarlardı.

«Müfrezemiz bugün en azından on iki kızak dolusu odun getirmiştir,» diye bilgi verirdi Burun. «Noelden önce on çeki odunumuz olacak demiştim, sözümüzü tutacağız.»

Devrim dalgalarının, henüz düzenli ordular, alay ve tümenler oluşturmadığı dönemlerde kullanılmaya başlanan bir deyişti «müfreze». Bizim oralarda yani Ukrayna'da hayli uzun süren gerilla savaşını müfrezeler yürütüyordu. Bir müfreze birkaç bin ya da yüzden az kişiden oluşabilirdi — ama her iki durumda da düzenli ordular gibi savaşıyor, ormanların derinliklerinde barınıyorlardı.

İç savaş yıllarında, bizim çalışma topluluğundaki gençleri en çok ilgilendiren bu gerilla ve partizan çatışmalarıydı. Düşsever yönleri ağır basan çocuklar bu duygularını gerillacılık oyunlarıyla doyuruyor, ya da en azından salt düşseverlikleri nedeniyle gerilla savaşına ilgi duyuyorlardı. Yazgılarının oyunu sonucu karşı tarafın eline düşenler de içlerinde bulundukları durumu aynı düşsever yaklaşımlarla değerlendiriyorlardı. Savaşımın ya da sınıf çatışkılarının gerçek anlamını çoğu bilmiyor, kavramıyordu; Sovyet yetkililerinin, bunlardan pek bir şey beklemeyip Topluluğa göndermelerinin nedeni de buydu aslında.

Bizim ormandaki müfreze, balta ve testereden başka hiçbir silahı kuşanmamış da olsa, bu sözünü ettiğim müfrezelerden birinin herkesin düş dünyasında yaşayan imgesini canlandırıyordu. O müfrezeye

değgin anılar yoktu anlatılacak, kimse onunla ilgili somut bir olayı aktarıyor değildi, ama sayısız masal ve söylence dolaşıyordu ortalıkta.

Topluluk üyelerimizin doğal güdülerinin ürünü olan bu yarıbilinçli oyunu engellemeye hiç niyetim yoktu. Müfrezelerimizi ve askerlik oyunlarımızı çalakalem eleştiren eğitbilimci yazarlar, sorunun özünü anlama yeteneğinden yoksundular, işin aslını bilmiyorlardı. Asıl «müfreze»ler, kendilerini tanımış, onlarla karşılaşmış kimselerin belleğinde hoş anılar bırakmış değildi; çünkü bunlar kimsenin gözyaşına bakmadan, babalarının evine girer gibi onun bunun evine dalmış, «bilim»lerini bir yana atmış, düşünmekten kırışmış alınlara, çatılmış kaşlara aldırmadan silahlarıyla sağa sola ateş etmişlerdi.

Ama elimizde değildi. Bizi eleştirenlere bana mısın demeden müfrezeyi oluşturmuştu Topluluk.

Burun, odun müfrezesinde baş rolü oynuyordu ve bu onuru onun elinden almayı aklından geçiren yoktu. Oynadıkları oyunun kurallarına uyarak, ona «reis» demeye başladılar.

«Kimseye reis demeye hakkımız yok, dedim. Yalnızca çetelerin reisi olur.

— Neden, yalnız çetelerin mi?» diye karşı çıktı bana çocuklar. «Gerillaların da reisleri var. Kızıl partizanların da sayısız reisi vardı.

— Kızıl Orduda 'reis' sözcüğü kullanılmaz ama.

— Evet, Kızıl Ordudakilere komutan diyorlar, ama biz Kızıl Ordu değiliz ki?

— Değilsek ne olmuş yani! 'Komutan' reis'ten bin kat iyi.»

Ağaç kesimi tamamlanmıştı: Ocak ayının birine varmadan on çeki odun sağlamış bulunuyorduk. Ama Burun'un müfrezesini dağıtmadık, olduğu gibi yeni Topluluktaki serlerin yapımı işiyle görevlendirdik. Bu müfreze her sabah toplu halde işe gider, yemeğini orada yer, akşam olunca Topluluğa dönerdi.

Bir gün Zadorov şöyle dedi bana:

«Amma da garip bir düzenimiz var yani! Burun'un müfrezesi var... Ötekilerin başı kel mi?»

Bu konuda uzun uzun düşünüp taşınmaya gerek yoktu. O dönem-

de Toplulukta iş dağıtımı günlük yapılıyordu, o günkü iş listesine, Zadorov'un ikinci müfrezeyi oluşturması işini de ekledik.

Bu ikinci müfreze işliklerde çalışıyordu, Belukhin ve Verşnev gibi usta işçiler Burun'un müfrezesinden çıktı, Zadorov'unkine katıldı.

Bu dizgenin gelişmesi, birbiri ardında müfrezelerin oluşturulması çok sürmedi. Yeni Toplulukta bir üçüncü ve dördüncü müfreze oluşturuldu, bunların da birer komutanı vardı elbet. Kızlar da Nastya Noçevnaya'nın başkanlığında bir beşinci müfreze oluşturdular.

Bahar geldiğinde müfrezeler dizgesi son biçimini almıştı. Müfrezeler şimdi küçülmüş, çocuklar, çalıştıkları işliklere göre kümelenmeye başlamışlardı. Marangozlara bir numara, demircilere altı, seyislere iki, domuzların bakımından sorumlu olanlara da on numara dedik. Başlangıçta belli kurallarımız, bir anayasamız yoktu, komutanları ben atıyordum; ama bahara kalmadan komutan toplantıları düzenlemeye başladım. Çocukların, çok daha hoş bir adla, Komutanlar Kurulu diye andığı bu toplantıları giderek sıklaştırdım. Kısa bir süre sonra, Komutanlar Kurulunu toplamadan hiçbir önemli karar almamayı alışkanlık haline getirdim; komutanların atanması işi de giderek Kurula bırakıldı. Kurul üyelerinin yeni komutanlar ataması yoluyla karar verme organımızdakilerin sayısı giderek arttı. Komutanların herkesin oyuyla, genel seçimle atanması çok daha ileriki yıllarda uyguladığımız bir yöntem oldu; böylesi bir özgür seçimin çok da gerekli olduğunu düşünmüyordum o zamanlar, şimdi de aynı kanıdayım. Komutanlar kurulu, yeni bir komutanı seçip atamadan önce uzun uzun tartışıyor, ince eleyip sık dokuyordu. Bu yeni komutanların, işin ciddiliğini ve sorumluluğunu kavramış, işi yürütmekte olan kişiler tarafından atanması sayesinde çok yerinde seçimler yapılıyordu; komutanlarımızın hepsi de birbirinden nitelikliydi. Bu seçim dizgesinin bir iyi yönü de, hiçbir zaman işten çekilmeyen, etkinliklerini bir birim halinde kesintisiz sürdüren bir Kurulun varlığını sağlamaktı.

Sonuna dek bağlı kaldığımız çok önemli bir kural vardı: Komutanlara hiçbir biçimde ayrıcalık tanınmaz, onlara fazladan hiçbir şey verilmez, yapacakları iş müfrezeyi oluşturanlarınkinden daha az, ya da daha hafif olamazdı.

1923 baharında müfrezeler dizgemizde büyük bir gelişme oldu; söz konusu gelişme, Topluluğun varlığını sürdürdüğü on üç yıl bo-

yunca, Topluluğumuzun en önemli bulgusu olma niteliğini korudu. Müfrezelerimizin gerçek, sarsılmaz ve tek bir birim halinde kaynaşmasını sağlayan, gerek çalışma, gerek örgütlenme konusunda çocukların uzmanlaşmasına yol açan, Topluluğumuza bir demokrasi ve düzen anlayışı getiren, yoldaşlar arasında saygı duyguları geliştiren tek şey, bu yeni bulgudur.

Bu bulgu karışık ya da «özel» müfrezeler oluşturmaktı.

Alay eğitbilimi diye adlandırdıkları dizgemize şiddetle karşı koyanlar, komutanlarımızdan birini bir kez olsun çalışırken görmüş değillerdi. Ama bu o denli önemli değildi. Asıl önemli olan, bu kimselerin karışık birlik diye bir şey duymamış olmalarıydı; dolayısıyla, dizgemizin ana ilkesinin ne olduğu konusunda en küçük bir fikirleri yoktu.

Temel işimizin tarımla uğraşmak olması, özel birliklerin doğmasına yol açmıştı. Yetmiş desyatin toprağımız vardı; yazın, Şere tüm çocukların tarlalarda çalışmasını istemişti. Topluluğun her üyesi, şu ya da bu işlikte çalışıyordu zaten, ve hiç kimse işliklerle olan ilişkisini koparmak istemiyordu; çünkü herkes çiftçiliğe yalnızca temel gereksinmelerimizi karşılama aracı gözüyle bakıyordu; işliklerse, bir sanat edinme, uğraş sahibi olma yeriydi.

Kışın, tarlalarda yapılacak iş kalmadığı dönemde, tüm işlikler doluydu, ama ocak ayında Şere Topluluk üyelerinin serlerde çalışmasını, arabayla gübre taşımasını istedi. Bu alandaki emeğe duyulan gereksinme her geçen gün biraz daha artıyor, Şere'nin istekleri her geçen gün biraz daha ısrarlı hale geliyordu.

Tarlada çalışmak demek, durmadan işyeri ve iş değiştirmek demekti. Bunun sonucu olarak da, Topluluğun çeşitli bölümleri çeşitli değişik işleri yüklenmek durumunda kalıyordu. Komutanlarınıza çalışma sırasında kesin yetke vermek, onları tümüyle her şeyden sorumlu tutmak çok önemliydi bizce. Topluluğun üyelerinden birinin, genel düzenden, araç-gereçten ve yapılan işin düzen ve niteliğini denetlemekten sorumlu kılınmasını ilk öneren ve bu isteğinde ısrar eden Şere'ydi. Aklı başında olan hiç kimse bu istekleri yersiz bulamazdı kanımca, o günlerde de büyük eğitbilimcilerden başka kimseden bir eleştiri gelmedi sanıyorum!

Çok doğal ve yerinde olan bu örgütsel gerekliliklerin karşılanması için özel müfrezeler oluşturma fikri geldi aklımıza.

Özel müfreze, geçici olarak kurulmaktaydı, yapacağı iş en çok bir hafta sürer ve belirli kısıtlı görevleri kapsardı: belli bir patates tarlasındaki zararlı otların temizlenmesi, belli bir yerin sürülmesi, tohum ayırma, gübre taşıma, belli bir tarlada tohum ekme ve benzeri...

Her iş için ayrı sayıda işçi gerekiyordu — bazı özel müfrezeler için yalnızca iki kişi, bazılarına beş, sekiz, ya da hatta yirmi kişi seçiliyordu. Özel müfrezelerin işi, zaman dilimleri açısından da çeşitlilik gösteriyordu. Kışın, okul açıkken, çocuklar sabahçı ve öğlenci olmak üzere iki posta çalışıyorlardı. Okulumuz kapalıyken altı saatlik iş günü uygulamasına geçtik, herkes aynı zamanda çalışıyordu; ancak hayvanlardan ve araç-gereçten tümüyle yararlanabilmek için bunu da iki postaya çevirmek durumunda kaldık; bazı çocuklar sabahın altısından öğleye dek, geri kalanlar da öğleden akşamın altısına dek çalışıyorlardı. Bazen, iş öyle fazla oluyordu ki, çalışma saatlerini artırmak gerekiyordu.

İşin niteliği ve süresindeki bu çeşitlilik, özel müfrezelerin de çok çeşitli olmasına yol açıyordu. Özel müfreze ağımız, tren tarifesine benzemeye başladı.

3-1 numaralı Özel müfrezenin sabah sekizden dörde dek çalıştığını, yemek paydosu yaptığını ve de sebzelikte çalıştığını 3-M Özel'in meyvalıkta, 3-O Özel'in onarım işlerinde, 3-S Özel'in serde çalıştığını, 1 numaralı Özel'in sabah altıdan öğlen on ikiye, İkinci Özel'in öğleden akşam altıya dek çalıştığını Toplulukta bilmeyen tek kişi yoktu. Özel müfrezelerin sayısı kısa zamanda on üçe çıktı.

Özel müfreze, belli bir iş için kurulmuş oluyordu. Verilen görev tamamlanıp da çocuklar Topluluğa döner dönmez dağılıyordu.

Topluluğun her üyesi belli bir sürekli müfrezeye bağlıydı, hepsinin belli bir sürekli komutanı, işlikler dizgesinde, yatakhanede ve yemekhanede belli bir yeri vardı. Sürekli müfreze, Topluluk üyelerinin temel birimiydi ve başları, Komutanlar Kurulunun üyesi olmak zorundaydı. Ama bahardan sonra, özel Müfrezelerin işlevi arttı, yaza yaklaştıkça çocuklar sık sık bir haftalığına belli bir işi yapmak üzere özel müfrezelere atanır oldu.

Özel müfrezenin yalnızca iki üyeden oluştuğu durumlarda bile bir kişi komutanlık görevi görüyordu; işin nasıl yapılacağına karar veren, yapılmasından sorumlu olan oydu. Ama iş saatleri sonunda, özel müfreze dağılıyordu.

Özel müfrezeler bir haftalık süreler için oluşturuluyordu. Bunun sonucu olarak, Topluluğun her üyesi bir sonraki hafta yeni bir Komutanın denetiminde yeni bir göreve atanıyordu. Özel müfrezelerin komutanı da Komutanlar Kurulunca atanıyor, bu kişi, bir hafta süren komutanlığından sonra, kural olarak yeni bir özel müfrezenin başına getirilmiyordu. Yani geçen hafta komutanlık yapmış biri, bu kez başka birinin denetiminde işçi olarak çalışıyordu.

Komutanlar Kurulu, Topluluğun, işe uygun olmadığı apaçık ve kesin olarak belli olan kimseler dışındaki tüm üyelerini sırayla özel müfrezelere komutan olarak atamaya çabalardı. Bu son derece hakça bir tutumdu, çünkü özel müfreze komutanlığı büyük sorumluluk gerektiren, çok yorucu bir işti. Bu dizge sayesinde, Topluluk üyelerinin çoğu verilen görevleri yüklenmekten, çalışmalara katılmaktan başka örgütsel işlevlerde de büyük destek oldular. Bu son derece önemliydi ve eğitim için gerekli olan da buydu. Ve gene bu dizge sayesinde, Topluluğumuz 1926 yılında, önüne gelen her işi başarmak, tuttuğunu altın etmekle ün yapmış bulunuyordu. Birbirinden çok ayrı, değişik işleri aynı kolaylık, aynı ustalık ve beceriklilikle sonuçlandırıyordu çocuklarımız; ve bu çalışmalar sırasında, işi örgütleme, tasarlama konularında birbiriyle yarışacak kadar çok uzman, çok sayıda yönetici, gözü kapalı güvenilecek, becerikli, ciddi delikanlılarımız olduğu görüldü.

Bir sürekli müfrezenin komutanlığı görevini yürütmek, kimsenin bu işle böbürlenmesine meydan vermeyecek denli güçtü. Sürekli komutanlar, özel müfrezelerin başına hemen hemen hiç geçmezler, kendilerini bu göreve aday göstermezlerdi, çünkü işleri başlarından aşkın olurdu. Bu sürekli müfrezenin komutanı, özel müfrezede, sıradan bir işçi olarak çalışır, ve onun komutanının buyruklarına uyardı; bu özel müfrezenin komutanıysa, genellikle kendi asıl müfrezesinin üyelerinden biri olurdu.

Bu durum, Toplulukta herkesi birbirine bağlayan çok sıkı bir da-

yanışma zinciri oluşturdu. Topluluk üyelerinden hiçbir bireyin sivrilmesine, gereksiz ve haksız önem kazanmasına, ya da başkaları üzerinde baskı uygulamasına olanak tanımayan çok sağlam bir zincirdi bu.

Yapılan işin ve örgütsel işlevlerin sürekli olarak değişmesini, herkesin hem denetleyen, hem denetlenen olmasını sağlayan, gerek toplu, gerek bireysel etkinliklerde herkese yönetme olanağı tanıyan bu özel müfrezeler dizgesi Topluluğa hayat verdi, çocukların hepsi, herkes birden canlandı, ilgiler birden dirildi.

YENİ TOPLULUKTAKİLER

Trepke'nin onarımı, iki yılı aşkın zamandır sürmekteydi. 1923 baharında, bir hayli yol alındığını, ve yeni Topluluğun, yaşamımızda bayağı önemli rol oynadığını görünce nerdeyse şaşırdık; bu iş hiç bitmeyecek gibi gelmişti bize. Şere'nin etkinliklerinin merkezi orasıydı, çünkü, inekler, atlar ve de domuzlar hep oradaydı. Av mevsiminin yaklaşması, eskiden olduğu gibi yaşantının yavaşlaması, uyuşukluğun başlaması değil, hızlanıp hareketlenmesi demekti.

Bu hızlı yaşantının çarklarını, daha bir süre, eski Topluluğun özel müfrezeleri döndürecekti. Özel müfrezelerin durup dinlenmeden çalıştığı, karıncalar gibi ordan oraya koşuştuğu, gerek daracık keçi yollarında, gerek iki Topluluk arasındaki yollarda birilerinin harıl harıl gidip geldiği, bazı müfrezelerin çalışmak üzere yeni Topluluğa gittiği, bazılarınınsa öğle ya da akşam yemeğine yetişmek üzere eskisine döndüğü görülüyordu.

Özel müfrezeler, tek sıra halinde yürür, bayağı uzun yolları kısa zamanda alırlardı. Çocuk olmalarının getirdiği beceriklilik ve haylazlık nedeniyle, mülkiyet haklarını tanımamak ve sınırları ortadan kaldırmakta hiç gecikmediler. Başlangıçta, çiftçiler çocuklardan daha akıllı çıkmaya kalkıştı, ama böyle bir şeyin olanaksızlığını kabul etmeleri uzun sürmedi; çocuklar, bana mısın demeden ve de son derece büyük bir soğukkanlılıkla çiftçilerin topraklarında kestirme yollar oluşturmaya, böylece çeşitli çiftlikleri de birbirine bağlamaya devam

ediyorlardı: Belli bir amaca varmak için yürüyorlardı çünkü. İşlerine gelen bir kestirme yolun bir çiftlik evinin önünden geçmesi halinde bu işi geometriden başka bir aracın yardımıyla gerçekleştirmek, ayrıca köpek, çit, parmaklık ve kapı gibi engelleri de aşmak zorunlu oluyordu.

Bu engeller arasında aşılması en kolay olanı köpeklerdi; ekmeğimiz boldu çünkü, bu olmasa da çiftlik köpekleri, Topluluk üyelerine karşı son derece yufka yürekli davranırlardı. Yaşam dolu görünümlerden, sağlıklı kahkahalardan yoksun olan donuk köpek yaşamları, birden son derece heyecan verici olaylarla renklenmiş bulunuyordu: çeşit çeşit insanlar, değişik, ilginç konuşmalar, yakında bir saman yığınının ortasında yapılan bir güreş ve son olarak, bağışlanan bir onur: hızla yürüyen müfrezenin yanısıra koşma izni, küçük bir çocuğun elinden bir dal kapmak ve belki de, boynuna takılan gözalıcı renkli bir kordelayla ödüllendirilmek. Çiftçilerin, polis güçlerini oluşturan zincirli köpekler bile sahiplerine ihanet etti. Bunun en büyük nedeni, köpeklerin, çocukların bacağında koparılacak pantolon görmeyişiydi belki, alışageldikleri saldırı hedefini göremeyince büsbütün şaşırmışlardı: Çocuklar bahar başından beri pantolon giymiyordu, şortla çalışmak daha sağlıklıydı, hem güzel duruyor, hem ucuza sağlanıyordu.

Çiftçiler toplumunda, Brovka, Serko ve Kabizdok adlı sadık köpeklerin ihanetiyle başlayan parçalanma, Toplulukla Kolomak arasındaki yolda bulunan tüm engellerin etkisiz hale sokulmasıyla giderek büyüdü. Önce yaşları onla on altı arasında oynayan Andri, Mikita, Netçipor ve Mikola adındaki çocuklar bizim tarafa geçti. Onları çeken şey, Topluluktaki yaşam ve çalışmanın romantik yönüydü. Borazanlarımızı çoktandır dinlemekte, büyük ve neşeli Topluluğumuzdaki birlik ruhuna karşı anlatılmaz bir yakınlık, onun bir parçası olmak için dayanılmaz bir istek duymaktaydılar. Şimdi de, burada yaşayanların, nitelikli, üstün insanlar olduklarını belirten işaretler karşısında ağızları açık kalmış, «özel müfreze», «komutan» ve hele hele «rapor verme» etkinliklerine hayran olmuşlardı. Büyükler, yeni tarım yöntemlerimize karşı büyük ilgi gösterdiler; uyguladığımız «Kerson nadaslama dizgesi» konusunda aydınlatılınca, yalnız çocuklarımızı değil, tarlalarımızı, tohum ekme makinamızı daha ilginç bulmaya

başladılar. Artık, her özel müfrezeye köylülerden bir delikanlı katılıyordu; kendi samanlığından, evden gizli bir çapa ya da bel küreği alan bizim çocukların yanına koşuyordu. Bu delikanlılar, akşamları da Topluluğa doluyorlardı, öyle ki, hiç farkında bile olmadan bunların Gorki'nin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini gördük. Yeryüzündeki en büyük amaçları bizim Topluluğa katılmaktı, bu gözlerinden okunuyordu. Bazıları, ailelerinden, günlük yaşantılarından ya da dinsel etkinliklerinden kaynaklanan çatışkıları, onları ailelerinin kucağından kopardığında anlattı bize bu duygularını.

Sonunda, köylüler, dünyadaki en büyük güçle tümden parçalanmış oldular: köylü kızlar, bizim çıplak ayaklı, fidan gibi, neşeli ve becerikli Topluluk delikanlılarının çekiciliğine daha fazla dayanamadılar. Erkek cinsin yerel temsilcilerininse bu çekiciliklerle savaşacak hiçbir şeyleri yoktu. Topluluk çocukları, kızların bu hoşnutluğunu sömürmek, yakınlık duygularından yararlanıp onların orasını burasını tutmak gibi bir şeyi akıllarından geçirmiyor, kabadayılık etmiyor, bu işten kendilerine bir böbürlenme payı çıkarmıyorlardı. Topluluğumuzun büyükler kuşağı artık İşçi Üniversitesi'ne, Gençlik Örgütleri'ne girmek üzereydi, gelişmiş, incelmişlerdi, seçkin, saygılı davranmanın, ilginç konuşmaların tadını almış, bunların çekiciliğini duymaya başlamışlardı.

Köylü kızların bizim çocuklara karşı duyduğu yakınlık, sevdalılık biçimini almış değildi. Kızlarımızdan da hoşlanıyorlardı, çünkü bizim kızlar, zeki, akıllı ve kentli olmalarına karşın burunlarını havaya dikmiyorlardı hiçbir zaman. Aşk serüvenleri daha sonraları yaşandı. Kızlar, bizim aramızda kendileriyle buluşup gezecek oğlan bulmak, birini tavlamak, ya da bülbül serenatları dinlemekten çok, Topluluğumuzu, yaşantımızı sevdiklerinden geliyorlardı. Bize her geçen gün biraz daha sokuldular. Tek başlarına gelmeye cesaret edemiyorlardı pek, birkaç kişi bir olup sıralara oturuyor, çeşit çeşit roman kahramanını büyük bir hayranlıkla sessizce izliyorlardı yalnızca. Belki de içerde ve dışarda ayçiçeği çekirdeği yemeyi yasaklamış olduğumuza şaştıklarından dilleri tutulmuştu da ondan susuyorlardı, kim bilir!

Genç kuşağın yaşantımıza karşı duyduğu ilgi sayesinde çalılı çitler, parmaklıklar ve bahçe kapıları, sahiplerinin gözündeki eski öne-

mini yitirdi, yani demek istiyorum ki, özel çiftliklere saldırılmaması gerektiğinin belirtisi olma durumundan çıktılar. Çocuklarımız, kısa bir süre sonra işleri öyle ileri götürdüler, öyle yüzsüzleştiler ki, aşılması en güç yerlerde adeta gösteri yapmaya, çitleri aşmada, Rusya'nın başka hiçbir yerinde görülmeyecek yöntemler uygulamaya başladılar: Ağaç dallarından yapılmış yüksekçe bir çitin ortasından geçirdikleri bir kerestenin iki ucuna iki tahta destek koymuş, böylece çitin boyunu yarıya indirmişlerdi örneğin.

Kolomak'la Topluluk arasındaki hattın dümdüz bir yol haline getirilmesi işi, köylülerin ürünleri pahasına gerçekleştiriliyordu; işlenen bu günahı doğrusu kabul etmek gerek. 1923 yılı baharında, bu hat, «Ekim demiryolu»yla boy ölçüşecek durumdaydı ve özel müfrezelerimizin işini büyük ölçüde kolaylaştırır hale gelmişti.

Yemek dağıtımında öncelik özel müfrezelerindi. Saat on ikiyi yirmi geçe birinci özel müfreze yemeğini bitirir, yola çıkardı. Topluluk nöbeti tutan öğretmen, müfrezenin başındakine bir kâğıt verirdi, bu kâğıtta işle ilgili tüm ayrıntılar yazılmış olurdu: Müfrezenin numarası, kaç kişiden oluştuğu, adları, komutanının adı, yapılacak iş ve işi bitirme süresi. Şere, bütün bu işlerde yüksek matematik uyguluyordu, yapılacak işin süresi çok ince hesaplarla saptanmaktaydı.

Özel müfreze, hızla yola çıkar, beş altı dakika sonra çocuklar, taa ilerdeki bir tarlada noktalar gibi görünürlerdi. Herkes birer demet yapar, hemen dağılıp kulübeler arasında yiterdi. Bundan sonra, ben, Topluluk nöbetindeki öğretmenle iki laf edinceye dek ikinci bir özel, 3-S ya da belki 3-M müfrezesi işten dönerdi. Kısa bir süre içinde koca bir tarla müfrezelerimiz tarafından biçilmiş olurdu. Buz mahzeninin tepesinde tünemiş olan Toska, seslenirdi tam o sırada:

«1-T dönüyor!»

Bakardık, gerçekten de 1-T tek sıra olmuş, çiftçilerin tarlalarını çevirdiği bir çitin arkasından birer birer dökülmekte. 1-T, çift sürme ve tohum ekme müfrezesinin numarasıdır, genellikle atlarla çalışır. Sabah beş buçukta yola çıkmışlardır, başlarında Belukhin vardır. Buz mahzeninin üzerinden Toska'nın gördüğü kişi, Belukhin'dir. Beş dakika sonra toplam altı kişiden oluşan 1-T bahçededir. Müfreze, ağaçlar altında bir masaya çökerken Belukhin nöbetçi öğretmene raporunu

verir. Raporda müfrezenin işe başlama ve işi bırakma saati yazılmış ve Rodimçik tarafından imzalanmıştır.

Belukhin, her zamanki gibi neşe içindedir.

«Beş dakikalık bir gecikme var, tamam mı. Suç, donanmanındır. İşe gitmek için kayığı beklemek zorunda kaldık. Mitka vurgunculari götürdü kayıkla, tamam mı.

— Ne vurguncusu?» diye sordu nöbetçi öğretmen. Meraklanmıştı.

«Bilmiyor musun? Meyvalığı kiralamaya geldiler.

— Sahi mi?

— Kıyıdan öteye geçmelerine izin vermedim. Ne yani dedim, siz karşımızda elmalara yumulacaksınız da biz avucumuzu mu yalayacağız? Haydi, sepet havası, geldiğiniz gibi gidin bakalım ahbap çavuşlar! Haydi, kayığa!... Oo, merhaba Anton Semyonoviç, ne var ne yok?

— Merhaba Matvey!

— Söylesenize Tanrı aşkına, şu Rodimçik'i ne zaman sepetleyeceksiniz? Biliyor musunuz Anton Semyonoviç, bu bizim için bir yüzkarası! Onun gibi bir adamın Toplulukta dolaşması herkesin canını sıkıyor, gururumuza dokunuyor doğrusu. İnsanın çalışma isteğini bile silip götürüyor bu adam... Sonra da kalk, onun gibi birisine rapor imzalat. İyi be! Olur mu yani?»

Bu Rodimçik, Topluluktaki herkesin gözüne batıyordu. Yeni Topluluktakilerin sayısı yirmiyi geçmişti; hepsinin de işi başından aşkındı. Özel müfrezeler yalnız tarlalarda çalışıyor, Şere de işleri onların yardımıyla yürütüyordu. Ahırlar, atların bakımı, durmadan büyüyen domuz ahırlarının bakımı, oradaki çocuklar tarafından yapılıyordu. Meyvalığı adam etmek için çok adam gerekliydi, bütün çabalar o yönde harcanıyor, herkes o işte çalışıyordu. Meyvalık, dört desyatinlik bir alanı kaplıyordu, bu topraklar genç fidanlarla doluydu. Şere buranın altını üstüne getiriyor, örnek bir meyvalık oluşturmaya çabalıyordu. Meyvalığın topraklarını sürdürdü, ağaçların köklerini havalandırdı, ağaçları budadı, fazlalıkları, mantarları temizletti; frenk üzümü yataklarının otları ayıklandı, tarhlar oluşturuldu, çiçeklikler hazırlandı. Yeni yapılan serimiz, ilk ürünlerini baharda verdi. Irmak kıyılarında da hanıl hanıl çalışıyordu çocuklar; burada su yolları kazılıyor, suların taşıdığı pislikler temizleniyordu.

Yeni Topluluktaki onarım işleri de nerdeyse tamamlamak üzereydi. Briketten yapılma ahırın tavanı akıyor diye telaşlanmıyorduk artık; bu yapının damı muşambayla kaplanmıştı, içinde de marangozlar çalışıyor, bir bölümünü domuz yemliği haline getiriyorlardı. Şere'nin hesaplarına göre, burada yüz elli domuz barındırılabilirdi.

Yeni Topluluktaki yaşantı, hele hele kışın hiç de iç açıcı değildi. Eski Topluluk, az çok oturmuştu, her şey düzene konmuş, işler tıkır tıkır yürür hale gelmişti; öyle ki, sıvasız duvarları, ya da günlük yaşantımızın güzellikten uzak eksiklikleri bile gözümüze görünmüyordu. Matematiksel bir uyum, temizlik ve ince elenip sık dokunarak kurulan ve yürütülen düzen, güzellikten yoksun görüntüleri örtüyordu. Yeni Topluluk, Kolomak eteklerinin yabanıl güzelliği, yüksek yamaçları, meyvalığı, büyük, güzel binalarına karşın, yıkıntı olmaktan kurtulmuş değildi; yapı artıkları, kireç kuyuları, orda burda insan boyunu geçmiş otlarıyla beni bile ürkütüyordu, öyle ki, zaman zaman burayı hiç adam edemeyecekmişiz gibi geliyordu bana.

Burada hazırlıklar tamamlanmış değildi gerçekten, yaşanacak hali yoktu Trepke'nin. Yatakhaneler onarılmış, hazır edilmişti ama doğru dürüst bir mutfak, ve içinde oturulabilecek bir yemek salonu yoktu. Mutfak, az çok düzene kondu, bu kez de kiler olmadığından işe yaramıyordu. Bütün bunlar bir yana, personel sorunumuz vardı: Yeni Toplulukta işleri çekip çevirecek kimse yoktu.

Bütün bunların sonucu olarak, yeni Topluluğun onarılması gibi korkunç büyük bir işi canla başla başarmış, dişini tırnağına takmış olan çocuklar, oraya gidip bir an önce yerleşmeye hevesli görünmüyorlardı. Örneğin Bratçenko, iki Topluluk arasında her gün yirmi kilometre yol gidip gelmeye, bunun için açlığa, uykusuzluğa katlanmaya razıydı da, oraya taşınmaya istekli değildi. «Orda oturmak bize yakışmaz,» diyordu. Osadçi bile, «Trepke'ye gitmektense Topluluktan ayrılırım daha iyi,» diye düşünüyor, bu düşüncesini açık açık söylüyordu.

Eski Topluluğun önde gelenleri, buradaki canlılığı sağlayan kan damarları, birbirleriyle öyle kaynaşmıştı ki, içlerinden birini bile koparıp ötekine göndermek, hepsinin neşesini kaçıracaktı. Bunları yeni Topluluğa yerleştirmek, hem Trepke'yi, hem de bu çocukları tehlikeye atmak demek olacaktı. Bu gerçeği çocuklar bile kavramışlardı.

«Bizim çocuklar cins at gibidir,» diyordu Karabanov, «Burun gibi birine koşumları tak, dizginleri elinde tutarak onu doğru yöne dehle, kaymak gibi gider, keyfine de diyecek yoktur... Ama başıboş bırak, balıklama koşarak bir tepeye bindirecek, kendi boynunu da arkasındaki arabayı da paramparça edecektir.»

Bu nedenle yeni yerimizde çok daha değişik bir topluluk oluşmaya başladı. Buraya yolladığımız çocuklar, çok hareketli, çok etkin olmadığı gibi, sorun yaratan haylaz çocuklar da değillerdi. Beraberlik ruhunun gelişmesi, olgunlaşması açısından geriydi bu Topluluk, eğitbilimsel kuralları dikkate alarak yapılan bir seçmenin sonucuydu bu.

Küçüklerin arasından birden çıkıveren, ya da bir yeni gelenler kümesiyle aramıza katılan ilginç kişiler, kazara bunların içine düştüğünde de, hemen kolları sıvayıp işe giriştiğinden, kendilerini gösterme olanağı bulamadıklarından, sıradan birer «Trepkeli» olup çıkıyor, kuruların arasında yanıp gidiyorlardı.

Trepke'nin bu durumu ve tüm sorunları, beni de, öğretmenleri de, Topluluğun öteki üyelerini de hayli üzüyor, düşündürüyordu. Tembeldi bunlar, açgözlüydüler, dilenmek gibi ölümcül bir günahı bile işliyorlardı. Eski Toplulukta yaşayanları kıskanıyor, bu tarafa imrenerek bakıyor, hatta, burda akşam yemeğinde şunun şunun verildiği, burdakilere şunların geldiği, oysa kendilerinin bu tür yiyecekleri «koklayamadığı» konusunda şaşırtıcı söylentiler çıkarıyorlardı. Düpedüz, yiğitçe karşı koyma yeteneğinden yoksundular; köşeye bucağa gizlenip fısıldaşıyor, surat asarak, terslik taslayarak görevlileri rahatsız ediyorlardı.

Asıl Topluluktaki çocuklar, Trepkelilere karşı azarlayıcı bir tavır içine girmişlerdi bile. Bir bakardık, Zadorov ya da Volokhov yeni Topluluktan birini getirmiş, kolundan tutup mutfağın kapısından içeri tıkıyor:

«Doyurun şu açı!»

«Aç» çocuk, başlangıçta sözüm ona utanır, yemek istemezdi. Aslına bakarsanız, yeni Topluluktaki çocuklar daha iyi besleniyordu. Sebze bahçemiz, oraya daha yakındı, ayrıca değirmenden de birşeyler alabiliyorlardı; bir de kendi ineklerimiz vardı. Uzak diye eski

Topluluğa süt göndermenin güç olduğu öne sürülüyordu, ve nedense, atlardan birini kısa bir süre için de olsa bu işe ayıramıyorlardı.

Trepke topraklarında, kaytarmacılardan ve hiçbir şeyden hoşnut olmayan nanemollalardan oluşan bir Topluluk gelişmekteydi. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bunun çeşitli nedenleri vardı; içinde bulunduğumuz koşulların, ve özellikle gerçek bir çekirdek oluşturma yetisine sahip kişilerin bulunmayışının, öğretmenlerin yetersiz çalışmalarının doğal sonucuydu bu.

Kimse gelip bizim Toplulukta öğretmenlik yapmak istemiyordu. Hem parası az, hem de çalışma koşulları güçtü bizim işin. Halk Eğitim Bakanlığı, kimdir nedir diye düşünmeden eline geçeni, Rodimçik gibilerini ve ondan kısa bir süre sonra aramıza katılan Deryuçenko gibilerini öğretmen diye atıyordu Topluluğa. Bu iki öğretmen karılarıyla, çocuklarıyla geldiler. Topluluktaki en rahat barınaklara yerleştiler. Hiç sesimi çıkarmadım, böyle de olsa adam bulduğumuza şükrediyordum.

Deryuçenko'nun tipik bir Petyura'cı olduğu daha ilk bakışta anlaşılıyordu. Rusça «bilmiyor»du. Topluluğun tüm odalarına Şevçenko'nun ucuz resimlerini astı ve hemen en iyi becerdiği işe, Ukrayna türküleri söylemeye koyuldu.

Deryuçenko henüz gençti. Dört bir yanı, Ukrayna ulusal giysisinin ve oyunlarının bir parçası olan yaylı sopa gibi lüle lüleydi. Bıyıkları kıvırcıktı örneğin, saçları kıvırcıktı, ve işlemeli Ukrayna gömleğinin yakasına iliştirdiği boyunbağı bile lüle lüleydi. Böyle bir adam bizim aramıza katılıp Ukrayna ulusunun yüce davasıyla hiçbir ilişkisi olmayan işler yapacaktı. Ha adamın anasına sövmüşsün ha ondan bu tür işleri yapmasını istemişsin: Topluluk nöbeti tutmak, domuz ahırını denetlemek üzere belli aralıklarla hayvanların yanına gitmek, özel müfrezelerin işe başlama bitirme saatlerini denetlemek ve çalışma nöbeti olduğu günler çocuklarla birlikte işçi gibi çalışmak — olur şey değil! Bütün bunlar onun görüşüne göre gereksiz, bir sonuca ulaşmayacak işlerdi ve bu Topluluk falan da hikâyeydi, evrensel sorunlarla şu kadarcık ilgisi olmayan bu çabalar, boşa harcanıyordu.

Rodimçik de Deryuçenko'dan aşağı değildi, hatta ondan da beter sayılırdı...

Rodimçik, bu dünyaya geleli otuz yıl olmuştu, daha önce çeşitli görevlerde çalışmıştı. Suçlu Soruşturma Bürosunda, Kooperatiflerde, demiryollarında aradığını bulamamış, son olarak çocuk yuvalarında eğitimcilik yapma işine el atmıştı. Kırmızı suratı kırış kırıştı ve garip tir, deriden yapılma eski bir para kesesini andırıyordu. Yassı ve yamuk burnu yana yatmıştı, kulakları, yaşam izi taşımayan pörsük parçalar gibi yapışmıştı kafatasına; hafif çarpık olan ağzı, kullanıla kullanıla eskimiş, orası burası yırtılmış, hatta rastgele kullanılmaktan liğme liğme olmuş gibi duruyordu.

Topluluğa gelip ailesiyle birlikte yeni onarılmış bir eve yerleştikten sonra bir hafta ortalıkta dolaştı, sonra ansızın yok oldu Rodimçik. Bana bir not gönderip çok önemli bir işinin çıktığını söylemeyi yeterli görmüştü. Üç gün sonra bir at arabasına kurulmuş olarak çıkageldi; arabanın ardında bir inek bağlıydı. Çocuklara ineği bizimkilerin yanına koymasını söyledi. Şere bile bu beklenmedik gelişme karşısında şaşkınlıktan bir şey diyemedi.

İki gün sonra bana geldi Rodimçik:

«Burda çalışan öğretmenlere karşı böyle davranılacağı aklımın ucundan geçmezdi doğrusu!» diye kükredi. «Pes vallahi! Çarlık günlerinin geride kaldığını unutmuş herkes galiba! Herkes kadar benim de, çocuklarımın da süt içmeye hakkı var. Hükümetin bana süt vermesini beklemedim de kendi başımın çaresine baktım diye böyle mi ödüllendirilecektim? Yok canımdan arttırdığım parayla kendime bir inek aldım ve tek başıma buralara getirdim diye bu mu yapılacaktı bana, sorarım? Bu davranışımla övülecek yerde itip kakıyorlar beni? Hele o zavallı ineğime ne yapıyorlar? Toplulukta bunca saman var, ayrıca kepek geliyor, başka yemler geliyor, değirmenden hepsi de indirimli olarak alınıyor, ama ne yapıyorlar, tüm inekler besleniyor, benimki açlıktan kıvranıyor! Çocuklar hiç utanmadan karşılık veriyor bir de, 'burda herkesin kendi ineği olsaydı yanmıştık!' diyorlar. Öteki inekler temizleniyor, benimkiyse beş gündür temizlenmedi, her yanı kir içinde. Karım ineğin peşinde koşacak, bir de onun temizlenmesiyle uğraşacak öyle mi? Buna bir şey demedik, ineğimize bakalım dedik, bu kez tırmık vermiyor çocuklar, kürek vermiyor... Hayvanın yatması için saman da vermiyorlar! Alt tarafı saman yani! Üç

kuruşluk saman! Bunun lafı mı olur? Sizi uyarıyorum, gerekli önlemleri almak durumunda kalacağım. Parti üyesi değilsem n'olmuş yani! Eskiden Partiliydim, ineğime iyi bakılmasını istemek hakkımdır!»

Boş gözlerle baktım bu adamın suratına, ona meram anlatmanın bir yolu var mıdır acaba diye düşündüm.

«Bağışlayın beni Rodimçik, pek anlayamadım,» diye söze başladım, «sizin şu inek kendi malınız değil mi? Nasıl olur da ötekilerle bir arada bakılabilir? Hem siz bir eğitbilimcisiniz, değil mi? Bakın kendinizi çocuklarımızın önünde ne duruma sokuyorsunuz!

— Ne demek yani? Ben bir şey dilenmiyorum ki, diye homurdandı Rodimçik. Yem parasını da, çocukların emeğinin karşılığını da vermeye hazırım... çok pahalı değilse elbet. Şunu da söylemek isterim ki, çocuğumun kapşonu yitti diye ortalığı birbirine katmadım ben. Bu mal çalınmıştır ve hırsız, çocuklardan biridir pekâlâ...»

Onu Şere'ye gönderdim.

Şere, bu arada şaşkınlığından kurtulmuş, aklını toparlamış, Rodimçik'in ineğini ayırmıştı. Birkaç gün sonra tümüyle gözden yitti inek; sahibi hayvanı satmıştı.

Aradan iki hafta geçti. Volokhov, bir genel toplantıda şu soruyu ortaya attı:

«Bu ne demek oluyor, açıklansın. Rodimçik neden Topluluğun sebze bahçesinden patates çıkartıyor? Kendi mutfağımıza patates çıkartmıyoruz, Rodimçik özel tenceresinde patates kaynatıyor. Buna ne hakkı var?»

Öteki çocuklar da Volokhov'u desteklediler. Zadorov şöyle dedi.

«Burada önemli olan patates değil. Çoluğu çocuğu var, doğru dürüst isteseydi kimse ondan iki üç patatesi esirgeyecek değildi. Rodimçik burda ne işe yarıyor, bunu sormak gerek. Bütün gün odasında oturuyor, ya da köye iniyor. Çocuklar kir pas içinde, onu nerdeyse hiç görmüyorlar, birer yabanıl gibi yaşıyorlar. Gidip bir rapor imzalatacaksın, yok. Ya uyuyordur, ya da yemek yiyordur; ya da yalnızca işi vardır, bekleyeceksin. Onun Topluluğa ne yararı var?

— Öğretmenlerin sorumluluklarını, nasıl çalışacaklarını biliyoruz, diye atıldı Taranets. Rodimçik de öğretmen mi yani! Çalışma nöbeti

ondayken özel müfrezeyle işe çıkıyor, elinde çapa yarım saat kadar dikiliyor ortalıkta, sonra, 'Biraz işim var!' deyip tüyüyor. Bir daha yüzünü görene aşkolsun. İki saat kadar sonra elinde torba köyden geldiği görülüyor; evine yiyecek taşıyor adam.»

Gerekli önlemleri alacağıma çocuklara söz verdim. Ertesi gün Rodimçik'i odama çağırttım. Ta akşama doğru geldi. Yalnız kaldığımızda, onu güzel güzel eleştirmeye başladım, ama ben ağzımı açar açmaz atıldı, ağzından nerdeyse köpükler çıkıyordu, öylesine öfkelenmişti.

«Bunların kimin başının altından çıktığını bilmiyor değilim; biri burdan benim ayağımı kaydırmaya çabalıyor — kimden söz ettiğimi biliyorsunuz, şu sizin Alman'ın naneleri bunlar! Onun ne mal olduğunu sizin de artık bilmeniz gerek Anton Semyonoviç. Artık burama geldi! Parasını vermeye razı olduğum halde ineğime samanı çok gördüler, hayvanı sattım, çocuklarım sütsüz kaldı, ta köyden süt taşımak durumundayız, biliyor musunuz bunu? Şere'nin, Prens'ini neyle beslediğini sorsanıza? Biliyor musunuz ne yiyor o hayvan? Hayır! Ben size söyleyeyim, tavuklar için alınan darıyla lâpa yapıyor Prens'ine! Evet darıyla! Kendi elleriyle pişirip köpeğe yediriyor, tek kuruş para da ödemiyor elbet. Bu köpek, Topluluğun malı olan darıyı, bedava olarak ve de gizlice yiyor, neden, çünkü adamın biri tarımcılık etiketinden ve kendisine olan güveninizden yararlanıyor.

— Nerden biliyorsunuz peki? diye sordum.

— Elimde kanıt olmasa böyle bir şey öne sürer miyim sanıyorsunuz? Ben yaş tahtaya basmam. Bakın, işte...»

Elini ceketinin iç cebine soktu, küçük bir paket çıkardı. Kâğıdı açtı, siyahımsı beyaz renkli, garip bir karışım vardı kâğıtta.

Şaşkınlık içinde, «Ne bu? diye sordum.

— Söylediklerimin doğruluğunu kanıtlayacak bu işte, dedi. Bu gördüğünüz Prens'in dışkısıdır. Dışkı, anlıyor musunuz? Bunu elime geçirinceye dek canım çıktı, ama sonunda başardım. Hayvan ne sıçıyor, görüyormusunuz? Darı! Gerçek darı! Ve sanıyormusunuz ki, parasını verip de alıyor bunu Şere? Hayır. Kilerden yürütüyor.

— Bana bakın Rodimçik, dedim. Siz bu işi bıraksanız iyi olacak.

— Ne demek yani? İşten çekileyim mi demek istiyorsunuz?

— Hem de bir an önce. Bugünkü tarihle çıkışınızı hazırlayacağım. Kendi isteğinizle ayrılmak için bir dilekçe verin, böylesi daha iyi olur.

— Bu işin peşini bırakmayacağım ama!

— Tamam, bırakmayın, ama ben sizin çıkışınızı hazırlayacağım gene de!»

Rodimçik odamdan çıktı. «İşin peşini» de bıraktı, ve üç gün sonra taşındı.

İyi ama yeni Topluluğun durumu ne olacaktı? Trepkeliler hiç de iyi birer Topluluk üyesi olmadıklarını göstermişlerdi, bu duruma daha fazla göz yumamazdık. Adım başı kavga ediyor, birbirlerinin eşyalarını çalıyorlardı. Toplulukta işlerin iyi yürümediğini gösteren bir işaretti bu.

Şu lanet olası işe uygun insanları nerden bulmalıydı acaba? Gerçek insan gerekliydi buraya! Hay Allah! Güç işti insan bulmak, güç iş!

GENÇLİK KOLU

1923 yılında, Gorki askerlerinden oluşan düzenli ordu, yeni bir kaleye yaklaştı; bu kalenin adı Gençlik Koluydu (Komsomol) ve inanılması güç bir yolla, saldırıyla ele geçirildi.

Gorki Topluluğu, hiçbir zaman için kapalı bir okul niteliği göstermedi. Daha 1921 yılında, «çevre nüfusu» denen kimselerle çok çeşitli ve yaygın bağlar oluşturmuştuk. En yakın komşularımız, toplumsal ve tarihsel nedenlerle, düşmanlarımızdı ve bunlara karşı elimizden geldiğince savaştık; ama aynı zamanda ve büyük ölçüde Toplulukta kurduğumuz işlikler sayesinde, savaştığımız bu düşmanlarla ekonomik ilişkiler sürdürüyorduk. Ancak, Topluluğun ekonomik ilişkileri, düşmansı bölgenin sınırlarının çok ötesine uzanmıştı; çünkü köylülere yaptığımız işler karşılığında çok uygun ücretler alıyor, sınai hizmetlerimizi, Storojevoye, Maçukhi, Brigadirovka gibi uzak topraklara dek yayıyorduk. 1923 yılında, bize en yakın olan büyük köylerle — Gonçarovka, Pirogovka, Andruyuşevka, Zabirolovka gibi yöre-

lerle ekonomik alanın dışındaki konularda da ilişki kurmuş bulunuyorduk. Bizim Argo Gemicilerinin ilk seferleri, yerel bir dişinin güzelliğinin gözden geçirilmesi ya da saç tuvaleti, boy pos ve gülümsemeler alanındaki kişisel özelliklerin sergilenmesi gibi son derece estetik amaçlara dayanıyordu. Köy yaşamının okyanusunda yapılan bu ilk yolculuklar bile, toplumsal bağların bir hayli gelişmesine yol açtı. İşte, Topluluğumuz üyelerinin, Gençlik Kolu üyeleriyle ilk tanışmaları, bu döneme rastlar.

Bu köylerdeki Gençlik Kolları gerek nitelik, gerek nicelik açısından son derece zayıftı. Köy Gençlik Kolları üyelerinin derdi günü kızlar ve içkiydi; bu durumun, pek sık olmasa da bizim çocuklar üzerinde kötü etkileri oluyordu: Ancak gün geldi, yeni Topluluğun karşısında, Kolomak ırmağının sağ tarafında bir Tarım Arteli örgütlenmeye başladı: bu örgütü oluşturanlar, başlarını —hiç de istemeyerek— Köy Sovyetiyle ve de tüm köy halkıyla derde soktular, onların düşmanlığını kazandılar; bunun üzerine, bizim çocukların hak damarı kabardı ve Gençlik Kolu saflarına katılıp artelcileri savunmaya kalktılar. Böylece, artelci gençlerle bizim çocuklar arasında yeni dostluklar kurulmuş oldu.

Bizim çocuklar, yeni artelin başındaki derdin nereden kaynaklandığını, en ince ayrıntısına varıncaya dek biliyorlardı; artel yöneticilerinin bu örgütü kurmada karşılaştıkları ve göğüslemek durumunda oldukları tüm güçlüklerden haberliydiler: Her şeyden önce, zengin köylülerin, yani Kulakların oturduğu bölgelerde artel kurulacağı haberi korkunç bir bomba gibi patlamış, bu yüzden çiftçiler el ele verip korkunç bir direnç göstermeye kalkmışlardı. Artelin zafere ulaşması kolay olmayacaktı.

O dönemlerde çiftlik sahipleri güçlüydüler, kasabada bir hayli söz sahibiydiler; en belirgin özellikleri olan «Kulaklık» her nedense kimsenin gözüne görünmüyordu. Sözünü ettiğimiz bu savaşımda, esas savaş alanı kasabada bulunan devlet daireleri, en belli başlı savaşma gereciyse kalemdi, bu yüzden Topluluk üyeleri savaşıma doğrudan katılmıyorlardı. Ancak, toprak sorunu çözümlenip, artelin sınırları belli olduktan sonra, son derece karmaşık bir araç gereç ve mal sorunu başgösterince, gerek arteldeki gençlere, gerek bizim çocuklara iş çıktı; işte bu ilginç iş sayesinde de, iki küme arasındaki ilişkiler derinleşti.

Gençlik Kolu üyeleri, bizim delikanlılara göre daha bilgisiz olduklarından, artelde önemli bir rol oynamadılar. Gösterdiğimiz okul eğitiminin çocuklarımız üzerinde büyük etkisi olmuş, onların siyasal bilinci büyük oranda gelişmişti. Topluluğun üyeleri, kendilerini birer emekçi olarak kabul ediyor, bu nitelemeyle gurur duyuyorlardı; kendi durumlarıyla bir köylü delikanlının durumu arasındaki ayrımı çok iyi anlayabilecek bilgi ve olgunluğa sahiptiler. Yoğun bir biçimde tarımla uğraşmak, ve genellikle ağır ve sıkıcı bir biçimde çalışmak, ilerde çok daha değişik etkinliklerde bulunacakları inancını şu kadarcık sarsmıyordu.

İçlerinde yaşı büyük olanlar, geleceklerinden ne beklediklerini, emellerinin ne olduğunu ayrıntılarıyla anlatabilecek düzeye erişmişti. Onların geleceğe değin düşlerinin billurlaşmasında rol oynayan etkenler, onlara örneklik edenler, köydeki delikanlılar değil, kasabada bulunan güçlü, bilgili gençlerdi.

Tren istasyonunun yakınında bir yerde büyük demiryolu işlikleri kurulmuştu. Bunlar, bizim çocukların gözünde büyük önem taşıyorlardı, değer verdikleri insanlar ve eşyalar arasında baş yeri bu ilişkiler almıştı. Çocuklar, bu işlikleri birer mucize gibi düş dünyasında kurulmuş, içinde meleklerin ve perilerin çalıştığı bir yer olarak görürlerdi. Burada, ışıl ışıl «Mavi Kuş» dizilerinden çok daha güzel bir şeyler vardı: Korkunç güçlü vinçler havalarda akıl almaz yaylar çizerek inip kalkıyor, şahmerdan belki yüz insanın gücünü bir anda uyguluyor, içinde akıl almaz bir beyin varmış gibi tıkır tıkır işleyen karmaşık torna tezgâhları koca demirleri bir anda değişik biçimlere sokuyordu. İnsanlar —büyük ustalar— bu eşsiz sarayın sahipleri, soylu prensler gibi ordan oraya dolaşıyorlardı; makina yağlarıyla pırıl pırıl olan, mis gibi demir ve çelik kokan bu hayran olunası insanların giysilerine de bizimkilerin içi gidiyordu kuşkusuz! O kutsal yüzeylere, silindirlere, konik makaralara, «sarayda» bulunan tüm servete el sürme hakkına sahipti bu insanlar. Zaten kimseye benzemiyordu onlar, değişiktiler. Taranmış kızıl sakallar, çiftlik sahiplerinin tombul, yağlı suratları görünmüyordu aralarında. Bunların yüzü akıllı bir görünüme sahipti, bilgiyle, güçle parlıyordu — makinaları ve motorları, lokomotifleri işleten bir güçtü bu, düğmelerin, kolların, direksiyonların, pedalların

kullanımını denetleyen karmaşık yasaların bilgisiydi yüzlerinde okunan.

Evet, demiryolu işlikleri, 1922 yılı boyunca çocuklarımızdan çoğunun en büyük emeli, en büyük düşüydü. Çok daha eşsiz insan yaratımlarının, çok daha inanılmaz insan ürünlerinin yapıldığını haber veren söylentiler de geldi kulaklarına. Küçük bir bölge Topluluğunun, gönlü yükseklerde olmayı öğrenmemiş bir üyesi, başını almış giden düşlerine dur demesini bilmeli, kendisini, öyle tepelerde görmemeliydi...

Demiryolu işliklerinin işçileriyle olan ilişkilerimiz yavaş yavaş gelişti, giderek daha sıkı fıkı olmaya başladık. Bu işçileri kendi gözlerimizle yakından görmek, hatta o düş dünyasının insanına elimizle dokunmak fırsatını bulacaktık.

Önce onlar bize geldi; bir pazar günü Karabanov koşa koşa büroma daldı:

«Demiryolu işliklerinden geldiler, duydun mu!»

Gelenler, Topluluğumuza değgin övgüler duymuş, bizimle tanışmak istemişlerdi. Yedi kişiydiler. Çocuklar, arı gibi üşüştüler çevrelerine, sevinç içindeydiler; bütün gün onlarla haşır neşir oldular, yeni Topluluğumuzu gezdirdiler; atlarımızı, araç-gerecimizi, domuzlarımızı, Şere'yi, serayı gösterdiler; bizim servetimizin, demiryolu işliklerine kıyasla devede kulak olduğunu biliyor, bu duyguyla kuşatılmış olduklarından böbürlenemiyorlardı. Ancak, gelenlerin, bize hava basmak, ya da kendilerinin bizden üstün olduğunu göstermeye kalkmak bir yana, gördükleri şeyler karşısında şaşırdıklarını hatta biraz da duygulandıklarını görünce bizimkiler onlara büsbütün hayran oldu.

Gençler kasabaya dönmeden önce gelip benimle konuştular. Toplulukta neden bir Gençlik Kolu oluşturmadığımızı sordular. Bu konuyla ilgili acıklı geçmişimizi kısaca özetledim onlara. 1922 yılından beri Toplulukta bir Gençlik Kolu çekirdeği oluşturmaya çabalamaktaydık, ancak yerel Gençlik Kolları buna karşı çıktılar — bizim Topluluk, suçlular için kurulmuştu, bunların arasında, böyle bir örgüte üye olmaya layık kimseler olur muydu hiç! Ne yaptık ne ettikse derdimizi anlatamadık, şu yoldan başvurduk, olmadı, bu yoldan zorladık, olmadı, hep aynı yanıtı veriyorlardı. Çocuklar, Topluluktan

çıkacakmış, artık «düzeldiklerini» belgeleyeceklermiş, ancak ondan sonra bunların bir Örgüte kabul edilmesi söz konusu olurmuş.

Demiryolu işliklerinde çalışan işçiler bizi haklı buldular, davamızı kasaba Gençlik Kolları Birliğinde destekleyeceklerine söz verdiler. Hemen ertesi pazar biri çıkageldi, ne var ki, verdiği haber hiç de umutlandırıcı değildi. Hem eyalet hem de kasaba Gençlik Kolları Birliği, onları da şöyle yanıtlamıştı: «Doğru ya — aralarında onca Makno'cu varken, onca suçlu ve ne olduğu belirsiz kimse varken Gençlik Kolu olur muymuş?»

Aramızdaki Makno'cuların çok az olduğunu, bunların da pek ciddiye alınacak türden olmadığını açıkladım ona. Bir de şunu anlatmaya çalıştım: «Düzelme» sözcüğü, kasabada anladıkları anlamda alınamazdı. Bizim için bir çocuğu «düzeltmek» yetmiyordu; biz, yeni bir yönde, yeniden-eğitiyorduk gençleri, yani başka bir deyişle, yalnız toplumun zararsız bir üyesi olmasını sağlamakla kalmıyor, onu yeni çağın etkin bir işçisi, çalışanı haline getirmeyi amaçlıyorduk. Böyle bir kimse, bir Komsomol olmayı isteyince, buna izin verilmez, eski defterleri karıştırılırsa, çocuksu suçları, karşısına duvar gibi çıkarılırsa böyle bir eğitimi gerçekleştirebilir miydik? Demiryolu işçisi söylediklerimin bir bölüğünü doğru buluyor, bazı konularda da başka görüşleri savunuyordu. Sınır çizgisi sorunu, çözülmesi en güç sorundu ona göre. Topluluğun bir üyesi Gençlik Koluna hangi durum ve koşullarda alınacak, hangi koşullarda alınamayacaktı? Bu sınırı kim saptayacaktı?

«Kim olacak? Topluluğun kendi Gençlik Kolu elbet, bunu bilmeyecek ne var!»

Demiryolu işliklerinde çalışan işçiler sık sık bize gelip gitmeye başladılar. Ancak bize karşı duydukları ilginin pek de sağlıklı olmadığını gördüm. Bize, her şeyden önce birer suçlu gözüyle bakıyorlardı; çocukların geçmişini müthiş merak ediyor, başarıya ulaştığımızı yadsımıyor, ama bu kanılarını açıklarken «ama gene de sizinkiler sıradan çocuklar değil,» sözcüklerini de ekliyorlardı mutlaka. Onlara kendi görüşümü açıklamakta, onlarla görüş birliği sağlamakta büyük güçlük çekiyordum.

Biz, daha Topluluğun kurulduğu ilk gün bu konuda nasıl bir tu-

tum içinde olacağımızı saptamış, bu kararımızı da hiç değiştirmemiştik. Suçlu çocukları eğitmede uygulanacak yöntemin, geçmişlerinin, özellikle de geçmişte işledikleri suçların yokumsanması ilkesine dayalı olması gerektiğine inanıyordum. Bu yöntemi tümüyle uygulamak benim için hiç de kolay değildi, çünkü başka engeller arasında, kendi güdülerimle de savaşmak durumunda kalıyordum. Bir çocuğun Topluluğa neden gönderildiğini, ne suç işlediğini öğrenmek isteğimi yenmiş değildim. O zamanlar, eğitbilim alanında, her derde deva bir ilke olarak öne sürülen görüş, şu bilgiç sözlerle özetleniyordu: «Hastalığı iyileştirmek için önce ne olduğunu bilmek gerekir.» Öğretmen arkadaşlarım ve Halk Eğitim Müdürlüğündeki kimseler bir yana, benim bile kanıma girerdi bu mantık zaman zaman.

Suçlu Çocuklar Komisyonu, çocukları birer dosyayla yollardı bize; bu dosyalarda çeşitli sorgu tutanağı, yüzleştirme sonuçları falan gibi anlamsız şeyler vardı, bunlar, hastalığı incelememize yardımcı olacaktı sözüm ona.

Topluluktaki uğraşdaşlarımın benden yana olmasını sağlamayı başarmıştım, ve daha 1922 yılında, Komisyondan bana kişisel dosya göndermemesini istedim. Çocuklarımızın geçmişte işlediği suçlar bizi artık hiç ilgilendirmez olmuştu; çok içten bir ilgisizlikti bu, öyle ki, yanımıza geldikten kısa bir süre sonra çocuklar da kendi geçmişlerini unutuveriyorlardı. Toplulukta, gereksiz bir «geçmiş merakı»nın giderek söndüğünü görüyor, buna çok seviniyordum; hastalıklı, kötü ve bize yabancı olan günlerin anısı silinip gidiyordu ne güzel. Bu eski alışkanlığı kökünden kazımaya kararlıydık, ve bunun için elimizden geleni yapıyorduk, yeni gelenler bile artık geçmişlerinden söz etmez, edemez olmuştu.

Ve işte, ansızın, Toplulukta, bir Gençlik Kolunun çekirdeğini oluşturmak gibi bir görevi gerçekleştirmeye kalkınca, geçmişimizi anımsamak zorunda bırakılmış, «düzeltmek», «suçlu çocuk», «dosya» gibi nefret edilesi sözcükleri canlandırmak durumunda kalmıştık.

Çocukların, Komsomola girme hevesi karşılaştıkları bu olumsuz tavırlar sayesinde inatçı bir kararlılığa dönüştü, öyle ki, bunu gerçekleştirmek için savaşmaya bile hazırdılar. Uzlaşmaya eğilimli olan Taranets gibileri dolambaçlı bir yol önerdi: Gençlik Koluna girmek

isteyenlere, «düzeldiklerini» gösteren bir belge vereymişiz, ama gene de elbet, Toplulukta kalsalarmış. Büyük bir çoğunluk, böyle bir hileye başvurmaya karşı çıktı. Hele Zadorov'un bayağı gururuna dokundu bu iş.

«Saçmalamayın! Karşınızda cahil mujik mi var sanıyorsunuz? Kimseyi de aldatmamız gerekmez. Toplulukta bir Gençlik Kolu çekirdeği oluşturmaya çalışalım her şeyden önce; kimin Komsomol olacağına, kimin olamayacağına o karar verir.»

Çocuklar, sık sık kasabadaki Gençlik Kollarına gittiler, amaçlarının ne olduğu konusunda bilgi edinmeye çabaladılar, ancak bu çabalarında başarıya ulaştıkları söylenemezdi.

1923 kışında bir başka komsomol örgütüyle dost olduk. Bunu bir rastlantıya borçluyduk.

Bir gün, akşama doğru Anton'la ikimiz eve dönüyorduk. Besili gövdesini kaplayan bakımlı teni pırıl pırıl parlayan Mari, kızağa koşuluydu. Tam yokuş aşağı gidiyorduk ki, bizim oralarda pek rastlanmayan bir canlıyla karşılaştık: Deve! Mari, yüreğinde kabaran doğal tiksintiyi yenemediğinden titredi, geriledi, okların ortasında bir iki tepindi sonra çılgın bir koşu kopardı. Anton ayaklarını kızağın ön tarafına çakarcasına bastırdı, ama kısrağı denetleyemiyordu. Bundan sonra başımıza gelen olayların gelişmesinde, kızağımızdaki bir teknik bozukluğun büyük rolü oldu; ve, ne yalan söylemeli, söz konusu bozukluğu —okların kısalığını— ve bunun başımıza bir iş açabileceğini anlatmaktan Anton'un dilinde tüy bitmişti. Evet, bu bozukluk olayların gidişini saptadı ve bizi yukarda sözünü ettiğimiz Gençlik Koluna yaklaştırdı. Mari, çılgınlar gibi dörtnala koşuyor, arka ayaklarıyla kızağın demirine vura vura uçuyordu; hayvan ürkmüştü, can havliyle kaçarken bizi de kaçınılmaz bir felakete doğru götürüyordu. Anton'la ikimiz birlik olup dizginlere asıldık, ancak bu, işleri büsbütün berbat etti. Mari, şaha kalkmaya, büsbütün çılgın gösteriler yapmaya davrandı. Her şeyin varacağı felaket noktasını seçebiliyordum artık: dönemeçte, kızaklarını çeşmenin başına çekmiş, atlarını sulayan birkaç köylüden oluşan küçük bir insan kümesi görülüyordu, varış noktası burası olsa gerekti. Yolu iyice kapamışlardı, dolayısıyla bu insanların arasına dalmak kaçınılmaz görünüyordu. Ama bir mucize oldu,

Mari, yalakla kızakların arasından vınladı gitti. Tahtanın kırılmasından çıktığını sandığımız sesler duyduk, insanların bağırdığını duyduk, ama aramızı hayli açmış bulunuyorduk. Yokuş bitti, artık biraz daha az bir çılgınlık içinde düz yolda ilerliyorduk. Anton, başını çevirip arkaya bakmayı bile başardı. Üzüntüyle başını sallayarak, «birinin kızağını parçaladık. Kaçmaya bakalım!» dedi.

Zaten son hızla koşan Mari'ye indirmek üzere kamçısını kaldırdı, ama ben, havadaki kolunu yakaladım.

«Kaçamazsın! Bak kim geliyor!»

Bir at görünüyordu ilk bakışta. Düzenli, uyumlu hareketlerle yeri döven nalların sesi duyuluyordu, arkasında dikilmiş duran kırmızı fularlı adamsa, başarısız kaçaklardan gözünü ayırmıyordu. Durduk. Kırmızı fularlı adam, kızağında dikilmiş duruyordu, iki eliyle sürücünün omuzlarına yapışmıştı; kızakta, ona oturacak yer yoktu çünkü arka koltuk ve kızağın arka bölümü, sallantılı bir kafese dönüştürülmüştü; ardındaysa kızak parçaları olduğu anlaşılan tahtalar sürüklenmekteydi.

Süvari, «İzleyin!» diye gürledi.

Dediğini yaptık. Anton sırıtıyordu. O tehlikeli geçişin sonucu olan bu gelişmeler çok hoşuna gitmişti. On dakika sonra GPU komutanının odasında bulduk kendimizi. İşte o anda, Anton'un yüzü değişti, gülümsemesi silindi.

Kırmızı fularlılar sardı çevremizi; içlerinden biri bana bağırmaya başladı:

«Başka ne beklenir ki? Bacak kadar çocuğu sürücü diye koymuşlar kızağa! Bu çocuk kim, atları denetlemek kim? Olanlardan sorumlusunuz.»

Anton, bu sözlerden çok alındı, nerdeyse ağlayacaktı; kendisine hakaret edene döndü:

«Bacak kadar çocuk yaa! Siz develeri sokaklara salın, hayvanların orda burda sürtmesine bir şey demeyin, bize gelince, bacak kadar çocuk! Bir kısrak bunu nasıl kaldırsın? O canavarla nasıl baş etsin?

— Ne canavarı?

— Ne olacak, deve!»

Kırmızı fularlı güldü.

«Siz kimsiniz?»

Yanıtladım.

Aralarından bir genç, sözlerimi duyunca adeta sevinçle güldü, bizi göstererek, «Haa, Gorki'li dostlar canım!» dedi ordakilere. Bana döndü, «Siz de onların müdürüsünüz herhalde! Bugün oltaya esaslı balık takıldı!»

Birden, çağrılı konuklar gibi ağırlanmaya başladık. Herkes çevremize doluştu. Kendi sürücülerine takılıyor, Anton'a Topluluğa değgin soru üstüne soru soruyorlardı.

«Epeydir, şu Topluluğa gidip görelim diyorduk. Çok gözüpek, atılgan gençlermişsiniz hepiniz, öyle diyorlar. Pazar günü gelelim size.»

Derken levazım müdürü geldi, öfkeyle tutanak düzenlemelere girişti. Ama herkes üstüne atılırcasına durdurdu onu:

«Bırak şu kırtasiyeciliği! Ne yazıp çiziyorsun yani, ne istiyorsun?

— Ne istiyorum? Kızağı ne hale soktuklarını görmediniz mi? Onarsınlar bakalım!

— Sen tutanak tutmasan da onaracaklar kuşkusuz. Onarırsınız değil mi? Haydi, bırak bunları, şimdi anlat şu sizin Toplulukta neler yapıyorsunuz! Hapishaneniz falan yokmuş ha, öyle diyorlar?

— Hapishane mi? Ne hapishanesi? Sizin var mı?» diye sordu Anton.

Herkes kahkahadan kırıldı.

«Pazar günü mutlaka geleceğiz. Kızağı da getiririz, onarırsınız.»

Levazım müdürü ordan atıldı, Pazara kadar neyle dolaşacağım ben peki?» diye sordu.

Onu da ben yatıştırdım.

«Bir kızağımız daha var, dedim. Bizimle birini gönderin, alsın getirsin şimdi.»

Böylece Topluluğumuz, yeni dostlar kazandı. Pazar günü GPU Örgütünün üyeleri Topluluğa geldiler. O lanet olası soru bir kez daha günün konusu oldu: Topluluk üyeleri, neden Komsomol olamazlardı? GPU'nun adamları bizden yanaydılar.

«Ne demek istiyorlar yani?» dediler bana. «Suçlu çocuk da ne de-

mek oluyormuş! Böyle saçmalık olur muymuş! Bunlarda utanma arlanma yok mu? Bir de kalkmış, ciddi olduklarını söylerler! Bu sorunu Harkov'da kurcalayacağız, bakalım ne çıkacak.»

O dönemde, bizim Topluluk, Çocuk Suçlular için «Deneme Okulu» olarak Ukrayna Halk Eğitim Komiserliğine bağlıydı. Halk Eğitim Komiserliğinden denetleyiciler gelmeye başladı sık sık. Bu kimseler, derinlikten yoksun, kafaları tın tın, gösteriş budalası kasabalılar gibi değildi, toplumsal eğitime olan inançları, bir bahar coşkunluğu gibi taşıyordu yüreklerinden. Harkovlular, toplumsal eğitimi «yaşamın özsuyuyla dolu filizlerin tomurcuk vermesi», bir insanın en doğal hakkı, ruhların gelişmesi ya da benzeri şiirli gevezeliklerle tanımlamıyorlardı. Yeni örgütlenme biçimleri ve yeni yaklaşımları bulmak, bulunmuş olanları ortaya çıkarmaktı bunların asıl aradığı. En güzel yönleri de, birer Faust kesilmemeleri, anlık mutluluk peşinde koşmamaları, bize dostluk ve eşitlik anlayışıyla yaklaşmalarıydı. Yenilikler peşindeydiler ve buldukları küçücük yenilikler karşısında bile sevinç gösteriyorlardı.

Harkovlular da bizim Komsomol konusundaki karayazgımıza şaştılar.

«Yani burda bir Gençlik Kolunuz yok mu sizin? Komsomolsuz mu çalışıyorsunuz? Olamaz? Kurmanıza izin vermediler, ha? Kim demiş?»

Artık akşamları büyük çocuklarla bir araya geliyor, kafa kafaya verip konuşuyorlardı; arada bir başlarını salladıkları, bir birlerinin görüşünü benimsedikleri görülüyordu.

Halk Eğitim Komiserliği temsilcileri ve kasabadaki dostlarımız sayesinde, sorun Ukrayna Komsomolları Merkez Komitesinde yıldırım hızıyla çözümlendi ve Tikhon Nestoroviç Koval, siyaset öğretmeni olarak Topluluğumuza atandı.

Tikhon Nestoroviç köy kökenliydi. Yaşamının yirmi dört yılını pek çok ilginç olayla doldurmayı başarmış, özellikle köylerdeki savaşımda değerli deneyimler edinmiş, siyasal etkinliklerde bulunmuştu. Üstelik, son derece akıllı ve iyi huylu bir insandı. Topluluğumuza gelir gelmez, çocuklarımıza kendi eşidi gözüyle bakmış, ayrıca tarlada ve harman yerinde herkesten usta olduğunu göstermişti.

Ve sonunda Toplulukta, dokuz kişilik bir Gençlik Kolu çekirdeği oluşturuldu.

TÖREN YÜRÜYÜŞÜ BAŞLIYOR

Deryuçenko, birdenbire Rusça konuşmaya başladı; adamın dili çözülmüştü. Bu beklenmedik durumun, Deryuçenko'nun yuvasında gelişen birkaç üzücü olayla ilintisi vardı. Deryuçenko'nun, büyük Ukrayna davası konusunda kılını bile kıpırdatmadan, amaçmış, ülküymüş umursamayan karısı, çocuğunu doğuracağı saat ve dakikanın gelmiş bulunduğuna karar verdi bir gün ve her şey, böyle başladı.

Anlı şanlı Kazak soyunu sürdürmek düşüncesi Deryuçenko'yu coşturmuştu gerçi, ama sinirlerini bozacak hale gelmemişti daha. Baştan aşağı Ukraynaca konuşarak Bratçenko'dan ebeye gitmek üzere at istedi. Bratçenko, yavru Deryuçenko'nun doğumuyla ilgili birkaç gerçeği dile getirmese ölürdü; Topluluğun taşıma cetvelinde doğum anında hangi atın gideceği, hatta araba verilip verilmeyeceği işlenmiş değildi bir kez, bu bir, ikincisi Anton'un görüşüne göre «Ha ebe yapmış bu işi ha bir başkası, ne fark eder» di? Neyse, sonunda atları verdi Deryuçenko'ya. Ertesi gün, genç ana adayının kasabaya gitmesi gerektiği öne sürüldü. Anton'un tepesi atmıştı bu kez. Gerçekliği kabul etmesi için gerekli sağduyuyu tümüyle yitirerek, «At mat yok!» dedi, kestirip attı.

Ama Şere'yle ikimiz, Topluluktaki komuoyunun da desteğiyle Bratçenko'yu acımasızca eleştirdik, inatçılığı bırakması gerektiğini söyledik. Deryuçenko'ysa, Anton'un okkalı söylevini sabırla dinliyor, ve her zamanki gibi ağdalı sözleri ve büyük adam tavırlarıyla onu atları vermeye razı etmeye çabalıyordu.

«İçinde bulunduğum durum, son derece ivedi bir çözümü gerektirmektedir Yoldaş Bratçenko,» diyordu, «ve bu ivedelik bir saatlik bir gecikmeyi bile kaldıramayacak...»

Anton, matematiksel bilgilerle silahlanmıştı ve bunların bir inandırma gücüne sahip olduğunu kabul ediyordu.

«Ebe çağırmak için iki at verildi mi? Verildi. Ebe gerisin geriye kasabaya gönderildi mi, gönderildi... İki atlı bir araba daha... Kimin doğuracağı atların umurunda mı sanıyorsunuz?

— Ama yoldaş...

— Senin şu 'ama'larından da bıktım! Herkes senin gibi yapsa burda, ne olacak, ha?»

Sonunda Anton, inadının inat olduğunu göstermek üzere, bu doğum işleri için atların en az sevilen, en yavaş yürüyenlerini seçti, onarım beklemek üzere kullanımdan kaldırılan bir faytona koştu ve sürücü yerine de Soroka'yı oturttu — aracı, arabadan saymadığının, işaretiydi bu.

Ancak, Deryuçenko'nun lohusayla bebeği eve getirmek üzere iki at daha istemesi, bardağı taşıran son damla oldu, Anton ağzına geleni söyledi. Deryuçenko, mutlu bir babalık süremeyecekti! Hemencecik Taras adını koydukları ilk bebeleri, yalnızca bir hafta yaşayacak, daha doğumevinde ölecek, Deryuçenko'nun görkemli Kazak ırkına hiçbir katkıda bulunmayacaktı. Deryuçenko'nun yüzü asıktı, ama bu üzüntülü görünüm, pek de acınası değildi ve inadı elden bırakmıyor, Ukrayna dilinde konuşmayı sürdürüyordu. Bratçenko'ya gelince öyle öfkelenmiş, öyle köpürmüştü ki, ne söyleyeceğini, hangi dilden konuşacağını bile bilemiyordu. Dudaklarından duyulur duyulmaz, anlamsız sözler çıkıyordu yalnızca:

«Atları boşu boşuna gönderdik! Başka araba yok mu dünyada... boşuna acele etti... daha bir saat bekleyebilirdi pekâlâ... herkesin karısı durmadan doğum yapsın... sonra da sıfıra sıfır elde var sıfır!...»

Deryuçenko, karayazgılı anayı evine getirdi, Bratçenko'nun çenesi de bir süre için durdu. Bratçenko, bu acıklı öykünün burasında sahneden çekilmiştir, ancak öykümüz bitmiş değildir. Daha Taras Deryuçenko doğmadan, bu olayla hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünen bir başka öğe öykümüze girmişti, ancak, hiç de göründüğü gibi, konunun dışında olmadığı daha sonra anlaşılacaktı. Bu öğe, Deryuçenko için de çok acılı sonuçlara gebeydi.

Topluluktaki öğretmenlerle öteki çalışanlar, çocukların yediği yemekten yer, bunu da pişmiş olarak alırlardı. Ancak, aile yaşantısının özel koşullarını göz önünde bulundurarak, Topluluk mutfağının da işini biraz hafifletmek umuduyla Kalina İvanoviç'in bazı kimselerin yemek payını çiğ olarak vermesini sağladık. Deryuçenko bunlardan

biriydi. Nasıl olduysa kasabadan azıcık bir tereyağı bulmuştum bir gün, öyle azdı ki, koklasak yetmezdi hepimize, ortak sofrada birkaç gün idare ederdi ancak. Eh, doğal olarak kimse de günlük pişmemiş yiyecek payları arasında tereyağı görmeyi aklından geçirmedi. Ancak Deryuçenko, bu müthiş değerli maddenin, genel sofrada tam üç gün kurulup oturduğunu öğrenince çılgına döndü. Hemen kalktı, dilekçesini yazdı, artık pişmemiş yiyecek payı almak istemediğini, bundan böyle genel mutfaktan yiyip içeceğini bildirdi. Ne yazık ki, bu değişiklik gerçekleştirilinceye dek, Kalina İvanoviç'in kilerindeki tereyağı son damlasına dek tüketilmiş bulunuyordu; bu durum, Deryuçenko'nun ateş püskürerek büroma dalmasına yol açtı.

«Herkesi aptal sanmaya hakkınız yok! Tereyağı nerde?

— Tereyağı mı?» dedim şaşkın şaşkın. «Bitti. Hepsini yedik.»

Deryuçenko, ailesinin, yiyecek payını pişirilmemiş olarak almak istediğini belirten bir dilekçe daha yazdı! Tamam, buna da bir diyeceğimiz yok! Ne var ki, Kalina İvanoviç, iki gün sonra gene aynı ölçüde — azıcık tereyağı bulmuş, Topluluğa getirdi. Deryuçenko bu kez dişini sıktı, güçlükle de olsa kendini tuttu, ağzını açıp bir şey söylemediği gibi, genel mutfağa bile gitmedi. Ancak, bizim Halk Eğitim Bakanlığına bir şeyler olmuştu, halkın eğitimi alanında çalışan işçilerin sindirim aygıtına, alıştıra alıştıra tereyağı sunma konusunda yapılan uzun tartışmalar iyi sonuç vermiş ve uygulamaya geçilmişti. Kalina İvanoviç, kasaba seferlerinden dönüşte, arada bir sürücü yerinin altından üzeri tertemiz bir tülbentle örtülü küçük bir çömlek çıkarmaya başladı. Kalina işleri öyle bir ilerletti ki, bu tereyağı çömleği, kasaba seferlerinde arabaya her şeyden önce yerleştirilmeye başlandı. Şunu da belirtmek gerekir ki, çömleği örten tülbentin çok aşağılarda kaldığı, beyaz bir tümseğin görülmediği durumlar da oluyordu ve doğrusu gereğinden sık karşılaşılan bu durumda, Kalina İvanoviç çömleği samanların üzerine fırlatıp şöyle söyleniyordu:

«Ne vicdansız adamlar var şu dünyada! Adam gibi bir şey vermezler insana! Bu ne işe yarayacak ulan asalaklar! Koklasan kimseye yetmez be!»

Deryuçenko daha fazla dayanamadı, kalktı gene mutfağa yazıldı,

yemek payını bir kez daha pişmiş olarak alacaktı. Ancak bu adam, günlük yaşantıyı kendi işleyişi içinde değerlendirme yetisinden yoksundu; Topluluğumuza giren yağ ölçüsünün giderek artmasının taşıdığı önemi kavrayamıyordu; siyasal bilinci de pek kıt olduğundan, belli bir evrede, niceliğin niteliğe dönüşeceğini bilmiyordu. Bu dönüşümün gerçekleşmesi sonucu, kabak gene ailesinin başına patladı. Yağ, ansızın oluk oluk akmaya başladı; öyle ki, çiğ verilen yiyecek paylarına da, iki haftalık tereyağı payı katmaya başladık. Eşler, nineler, kızlar, kaynanalar ve ikincil durumdaki öteki kişiler, Kalina İvanoviç'in makamından altın sarısı topaklar taşımaya, sabırlarının ödülünü almaya başladılar. Deryuçenko bir kez daha ağzı açık bakakaldı, çünkü, önlemsiz davranmış, kimsenin de nasıl olduğunu iyice anlayamadığı yol ve yöntemlerle hak ettiği yağ payını daha önce çekmiş bulunuyordu. Bu durum karşısında Deryuçenko, üzüntüsünden nerdeyse yatağa düşecekti, tüm terslikler gelip onu buluyordu. Nerden geldiğini şaşıran zavallı, bu kez bir dilekçe daha yazıp, yiyecek payını çiğ almaya başladı. Üzüntüsü büyüktü, herkes haline acıyordu; ama ne olursa olsun, yiğitliğe leke sürmemeye kararlıydı Deryuçenko, erkekçe ve gerçek bir Kazağa yakışır biçimde davrandı, ana dili olan Ukraynacayı konuşmayı sürdürdü.

Yağ konusu, buraya kadar Deryuçenko'nun başına gelen öteki üzücü olaylarla birlikte gelişmiş oldu.

Deryuçenko'yla karısı, Taras'ın acılı anılarını bir türlü akıllarından çıkaramıyorlardı, dertleri başlarından aşkındı; .tam o sırada, talih yüzlerine gülüp onları az da olsa avutmaya karar vermiş olacak, Deryuçenko'lar ne zamandır iple çektikleri bir mutluluğu tattılar: O günkü Topluluk gündeminde, «geçen on beş günün» çiğ yiyecek paylarını dağıtma işi de vardı ve yiyecek payları arasında bu kez gene tereyağı bulunuyordu. Deryuçenko elinde bir pazar torbası, güle oynaya Kalina İvanoviç'e koştu. Güneş pırıl pırıl parlıyordu, yaşayan tüm canlılar sevinç içindeydi. Yaşam çok güzeldi... Ancak, bu durum uzun sürmedi. Yarım saat kadar sonra Deryuçenko, koşarak bana geldi, büyük bir düş kırıklığı içindeydi, ve ruhunun derinliklerine dek incinmiş, yaralanmış bulunuyordu. Yazgının başına indirdiği tokmaklara dayanacak hali kalmamış olan adamcağız, raydan çıkmıştı artık: Kusursuz bir Rusçayla tıkır tıkır konuşuyordu:

«Oğlumun yağ payı neden verilmedi?

— Kimin? diye sordum birden, şaşırmıştım.

— Kimin olacak, Taras'ın! Bu yaptığınıza haksızlık derler Müdür Yoldaş. Yiyecek payları, ailenin her üyesi için eşit ölçüde dağıtılmalıdır, bunun gereğini yerine getirmenizi rica ediyorum.

— Ama Taras diye bir oğlunuz yok sizin!

— Oğlumun var olup olmadığı sizi hiç ilgilendirmez. Oğlum Taras'ın 2 Haziran günü doğup, 10 Haziran günü öldüğünü belgelerle kanıtlayabilirim; sekiz günlük yiyecek payını vereceksiniz oğlumun...»

Olan biteni dinlemeye gelmiş olan Kalina İvanoviç, Deryuçenko'nun dirseğini sakına sakına tuttu. Yoldaş «Deryuçenko,» diye sordu, «Minnacık bir bebeğin tereyağı yiyebileceğine kim inanır? Oncacık bebek tereyağıyla beslenir mi, düşünsenize!»

Ben şaşkınlık içinde bir ona, bir ötekine bakıyordum.

«Kalina İvanoviç!» diye haykırdım. «Bugün neyin var senin? Şaşırdın mı? Bu bebek öleli üç hafta oluyor...

— Haa, demek öldü? Eh, ne istiyorsun öyleyse? Cesede tütsü kâr etmez... Tereyağının da bir yararı olmaz artık ona... Gerçekten bir ceset o artık, darılma ama...»

Deryuçenko öfke içinde ordan oraya koşuyor, odanın içinde dönenirken elleriyle havayı dövüyordu.

«Sekiz günlük bir dönem süresince, ailemdeki insanların sayısı üçtü, ailemde, yiyecek payı almaya tam anlamıyla hak kazanmış bir kişi daha vardı, ona yiyecek yazmak zorundasınız.

— Ne demek tam anlamıyla hak kazanmış? Kuramsal olarak tamam, ama uygulamada bu insan yaşamadı bile. Ha var, ha yok...»

Ne var ki, Deryuçenko, raydan çıkmıştı, hareketlerini denetlemesine artık olanak yoktu. Kendini tümden yitirdi, bundan sonraki davranışları son derece yabanıldı; adam kendini iyice dağıttı, öyle ki, kişiliğinin niteliğini belirleyen işaretler bile — bıyığı, saçları, boyunbağı artık kıvır kıvır, lüle lüle, ya da düzgün değildi... Böylece, kendisini Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürünün karşısına attı, orda da hiç hoş olmayan izlenimler bıraktı. Eğitim Müdürü beni çağırttı.

«Çalışanlarınızdan biri bana geldi, bir şikayette bulundu,» dedi.

«Bak, sana bir şey söyleyeyim mi, böyle insanları sepetlemek gerek! Nasıl oluyor da, Topluluğunda böyle dayanılmaz bir dilenciyi barındırıyorsun, anlamadım? Neler saçmaladı burda bir bilsen! Taras'mış da, tereyağıymış da... daha bilmem neymiş de!

— Ama onu Topluluğa atayan sizsiniz!

— Olamaz! Hemen çıkışını hazırla!»

Taras ve tereyağı gibi giderek birbirine kilitlenen iki konu, öylesine güzel sonuçlar doğurdu ki! Deryuçenko'yla karısı, kendilerinden önce başı çeken Rodimçik'in yoluna gittiler. Sevindim, Topluluğun üyeleri sevindi, anlatılan bu olaylara sahne olan küçük Ukrayna toprakları ve onları çevreleyen doğa da sevindi sanki... Ancak benimki, merak ve kuşkuyla karışık bir sevinçti. Eski sorun — gerçek bir insanoğlunun nereden bulunacağı sorunu her zamankinden daha büyük önem kazanmıştı, çünkü yeni Toplulukta tek bir öğretmen bile yoktu. Ne var ki, talih her zaman olduğu gibi Gorki Topluluğundan yanaydı, bu yüzden hiç beklenmedik bir anda, açlığını duyduğumuz o gerçek insanoğluna rastlayıverdim! İnanılacak şey değil! Halk Eğitim Bakanlığı levazım müdürlüğü binasının penceresine sırtını vermiş, kaldırımda aylak aylak duruyor, at pisliği ve saman çöpleriyle leş gibi kokan yola insanların da bıraktığı çer çöpe, toza toprağa bakıyordu biri. Anton'la birlikte depodan iki çuval tahıl alıyorduk. Anton'un ayağı yerdeki bir küçük çukura daldı, boş bulundu, düştü. O gerçek insanoğlu, hemen kaza yerine koştu, birlikte, söz konusu çuvalları arabamıza yükledik. Yabancıya teşekkür ederken, uyanık hali, akıllı, aydın, genç yüz çizgileri ve teşekkürüme yanıt verirken saygıyla gülümsemesi dikkatimi çekti. Askerlere özgü bir güven ve rahatlıkla başına oturttuğu beyaz Kazak şapkasını görünce, «Askersiniz, değil mi diye sordum.

— Evet diye gülümsedi yabancı.

— Süvari, ha?

— Evet.

— Öyleyse burada Halk Eğitim Bakanlığının önünde ne işiniz var?

— Müdürü bekliyorum. Bu saatlerde geleceğini söylediler de...

— İş mi arıyorsunuz?

— Evet. Beden eğitimi öğretmenliği verecekler bana, öyle konuşmuştuk.

— Gelin bir de benimle konuşun.

— Pekâlâ.»

Konuştuk. Arabamıza bindi, bizimle geldi. Piyotr İvanoviç'e Topluluğu gezdirdim, akşam karanlığı çökmeden birlikte çalışmaya karar vermiş bulunuyorduk.

Piyotr İvanoviç, Topluluğa eşine ender rastlanan yeteneklerden oluşan koca bir servetle birlikte geldi. Tam bize göre bir insandı bu ve bize gereken her şeye — gençlik, hırs, hemen hemen insanüstü ölçülere varan dayanma gücü, ağırbaşlılık, kendini bilirlik ve neşeye sahipti... Bize gerekmeyen hiçbir şey — küçücük bir eğitbilimci bilgiçliği, önyargı, ya da çocukların karşısında hava basma huyu, ucuz bencillikler yoktu onda. Üstüne üstlük, daha başka yetenekleri de vardı Piyotr İvanoviç'in: askerlik eğitiminden çok hoşlanıyordu, piyano çalmasını biliyor, şiir seviyor, az çok birşeyler de karalıyordu ve Herkül gibi güçlüydü. Onun yönetimiyle, yeni Topluluğun yüzü hemen ertesi gün değişti. Yarı şakayla, yarı buyrukla, kâh takılarak, kâh kendisi işi yapıp örnek olma yoluyla çocukları bir beraberlik oluşturmaya doğru götürüyordu Piyotr İvanoviç. Benim eğitbilimsel ilkelerimi hemen benimsedi, onları olduğu gibi kabul etti ve ta sonuna dek önerdiğim hiçbir yolun iyiye varmayacağını aklından geçirmedi, dolayısıyla bir yığın gereksiz eğitbilimsel tartışma ve çene yarışı yapma zahmetinden kurtarmış oluyordu beni.

İki Topluluğumuzdaki yaşantı, tam rayına oturtulmuş bir tren gibi hızla yürüyordu. Yanımda çalışanlara karşı artık derin bir güven duyuyor, daha önce tatmadığım birlik duygusunun verdiği rahatlığı yaşıyordum. Tikhon Nestoroviç, Şere ve Piyotr İvanoviç, Topluluğun kurulduğu ilk günden beri buradaymışcasına, bu savaşa başından katılmış eski birer savaşçı gibi kolları sıvadılar ve amacımıza tüm içtenlikleriyle hizmet etmeye başladılar.

O zamanlar Toplulukta en azından seksen kişi olsa gerekti. 1920 ve 1921 yıllarında gelen ilk üyeler, aralarında çok yakın bir dostluk kurmuş, sıkı bir çember oluşturmuşlardı ve doğrusu, Topluluktaki her belli başlı olayda başı çekiyor, her işte önderlik ediyor, her yeni gele-

Çalıntı karpuzu Makarenko'ya
sunan çocuklar

Nereden geldiği bilinmeyen
Silanti Semyonoviç Otçenaş

Komutanlar Kurulunda ateşli bir konuşma yapan bir Topluluk üyesi

Anadan doğma bir serseri,
Gorki Topluluğunda ise
usta bir emekçi olan Aleksandr Zadorov

Kalina İvanoviç Serduk

Ormana gidiyoruz

Kapının önünde sessizce duran Burun

Atlarımız dörtnala gidiyor

nin çevresinde kırılıp geçilmesi olanaksız bir sağlam çerçeve oluşturuyorlardı. Bu çerçeveyi kırıp geçmeye istekli olana, bu duruma karşı çıkana da pek rastlamıyordum ben. Topluluk yeni gelenlere karşı hemen yetkesini gösteriyor, davulun sesinin uzaktan hoş geldiğini ancak işlerin hiç de öyle göründüğü gibi kolay olmadığını anında anlatıyordu onlara. Günlük yaşantı hiç de öyle debdebeli değildi, her şey saat ve dakikalarla ölçülüyordu, çeşitli gelenek ve göreneklerimiz vardı... Gerçi, bunları bir bir yenilere öğreten büyükler, söz konusu gelenek ve göreneklerimizin kaynağını doğru dürüst biliyor değillerdi. Topluluğumuzda yaşayan herkesin bir görev ve sorumluluğu vardı; bu görevler, son derece kesin ve değişmez kurallara bağlı olarak yerine getiriliyordu; bu kurallarsa, anayasamızda belirlenmişti, öyle ki en küçük bir haksızlık, ya da buyurganlık gösterisine asla göz yumulmazdı. Topluluğun bir başka görevi daha vardı: Herkes, gerekli ve kaçınılmaz olduğuna kimsenin kuşku duymadığı bir başka yükümlülüğü yerine getirmek, yani yeni Topluluktaki onarım işlerini bir an önce tamamlamak, hep bir araya gelmek, ve ekonomik kuruluşlarımızı genişletmek amacını gerçekleştirmek için çalışıyordu. Bu, kaçınılmaz bir görevdi, bunu gerektiği gibi yerine getireceğimizden hiç kimsenin de kuşkusu yoktu. Dolayısıyla, bir yığın şeyden yoksun kalmaya seve seve boyun eğiyor, kişisel eğlence, giysi, yiyecek alanlarında her türlü özveriyi gösteriyor, elimize geçen her kopeği domuz bakımına, tohum alımına, yeni bir biçme makinasına ayırıyorduk. Kalkınma uğrunda yaptığımız bu özverileri üzüntü ya da yoksulluk gösterileriyle çekilmez hale koymuyorduk elbet, durumumuzu bir eğlence kaynağı haline bile getiriyorduk; öyle ki, diyelim bir genel toplantıda, küçüklerden biri yeni bir pantolon istediğini dile getirince onu şöyle yanıtlayabiliyordum:

"Yeni Topluluğu bitirelim hele," diyordum, "ve zengin olalım, herkese tepeden tırnağa yeni giysiler diktireceğiz; erkeklere gümüş kemerli kadife ceketler giydireceğiz, kızların ipekli entarileri, domuz derisinden yumuşacık pabuçları olacak, her müfrezenin bir otomobili, topluluğun her üyesinin de birer özel bisikleti olacak. Topluluğumuza yüzlerce gül fidanı ekeceğiz. Anlaştık mı? Bu arada şu elimizdeki üç yüz rubleyle güzel bir sarı inek alalım, ne dersiniz?"

Çocuklar kahkahalarla güler, pantolonlarındaki yamalar, yağ lekeleriyle kaplı boz gömlekleri gözlerine artık o denli eski görünmezdi.

Topluluk üyeleri, ilk günlerde, yanlışlar yaptıkları, doğru yoldan ayrıldıkları, ahlâk kurallarını çiğnedikleri gerekçeleriyle arada bir eleştirilmiyor değildi, ama bu dünyada, eleştirilmeyen insan var mıdır? Yüklendiğimiz bu zor görevin yerine getirilmesi sırasında, bu «baş»lar, son derece pürüzsüz, tıkır tıkır işleyen bir makine gibi çalıştılar. Benim en çok hoşuma giden durum, bu başların, rütbelerini değil de yaptıkları işi öne çıkarmaları, kendilerini tümüyle çalışmaya vermeleri ve Toplulukta, ayrı bir «başlar» kümesi oluşturmaya eğilim göstermeyişleriydi.

Bu «başlar» hemen hemen tümüyle, eski dostlarımızdan oluşuyordu: Karabanov, Zadorov, Verşnev, Bratçenko, Volokhov, Vetkovski, Taranets, Burun, Gud, Osadçi, Nastya Noçevnaya... Daha sonra, listeye Oprişko, Georgievski, Jorka Volkov ve Alyoşka Volkov, Stupitsin ve Kudlati gibi yeni yeni adlar eklendi.

Oprişko, Anton Bratçenko'nun çoğu huyunu kapmıştı: O da çabuk öfkeleniyor, atları seviyor, insanüstü bir güçle durup dinlenmeden çalışmaktan hoşlanıyordu. Yaratıcı alanlarda pek yetenekli değildi, atılgan, hareketli bir çocuk da sayılmazdı, ama yalnız ona özgü garip nitelikleri vardı: Hiçbir şeyden korkmaz, en büyük tehlikelerin üstüne üstüne gider, son derece güvenli, korkusuz ve bilgiç tavırlar takınırdı.

Topluluk üyelerine göre Georgievski'nin iki kişiliği vardı. Bir yanda, dış görünüşüne bakarak ona Çingene diyesimiz geliyordu. Esmer yüzü, iri siyah gözleri, onun bunun özel eşyası karşısında pek kendini tutamayışı ve biraz da Çingeneye benzemesi nedeniyle duyuyorduk böyle bir istek. Öte yanda, bu çocuğun, eğitim görmüş anababanın evladı olduğu anlaşılıyordu — çok okumuş, üstü başı temiz, kentli alışkanlıklarına sahip bir çocuktu; konuşma biçiminde, «r» harfini söyleyişinde bir soylu havası vardı. Çocuklar, Georgievski'nin, eski İrkutsk valisinin oğlu olduğunu öne sürüyorlardı. Georgievski'yse, böylesine utanç verici bir kökenden geldiğini yadsıyor, nüfus kâğıtlarında da böyle bir lanetli geçmişin izi görülmüyordu, ancak ben, böyle durumlarda, genellikle çocukların söylediğine inanırdım. Georgievski, yeni Topluluğa altıncı müfrezenin komutanı olarak

gönderildi, ve hemen kendini gösterdi: Altıncı müfrezenin komutanı kadar çocuklarla ilgilenen komutan yoktu. Georgievski, müfrezesindekilere kitap okuyor, giyinmelerine yardım ediyor, yıkanıp paklanmalarını sağlıyor, onlara meram anlatmak, doğru yolu göstermek, herhangi bir konuda inandırmak için büyük sabır gösteriyor, onlara karşı hiçbir zaman kaba davranmıyordu. Komutanlar Kurulunda, küçüklerin sevgi ve bakıma gereksinme duyduklarını savunurdu hep. Bu görüşleri sözde kalmıyor, o övünçle andığımız başarılar elde ediyordu. Üstü başı en pis, durumları en kötü olan çocukları onun eline bırakıyorduk, bir haftaya kalmıyor, hepsi de saçı başı taranmış, iki dirhem bir çekirdek delikanlılar haline geliyor, Topluluğun iş yaşamındaki yolda büyük bir özen ve dikkatle ilerlemeye koyuluyorlardı.

Toplulukta iki Volkov vardı —birinin adı Jorka, diğerininse, Alyoşka'ydı. Kardeş olmalarına karşın, küçücük bir huyları bile benzeşmiyordu bunların. Jorka, Topluluğa ilk geldiğinde hiç iyi bir izlenim bırakmadı, son derece tembeldi, şunu şurdan alıp şuraya koymaya yanaşmıyordu; mızmız, geçimsiz, huysuz, hiçbir şeyi beğenmeyen bir çocuk izlenimi bırakmıştı. Bir kez olsun gülümsediği görülmedikten başka, ağzını açıp söz söylediği de pek duyulmuyordu; bu çocuk bizden biri olamayacak, kaçacak diye tasalanıyordum. Bu çocuktaki değişme, işi fazlaca büyütmeden, eğitbilime falan hiç başvurmadan oluşuverdi. Komutanlar Kurulundaki görüşmeler sırasında, buz çukuru kazma işinin yalnız ve yalnız Galatenko'yla Jorka'ya verilebileceği, herkesin başka görevler yüklenmek durumunda olduğu anlaşıldı. Herkes kahkahalarla güldü.

Bu iki kaytarmacıyı bir araya getirip iş vermeye kimsenin aklı yatmıyordu.

Biri çıkıp da çok daha ilginç bir deneme yapılmasını önerdiğinde Kurul büsbütün neşelendi: Bu ikisinden bir özel müfreze oluşturacak, ne iş çıkardıklarını, ne kadar yer kazdıklarını görecektik. Biraz görüşüp konuştuktan sonra Galatenko'nun daha beter olduğunu dikkate alarak, Jorka'nın komutanlığa atanmasına karar verdik. Jorka, Kurulun karşısına çağrıldı, ben görevi kendisine bildirdim:

«Bak, Volkov, iyi dinle. Buz çukuru kazmak üzere oluşturulan bir özel müfrezeye komutan seçildin, Galatenko yardımcın olacak. Ne var ki, onu çalıştıramazsın diye korkuyoruz biraz. Ne dersin?»

Jorka bir an için düşündü, «Çalıştırırım,» diye mırıldandı.

Ertesi gün, nöbetçi öğrenci koşarak bana geldi.

«Gelip bu olayı görmelisiniz mutlaka! Jorka'nın Galatenko'yu nasıl çalıştırdığını, ona nasıl hocalık ettiğini görüp de gülmekten bayılmayan kalmadı! Ama çaktırmadan bakacağız, yoksa her şey berbat olur!...»

Olay yerine giderek çalılıkların ardına gizlendik. Daha önce ekilip biçilmiş bir boş alanda, yapacağımız buz mahzeninin dikdörtgen biçimindeki temeli görülüyordu. Bir ucuna Galatenko geçmişti, öteki bölümü de Jorka'nın payına düşüyordu. Kazma sallamada gösterdikleri güce ve işçilerin üretkenliği arasındaki gözle görünür ayrıma bakmak, kimin komutan, kimin işçi olduğunu anlamaya yetiyordu. Jorka birkaç metrekarelik yer kazmıştı, öte yanda Galatenko dar bir şerit oluşturabilmişti ancak. Hayır, Galatenko uyuyor değildi; ayağını, bir türlü toprağa batmayan bel küreğine dayamış, yavaş yavaş sallanıyor, koca kafasını çevirip çevirip Jorka'ya bakıyordu. Jorka ona bakmıyorsa, Galatenko öyle duruyor, ayağını belden çekmiyor, öteki bakar bakmaz toprağa daldırmaya hazır bekliyordu. Volkov'un bu hilelerden bıkıp usandığı belliydi.

«Başında dikilip sana çalış diye yalvaracağımı mı sanıyorsun! Seninle uğraşacak halim yok!

— Peki sen niye durmadan çalışıyorsun?» diye homurdandı bu kez Galatenko.

Jorka onu yanıtlamadan yanına gitti.

«Seninle konuşacak da değilim, anladın mı?» dedi. «Ama buradan buraya dek kazmazsan, akşam yemeğini çöp tenekesine boşaltacağım.

— Hah, bıraktılar da attın yemeğimi! Anton ne diyecek diye düşünmüyorsun bakıyorum!»

Galatenko, Jorka'nın gözlerinin içine baktı bir süre, o sözleri boşuna söylemediğini, dediğini mutlaka yapacağını anladı.

«Çalışıyorum ya? Görmüyor musun! Sen kendi işine baksana?» diye mırıldandı.

Bel küreği hart diye daldı toprağa, nöbetçi öğrenci, kolumu dürttü.

«Raporuna yaz bunu,» diye fısıldadım.

O akşam, günlük nöbetçi öğrencinin raporu şu sözcüklerle bitiyordu:

«Büyük Volkov'un komutanlığında çalışan 3-B özel müfrezesinin başarılı çalışmalarına dikkat çekmek isterim.»

Karabanov, Volkov'un kafasını güçlü koluyla sardı o akşam:

«Her komutan senin gibi olsa keşke! Aferin!» dedi.

Jorka gururla gülümsedi. Galatenko da büronun kapısından başını uzatmış tatlı tatlı gülümsüyor, şöyle diyordu.

«Bugün çok çalıştık, çok... Canımız çıktı.»

İşte o andan sonra Jorka bambaşka bir yaratık haline geldi. Kusursuz bir Topluluk üyesi olma yolunda hızla ilerlemeye başladı, ve iki ay kadar sonra, Komutanlar Kurulu, tembelliğiyle baş edemediğimiz yedinci müfrezeyi canlandırmak amacıyla onu yeni Topluluğa gönderdi.

Alyoşka Volkov'u herkes daha ilk görüşte sevdi. Yakışıklı falan değildi Alyoşka, yüzü renk renk çil ve lekeyle kaplıydı, alnıysa öyle dardı ki, saçları dikine değil de, öne doğru uzuyormuş gibi dururdu. Alyoşka yaman adamdı, hiç de akılsız değildi — akılsızlık bir yana, son derece zekiydi o; bu gerçeği, kısa süre içinde herkes kabul etti. Özel müfreze komutanlığında Alyoşka'nın üstüne yoktu; işin nasıl gerçekleştirileceğini büyük bir ustalıkla tasarlıyor, küçük çocuklara ne iş yaptıracağını çok iyi biliyor, ve her seferinde yeni yöntemler, yeni kolaylıklar geliştiriyordu.

Ablak, Moğol suratlı, güçlü kuvvetli bir delikanlı olan Kudlati de çok akıllıydı. Bize gelmeden önce tarlalarda çalışıyordu, ama nedense Toplulukta herkes onu «Kulak» adıyla anıyordu; çünkü yüreğinin derinliklerinde, sahip olma içgüdüsü, sonsuz bir mülkiyet aşkı vardı. Fayton, at, tarım gereci, gübre, sürülmüş bir tarla, ne türden olursa olsun çiftlik işi, hayvan bakımı, onun aklını başından alır, yalnızca bu tutkulara kendisini kaptırırdı. Kudlati çok inatçı bir çocuktu, yavaş konuşur, en son söyleyeceğini en önce söylemezdi. Doğal olarak tutumluydu; ayrıca son derece ciddi ve eşsiz bir yöneticiydi. Daha önce başkalarının tarlasında işçilik etmiş biri olarak Kulaklardan nefret ediyor, tüm Çalışma Topluluklarına olduğu gibi bizim Topluluğa da büyük değer veriyor, bu tür çabaları ilke olarak yürekten onaylıyordu. Kudlati epey zamandır Kalina İvanoviç'in sağ koluydu; 1923 yılının sonuna doğru, Topluluğumuzun ekonomik yönetiminin büyük bir bölümü onun omuzlarına yüklendi.

Stupitsin de iyi bir yöneticiydi, ama o bambaşka bir çocuktu. Gerçek bir emekçiydi Stupitsin. Harkov'lu zanaatçıların soyundan geliyordu, babasının, dedesinin, ve dedesinin dedesinin nerede çalıştığını, hangi işlikte çekiç salladığını biliyordu. Ailesinin üyeleri, Harkov fabrikalarında çalışıyordu, en büyük ağabeyi, 1905 devrimine katıldığı için sürgüne gönderilmişti. Dahası, yakışıklı bir çocuktu bu Stupitsin. Kaşları kalemle çizilmiş gibi duruyordu, küçük kara gözleri pırıl pırıldı. Ağzının iki yanında hemen hemen hiç silinmeyen koca gamzeler vardı, yüzü son derece anlamlı ve hareketliydi, çok garip ve ilginç mimikler yapardı. Stupitsin, en önemli tarım kollarımızdan birini temsil ediyordu: Yeni Topluluktaki domuzluk. Burada oturanların sayısı giderek artmaya, domuzlar şaşılası bir hızla çoğalmaya başlamışlardı. Domuzlukta bir özel müfreze —on numara— çalışmaktaydı, komutanları Stupitsin'di. Müfrezesini, çok çalışkan bir birim haline getirmeyi başarmıştı — üyeleri, bildiğimiz domuz çobanlarına hiç benzemiyordu. Hepsinin elinde mutlaka bir kitap olurdu, kafaları sayılarla, hesaplarla doluydu, kâğıt kalem ellerinden düşmezdi. Tüm kafeslerin kapısında yazılar vardı, domuzluğun duvarları bakım kurallarını, besleme, vb. etkinliklerin saat ve ilkelerini belirten levhalarla doluydu; her domuzun bir kimlik kartı vardı — o domuzlukta ne yoktu ki!

Öndegelenlerin yanısıra, onlara çok yakın, çok benzer iki büyük küme vardı. Bunlardan biri, etkin eskilerden oluşuyordu; hepsi de eşsiz birer işçi, güçlü, aklı başında çocuklardı, tek eksikleri hemen göze çarpan bir örgütlenme yeteneğinden yoksun oluşlarıydı. Prikhodko, Çobot, Soroka, Leşi, Gleiser, Schneider, Ovçarenko, Korito, Fedorenko ve daha pek çok kişi bunlar arasındaydı. Öteki büyük küme, yaşça daha küçük çocuklardan oluşan gerçek bir yedek orduydu, daha şimdiden, geleceğin büyük örgütleyicileri olacaklarını belirten özelliklerini göstermeye başlamışlardı. Daha küçük olduklarından, yönetimin dizginlerini ele alamıyor, söz sahibi olamıyorlardı, hem, yönetici görevleri hep büyükler yüklenmişti, onlara karşı duydukları sevgi ve saygı, görevlerine göz dikmelerine engeldi zaten. Yönetimle ilgili konularda onlara seve seve boyun eğiyorlardı, ama aslında, büyüklere göre çok daha ayrıcalıklıydı bu küçükler. Topluluk yaşantısının tadını daha küçük yaşta tatmış, geleneklerini daha esaslı

bir biçimde benimsemişlerdi, bu yüzden Topluluğu hiçbir şeye değişmeyecek kadar değerli buluyor, ona dört elle sarılıyorlardı. Her şeyden önemlisi daha iyi eğitilmiş bulunuyordu küçükler, bilinçlerini oluşturan maya çok daha güçlüydü. Eski dostlarımız Toska, Şelaputin, Jeveli, Bogoyavlenski bu kümedendi, ancak, aralarında Lapot, Şarovski, Romançenko, Nazarenko ve Veksler gibi yeniler de vardı. Bunların hepsi de, Kuryaj'ın fethi çağının büyük komutanları olmaya adaydılar. Özel müfrezelere komutan seçilmeye daha şimdiden başlamışlardı.

Topluluğumuzun büyük bir bölüğü, bu üç kümeyi içeren üyelerden oluşuyordu. Geleceğe umutla bakan, istekli, hevesli, güçlü, bilgili ve deneyimli çocuklardı hepsi; Topluluğun geri kalan üyelerini kolayca peşlerinden sürüklüyorlardı. Bu «geri kalanlar»ı üçe ayırmıştı büyükler: Bataklar, Ufaklıklar ve Ayak Takımı.

«Bataklar» diye adlandırılan kümeyi oluşturan çocuklar, silik kişiliklerdi, hiçbir alanda öne çıkmış, varlıklarını belli etmiş değildi bunlar; ayrıca her söyleneni yapıyor, kimin arabasına binerlerse, onun düdüğünü çalıyorlardı. Dünyadan habersizdiler; Topluluk neymiş, onlar da bunun bir üyesi miymiş, farkında değillerdi. Ancak şunu eklemek gerekir ki, bu batakların arasından zaman zaman örnek kişilerin çıktığı da oluyordu; bazı çocuklar için geçici bir siliklik, geçici bir durgunluk söz konusuydu. Yeni Topluluğun büyük bir çoğunluğunu bunlar oluşturdu bir süre.

«Ufaklıklar» on iki, on dört kadar yaşı küçük çocuklardı; bunlara herkes hammadde gözüyle bakıyordu. Ufaklıkların en önemli görevi, burunlarını silmeyi öğrenmekti; onlardan kimsenin başka birşey beklediği yoktu. Ancak, kendileri de belli başlı etkinliklere katılmaya pek hevesli değillerdi; oyunlar oynamak, buzda kaymak, kürek çekmek, balık tutmak, kızak kaymak ve daha başka yaramazlıklar yapmayı yeğliyorlardı. Yerden göğe hak veriyordum onlara.

«Ayak Takımı»nda yalnızca beş kişi vardı: Galatenko, Perepelyatçenko, Evgenyev, Gustoivan ve daha birkaç kişi. Toplulukta birinin belli bir zayıflığı olduğunu anladılar mı, hemen «Ayak Takımı» damgasını yapıştırıyorlardı. Örneğin Galatenko, çok açgözlüydü, büyük bir hileciydi ayrıca, verilen işi kaytarmada üstüne yoktu. Evgenyev hastalık ölçüsünde yalancı ve de dedikoducu özelliğiyle öne

çıkıyordu; Perepelyatçenko'nun da başka bir hastalığı vardı: Dilenmek. Anadan doğma dilenciydi bu çocuk, ağlaya inleye dilenirdi boyuna. Gustoivan'sa «ruh hastası»ydı. Durup dinlenmeden Kutsal Bakireye dua ediyor, bir gün bir manastıra gireceğini düşlüyordu. Kendini Tanrıya adamış bir hastaydı kısacası. Zaman içinde, bu zavallıların bir kısmından kurtuldu Ayak Takımı, ama bu, son derece uzun ve güçlüklerle dolu bir süreçti.

İşte, 1923 yılı sonunda, bizim Topluluğun durumu buydu. Dış görünüme bakılırsa, birkaçı dışında tüm çocuklar tertemiz giyinmiş, hepsi de birer asker gibi gururlu, başı dik kimselerdi. Eşsiz tören taburları oluşturmuştuk, taburumuzun önü, dört borazancı ve sekiz trampetçiyle süslüydü. Bayrağımız da vardı ha! İpek ipliklerle işlenmiş püfür püfür ipek kumaştan yapılmış bir bayrak... Üçüncü kuruluş yıldönümümüz dolayısıyla, Ukrayna Halk Eğitim Komiserliği tarafından armağan edilmişti.

Bayramlarda trampetlerin tokmaklarına ayak uydurarak rap rap yürürdü kasaba sokaklarında Topluluğumuz. Uygun adım yürüyüşleri, kaskatı disiplinleri ve eşsiz görünümleriyle kasabalıları da, duygulu eğitbilimcileri de kendilerine hayran bırakırlardı. Kimseyi beklemek durumunda kalmamak için alana en son biz gelir, hazrolda dururduk, borazancılar, kasaba işçilerini selâmlama anlamında borularını çalınca, tüm Topluluk kollarını havaya kaldırırdı. Daha sonra, sıramız, bayram eğlencelerine katılmak üzere dağılır, ancak bayrak taşıyanın yanısıra küçük bir nöbetçi takımı olduğu yerde kalırdı. Tören taburumuzun kapladığı yeri belirlemek üzere en arka sıranın durduğu yere de küçük bir işaret bırakırdık. Bu öyle etkileyici olurdu ki, işaretlediğimiz yere kimse adımını atmaya yanaşamazdı. Giyim kuşam konusundaki eksiğimizi, aklımız ve gururumuzla örtmeyi başarmıştık. Öksüz çocuk yuvalarının damgası haline gelen pamuklu kumaştan yapılma takım giysilere karşıydık. Daha iyi giysilerimiz de yoktu. Yeni ve güzel papuçlarımız da yoktu. Bu yüzden törene yalınayak katılıyorduk, ama bu tavrımızın nedeni yokluk değilmiş, özellikle böyle yürüyormuşuz izlenimi bırakıyorduk. Çocuklarımız, pırıl pırıl beyaz gömlekler giyiyorlardı. Siyah pantolonları iyi kumaştan dikilmişti, paçalarını dizaltına dek kıvırıyorlar, kar beyazı çamaşırlarını üstüne döndürüyorlardı. Gömleklerin kolları da dirsek-

lerine dek kavrılmış olurdu. Azıcık köylülük kokan, şık, çarpıcı bir hava verirdi bu Topluluğunuza.

İşte, 3 Ekim 1923 günü, böyle bir tabur, Topluluğun eğitim alanına toplandı. Üç hafta süren o karmaşık işlemler tamamlanmış bulunuyordu. Eğitbilimsel Kurulla Komutanlar Kurulunun ortak toplantısında varılan karar uyarınca Gorki Topluluğu, tek bir yere, eski Trepke topraklarına toplanacak, Rakitnoye Gölü üzerindeki eski topraklarını, Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürlüğüne bırakacaktı. 3 Ekim günü, her şey yeni Topluluğa taşınmış bulunuyordu. İşlikler, ahırlar, barakalar, depolar, yemek salonundaki eşyalar, mutfak, okul, hep oraya aktarılmış, çalışanların eşyaları taşınmıştı. 3 Ekim sabahı, eski Toplulukta, yalnızca elli çocuk ve ben kalmıştık.

Öğleyin, saat on ikide, Halk Eğitim Bakanlığı Vilayet Müdürlüğü adına bir görevli, Gorki Topluluğunun topraklarının devredilmesi için gerekli belgeyi imzaladı ve kenara çekildi. Ben, komut verdim:

«Bayrak borusu ! Dikkat!»

Çocuklar selâm durumu aldılar, trampetler gümbürdedi, borazanlar, bayrak töreninin yapılacağını belirten notaları haykırdılar. Bayrak tugayı çalışma odamdan flamayı getirdi. Bayrağı sağ tarafımıza aldık, yürüyüşe geçtik; bu eski yerimize karşı küçücük bir düşmanlık bile besliyor değildik, ama nedense veda etmedik; geri dönüp bakmak içimizden gelmedi, o kadar. Taburumuz, tarla ve çayırların suskunluğunu, trampet sesleriyle gümbür gümbür yırta yırta Rakitnoye Gölünü ve daha sonra Andrei Karpoviç'in köy alanındaki kalesini geride bırakarak, Gorki üyeleri tarafından yapılan yeni köprüye doğru yürürken de dönüp arkamıza bakmadık.

Topluluğumuzun öğretmenleri, tüm çalışanlar ve Gonçarovka köyünden gelen birkaç kişi, Trepke'nin bahçesine toplanmıştı; şimdi artık yeni Topluluğun üyesi olan çocukların oluşturduğu tabur, büyük bir görkemle başlarını ileriye doğru dikmiş, Gorki flamasına saygı duruşunda bulunuyordu. Yeni bir çağa ayak basmıştık.

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İÇİNDEKİLER

Anton Makarenko 7
Önsöz Yerine 15
A.S. Makarenko Bizi Nasıl Eğitti? 25
Huzursuzluğun Mutluluğu 33

BİRİNCİ BÖLÜM

Vilayet Halk Eğitim Müdürüyle Yapılan Bir Konuşma 41
Gorki Topluluğunun Görkemsiz Açılışı 44
En Önemli Gereksinmelerimiz 57
İç Düzenin Sağlanması 68
Devlet İşleri 77
Sarmıcın Taşınması 85
"Herkes Bir İşe Yarar" 93
Kişilik ve Kültür 103
"Ukrayna'da Şövalyelik Çağı Kapanmadı" 109
"Toplumsal Eğitim Kahramanları" 127
Bir Tohum Makinasının Başarısı 135
Bratçenko ve Bölge Levazım Komiseri 143
Osadçi 153
Mürekkep Hokkası mı? Buyrun! 161
"Kraliçe Mübarek!" 167
"Su Çorbası" 177
Şarin'e Verilen Ders 186

Köylüye Duyulan İlgi 194
Hırsız-Polis Oyunu 200
Bir Biçer-Dövere Bir At 210
Hayırsız Bekçi 227
Budama 242
Seçkin Tohum 248
Semyon'un Üzüntüsü 259
Eğitbilim Alayı 268
Yeni Topluluktakiler 277
Gençlik Kolu 288
Tören Yürüyüşü Başlıyor 298

Yaşam Yolu

Abdullah Siyami

Toplumlarının en acımasız öfkesiyle, hoyratça sokaklara fırlatılan çocuklar. Partal çaputların içinde, yoklukların biçimsizliğine bürünmüş; hangi yöne gideceklerini, ne yapacaklarını bilmeden, kaldırımlarda, izbelerde, köprü altlarında yaşam savaşı veren gençler. Bireylerin merhametiyle avuçlarına iki kapik bırakılan, yenilenlerden arta kalan tabak sıyırması birkaç lokma ekmekle yaşamaya direnenler bunlar. Tutunacak bir dalı olmayanlarla dolu bir ülke, düşmanlarının ve iç savaşın alev alev kana boyadığı 1917 sonrası Rusyası.

Anton S. Makarenko, Payel Yayınevi'nin kitaplığımıza kazandırdığı, Şemsa Yeğin'in arı bir Türkçeyle dilimize çevirdiği *YAŞAM YOLU* adlı yapıtında yeni bir oluşumu anlatıyor.

"İnsan yeryüzünün biricik harikasıdır, bütün öbür şeyler onun imgelem gücüyle, zekâsının, yaratıcı iradesinin verimleridir." der Gorki. Öyleyse, yerinde kullanılırsa herkes bir işe yarar. Amaç, bireylere kişiliklerini kazandırmak, onları toplum için gerekli olan yerlerine oturtabilmektir. Böylesi bir girişime öncelikle, insana saygı duyarak insanı severek başlamanın yollarını benimsemek, bilmek gerekir. Makarenko buna "Bireyin toplumsallaşması" adını vermekte, yapıtında yeni insanın yaratılışını anlatmaktadır.

Pencereleri, kapıları, odaları, köşesi bucağı olan bir çatıaltı. İnsanın yaşayabileceği bir ortam yapındırmakla işe başlamak olumlu olur. Devrim öncelerinde yine böyle toplum dışına itilmiş suçlu çocukların barındığı Poltava'dan altı kilometre uzaklıkta, Harkov'a giden yolda geniş bir alana yayılmış beş tuğla bina. O dönemler terfi ettirilmeden emekliye ayrılmış subayların gözetiminde bu çocuklar barındırılıyorlarmış. Eğitim aracı kızılcık sopası olunca, kapılar, pencereler sokaklara açılıyor. Makarenko bu binalara ilk geldiğinde,

yapıların içlerinde cinler cirit atıyormuş. Pencereler sökülmüş, kapılar menteşelerinden çıkarılmış, yeni baştan onarılması gerekli binalarmış tümü de. Böylesi yapılarda yine insanın eğitimi gerçekleşecek. Okul olabilecek bir duruma getirilmeleri şart bu binaların; yoksa sokakların avareliği, böylesi viranelerde yaşamaktan da alımlı görülür insanoğluna. Yeni insanı, yüce insanı yaratabilmek amaç. Öyle de, her şeyin tabanında ekonomi, gereksinmelerin ilk şartı yine de para. Halk Eğitim Bakanlığı Vilâyet Müdürü'nün çekmecesinden çıkardığı yüz elli milyon lirayı, kuruluş harcamaları için Makarenko'ya uzatması işin olumlu yanım belirliyor. Gün ola, harman ola, işler ağırdan ağırdan yoluna girmeye başlıyor. Önce "KADRO" mu? "Evet." Yıllarca sokaklara fırlatılmış yavrular olmasaydı bu işi yönetecek kadroya da gerek kalmazdı. Kurulan okulun adı Gorki Topluluğu'dur. Makarenko'nun çabasına uyumlu. Karanlıkları geride bırakanların güneşi Gorki. Bir insan düşünelim, Gorki'nin bir yapıtını okusun da, insanlığın aydınlığına, ışığına yol almış olmasın. Makarenko'ya ışık veren güneş de o. Gorki'nin ilk üniversitelerinden biri Kazan kentinde yağmurdan, soğuktan korunmak için sığındığı, kedi ve köpek leşlerinin kokuştuğu izbe bir saçakaltı. Yapıtları sayısız yabancı dillere çevrilen Gorki'nin ilk üniversitesi burası. Sonra... Sonra Gorki de bu işe elini uzatıyor.

Şimdi, yapıttaki kişileri yavaş yavaş tanıyalım. Önde, bu işin sorumluluğunu omuzlayan, on yılını bu yapıtın yazılmasına harcayan, topluluğun Müdürü Makarenko... Levazımcı Kalina İvanoviç. Topluluğa iki bayan daha geliyor. Eğit-bilim ve ana sevgileriyle dolu iki öğretmen. İlkin, yeni gelecek olan kafileyi özel bir törenle karşılamanın bütün gereklerini yerine getiriyorlar. Çocukların şimdiye kadar yemedikleri yemekler... Şatafatlı bir sofra, işin en önemli yanı; içten gelen sevgiyle görkemli bir karşılama töreni. Bunlar altı kişi; topluluğa yeni katılacak olan, yılların ezilmişliğini üzerlerinde taşıyan çocuklar. Su katılmamış köprüaltı çocukları: Zadorov, Burun, Volokhov, Bendyuk, Gud ve Taranets.

Yazarının dediği gibi, "Önlerinde sevinçlerin en büyüğünü veren bir ufkun açıldığını, insan kişiliğinin değerini gördüler." İnsan, sevgi dolu bir ortamda karşılıklı haklara saygıyla yücelir. Eğitim, varlıklı-

ların tekelinden çıkıp tüm topluma yönelmedikçe, ne kişi kişiliğini, ne de birey toplumunda saygınlığını bulabilir. Topluluğa ilk katılanlara söylendiği gibi: "Bak arkadaş. Burası tutuk evi değil, burada her birimiz birer efendiyiz! Sen de bir efendisin. Otur kalk, oku öğren ve bizimle çalış, beğenmezsen gidebilirsin, seni bağlayan yok."

Makarenko'ın düşüncesi şu: "İnsan her şeyden önce insan olmalıdır, sözcüğün tam anlamıyla gerçek insan." Ve böyle düşünen, inançlı kişiliği olan öğretici, gerçekten eğitimci olur. Onun topluluğundan yetişen Semyon Kalabalin "Makarenko insandı" diyor. *Yaşam Yolu* adlı yapıtın bir hayal ürünü olmadığını öncelikle bilmemiz gerekir; kitapta yer alan kişilerin bazılarının isimleri değiştirilmiş olsa bile, bu insanlar Gorki Topluluğu'nun gerçek kişileridir. Yapıtın sonlarına doğru toplulukta yetişenlerden söz açıldığında dünkü belâlıların, serserilerin tümünün, toplumlarına yararlı insanlar olduklarını görüyoruz. İşçi, mühendis, uzman, doktor, havacı, öğretmen, topluma yararlı ne olunması gerekliyse.

Bencillik denilen, insan yapısındaki kısırdöngüden uzaklaşan büyük eğitimci, yazar Makarenko "Benim dünyam başkalarıdır" diyecek kadar toplumuna öncü ve yararlı olmuş, sayısız genci, toplum dışı bırakılmış olan genci, yararlı bir vatan evlâdı olarak toplumuna kazandırmasını bilmiştir. Sanayide, tarımda, her yönde gelişebilmenin esas gerçeği olan insan'ın "eğitim-bilim"sel bir anlayışla yüceltisini *YAŞAM YOLU*'nda izleyebiliyoruz.

Günümüzde Kitaplar
Nisan 1986

PAYEL YAYINEVİ — Cağaloğlu Yokuşu
Evren Han kat 4, No: 63
Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 528 44 09 - 511 82 33
Fax: 512 43 53

İç savaşın alevlerinin henüz tümüyle sönmediği ve yaşamın daha yeni yeni normale dönmeye başladığı dönemde, 1920 güzünde, Eğitim Bakanlığı, o zamanlar genç bir öğretmen olan Anton Semyonoviç Makarenko'ya kimsesiz çocuklarla, çocuk suçlular için bir topluluk kurma görevini verdi. 1921 yılında Gorki Topluluğu adını alan bu çalışma-öğrenme-yaşama okulu, ana babaları iç savaşta ya da hastalıktan, açlıktan ölen sokak çocuklarını bir araya getirdi. Bu toplumdışına itilmiş gençleri değiştirmek ve onları birer dürüst, değerli, üretici insan haline getirmek, Makarenko'nun yaşamının ereği oldu. Buradan elde ettiği zengin yaşam deneyimlerinin ışığı altında yıllar sonra kaleme aldığı *Yaşam Yolu* kitabıyla da büyük bir eğitimci olduğu kadar büyük bir yazar olduğunu kanıtladı. "Bu kitap benim her şeyim", diyen Makarenko, bu yapıtını tümüyle olgulara dayandırmış, birkaç ad ve durum dışında hiçbir şeyi değiştirmemiştir.

ISBN 975-388-046-4
9 789753 880466

22.00 TL.